

कार्लिन्याच्या बराले

वेर्त्तमानकृत अमेरिकेच्या इतिहासाच्या द्वितीय पुस्तकावरून,

माहादेव गोविंद शास्त्री कोल्हट्कर,

यांनी,

माहाराष्ट्र भाषेत केल.

तो शिक्षा मंडळीच्या आज्ञेवरून अमेरिकन मिशन

छापखान्यांत छापिला.

मुंबई,

इसवी सन १८८९.

शालिवाहन शक १७७१.

THE LIFE OF COLUMBUS.

TRANSLATED INTO MARATHI FROM ROBERTSON'S HISTORY OF AMERICA, BOOK II.

BY MAHADEO GOVINDA SHASTRI.

631712

B O M B A Y ;
PRINTED AT THE AMERICAN MISSION PRESS,
BY ORDER OF THE BOARD OF EDUCATION.
T. GRAHAM, PRINTER.

1 8 4 9 .

कोलम्बसाचा वृत्तांत.

पोर्तुगीज लोकांनीं नवीन देश शोधून काढिले, या कीर्तीस भुलून अन्यदेशांचे लोक त्यांच्या चाकरीस राहिले होते, त्यांत ख्रिस्तोफर कोलोन अथवा कोलम्बस ह्मणून एक पुरुष होता. हा, जेनवा देशाच्या प्रजासत्ताक राज्याच्या ताब्यांतला होता. याचा जन्मकाल अथवा जन्मभूमि यांतून एकही निश्चितपणें ठाऊक नाही; परंतु हा ज्या कुळांत उत्पन्न झाला तें कूळ अनेक दुर्दैवप्रसंगांनीं जरीं गरीबीस मिळालें होतें, तरीं तें संभावित असे. या कोलम्बसाच्या वडिलांनीं आपल्या निर्वाहाकरितां सफरी लोकांचें काम पत्कारिलें होतें; त्या उद्योगांत मनुष्याची प्रख्याति करणारे असे विशेष गुण व बुद्धि, हीं याच्याठायीं लहानपणींच दिसूं लागलीं. हा जो याच्या बुद्धीचा मुळचा कल त्यास याच्या आईबापांनीं प्रतिबंध न करितां याजकडून विद्याभ्यास करवून तो कल वाढवून स्थिर केला, असें दिसतें. त्या काळीं शास्त्रविद्या शिकविण्याविषयीं काय ती लाटिन भाषा असे, त्या भाषेचें कांहीं ज्ञान यानें संपादन केल्यानंतर यास भूमिति, भूसृष्टिविद्या, ज्योतिष, व नकाशे काढण्याची कला,

हीं शिकवूं लागले; तेव्हां नौकागमनविद्या ह्मणून जो याचा आवडता विषय त्याचा आणि त्या विद्यांचा परस्पर-संबंध ह्मणून त्यांजकडेस हा इतकी उत्कंठा व ओढ धरून प्रवृत्त झाला, कीं त्या विद्यांचें अध्ययन त्वरित होऊन त्यांत याची गति झाली.

हा सफरी का-
मांत शिरतो.

इ. स. १४६१.

असा गुणसंपन्न होऊन, चवदा वर्षांच्या वयांत समुद्राव-
रील सफरी कामांत शिरून यास इतक्या महत्वास चढवि-
ण्याविषयीं कारणभूत असा जो समुद्र त्याच्या ठायीं यानें
आपला वर्तनक्रम आरंभिला. भूमध्यसमुद्राच्या ज्या बंदरांस
कोलम्बसाच्या देशचे लोक ह्मणजे जेनवा देशांत राहणारे
वारंवार जात असत, त्याच बंदरीं हा प्रथम जाऊं ला-
गला. परंतु हें कृत्य याच्या चपल मनास फारच स्वल्प या-
जकरितां यानें उत्तरेकडील समुद्राकडे पर्यटन केलें, आणि हा

इ. स. १४६७.

ऐस्लान्दाच्या किनाऱ्याच्या प्रदेशां गेला. तेथें इंग्लिश लोक
व दुसरे लोक मासे धरण्याच्या कामाकरितां नुकतेच जाऊं
लागले होते. त्या काळीं नौकागमन व्यापार हा पराक्रमा-
चा उद्योग होय, असें चोहींकडे मानूं लागले होते. या-
करितां कोलम्बस, ऐस्लान्द बेट ज्याला प्राचीन कालचे लो-
क सरशेवटची मर्यादा मानीत, त्याच्या पलीकडे जाऊन ते-
थून ध्रुववृत्तामध्ये कितीएक अंशपर्यंत गेला. यानें समुद्रप-
र्यटन केलें तेणेंकरून याची अपूर्व दर्शनाची हौस पूर्ण हो-
ऊन यास तादृश संपत्तीची प्राप्ति न होतां याच्या नाविक-
विद्येच्या ज्ञानाची मात्र वृद्धि झाली. नंतर याच्या नावाचा व
याच्याच कुळांतला एक गलबताचा सरदार मोठा नामांकित

होता, त्याच्या जवळ हा चाकरीस राहिला. तो मनुष्य, आपल्या पदरच्या खर्चावर थोडींशीं लढाऊ गलबतें आपल्या ताब्यांत ठेवून, कोणे समर्थी व्यापारामध्ये आपल्या देशाची बरोबरी करणारे जे विनीशियन लोक यांजवर, व कोणे समर्थी मुसलमान लोकांवर, गलबतें हाकारून जाई, तेणेंकरून त्यानें संपत्ति आणि लौकिक हीं दोनही संपादन केलीं होतीं. ह्या सरदाराजवळ कोलम्बस कितीएक वर्षपर्यंत राहिला होता. खलाशाच्या कामांत माहितगारी चांगली झणून अशा कोलम्बसाची प्रख्याति होती, त्याप्रमाणेंच याच्या धैर्याचीहि प्रसिद्धि असे. एके वेळेस असें झालें, कीं पोर्तुगाल देशच्या किनाऱ्याच्या दूर नेथर्लान्द देशापासून पुष्कळ माल भरून कांहीं विनीशियन लोक तारवें नेत होते; त्यांबरावर निकराची लढाई होत असतां याच्याकडे ज्या तारवाचें काम होतें तें तारूं, शत्रूच्या ज्या तारवाशीं भिडून लढत होतें त्यासुद्धां पेटलें. अशा मोठ्या भयप्रद प्रसंगीं, याचा निर्भयपणा आणि धारिष्ट यांनीं यास सोडिलें नाहीं. यानें समुद्रांत उडी टाकून तेथें एक वळें तरंगत होतें त्यास गच्च धरून त्याच्या आश्रयानें, व आपल्या पोंहण्याच्या सफाईनें, तेथें दोन तीन कोसांवर किनाऱ्यास लागून, ज्यापासून पुढें मोठमोठे पराक्रम घडायचे होते असा जो आपला जीव तो वांचविला.

प्रवास करण्यापुरतें बल याच्या अंगीं येतांच, हा लिस्बोन एथें निघून गेला. तेथें याच्या देशचे बहुतेक लोक राहत असत. याचे गुण व बुद्धिकौशल्य, यांविषयीं त्यांच्या मनांत

हा पोर्तुगीज लोकांची चा-
री पत्करितो

लवकरच हितावह विचार वागू लागले, ह्मणून त्यांनीं यास आग्रह करून विनंती केली कीं, या राज्यांत आपण राहावें कारण नाविकविद्येत जी आपली कुशलता व प्रवीणता यांहींकरून आपण एथें उदयास आल्यावांचून राहणार नाहींत. नवीन देश पाहण्याची ज्यांस फार आवड, अथवा आपली प्रसिद्धि व्हावी ह्मणून ज्यांस फार इच्छा, असे जे उद्योगी पुरुष यांचें फार मन लागायाजोगा पोर्तुगीज लोकांच्या दरबारांत त्या काळीं रोजगार असे. कोलम्बसास जो याच्या मित्रांनीं बुद्धिवाद सांगितला तो यानें चांगलें कान देऊन ऐकिला; आणि पोर्तुगाल देशाची एक संभावित

लग्न करून लिस्बोन शहरांत स्थायिक होऊन राहतो.

स्त्री यास थोर मानूं लागल्यावरून तिजबरोबर यानें लग्न केलें, आणि लिस्बोन शहरांत स्थायिक होऊन राहिला. य संवंधामुळें सफरी कामापासून कोलम्बस मोकळा झाला असे नाही, तर तेणेंकरून उलटें यास जें नाविक विद्येचें ज्ञान होतें तें वाढवून त्या ज्ञानाची आणखी वृद्धि करावी, अशा इच्छा उत्पन्न झाली. कोलम्बसाची बायको बार्थोलोमेअे पेरेस्त्रेल्लो याची मुलगी होती. प्रिन्स हेनरि यानें प्रथम गलबतांतून स्वाय्या केल्या त्या वेळेस जे सरदार नेमिले होते त्यां मध्यें पेरेस्त्रेल्लो हा होता. यानें, हेनरीच्या आश्रयानें पोर्तो

पेरेस्त्रेल्लोचें दर दिवसाचें वृत्त आणि समुद्र किनाऱ्याचे नकाशे यास प्राप्त होतात.

सान्तो आणि मडेरा हीं दोन बेटें शोधून काढून तीं वसि वलीं. पेरेस्त्रेल्लो नाविकशास्त्रामध्यें पुरा माहितगार होता तो देशपर्यटन करित असतां यानें जें दर दिवसाचें वृत्त लिहून ठेविलें होतें तें, व जे समुद्र किनाऱ्याचे नकाशे काढिते होते ते, सर्व कोलम्बसास प्राप्त झाले; आणि त्यांपासून पो

हिले होते त्यांच्या नकाशांचा मन लावून अभ्यास केला आणि वर्णने वाचिली, तेव्हां तर ते देश पाहण्याविषयीं अनिवार्य उत्कंठा झाली. ती उत्कंठा तृप्त करण्याविषयीं हा समुद्रांतून मडेरा वेटास गेला, आणि कितीएक वर्षेपर्यंत त्या वेटावरावर, व कानेरी वेटे, आझोर्झ वेटे, गीनि देशांतील सर्व वसाहतीच्या जागा, आणि पोर्तुगीज लोकांनीं आफ्रिका खंडांत जितकीं स्थले शोधून काढिलीं होती त्या सर्वांवरावर व्यापार करित असे.

त्या वेळीं, जलमार्गानें पृथ्वीवरील ज्या ज्या प्रदेशां व्यापार चालत असे, त्या त्या प्रदेशां कोलम्बसानें गलबतांतून पर्यटनें केलीं. अशा नानाप्रकारच्या पर्यटनांमुळे यास जी माहितगारी झाली होती, तिच्या योगानें यूरोप खंडामध्यें जे नाविकविद्येमध्ये अत्यंत कुशल होते त्यांत याची गणना होऊं लागली. परंतु इतक्या प्रज्ञेनें याचें समाधान न होऊन यास जी महत्पदप्राप्तीची ईच्छा होती तिणेंकरून याचें लक्ष कांहीं अधिक संपादन करण्याकडे लागलें. पोर्तुगाल देशांतील नाविक लोकांचें पर्यटन सफल होऊं लागल्यामुळे अपूर्व दर्शनाची इच्छा आणि ईर्ष्या हीं जागृत झालीं ; आ-

पोर्तुगीज लोकांनीं शोधून काढिलेल्या देशांवरावर व्यापार करितो.

या शोधांचें फल.

णि ज्यांहींकरून पोर्तुगीज लोकांनीं शोध केले व ज्यांपासून नवीन अचाट कृत्य आरंभिलें असतां सिद्धीस जाईल अशा त्यांस उमेदी आल्या, त्या गोष्टींचा सर्व विद्वान् लोक विचार करूं लागले. पोर्तुगीज लोकांनीं ज्यावरून शोध करण्याच्या युक्ति वांधिल्या तें तत्व, आणि ज्या रीतीनें शोध चालविले ती रीति, या दोन गोष्टींच्या विचाराकडेस, स्वभावतः शोधक, खोल विचार करण्यास समर्थ, आणि नवीन पराक्रमाच्या कृत्यांविषयीं तत्पर, असें जें कोलम्बसाचें मन, तें बहुधा इतकें लागलें, कीं तेणेंकरून पोर्तुगीज लोकांची युक्ति सुधारायास, आणि आजपर्यंत जे शोध करायास त्यांनीं वृथा प्रयत्न केले होते, ते तडीस न्यावयास, उपयुक्त अशी कल्पना हा प्रथम योजूं लागला.

† हिंदुस्थानांत
शाण्याकरितां
नवीन मार्गांची
कल्पना वांधि-
त.

समुद्रांतून हिंदुस्थान एथें जाण्याकरितां मार्ग शोधून काढणें, हाच काय तो त्या काळचा मुख्य हेतु होता. आणि पोर्तुगीज लोकांनीं केपडेवेर्ड हणून आफ्रिका खंडाच्या पश्चिम टोंकास ज्या वेळीं वळसा घातला त्या वेळापासून जितकीं पर्यटनें झालीं, तितक्यांमध्ये त्या हेतू कडेसच त्यांचें लक्ष होतें. त्या गोष्टीची आफ्रिका खंडांत जितके शोध केले, त्यांच्याशीं तुलना करून पाहतां ते शोध जमेस धरायाजोगे नाहींत असें दिसलें. हिंदुस्थानांतिल फार पिकाऊ जमीनीची व तेथील द्रव्याची बहुतकाळापासून माहिती होती; तेथील मसाले व दुसरे किंमतवार जिन्नस यांची सर्व युरोप खंडांत फार इच्छा असे. या व्यापारांत विनीशियन लोक अगदीं गढून गेले होते, तेणेंकरून त्यांस अतिशय

संपत्ति प्राप्त झाली, यामुळे सर्व अन्यदेशांच्या लोकांत त्यांच्या-
 विषयीं हेवा उत्पन्न झाला. ज्या देशां जाण्यास पोर्तुगीज आजपर्यंत नवी-
 लोकांची इच्छा होती त्या देशांत जावयास नवा रस्ता शो- न शोधाविषयीं-
 धून काढण्याविषयीं ते कृतीही तत्पर असोत, परंतु ते द- चा मंदक्रम.
 क्षिणेकडेस मात्र जाऊन त्या रस्त्याकरितां शोध करित होते,
 व आफ्रिका खंडाच्या दूरच्या टोंकाभोवतीं गलबतें हाकार-
 ल्यावर हिंदुस्थानांत पोहोंचूं अशी आशा बाळगीत होते.
 तथापि हा मार्ग अज्ञातच होता. आणि तो जरीं शोधून
 काढिला असता तरीं त्याच्या अतिशय दूरपणामुळे युरोप
 खंडांतून हिंदुस्थानांत जाणें झटलें ह्मणजे त्या काळीं तें एक
 मोठें दुर्घट आणि सिद्धीस न जाण्याजोगें कृत्य आहे, असें
 दिसलें असतें. केपनोन यापासून विषुवदृत्तापर्यंत जा-
 ण्याच्या कामांत पन्नास वर्षे मोडलीं; व्यापेक्षां त्या स्थला-
 पासून हिंदुस्थानांत जावयास दूरचें जें समुद्रपर्यटन तें सि-
 द्धीस नेण्याकरितां फारच काळ लागेल; तशांत पोर्तुगीज
 लोक ज्या मार्गानें जात तो मार्ग असा अज्ञात, जोखिमी-
 चा आणि फार त्रासदायक, असा कोलम्बसानें विचार करि-
 तांच, हिंदुस्थान एथें जाण्याकरितां जवळचा असून सरळ
 असा रस्ता निघेल किंवा नाही याविषयीं स्वभावतः तो वि-
 चार करूं लागला. नाविकविद्येच्या सिद्धांतांत व ते सिद्ध
 करण्यांत जें यास चांगलें ज्ञान होतें त्यामुळे जी जी कल्पना
 याच्या मनांत येई तिचा फार वेळ आणि पुर्तेपणीं विचार
 करून, व प्राचीन ग्रंथकारांचे तर्क आणि सूचना यांमध्ये व
 अर्वाचीन कालच्या नावाडी लोकांच्या प्रत्यक्ष पाहण्यामध्ये वि-

चारपूर्वक तारतम्य पाहून, शेवटीं कोलम्बसानें असा सिद्धांत केला कीं, आट्लान्तिक महासागरांतून नीट पश्चिमेकडे गलबत हाकारून गेलें असतां जे नवीन देश, फार विस्तीर्ण जो हिंदुस्थान देश त्यामध्ये असावेत असा संभव होतो, त्यांचा निखालस शोध लागेल.

यानें केलेल्या सिद्धांताची मूल त्रुटी.

असा कोलम्बसानें नानाप्रकारचे व अनेक कारणांपासून उपस्थित झालेले असे जे नियम व प्रमाणें यांवरून जो हा सिद्धांत केला होता, तो जसा नवीन व लोकोत्तर तसाच दिसण्यांत असत कल्पनेचा दिसे. पृथ्वीची आकृति गोलरूप आहे असें तेव्हां ठाऊक होतें, व तिच्या आकृतीच्या मानाचा वन्याच शुद्ध रीतीनें निर्णय केला होता, यावरून पाहतां उघड दिसूं येतें कीं युरोप, आशिया, आणि आफ्रिका, हीं तीन खंडें त्या काळीं जितकीं माहित होतीं, तितकीं मिळूनही या भूगोलावरील एक लहानसा प्रदेश होईल. तस्मात् ज्या विस्तीर्ण प्रदेशांचा आपल्यास शोध लागला नाही, त्यास अनुपयुक्त सागरानें आछादिलें नाही, तर मनुष्यास राहावयास योग्य असे देश त्या प्रदेशांत आहेत, असें मानणें हें, सृष्टिकर्त्याचें चातुर्य आणि लोकोपकार यांविषयींच्या ज्या आपल्या कल्पना त्यांस उचित आहे. याप्रमाणें असेही दिसूं लागलें, कीं भूगोलाच्या या वाजूवरील महाद्वीपांत जितकी जमीन आहे, तितकीच दुसऱ्या गोलार्धांत बहुतकरून असावी. पृथ्वीची आकृति आणि रचना यांवरून दुसरें एक महाद्वीप आहे ह्मणून जे हे निर्णय केले, त्यांचें अर्वाचीन काळीं गलबतांतून पर्यटन करणाऱ्या लोकांच्या

प्रत्यक्ष अवलोकनावरून व तर्कावरून दृढीकरणही शकलें होतें; तें असें कीं, पोर्तुगीज लोकांतील एक नावाडी त्या कार्ळी पश्चिमेकडेस जाण्याची जी मर्यादा होती, तिच्याही पलिकडेस गेला होता, तेव्हां कृतीनें कोरलेला एक लांकडाचा तुकडा समुद्रांत तरंगत होता तो त्यानें उचलिला. आणि ज्यापेक्षां तो पश्चिमेकडील वाऱ्यानें लोटत लोटत त्याजकडेस आला, त्यापेक्षां त्या भागाकडे आपणास अज्ञात असे जे देश आहेत, तिकडून हा तुकडा इकडेस आला, असें त्यानें अनुमान केलें. मडेरा वेटांच्या पश्चिमेस कोलम्बसाच्या मेहुण्यानें त्याच तऱ्हेचा आणि त्याच वाऱ्यानें आलेला एक तुकडा पाहिला, आणि मोठमोठ्या आकृतीचे वेतही लाटांवर तरतां पाहिले. सोलेमीनें हिंदुस्थान एथेंच उत्पन्न होणाऱ्या पदार्थांचें जें वर्णन केलें आहे, त्याप्रमाणेंच ते वेत दिसले. पश्चिम वाऱ्यामुळे मुळांसकट उपटलेले वृक्ष आझोर्झ वेटांच्या किनाऱ्याकडेस वाहून येत असत, आणि एका वेळीं दोन मनुष्यांचीं प्रेतें त्या किनाऱ्यास लागलीं होतीं. त्यांचे चेहरे विलक्षणच होते. ते यूरोप व आफ्रिका या दोनही खंडांतील लोकांसारिखे नव्हते.

शास्त्रीय सिद्धांत व प्रत्यक्ष दर्शनें यांपासून जीं जीं प्रमाणें सांगडलीं त्या त्या प्रमाणांच्या आधारावरून पश्चिम समुद्रांत नवीन देशांचा शोध लागेल, अशी कोलम्बसास आशा प्राप्त झाली; आणि अन्य कारणांवरून ह्या देशांचा आणि हिंदुस्थानाचा संबंध असावा, असेंही हा मानूं लागला. प्राचीन कालचे लोक हिंदुस्थानांत भागीरथीच्या कांठापर्यंत देखील गेले

गंगेपलिकडील देशांविषयी प्राचीन विद्वानांचें मत.

नव्हते; तथापि तिच्या पलीकडील प्रांतांचीही वर्णने लिहा-
 वयास कितीएक ग्रीक ग्रंथकार प्रवृत्त झाले. जें दूर किं-
 वा अज्ञात त्याविषयीं अतिशयोक्तीनें कथन करावयास मनुष्ये
 प्रवृत्त होतात, आणि तसें करण्यास कोणाचा प्रतिबंधही न-
 सतो. यावरूनच त्या ग्रंथकारांनीं त्या देशांचें मान अम-
 कीसिभास;
 कीसिभास; असें लिहितो कीं, हिंदुस्थान
 विरहितकरून आशिभा खंड जेवढें मोठें आहे तेवढेंच हिंदु-
 स्थान मोठें आहे; पदार्थ विज्ञानी प्लिनि हा ज्याच्या अनुरो-
 धानें चालतो, त्या थोनिसीक्रिटसानें असा वाद केला आहे
 कीं हिंदुस्थान, पृथ्वीच्या जितक्या प्रदेशावर वस्ती आहे त्या-
 च्या तृतीयांशा एवढें आहे. निआखसानें असें सांगितलें
 आहे कीं, हिंदुस्थानाच्या एका टोंकापासून दुसऱ्या टोंकास
 जावयास सरळ नीट गेलें तर चार महिनें लागतील. मा-
 कीं पोलो हा पूर्वेकडेस इतका दूर गेला होता कीं तेथपर्यंत
 युरोपीअन लोकांतून कोणीएक कधींच गेला नव्हता. त्यानें
 पर्यटन करीत असतां जें दर दिवसाचें वृत्त लिहून ठेविलें
 होतें, त्यावरून पाहतां प्राचीन लोकांनीं जीं अतिशयोक्तीचीं
 वर्णनें लिहिलीं होतीं, त्यांस बळकटी येत्ये. काथे आणि
 सिपांगो हीं राज्ये, तसेच बहुत दुसरे देश, ज्यांचीं नांवे युरोप
 खंडांत माहीत नव्हतीं, त्यांचीं जीं मार्को पोलोनें प्रौढ रि-
 तीनें वर्णनें केलीं होतीं त्यांवरून हिंदुस्थान देश फार विस्तीर्ण
 आहे असें दिसे. हीं वर्णनें जरीं अपुर्तीं होतीं, तथापि युरोप
 खंडांतील लोकांस पूर्वेकडील दूरदूरच्या प्रदेशांचीं जीं वर्णनें
 त्या काळीं मिळालीं होतीं, त्यांमध्ये हीं फारच शुद्ध होतीं;

निआखस;
 यांचीं मतें.

मार्को पोलोचें
 दर दिवसाचें
 वृत्त.

त्यांपासून कोलम्बसानें वास्तव सिद्धांत काढिला. यानें असा वाद केला कीं, ज्यापेक्षां हिंदुस्थान पूर्व दिशेकडेस फार विस्तृत झालें आहे, त्यापेक्षां तें पृथ्वीच्या गोलाकृतीमुळें आफ्रिका खंडाच्या पश्चिमेस आलीकडे जीं बेटें शोधून काढिलीं आहेत त्यांच्या जवळजवळ असावें. यावरून त्या बेटांमध्ये आणि हिंदुस्थानामध्ये फार अंतर नसावें, आणि पूर्वेकडील सर्वापेक्षां जे दूरचे देश, तेथें जावयास फार सरळ आणि जवळ असा रस्ता शुद्ध पश्चिमेकडेसच गलवतें हाकारून गेलें असतां सांपडावा. युरोप खंडाच्या पश्चिमेकडील प्रदेशांच्या जवळ हिंदुस्थान असावें, अशी जी कोलम्बसाची कल्पना तीस प्राचीन काळच्या कितीएक शिष्ट ग्रंथकारांचीही प्रमाणें सांपडली. त्या काळीं असें होतें कीं, कोणतेंही मत त्या ग्रंथकारांच्या प्रमाणांवांचून लोक आदरानें मानीत नसत. हेरक्युलीज, याचे स्तंभ अथवा जिब्राल्टरची सामुद्रधुनीही ईस्टइंडीज एथून फार दूर नसावी, आणि तीमध्ये येण्या जाण्यास समुद्रांतून मार्ग असावा, असें आरिस्तोटेलीज यानें कल्पिलें. यापेक्षां विशेष समजूत पडण्याजोग्या शब्दांनीं सेनेका निश्चय पूर्वक ह्मणतो कीं, वारा जर चांगला लागला तर स्पेन देशांतून हिंदुस्थानांत थोड्या दिवसांत गलवत पोहोंचेल. आत्लान्तिक बेट मोठें प्रख्यात आहे ह्मणोन प्लातोनें वर्णिलें आहे, आणि कितीएकानीं त्यास वास्तविक देश ह्मणोन कल्पिलें आहे, त्याच्या पलीकडे अज्ञात महाद्वीप आहे. तें बेट स्पेन देशापासून जवळच आहे, असें तो ह्मणतो. या सर्व गोष्टींचें कोलम्बसानें मनन केलें. कोलम्बसाच्या अंगीं कल्पना योजण्याचा फारच आवेश असे,

हिंदुस्थान युरोपाचा पश्चिमेस असावें ह्मणून जी याची कल्पना तीस प्राचीन विद्वानांची प्रमाणें.

तथापि आपली कल्पना शक्ति खरीच आहे असा यास अभिमान नसे, परंतु उलटी तद्विषयीं शंका असे. याकरितां आपल्या प्रमाणांवर तसाच प्राचीन लोकांच्या लेखांवर केवळ भरंवसा न ठेवितां, यानें आपल्या मताचें प्रतिपादन करण्याकरितां जीं प्रमाणें योजिलीं होतीं, त्यांचें स्वरूप समजण्याविषयीं जे त्या वेळचे पुरुष समर्थ होते, त्यांचेही मत घेतलें. गलबतांतून पश्चिमेस गेलें असतां नवीन देश शोधून काढण्याचा संभव आहे, याविषयींच्या ज्या आपल्या कल्पना त्या यानें फ्लोरेन्स एथें पाउल ह्यणोन एक वैद्य होता त्यास विदित केल्या. या गृहस्थास भूसृष्टिरचनेच्या शास्त्राचें चांगलें ज्ञान आहे असा त्याचा लौकिक होता. त्याच्या विद्वत्त्वरून, व त्याच्या निष्कपटपणाच्या उत्तरावरून, कोलम्बसानें जो त्याच्या ठायीं विश्वास ठेविला होता त्यास तो पात्र होता असें दिसून येतें. त्या वैद्यानें मनःपूर्वक कोलम्बसाची कल्पना मान्य केली, व तिच्या दृढीकरणार्थ कित्तीएक ज्या झालेल्या गोष्टी त्याही सुचविल्या, आणि असा वर्णनीय उद्योग सतत चालविण्याकरितां कोलम्बसास उत्तेजन देऊन त्या उद्योगापासून परिणामीं तुमच्या देशास कीर्ति, आणि यूरोप खंडास सुख, यांची प्राप्ति होईल असें सांगितलें.

आपला सिद्धान्त तडीस नेण्याच्या याच्या युक्ती.

प्रौढ कल्पना योजायास आणि त्या सिद्धीस न्यावयास कोलम्बसा इतकें ज्यांच्या आंगीं सामर्थ्य नाही त्यांस हे सर्व तर्क, व विचार, आणि प्रमाणें, हीं, वाह्यतः रमणीय, आणि निष्फल, अशा एका मताचें आदिकारण सिद्ध करायास मात्र उपयोगीं पडलीं असतीं; आणि त्या मतापासून चातुर्यानें सं-

भाषण करायस, अथवा मनःकल्पित तर्क चालवायास, एक विषय उपस्थित झाला असता; परंतु कोलम्बसाच्या उत्सुक आणि साहसी स्वभावामुळे याचे मनांत ही युक्ति येतांच ती सिद्धीस नेण्याविषयी तो प्रवृत्त झाला. आपले मत खरें आहे अशी याची पुर्तेपणीं खात्री झाल्यावर तिचा प्रत्यय पाहण्याकरितां नवीन शोध करावे ह्मणून समुद्रांतून पर्यटन करण्याकरितां कोलम्बस उतावीळ झाला. परंतु हें करण्याकरितां कोलम्बसास या अशा महत्कृत्याचा अंगीकार करण्याविषयीं समर्थ असे जे यूरोप खंडांत मोठ्या अधिकाराचे गृहस्थ होते, त्यांतून कितीएकांचा प्रथमतः आश्रय संपादन करावा लागला. कोलम्बसास स्वदेश सोडून जरीं फार दिवस झाले होते, तरीं याजवर जी याची प्रीति होती ती उडाली नव्हती. याजकरितां याला अशी इच्छा झाली कीं, आपल्या श्रमांचें आणि नवीन कल्पनेचें फळ आपल्या देशास प्राप्त व्हावें. याकरितां कोलम्बसानें आपली युक्ति जेनवा देशांतील सेनेट ह्मणजे वृध्दवृध्द जे मुख्य सभासद त्यांस दर्शित केली. आणि आपले देशानें प्रथम आपल्या चाकरीचा स्वीकार केल्यास जे नवीन देश शोधून काढायाचे आहेत त्या देशांच्या शोधार्थ, मी एथील प्रजा सत्ताक राज्याच्या वाहुच्याखालीं गलबत हाकारीन, असें यानें कबूल केलें. परंतु कोलम्बस दुसऱ्या देशीं फार दिवस जाऊन राहिला होता यामुळे याची शक्ति आणि गुण याचे देशच्या लोकांस माहित नव्हते, आणि ते लोक जरीं समुद्रतीरीं राहणारे होते, तरीं त्यांस समुद्रांतून दूरदूरचीं पर्यटनें करण्याची तादृश सवय नव्हती. यामुळे

हा जेनवा एथील लोकांस अर्ज करितो.

करितां, छांदिष्ट कल्पना करणाऱ्या पुरुषांचें जसें स्वप्न त्या-
प्रमाणें कोलम्बसाचें बोलणें मानून, यास अमान्य केलें; व
आपले प्रजा सत्ताक राज्याची प्राचीन काळीं जशी भरभर
होती तशी भरभर होण्याचा जो हा समय प्राप्त झाला होता,
तो अगदींच हातचा घालविला.

पुर्तुगालचा
राजास.

आपल्या देशाविषयीं जें करणें उचित होतें तें केल्यानंतर,
तेथील लोकांनीं जरीं कोलम्बसाचा हिरमोड केला, तरीं
याची उमेद खचली नाही, परंतु उलटा आपला अंगीकृत
उद्योग न सोडितां, तो यानें मोठ्या उत्कंठेनें पुढें चालविला.
पुर्तुगाल देशाचा दुसरा ज्योन् राजा याच्या राज्यांत कोल-
म्बसानें फार दिवस वस्ती केली होती, त्यामुळें आपल्या सेवेवर
त्याची ही सत्ता आहे असें जाणून, यानें त्या राजासही आ-
पलें मत दाखित केलें. एथें याच्या मताचा अधिक आवडीनें
स्वीकार होईल, अशा सर्व गोष्टी दिसत होत्या. हा राजा
महत्कृत्यास हात घालणारा, व समुद्रांतील व्यापारामध्ये अभिज्ञ,
आणि नवीन देश शोधून काढायास जे प्रयत्न करतील त्यांस
आश्रय देण्याविषयीं अभिमानी, असा समजून कोलम्बसानें
त्याचे जवळ विनंती केली. ह्या राजाची प्रजा यूरोप खंडांत
जितके नौकाशास्त्र जाणणारे होते, त्यांपेक्षां फारच माहितगार
असे. आणि समुद्रांतून मोठ्या धारिष्ठाचें, अथवा कधींच केलें
नाहीं, असें नवीन पर्यटन करण्याचें आल्यास तेणेंकरून तीस

आपला उद्योग चालविण्याचें बोलणें लावितो, परंतु व्यर्थ. १५

भयही वाटत नसे. कोलम्बस जो रोजगार करित होता त्यांमध्ये याची कुशलता आणि याच्या अंगींचे चांगले गुण यांची पोर्तुगाल देशांत पक्की माहिती होती. कोलम्बसाची जी युक्ति ती केवळ स्वप्नवत् नसावी असें याच्या कुशलतेवरून दिसून आलें. आणि कोलम्बसानें कांहीं असदुद्देशानें तो वेत योजिला असेल, अशी जी शंका ती याचे विषयीं मानूं नये, असें याच्या गुणांवरून दिसून आलें ; नंतर त्या राजानें मोठ्या सुप्रसन्नतेनें कोलम्बसाचा सर्व मजकूर ऐकून घेतला, आणि याच्या युक्तीचा विचार करण्याकरितां स्यूता एथील विशप डिण्गो थोर्तीज आणि दोघे याहुदी वैद्य यांस ती विदित केली. हे भूस्थिविदेंत फार निपुण होते, आणि अशा जातीचा विषय आला असतां त्यांचें संमत घेण्याचा या राजाचा परिपाठ असे. जेनवा देशांतील अज्ञानानें जसें कोलम्बसास आडवें येऊन याची निराशा केली, त्याप्रमाणेंच लिस्वोन शहरामध्ये, तेथील लोकांस स्वमताचा जो अभिमान होता, तोच एक यास तसाच भयंकर शत्रु उभा राहिला. ज्या पुरुषांच्या निर्णयांवरून कोलम्बसाची युक्ति मान्य अथवा अमान्य व्हावी असें होतें, ते पुरुष पोर्तुगाल देशांतील नौकागमन विदेंतील मुख्य अधिकारी असत. त्यांनीं हिंदुस्थानांत जावयास कोलम्बसानें जो अधिक जवळचा व अधिक निश्चयात्मक असा मार्ग काढिला होता, त्याजहून केवळ उलट्या रोंखानें गलबत चालवून हिंदुस्थानांत जायाचा मार्ग शोधून काढायास सांगितलें होतें. याकरितां आपले मताचा धिकार करणें, अथवा कोलम्बसाचें मत चांगलें ह्मणोन स्वी-

त्यानें याचें बोलणें ऐकून घेण्याकरितां मंडळ्या नेमल्या.

१६ जेनवा देशांतिल अज्ञानानें अशी याची निराशा केली

कारणें, या दोनही खेदकारक गोष्टी सहन केल्यावांचून, कोलम्बसाच्या युक्तीस त्यांच्यानें मान्य करवेना. कोलम्बसाच्या मताचें स्वरूप पुरतेपणीं बाहेर पडायजोगें यानें आपल्या कल्पनेचें विशेष विवरण करावें, ह्मणून कपटानें कोलम्बसास हवेतसे प्रश्न विचारून व हजारो दूषणें देऊन यास त्रासविलें, आणि शेवटिल निर्णय करायान्ना तो लांबणीवर घातला. कोलम्बसाची युक्ति सिद्धीस गेली असतां त्यास जी प्रतिष्ठा आणि हित प्राप्त होणार, तीं दोनही आपण हरण करावीं, असा त्या वेळेस त्यानीं कट केला. आणि कोलम्बसानें जो मार्ग दर्शित केला त्या मार्गानेंच जाऊन यानें जे शोध योजिले होते, त्यांविषयीं यत्न करून पाहायास गुप्तपणें एक गलबत पाठवावें अशी राजास शकल सांगितली. त्या प्रसंगीं राजास योग्य ज्या कल्पना त्यांचा त्यास विसर पडून, त्यानें त्यांची आपल्या धोरपणास अनुचित अशी जी विश्वास घाताची मसलत ती कबूल केली. परंतु कोलम्बसाची युक्ति सिद्धीस नेण्याकरितां जो मालीम योजिला होता, त्याचे आंगीं याचें बुद्धि कोशल्य आणि धैर्य यांचा अभाव होता. तेव्हां असें झालें कीं तोंडचा वारा सुटला, आणि जाऊन उतरावें अशी कोठें जमीनही दिसेना, तेव्हां त्याचें धैर्य सुटून तो परत लिस्बोन शहरांत आला; आणि जळो ही केवळ विपरीत आणि संकटांत घालणारी युक्ति, असे अपशब्द बोलूं लागला.

हा पॉन्तुगाल देश सोडून स्पेन देशाच्या दरबारास जातो.

ज्यांचें अंतःकरण निष्कपट त्यांस अशा प्रसंगीं जसा साहजिक राग येतो; त्याप्रमाणेंच हें अयोग्य कृत्य उघडकीस येतांच कोलम्बसासही संताप आला. नंतर त्या रागाचे

तशीच पोर्तुगाल एथें होतांच हा तें राज्य सोडितो. १७

उकळींत असा धडधडीत विश्वास घात करणारे लोकांबराबर कोणताही संबध ठेवूं नये, असा कोलम्बसानें निश्चय केला; हा तत्क्षणींच तें राज्य सोडून इसवी सनाच्या समाप्तीस स्पेन देशांत जाऊन उतरला. कोलम्बसाची युक्ति मान्य करायास, आणि ती सिद्धीस न्यावयास, कोणी साहाय्यदाता मिळाला असतां त्याचा आश्रय संपादन करण्याविषयीं कांहीं प्रतिबंध नव्हता, ह्मणून फेर्डिनान्द आणि इसाबेल्हा, ज्यांकडेस ते वेळीं कास्तील आणि आरागोन या दोन एकत्र झालेल्या राज्याचा अधिकार होता, त्यांस आपण स्वतांच आपली कल्पना निवेदन करावी असा यानें निश्चय केला. परंतु राजे आणि प्रधान यांस विज्ञप्ति केली असतां तीपासून निश्चयेंकरून फळ उत्पन्न होतेंच असें नाही, याचा यास नुकताच अनुभव आला होता; यामुळें आपला भाऊ बार्थोलोमेओ यास इंग्लान्द एथें पाठविण्याची प्रथम सावधगिरी राखिली. यूरोपांतली अत्यंत चतुर आणि श्रीमान् असे जे राजे त्यांतलाच सातवा हेन्रि असा त्याचा लौकिक होता; त्याजपाशीं बोलणें चालवावें याजकरितां कोलम्बसानें आपल्या भावास आपलें मत पुर्तेपणीं समजवून दिलें.

१४८४

आपल्या भावास इंग्लान्दास पाठवितो.

स्पेन देशचे दरवारांत आपले बोलण्याचा स्वीकार करतील किंवा नाही याविषयीं जे संशय आणि भयें कोलम्बसाचे पोटांत आली होती, त्यांस कारण होतें; तें असें कीं, त्यासंधीस आरब लोकांचें स्पेन देशांत ग्रनाडा ह्मणून जें अखेरीचें राज्य त्याजबराबर जिवावरची लढाई करण्यांत स्पेनदेश गुंतला होता. फेर्डिनान्द याचा स्वभाव दिक्तखोर आणि

स्पेन देशांत याचे कार्य सिद्धीस जे अडथळे आले ते.

१८ स्पेन देशीय लोकांची नौकाशास्त्रांत थोडी गति होती,

त्या लोकांची चाल व ज्या लढाईंत ते गुंनले होते ती लढाई याचे कार्य सिद्धीस अनुकूल नव्हती.

संशयी असे, त्यामुळे साहसी आणि असाधारण अशा कृत्यांची त्यास आवड नसे. इसावेह्या जरी मोठी उदार आणि मोठी साहसी होती तथापि हरएक वावर्तीत ती आपल्या नवऱ्याच्या ताब्यांत असे. स्पेनदेशचे लोकांनीं प्राचीन काळची जी मर्यादा तिचे पलीकडेस गलवतांतून पर्यटन करण्यास आजपर्यंत प्रयत्न केले नाहींत, आणि त्यांचा शेजारचे पोर्तुगीज लोक आश्चर्य वाटायामुळे नवीन शोध करित चालले होते हे पाहिल्यावरही, त्यांचेसारखा व्यापार आपणास साधेल किंवा नाहीं हे पाहण्याचा, व त्यांची बरोबरी करण्याचाही यत्न केला नाहीं. ख्रिस्ती धर्मावर विश्वास न ठेवणारे जे आरब लोक त्यांची लढाई चालली होती, तींत आपली उद्योगशीलता आणि जयश्रीविषयक उत्साह हीं दाखविण्याचा त्या स्पेनदेशीय लोकांस चांगला योग आला होता. परंतुही गोष्ट कोलम्बसास प्रतिकूल होती; त्यामुळे जे लोक स्वभावतः कोणत्याही गोष्टीचा निश्चय करण्यामध्ये आळशी आणि मंद, अशा लोकांपासून त्वरित काम करून घेणें यास परम अशक्य होते. परंतु ज्या लोकांपासून अभय व आश्रय कोलम्बसानें मागितला होता, त्यांचे वयाचे स्वभावास फार चांगले पडत असे. कोलम्बस मन मिळाऊ रीतीचा असूनही भारदस्त होता; आणि आपले भाषणांत व कृतींत पदोपदीं दृष्टि देणारा, सदाचरणांत कोणी दोष न ठेवण्याजोगा, आणि धर्मसंबंधी सर्व कर्मानुष्ठानांकडे जें याचें लक्ष असे त्यांत लोकांनीं याचें प्रतीक घेण्याजोगा, असा होता. असे प्रतिष्ठा मिळण्याजोगे जे याचे अंगीं गुण होते, तींहीकरून यास पुष्कळ अंतरंग मित्र

झणून याची कल्पनाच पुर्वेपणीं त्यांचा ध्यानांत आली नाहीं.

मिळाले एवढेंच नाहीं, तर सर्वांपासून मान्यताही मिळाली. कोलम्बसाची जी मध्यम प्रतीची संपत्ति तीस उचित असा जरीं याचा साधेपणा असे, तथापि यास दारिद्र्यामुळें स्वप्रवत् युक्ति सुचून, हा कोणीएक यःकश्चित् प्रयास कर्ता आहे, असे लोकांनीं कल्पिलें नाहीं; तर ज्या पुरुषाच्या सिद्धांतांकडेस मोठें लक्ष देणें योग्य अशा पुरुषासारिखा याचा आदर केला.

फेर्डिनान्द आणि इसाबेल्हा हीं उभयतां आरब लोकां- याचे युक्तीचा
बराबर लढाई करण्याचे कामांत जरीं अगदीं गुंतलीं होतीं, विचारज्ञान्य
तथापि त्यांनीं कोलम्बसाची इतकी मान्यता ठेविली कीं न्यायाधीशां
इसाबेल्हा राणीनें फेर्डिनान्द डितालावेरा झणून जो तिचा तपास केला
गुरू होता, त्यास याचे युक्तीचा विचार करण्यास सांगितलें.
त्या गुरूनें अशा जातीचे विषयांचा निर्णय करण्यास जे त्या-
च्या देशचे लोक फार समर्थ होते, त्यांचा तद्विषयीं विचार
घेतला. परंतु स्पेन देशांत आजपर्यंत खऱ्या विद्येची इतकी
थोडी प्रवृत्ति झाली होती कीं अशा महन विषयांचा विचार
करायास जे उगीच विद्येचा डोल घालणारे असे विद्वान् नि-
वडिले होते, त्यांस कोलम्बसानें ज्या मूल पीठिकेवरून आपले
तर्क रचिले, आणि तद्विषयक आशाही धरिली, ती मूळ पी-
ठिकाच पुर्वेपणीं समजली नाहीं. त्यांमधील कितीएकांनीं
पृथ्वीचे मानाविषयीं जें त्यांस विपरीत ज्ञान झालें होतें, तेणें-
करून असा वाद केला, कीं कोलम्बसानें पूर्वेकडील जे दूर
दूरचे देश शोधून काढण्याविषयीं योजिले आहेत, तेथें जल-
मार्गानें जाण्यास तीन वर्षांपेक्षां कमी काळ पुरणार नाहीं.

दुसऱ्यांनीं असा निर्णय केला, कीं प्राचीन कालच्या विद्वान् लोकांचें समुद्राचा अंत नाही ह्मणोन जें मत आहे, त्याप्रमाणेंच कोलम्बस समुद्रांतून गेला असतां याचे अनुभवास येईल अथवा जर तसाच आयह धरून हा पश्चिमेची जी मर्यादा तिच्या पलीकडेस तारूं हाकारून गेला, तर पृथ्वी गोलाकार आहे यामुळें याचे परत येण्यास प्रतिबंध होईल. आणि ईश्वरानें ज्या पृथ्वीच्या दोन खंडांचा संबंध तोडून ठेविला आहे, त्यां मध्ये व्यापार चालू करायास जर कोलम्बसानें वृथा प्रयत्न केला, तर त्यांत तो प्राणास मात्र मुकेल. बहुतेक लोकांनीं या विषयावर विशेष वादविवाद करण्यांत न शिरतां, सामान्यतः कोलम्बसाची युक्ति लोकांत एक ह्मण आहे तिच्या आधारावरून निषेधिलीः अज्ञानी, आणि मोठे कृत्यास ज्यांच्यानें हात घालवत नाही, अशा लोकांस बहुधा या ह्मणेखालीं लपायास जागा असत्ये. ती ह्मण ही कीं, “सर्व मनुष्यांमध्ये मी कायतो शाहणा असें आपणास मानणें हें पोकळ अभिमानाचें होय.” ते असें बोलले कीं, कोलम्बसानें जें हें दोंग माजिवलें आहे, त्याप्रमाणें जर खरोखर देश असते, तर आजपर्यंत ते गुप्त राहिले नसते; आणि प्राचीन कालचें शाहाणपण आणि चातुर्य, यांनीं या अपूर्वकल्पनेचें यश जेनवा देशांतील एके अप्रसिद्ध गलबत हाक्यास मिळावयाकरितां वगळून ठेविलें नसतें.

यांनीं त्याविषयीं असे विलक्षण तर्क घेणाऱ्या पुरुषांनंरावर बोलणें चालवा-
प्रतिकूल सम-
जाविले. यास, कोलम्बसास आपली सर्व कुशलता आणि सहनशील-
ता खर्चावी लागली. कोलम्बसास अज्ञानाच्या दुराग्रहा-

हा निराश होऊन उमेद न सोडितां दरबारांतून निघतो. २१

वरावर झुजावें लागलें एवढेंच नाही, परंतु व्यापेक्षां अधिक अनि-
वार्य जो असत्य ज्ञानाचा अभिमान व्यावरावरही झुजावें ला-
गलें. असे पुष्कळ वादविवाद झाल्यावर, योग्य रीतीनें या
विषयाचा निवाडा करायास असमर्थ अशा न्यायाधीशांस आ-
पला विषय समजवून देण्यांत, व त्यांची खात्री करण्यांत, नि-
ष्फळ प्रयत्न करण्यामध्ये पांच वर्षे घालविल्यानंतर, परिणामीं
टालेवरा यानें फेर्डिनान्द आणि इसाबेल्हा यांस कोलम्बसा-
विषयीं प्रतिकूल समजाविलें; त्यावरून आरब लोकांवरार
जी लढाई चालली आहे, तिचा शेवट होईपर्यंत नवीन आणि
खर्चाचे कृत्यांत शिरणें हें फार वेडेपण, अशी कोलम्बसाची
समजूत घालणें त्या उभयतांस प्राप्त पडलें.

ह्या सांगण्यामध्ये कठोरपणा दिसून नये ह्मणोन जी युक्ति
फेर्डिनान्द आणि इसाबेल्हा यांनीं योजिली होती, ती आप-
ल्या बोलण्याचा शेवटचा निषेध करण्यासाठीं योजिली आहे,
असे कोलम्बसानें कल्पिलें. परंतु मनुष्य मात्राच्या कल्या-
णार्थ असा नियम आहे कीं, मोठे, आणि असाधारण, असे
विचार योजण्यास समर्थ, अशी जी उत्तम कल्पना शक्ति,
तिच्यावरावर नेहमीं मोठ्या आवेशाचा उत्साह असतो. तो
उत्साह, दिवस गतीमुळें थंडा पडत नाही, आणि निराशेमुळें
भमही होत नाही. अशा प्रकारचाच कोलम्बसाचा स्वभाव
मोठा आवेशी असे. कोलम्बसाची जरीं अशी मोठी निरा-
शा झाली, आणि ज्या दरबारांत इतके दिवस उगीच व्यर्थ
आशा लावून याचें मन रिझवलें होतें, त्या दरबारापासून जरीं
एकाएकीं परतला, तथापि आपले स्वकीय कल्पनेच्या प्रामा-

याचे बोलण्या-
चा शेवटचा
निषेध झाला
तरीं याचा उ-
त्साह थंडा पड-
ला नाही.

गिकपणाविषयीं जो कोलम्बसाचा निश्चय होता तो कमी झाला नाही; आणि आपल्या कल्पनेचा खरेपणा प्रत्ययास आणून देण्याविषयीं जी याचे अर्गीं उताविळी होती, ती पहिल्यापेक्षां अधिक वाढली. राजकीय संस्थानाचा आश्रय मिळावा ह्मणून निरर्थक उपार्जना केल्यानंतर कोलम्बसानें राजांपेक्षां कमी पदवीच्या गृहस्थांस अर्ज केला. आणि मेडीनासिडोनिआ, व मेडीनोसिली एथील ड्यूक पदवीचे गृहस्थांस अनुक्रमानें विनंती केली. हे लोक जरी रयतेंतले होते, तथापि कोलम्बसानें जें साहसकृत्य योजिलें होतें त्यास पुरून उरे इतकी शक्ति आणि द्रव्य त्यांचेपार्शीं होतें. हा कालपर्यंत ज्या बोलण्यामध्ये कोलम्बस गुंतला होता त्यांत जसें कांहीं फळ झालें नाही, त्याप्रमाणेंच हें बोलणेंही निष्फल झालें; असें होण्याचीं दोन कारणें दिसतात, तीं अशीं कीं, या गृहस्थांपेक्षां मोठ्या पदवीचे गृहस्थांस कोलम्बसाचे हेतूंचा जसा बोध झाला नव्हता, तसाच यांसही झाला नसावा; अथवा फेर्डिनान्द यानें जी युक्ति निषेधिली, तीस आपण अनुकूल झालों तर त्याच्या मीपणास धक्का लागेल, आणि त्याची आपणावर वक्रदृष्टि होईल असें त्यांस भय वाटलें असावें.

इंग्लान्दामधें
आचा भावानें
बोलणें चालवि-
तें.

अशी निराशा होत गेल्यामुळें कोलम्बसास परम दुःख झालें, आणि यानें जो आपला भाऊ इंग्लान्दचे दरबारांत पाठविला होता, त्याजकडील कांहीं वर्तमान न आल्यामुळें तर त्या दुःखांत फारच भर पडली. बार्थोलोमेओ हा जलमार्गानें इंग्लान्दास जात असतां, दुर्दैवामुळें तो समुद्रांतील चांचे लोकांच्या हातीं सांपडला, त्यांनीं, त्यास सर्वस्वीं नागवून क्रि-

ती एक वर्षे बंदिशाळेत अडकवून टाकिला होता. शेवटी तो तेथून पळून गेला आणि लंडन शहरास जाऊन पोचला. परंतु ते वेळेस त्यास दरिद्रानें इतकें पीडिलें होतें, कीं दरबारांत घालून जाण्याजोगा जामा निमा करण्या पुरता तरी पैसा मिळिवण्याकरितां, बरेच दिवस त्याला नकाशे काढून विकण्याचें प्राप्त पडलें. नंतर कोलम्बसानें इंग्लान्दचा राजापाशीं निवेदन करण्याकरितां ज्या गोष्टी त्यास सांगितल्या होत्या, त्या त्यानें त्या राजापाशीं निवेदन केल्या. हेन्री राजा अतिशय संशयी, आणि कृपण स्वभावाचा होता, त्यामुळें तो नवीन आणि खर्चाचे कामांत मन घालीत नसे, तथापि कोलम्बसाचे बोलण्याचा त्यानें जसा अधिक खुष मर्जीनें स्वीकार केला, तसा ज्या अन्य राजांकडे तें बोलणें लाविलें होतें त्यांनीं केला नाहीं.

इकडेस कोलम्बसास आपल्या भावाची वाट काय झाली, हें न समजल्यामुळें, आणि स्पेन देशांत आतां उत्तेजन मिळण्याची आशा न राहिल्यामुळें, इंग्लान्दचे दरबारांत आपले युक्तीचा स्वीकार अधिक आवडीनें करितील या आशेनें स्वतः तेथें जाण्याचा यानें निश्चय केला. या कामाकरितां यानें तयारी केली, आणि आपले पाठीमागें आपल्या मुलांचा बंदोबस्त राखण्याविषयीही यानें तर्तुद करून ठेविली. इतक्यांत पालोसचे जवळच्या ज्या राबिडा मठांत कोलम्बसाचे मुलांनीं विद्याभ्यास केला होता, त्या मठाचा अधिपति जुवान-पीरेज यानें येऊन थोडे दिवस प्रवासास जाण्याचें ठेवावें, अशी अंतःकरणपूर्वक विनंती केली. पीरेज हा मोठा वि-

कोलम्बसास स्पेन देशांत उत्तेजन मिळण्याचा कांहीं आशा आहेत.

२४ कोलम्बसाविषयीं मनःपूर्वक विनंती केल्यावरून,

द्वान् होता, आणि त्याची व इसाबेह्ला राणीची ओळख असून तिचेजवळ त्याची कांहीं मान्यताही असे. या गृहस्थाची मनापासून कोलम्बसावर भक्ति असे, कारण कीं कोलम्बसाचें सामर्थ्य आणि प्रामाणिकपणा, हीं त्यास अनेक प्रसंगीं विदित झालीं होतीं. त्या गृहस्थास नवीन पदार्थ पाहण्याची इच्छा असे ह्मणून, अथवा कोलम्बसाशीं स्नेह भाव असे ह्मणून, त्यास उत्तेजन येऊन तो, आपले शेजारीं गणित विद्येमध्ये पुरा असा एक वैद्य होता त्यास समागमनें

याचे युक्तीचा विचार केल्या-
नंतर ती खरी
आहे अशी खा-
त्री होत्ये.

घेऊन, कोलम्बसाचे युक्तीचा यथार्थ रीतीनें विचार करावा ह्मणून प्रवृत्त झाला. असा विचार केल्यानंतर त्याचें पुर्तै-
पर्णी समाधान झालें कीं ज्या मूळ पीठिकेवरून कोलम्बसानें आपले मताची उभारणी केली ती मूळ पीठिका सुदृढ आहे, आणि कोलम्बसानें जी योजना केली आहे ती सिद्धीस जाण्याचाही संभव आहे. या अशा महत्कृत्यास आश्रय देणारांस जी कीर्ति व लाभ प्राप्त होतील, तीं स्वदेशास प्राप्त व्हावीं ह्मणून, इसाबेह्ला राणीस त्यानें विनंतीपत्र पाठविलें, आणि या कल्पनेस जें लक्ष उचित आहे तें देऊन तिचा पुनः विचारकरणें आपणास आवश्यक आहे अशी विज्ञप्ति केली.

ज्या पुरुषाची इसाबेह्ला मान्यता राखित होती त्याचे विनंतीवरून तीस द्रव आला, आणि त्या मोठ्या विषयावर त्याजबरावर संभाषण करण्याकरितां त्यास सान्टाफे या गांवीं तत्काळ येण्याकरितां आज्ञा केली, कारण ग्रनाडास वेढा पडला होता त्यामुळें त्या काळीं दरवार तेथें भरत असे. त्या उभयतांच्या भेटीपासून प्रथम हें निष्पन्न झालें कीं कोलम्बसास,

परत येण्याची तयारी करण्यापुरतें थोडेसें द्रव्य पाठवून पुनः दरबारास येण्याकरितां मोठ्या आदरसत्कारानें बोलावणें पाठविलें. त्याच वेळेस असा रंग दिसून आला होता, कीं ग्रनाडा देश ताब्याखालीं आणिला असतां आरब लोकांबराबर जी लढाई चालली आहे तिचा लवकरच चांगला परिणाम होऊन स्पेन देशांतील लोकांस नवीन कृत्यांत शिरायास मोकळीक होईल; यावरून, व राजाची कृपा होऊन नुकतीच कोलम्बसाची मानमान्यता झाली होती यावरून, कोलम्बसाचे मित्रांस याचे युक्तीस आश्रय मिळेल याविषयीं पूर्वीपेक्षां अधिक विश्वास धरायास उमेद आली. या मित्रांमध्ये आलोन्सो दि किन्तानिझा ज्याचेकडे कास्तील एथील वसुलाचा अधिकार होता हा एक, आणि लूइझ दि सान्ताजेल ज्याचेकडे आरागोन एथील धर्म खात्यांतील वसूल घेण्याचें काम होतें हा दुसरा, हे पुढारी होते. हा मोठा उद्देश सिद्धीस नेण्याविषयीं जीं त्यांचे आंगीं यथायोग्य उत्कंठा होती, तिणेंकरून त्यांचे नावास इतिहासांत उत्तम स्थलीं लिहिण्याची योग्यता प्राप्त झाली आहे. या गृहस्थांनीं कोलम्बसास मोठ्या पदवीचे गृहस्थांस भेटविलें, आणि याचे कार्याकडे त्यांचें चित्त लागे असें केलें.

परंतु फेर्डिनान्द याचे मनांत कोलम्बसास हितावह अशा कल्पना उत्पन्नकरणें फार कठीण होतें, कारण कीं कोलम्बसाची योजना अतिविलक्षण आणि छांदिष्ट आहे, असें तो अद्यापि मानीत होता. कोलम्बसाच्या पक्षाचे लोकांचा श्रम निष्फल करण्याकरितां पूर्वी याची युक्ति दुःसाध्य आहे असें

कोलम्बसाच्या कल्याणाकडे ज्यांचें लक्ष होतें अशा बहुत संभावित पुरुषांस यास नेऊन भेटविताने.

प्रथम जें मोठें
वक्षीस मागत
होता तेंच पुनः
मागतो.

ज्यांनीं ह्मटलें होतें, त्यांचीच सांप्रत जें याच्याशीं बोलणें चालणें करायाचें त्यांत योजना करण्याची युक्ति फेर्डीनान्द यानें काढिली. पूर्वीं निश्चयें करून सिद्धि होईल अशी जी कोलम्बसास आशा होती तीच आशाधरून ज्यावेळीं हा त्यांचे पुढें आला, आणि पूर्वीं जें मोठें वक्षीस मागत होता तेंच मागूं लागला, तेव्हां त्यांस आश्चर्य वाटलें. कोलम्बसानें असें बोलणें लाविलें, कीं नवीन शोध करण्याकरितां माझे हाताखालीं थोडेसे आरमाराची संजोगणीकरून द्यावी; आणि पुढें मी जितके समुद्र व देश शोधून काढान तथील आरमाराचा अधिकार आणि राजकीयसत्ता मला वंशपरंपरा असावी; तसेंच मला व माझे मुलांवाळांस तेंचें जो नफा होईल त्याचा दाहावा हिंसा सतत मिळावा; आणि या महत्कृत्यापासून जे लाभ होतील त्यांचा माझ्या द्रव्यानुसार मला वांटा मिळावा अशा करारानें, आपला उद्देश सिद्धीस जाण्याकरितां जितकें द्रव्य पाहिजे होतें, त्याचा अष्टमांश कोलम्बसानें आगाऊ देऊं केला. जर हें मोठें कृत्य सफल झालें नाहीं, तर वक्षीस अथवा लाभ याविषयींचें माझें कांहींच बोलणें नाहीं. या वर्तणुकीवरून कोलम्बसाची आपले मताच्या खरेपणाविषयीं पक्की खात्री आहे असें जें निभ्रांत प्रमाण दिसून आलें त्याचा विचार न करितां, आणि इतका विलंब लागला व इतके प्रतिबंध आले तथापि कोलम्बसाचे मनाचा मोठेपणा याचें मुळचें जें ह्मणणें होतें त्यावांचून दुसरे हलक्या बोलण्याकडेस वळला नाहीं, असें पाहून आश्चर्य भरितन होतां, कोलम्बसाचे युक्तीचा जे पुरुष विचार करित होते ते.

याचे पर्यटनास खर्च किती लागेल, आणि यानें जें वक्षीस मागितलें त्याचें मौल्य काय होईल, याविषयींच विचार करूं लागले. कोलम्बसाचे पर्यटनाचा खर्च तर विशेष नव्हता, तथापि त्यांनीं असें समजाविलें कीं सांप्रत स्पेनदेशाची जमा, खर्च होऊन फार उणी झाली आहे याकरितां, या देशास हा एवढा मोठा खर्च फार भारी. त्यांनीं असा वाद केला, कीं कोलम्बसानें जें कबूल केलें आहे तें सर्व जरीं केलें, तथापि अधिकार आणि प्राप्ति यांविषयींचें जें कोलम्बसानें मागणें घातलें आहे तें फार जरब आहे; आणि जर करितां याच्या सर्व मोठमोठ्या आशा स्वप्नवत् झाल्या, तर असें आचाट कृत्य करणारास अशा मोठ्या देणग्या केवळ अविचाराच्याच दिसणार नाहीत, तर उपहासासही पात्र होतील. अशा प्रकारें सावधगिरी आणि शाहाणपण यांचे ढवदार भूषणावरून त्यांचें मत खऱ्यासारखें भासलें, आणि त्या मतास फेर्डिनान्द याचाही मोठा आश्रय होता; त्यावरून इसाबेल्हा राणीनें कोलम्बसास कोणत्याही प्रकारें आश्रय देण्याचें सोडिलें, आणि याचे बरोबर जें नवीन बोलणें चालणें आरंभिलें होतें तेंही त्वरित बंद केलें.

कोलम्बसाचे आजपर्यंत जितके हिरमोड झाले त्यांमध्ये या हिरमोडापासून त्यास फारच दुःख झालें. तें असें कीं प्रकाशाच्या अकल्पित किरणाप्रमाणें इसाबेल्हा राणीकडून कोलम्बसास जें आमंत्रण आलें होतें, तें केलें होण्याचे असे रंग दिसून आले, कीं त्यावरून कोलम्बसास आतां आपले श्रमाची परिसमाप्तिच झाली अशी आशा धरायास उमेद

याच्या मागण्यां फार खर्चाच्या आहेत असें बोलतात.

या अकल्पित संकटावरून याची उमेद फारच खचत्ये.

आली होती ; परंतु आतां अंधकार आणि अनिश्चय यांचें पुनः परावर्तन झालें तेंणेंकरून, कोलम्बसाचें मन दृढ निश्चयाचें असतांही, याच्यानें जें हें अकल्पित संकट प्राप्त झालें त्याचा धक्का सोसवेनासा झाला. इंग्लान्दास जाण्याचा एक शेवटचा उपाय राहिला होता तो करावा या वेतानें कोलम्बस त्या दरबारांतून परम संतापानें बाहेर पडला.

याचे आश्रय दाते ही संधि चांगली पाहून याच्या कल्याणार्थ पुनः एक वेळ प्रयत्न करेनात.

सुमारें त्याच वेळीं ग्रनाडा देश स्वार्धान झाला, आणि फोर्डि-नान्द्र आणि इसाबेल्हा या उभयतांनीं मोठ्या जयजयकाराच्या समारंभानें तें शहर स्वसत्तात्मक केलें. या शहराचें स्वामित्व हातीं आलें यामुळें त्यांचे राज्यांत अन्य राज्याचा अधिकार समूळ नाहींसा झाला. आणि पिरिनीज पर्वताच्या तळापासून पोर्तुगाल देशाचे हद्दीपावेतो अवघे प्रांत त्यांचे ताब्यांत आले. मनुष्यास यश प्राप्त झालें असतां त्याच्या वृत्ति उच्चंबळूं लागतात, आणि तिहींकरून त्याचे मनास हुशारी आणि महत्कृत्यास हात घालण्याची उमेद येते. किन्तानिह्या आणि सान्तांजेल ह्मणून जे कोलम्बसाचे सावध आणि विचारी आश्रय दाते यांस आपले मित्राच्या कल्याणाकरितां पुनः एक वेळ प्रयत्न करायास ही संधि चांगली सांपडली. त्यांनीं इसाबेल्हा राणीस स्वतः विनंती केली, कीं आपण मोठमोठ्या कृत्यांस आजपर्यंत महदाश्रय दिले असैं असतां, कोणत्याही राजास आजपर्यंत ज्या युक्ति निवेदित झाल्या त्यांमध्ये सर्वोत्कृष्ट अशी जी कोलम्बसाची युक्ति तिचा अंगीकार करायास आपण इतका वेळ मार्गें पुढें करितां ही केवळ आश्चर्याची गोष्ट आहे, असैं दर्शवून आणखी तीस असैं विदित केलें,

आणि तिजवरील नाना देशांचे स्थितीविषयीं वास्तव कल्पना करायास हा फार समर्थ आहे. स्वकीय योजना सिद्धीस नेण्याकरितां यानें आपलें आयुष्य व संपत्ति भरीस घालायास कबूल केली, यावरून याचे प्रमाणिकपणाविषयीं व कार्य सिद्धि होण्याच्या आशेविषयीं पुरी खात्री होण्याजोगें प्रमाण दिसून आलें आहे. यानें जें आरमार मागितलें आहे तितक्याची संजोगणी करायास जी रक्कम पाहिजे ती फारच थोडी, परंतु याचे कृत्यापासून जे लाभ होतील ते तर फार अपरिमित आहेत. हा, जे नवीन देश आपण शोधून काढील त्यांपासून जें उत्पन्न होईल त्याशिवाय, आपले अभिनव युक्तीकरितां व श्रमांकरितां बक्षीसही मागत नाही. तर मनुष्याची ज्ञानमर्यादा वाढविण्याकरितां, व आजपर्यंत जे देश अज्ञात आहेत त्यांचे बराबर व्यवहार चालू करण्याकरितां, उत्तम प्रकारचा प्रयत्न करणें हें ज्यापेक्षां आपले महात्मतेस उचित आहे, त्यापेक्षां स्पेन देशांतील ज्या प्रांतांत ख्रिस्ती धर्म फार दिवस नाहीसा करून टाकिला होता, त्या प्रांतांत त्या धर्माची पुनः स्थापना केल्यानंतर, नवीन देश शोधून काढणें, व तेथें ईश्वरप्रेरित सत्याचा प्रकाश व सुखें प्रकट करणें, हें, आपले धर्म प-याच्या पर्यटना-
 रायण बुद्धीस, व अंतःकरणाचे उल्हासास, अतिशय समाधान पासून जे लाभ
 कारक होईल. जर आपण या गोष्टीचा त्वरित निर्णय के-
 ला नाही तर हा प्रसंग पुनः यावयाचा नाही; कारण कोल-
 हाणार, ते.

म्बस अन्यदेशीं जाण्याकरितां मार्गस्थ झालाच आहे, आणि यास एकादा अधिक भाग्यवान्, आणि मोठें कृत्य उचलणारा, असा राजा भेटून तो याचीं बोलणीं मान्य करील, आणि स्पेन देशास यज्ञ व लाभ मिळिवण्याचा एकदां योग आला असतां, तो योग नाशकारक भीतीनें मी आपले हातचा घालविला, असा स्पेनदेश सर्वकाल शोक करित बसेल.

या कारणावरून इच्छिलेली गोष्ट सिद्ध होत्ये.

अशी चांगली संधि साधून एवढ्या पदवीच्या गृहस्थांनीं सबल कारणें सांगितल्यावरून इच्छिलेली गोष्ट निष्पन्न झाली. त्या गृहस्थांनीं इसाबेल्हा राणीचे सर्व संशय व भयें दूर केल्यानंतर, तिणें तत्काळ कोलम्बसास परत बोलवायास आज्ञा केली; कोलम्बसाच्या ह्मणण्याप्रमाणें त्यास कामास लावायाचा निश्चयही तिणें दर्शित केला; आणि आपलेजवळ द्रव्य थोडें ह्मणून फार श्रमी होऊन तिणें, मोठ्या औदार्यानें कोलम्बसाच्या समुद्रांतून पर्यटन करण्याचे तयारीस जितकें द्रव्य पाहिजे होतें त्याची उभारणी करण्याकरितां, आपलें जवाहीर गाहाण ठेवायास देऊं केलें. ते वेळीं सान्तांजेल यानें कृतज्ञतेच्या परमानंदामध्यें तिच्या हस्ताचें चुंबन करून, द्रव्याची उभारणी करण्याकरितां जी तिणें युक्ति योजिली ती अपमानकारक आहे असें समजून, तीपासून तिचें रक्षण करायास जितक्या द्रव्याची अपेक्षा होती तितकें द्रव्य तत्काळ देण्याचा त्यानें पत्कार घेतला.

कोलम्बस मार्गस्थ होऊन कितीएक कोस पुढें गेला होता, इतक्यांत इसाबेल्हा राणीकडील जासुदानें यास येऊन गांठिलें. तेव्हां आपले कल्याणार्थ इसाबेल्हा राणीचा अक-

ल्पित निश्चय ऐकून हा लागलाच सान्ता फे एथें परत आला; त्यासमयीं यास जो आनंद झाला त्यांत थोडासा किंतु राहिला होता, परंतु इसाबेल्डा राणीनें याचें अंतःकरण पूर्वक आगत स्वागत केल्यामुळें, व याचे ध्यानींमनीं जें जलपर्यटन करायाचें होतें त्यास निघण्याचाही रंग लवकरच दिसून आला यामुळें, कोलम्बसानें उपार्जना करण्यांत व कार्यसिद्धि होईल किंवा नाही या घोरांत जीं त्रासदायक आठ वर्षे स्पेन देशांत परम दुःखानें काढिलीं होतीं, त्या सर्वांचें यास विस्मरण पडलें. यासमयीं तहाचें बोलणें मोठ्या त्वरेनें सुरळीत चाललें, आणि कोलम्बसा बराबर जो तहनामा अथवा कलमबंदी ठरविली तिजवर १४९२ च्या एप्रिल महिन्याचे १७ वे तारिखेस सही झाली. त्यांतील मुख्य कलमें.

१ फेर्डिनान्द आणि इसाबेल्डा यांचेकडेस जें सागराचें स्वामित्व होतें त्या नात्यानें त्या उभयतांनीं, कोलम्बसास तो आपल्या उद्योगानें जे समुद्र व बेटें आणि महाद्वीपें शोधून काढील, तेथील आरमाराचे नाइकीच्या कामावर योजिलें; आणि असा ठराव केला, कीं कास्तील एथील आरमाराचे मुख्य नाइकास आपले इलाख्यांत जेवढे अधिकार आणि हक्क आहेत, तेवढ्याच पदवीनें कोलम्बस आणि त्याचे वारस यांनीं या जाग्याचा वंश परंपरा उपभोग करावा.

२ फेर्डिनान्द आणि इसाबेल्डा यांनीं, कोलम्बस जीं बेटें आणि महाद्वीपें शोधून काढील त्या सर्वांमध्ये यास राज्यकारभार चालविण्याची मुखारी दिली; परंतु त्या देशांतील क्रोणते एके देशांत पुढें कामकारभार यथास्थित चालवि-

हा परत आल्यावर तहनामा पुनः चालू करितात.

तहनाम्याचीं कलमें.

प्याकरिता दुसरा कामगार ठेवण्याची गरज लागली, तर कोलम्बसाने तिघांचीं नावे लिहून द्यावीं इतका मात्र याचेकडेस अधिकार दिल्या, आणि त्यां तिघांतून पसंत पडेल तो त्या कामावर त्या उभयतांनीं नेमावा असें केले, आणि सुभेदारीचा अधिकार सर्व हक्कांसुद्धां कोलम्बसाचे कुटुंबास वंश परंपरा चालावा असें ठरविले.

३ कोलम्बस जे देश शोधून काढील तेथील उत्पन्न आणि व्यापार यांपासून खर्चवेच भागून जो नफा होईल त्याचा दाहावा हिसा कोलम्बस व कोलम्बसाचे वारस यांस फेर्डिनांद आणि इसाबेल्हा या उभयतांनीं द्यावा असें केले.

४ शोधून काढलेले देशांत जर व्यापार संवधे कांहीं तंट्या वखेडा अथवा वाद उत्पन्न झाला तर त्याचा निवाडा करायास स्वतां कोलम्बसास अथवा तो जे न्यायाधीश नेमील त्यांस पूर्ण अधिकार आहे, असें त्या उभयतांनीं सांगितले.

५ या पर्यटनास, व कोलम्बस जे देश शोधून काढील त्यांचे वरावर व्यापार चालवायास, जो खर्च लागेल त्याचा आठवा हिसा कोलम्बसाने द्यावा आणि त्याबद्दल जो नफा होईल त्याचा अष्टमांश कोलम्बसाने घ्यावा अशी परवानगी झाली.

फेर्डिनांद राजा, आरागोन एथील राजा या नात्याने याचे कार्यास अगदीं हात भार लावीत नाही. या तहनाम्यामध्ये फेर्डिनांद याचे नांव इसाबेल्हा राणीचे नावावरावर जरीं जोडिले आहे, तरी त्याचा कोलम्बसावर इतका अविश्वास होता, कीं त्यानें आरागोन एथील राजा या नात्याने या महत्कृत्यास अगदीं हात भार लाविला नाही. कास्तील एथील सरकारांतूनच या पर्यटनाचा खर्च भागा-

याचा होता ह्मणोन इसाबेह्दा राणीने या कार्याचे सिद्धीपासून जो लाभ होईल तो आपले प्रजेसच मिळावा असें करून ठेविलें.

या तहनाम्यावर सही होतांच कोलम्बसाचे जलपर्यटना-
करितां सामानसुमान सिद्ध करून देण्यांत मन घालून, व अति-
शय त्वरा करून, कोलम्बसानें निरर्थक उपार्जना करण्यांत
जो काळ व्यर्थ घालविला होता, त्याचा वचपा काढावा यावि-
षयीं त्या राणीनें प्रयत्न केला. मे महिन्याच्या १२ वे तारि-
खेस इसाबेह्दा राणीकडून जें व्हायाचें होतें तें सुपूर्त झालें,
आणि कोलम्बस, राजा आणि राणी यांचा शेवटचा निरोप
घेण्याकरितां त्यांचेपार्शीं गेला. या पर्यटनामध्ये अमुक ठि-
काणीं उतरणें व अमुक रीतीनें चालणें वगैरे सर्व, कोलम्ब-
साच्या शाहाणपणावरून विनदिकत त्या उभयतांनीं याचे
अंगावरच टाकिलें. परंतु पोर्तुगाल देशचे राजास संताप
येण्याचें वास्तव कारण टाळावयाकरितां, गीनि देशाचे कांठा-
वरील, अथवा ज्या देशांस पोर्तुगीज लोक आह्मी शोधून का-
ढिले असें ह्मणतात त्या देशांतून कोणतेही एका देशांतील त्या
लोकांच्या ज्या वसाहतीच्या जागा असतील त्यांचे जवळ तुम्ही
जाऊं नये, असें त्या उभयतांनीं कोलम्बसास वजावून सां-
गितलें. जीं तारवें कोलम्बसाच्या ताब्यांत दावयाचीं होतीं
त्यांस आंडालूसिआ या प्रांतांत समुद्रकांठीं पालोस ह्मणून
एक गांव होतें तेथील वंदरीं तयार करून ठेवावीं, ह्मणून
इसाबेह्दा राणीनें आज्ञा केली. पूर्वीं लिहिलेला मठाधिपति
जूआन पीरेज, ज्यानें कोलम्बसावर पूर्वींच मोठे उपकार करून
ठेविले होते, तो त्या गांवाच्या शेजारींच राहात असे. त्या

याच्या जलपर्य-
टनाविषयींची
तयारी.

पोर्तुगीज लोकां
ज्या देशांस
आपलेसे ह्मण
तात त्या देशां
जाऊं नये अं
यास सांगतात

जूआन पारेज
याच्या वजना-
मुळे यास द्रव्य
आणि मनुष्ये
यांची कुमक
मिळते.

चांगल्या धर्मोपदेश्याच्या वजनामुळे, व कोलम्बसाचा आणि तेथील राहाणवाल्यांचा कांहीं संबंध होता त्यामुळे, कोलम्बसानें तहनाम्यामध्ये जें द्रव्य देण्याचे कबूल केले होतें तितकें त्यांपासून उत्पन्न केले एवढेंच नाही, परंतु त्यांतील कितीएक गृहस्थांनीं आपले वरावर यावें अशी त्यांचेपासून कबुलातही करून घेतली. त्या गृहस्थांमध्ये पिंडोन या नावाचे तिघे बंधु मुख्य होते, हे पुरुष मोठे श्रीमान् आणि नाविक-शास्त्रामध्ये पुरे माहितगार असून, आपलें आयुष्य व संपत्ति या पर्यटनाचे भरीस घालावी अशी त्यांची इच्छा होती.

परंतु इसाबेल्हा आणि कोलम्बस या उभयतांच्या सर्व प्रयत्नां जें आरमार सिद्ध झालें तें, ज्या लोकांच्या हातून तयार झालें त्यांचे थोरपणास, व ज्या कार्याकरितां त्याची योजना केली होती त्या कार्याचे महत्वास, योग्य नव्हतें, कारण त्या आरमारांत सारीं तीन गलबतें होती. आरमाराचा अधिपति कोलम्बस याजकडे ज्या गलबताचा अधिकार होता तें या तिहींमध्ये मोठें होतें खरें परंतु त्यांतही फार ओझे मावत नव्हतें. सान्ता मारीआ या वरदी कुमारिकेची कोलम्बस मनापासून भक्ति करीत असे, ह्मणून याणें त्या गलबताचें सान्ता मारीआ असें नाम ठेविलें. दुसऱ्या गलबताचें नाव पिंडा असें होतें, आणि त्याचा अधिकार मार्टिन् पिंडोन याचेकडे होता, व त्याचा भाऊ फ्रांसिस याचेकडेस तें गलबत हकारण्याचें काम होतें. तिसऱ्या गलबताचें नाव नीग्या हें गलबत विन्सेट यानेश पिंडोन याचे हाताखालीं होतें. हीं दोनही गलबतें हलकीं होती, आणि त्यांत मोठमोठे ना-

गलबतांचीं नांवें
व त्यांचें वर्णन.

वांपेक्षां अधिक ओझे मावत नसे, व त्यांत लढाऊ सामानही त्या नावांपेक्षां ज्याजती नसे. या गलबतांस शोभत असल्यास आरमार हें नाव योग्य आहे. ह्या आरमारावर वारा महिनेपर्यंत पुरावयाजोगी सामग्री भरली होती; त्यावर एकंदर मनुष्ये ९०, त्यांत बहुतेक खलाशी, व थोडकेसे कोलम्बसाचे दैवा-
वर हवाला देऊन जे पराक्रमी पुरुष निघाले होते ते, आणि काहीं इसाबेल्हा राणीनें आपले दरवारांतील ज्या गृहस्थांस कोलम्बसा वरावर जाण्यास नेमिले होते, ते असे मिळून होते. स्पेन देशचे दरवारास ज्या गोष्टींमुळे भीति उत्पन्न होऊन इतका वेळपर्यंत कोलम्बसा वरावर करारनामा ठरवायास वि-
चार पडला, त्या गोष्टींपैकींच जरी या महत्कृत्याचा खर्च होता, तरी तो चार हजार पौंडांपेक्षां अधिक नव्हता.

गलबतावरील लोक किति.

या जलपर्यटनाच्या तयारीचा खर्च.

पंधरावे शतकांत गलबतें तयार करण्याची युक्ति पराकाष्टेचीच अनाडी असे, आणि तसलीं गलबतें माहितीच्या किनाऱ्यानें जवळचें असून सुलभ असें जलपर्यटन करायास मात्र उपयोगी पडत; असें असतांही, कोलम्बस तशाच आरमारानिशीं अज्ञात समुद्र शोधून काढायास प्रवृत्त झाला. त्यासमयीं समुद्रामध्यें मार्ग समजण्याकरितां याचेजवळ समुद्र तीराचे नकाशे नव्हते, व पुढें कोण कोणत्या अडचणी यावर येऊन गुजरतील त्यांचीही यास माहिती नव्हती; परंतु इतके दिवस हा ज्या महत्कार्याचे विचारांत अगदीं निमग्न होऊन गेला होता, तें कार्य सिद्धीस नेण्याविषयीं जो याचे अंतःकरणांत मोठा उत्साह असे, तेणेंकरून यापेक्षां अल्प साहसी पुरुष ज्या ज्या गोष्टींनीं भयाभीत झाले असते, त्या गो-

टींकडे यानें लक्षही दिलें नाहीं; यावरून कोलम्बसाचें धैर्य आणि अघटित कल्पना हीं स्पष्ट दिसून येतात. कोलम्बसानें मोठ्या उत्सुकतेनें आपले सामग्रीची तयारी केली, आणि इसाबेल्डा राणानें या कामाची ज्यांचेकडेस मुक्त्यारी दिली होती त्यांनीं ही यास फार चांगलें साहाय्य केलें, त्यामुळें या पर्यटनाकरितां ज्या ज्या वस्तूंची अपेक्षा होती त्या सर्व लवकर तयार झाल्या. कोलम्बसाचे मनांत धर्मसंबंधी विचार पुरतेपणीं विंबून गेले होते, त्यामुळें दुर्घट, आणि जेणेकरून

ईश्वरानें आपल्यास सुरक्षित न्यावें झणून सर्वांचें समक्ष त्याची हा प्रार्थना करितो.

स्विक्रिस्त धर्माचें ज्ञान मुख्यत्वे वृद्धिंगत करावयाचें होतें, अशा जलपर्यटनांत ईश्वरानें आपल्यास सुरक्षितपणें न्यावें झणून सर्व लोकांचे समक्ष त्याची प्रार्थना केल्याशिवाय कोलम्बस निघाला नाहीं; याच उद्देशानें कोलम्बस आपले ताब्याखालीं जितके लोक होते त्यांसुद्धां सांप्रदायाप्रमाणें राबिडा मठास मोठ्या समारंभानें गेला; तेथें जाऊन त्या सर्वांनीं आपापलीं पापें कबूलकरून दोषनिर्मुक्त झाले, आणि त्या मठाधिपतीचे हस्तापासून पवित्र प्रसाद ग्रहण केला; त्या मठाधिपतीनें पूर्वीं या महत्कृत्यास मोठ्या उत्साहानें आश्रय दिला होता झणून तोही तें कृत्य सफल होण्याकरितां त्यांचे बराबर प्रार्थना करूं लागला.

त्याचे दुसरे दिवशीं शुक्रवारी, ह्यणजे १४९२ च्या आगस्त महिन्याचे ३ तारिखेस, प्रातःकाळीं सूर्योदयाच्यापूर्वीं ही मौज पाहण्याकरितां जे पुष्कळ तमासगीर लोक जमले होते, त्यांचे समक्ष कोलम्बसानें गलबत हकारिलें. ते समयीं हें जलपर्यटन उत्तम प्रकारें सिद्धीस जावे अशी त्या लोकांची इच्छा होती,

स्वेन देश सो-
डिनो.

परंतु त्यांत कांहीं जड जोखीम प्राप्त होईल, अशी त्यांचा मनांत भीति येऊन, त्यांनींही ईश्वराची प्रार्थना केली. कोलम्बसानें गलबत हकारल्यावर थेट कानेरी बेटांकडे जाण्याचा मार्ग धरून, हा तेथें जाऊन पोहोचला. या मार्गांत, इतर प्रसंगीं अवश्य अवलोकन करण्यासारखी, अशी एकही गोष्ट घडली नाहीं; परंतु फारच मोठें आणि फलद्रूप होण्यासारखें जें हें जलपर्यटन यामध्यें सर्व गोष्टांकडे कोलम्बसास लक्ष द्यावें लागलें. वंदर सोडून एक दिवस झाल्यावर पिंटा या गलबताचें सुकाणू ढिलें पडलें; त्या गलबतावर जे खलाशी लोक होते त्यांस धर्माचें वेड फार होतें, व त्यांचे आंगां कलाकौशल्यही नव्हतें, त्यामुळें ही गोष्ट घडतांच हा आपले पर्यटनास अप- शकून झाला असें समजून ते फार भयाभीत झाले. कानेरी बेटें स्पेन देशापासून अगदीं जवळ, तेथें जात असतांच तीं गलबतें ढवगाईस येऊन अस्ताव्यस्त झालीं तेव्हां ज्या जलपर्यटनास बहुत दिवस लागणार, व ज्यांत अनेक अडचणी प्राप्त होणार, त्या जलपर्यटनास तर तीं तारवें अगदींच उपयोगी नाहींत असें दिसून आलें; परंतु कोलम्बसानें आपली सर्व शक्ति खर्चून तीं तारवें पुनः तयार केलीं, आणि आपले बरा- वर पुरेशी नवी सामग्री घेऊन कानेरी बेटांतील फार पश्चि- मेकडचें जें गोमीरा बेट तेथून हा सेप्टेंबर महिन्याचे ६ व्या तारिखेस निघाला.

इ.स. १४९२
१३ आगस्त

सुकाणू ढिलें पडलें हा अप- शकून झाला असें खलाशी लोक मानितात.

वास्तविक झटलें तर या जलपर्यटनास एथूनच आरंभ याने जो मार्ग झाला, कारण कीं कोलम्बसानें नेहेमी गलबतें चालविण्याचा धरिला तो. जो मार्ग असे तो या स्थलापासून एकाएकीं सोडून दिला,

आणि आपले जाण्याचा रोंख शुद्ध पश्चिमेकडेस धरून ज्या समुद्रांत जाण्याचा नेहेमीचा रावता नसे व जो समुद्र यास अज्ञात अशा समुद्रामध्यें यानें गलबत घातलें. प्रथम दिवशीं वारा अगदीं कमी होता झणून कोलम्बसाच्यानें फार लांब जावळें नाहीं, परंतु दुसरे दिवशीं यास कानेरी वेटें दिसेनाशीं झालीं. त्यासमयीं बहुतेक खलाशिलोक, जे नुकतेच भयार्भीत आणि खिन्न झाले होते, त्यांनीं जेव्हां हें अघोरकृत्य मनांत आणिलें, तेव्हां इतःपर आपले दृष्टीस जमीन पुनः कधीं पडणार नाहीं असें समजून, त्यांनीं ऊर बडवायास आणि नेत्रांतून अश्रू टाकायास आरंभ केला. ते वेळीं कोलम्बसानें, आपला उद्योग अवश्य सफल होईल अशी त्यांची खात्रीकरून, आणि ज्या देशांत आपण जात आहों ते देश अति समृद्धिमान् आहेत यास्तव तेथें गेलें असतां मोठा धनलाभही हो-

कारण सिद्धि-
परी खात्रीक-
रून व द्रव्य
पत्तीची आशा
दाखवून स्वता-
शीं जे काम उ-
त्पन्न झाले.

ईल, अशी आशा दाखवून त्या लोकांचें समाधान केलें. को-
लम्बसाच्या वरोवरच्या लोकांची उभेद किती होती ती लव-
करच दिसून आली, तेणेंकरून कोलम्बसास असें ज्ञान झालें,
कीं आपले महत्कृत्याचे स्वरूपावरून जीं कितीएक संकटें
अवश्य प्राप्त होतील असें दिसतें त्यांचे वरावर, तसेंच आपल्या
ताव्यांतील लोकांचें अज्ञान यापासून प्रायः जीं उत्पन्न होतील
त्यांचे वरावर झुजायास आपणास सिद्ध झालें पाहिजे. दुसरें
यानें असें पाहिलें कीं आपले मनांत जे शोध कर्तव्य आहेत
ते समाप्तीस नेण्याकरितां नौकाशास्त्र संबंधी कुशलता आणि
साहसी धैर्य या दोन गोष्टींप्रमाणेंच लोकांचीं मनें वशकरून
घेण्याची युक्तिही आवश्यक आहे. कोलम्बसाच्या व ज्या

देशानें यास कामावर योजिलें त्याच्या भाग्योदयामुळें, कोल-
 म्बसाचा स्वभाव मोठ्या उत्साहाचा आणि याची कल्पना
 शक्ति मोठी करामतीची असून, दुसरे प्रकारचे सद्गुणही या-
 मध्ये होते; असे गुण व सद्गुण एकत्र जमण्याचे ह्मणजे
 विरळा. मनुष्य मात्राचें पुरें ज्ञान, मनोहरण करण्याचें चा-
 तुर्य, एकादी मसलत करण्यांत दमादमानें दीर्घ प्रयत्न करणें,
 स्वकीय मनोविकारांचें पूर्ण आकलन करणें, आणि अन्य लो-
 कांचे हुरूप आपले उपयोगी पाडून घेणें, हे सर्व गुण कोल-
 म्बसाचे आंगांत भरले होते; या गुणांच्या योगें कोलम्बसास
 अधिकाराचें काम करण्याची योग्यता आली होती. कोल-
 म्बसामध्ये हे सर्व गुण असून, हा जो रोजगार करीत असे त्या-
 मध्ये यास इतकें विशेष ज्ञान होतें कीं तेणेंकरून संकटाचा
 अथवा जोखिमीचा समय प्राप्त झाला असतां, भरवसा उत्पन्न
 होई. भूमध्यसमुद्रामध्ये केवळ कांठानें पर्यटन करण्याची
 मात्र ज्यांस सवई अशा स्पेन देशांतील अडाणी खलाशांस,
 कोलम्बसानें ३० वर्षेपर्यंत अनुभव घेऊन सिद्ध केलेली, आ-
 णि पोर्तुगीज लोकांनीं नवीन शोधून काढलेल्या युक्तीचें जें
 यास ज्ञान होतें तेणेकरून विशेष वृद्धिगत झालेली, जी नौ-
 कागमन विद्या, ती फारच मोठी आहे अशी दिसली. ते
 सागरांत येताक्षणीच कोलम्बसानें स्वतः सर्व गोष्टींची व्यव-
 स्था राखिली. जो जो हुकुम बजवावयाचा त्याची चौकशी
 जात्या राखीत असे, आणि आपण थोडके तासपर्यंत झोंप
 घेऊन वाकीचा सर्व वेळ तारवाचे मजल्यावर बसलेला असे. जे
 समुद्र पूर्वी पाहिले नव्हते, त्या समुद्रांतून कोलम्बसास जावयाचें

याचें सामर्थ्य
 चपलता आ
 लक्ष.

होतें, ह्मणून हा, पाण्याचा अंत पाहण्याची दोरी, आणि वेध करण्याचीं यंत्रें, नेहेमी हातांत वाळगी. पोर्तुगाल देशांतील ज्या पुरुषांनीं नवीन नवीन देश शोधून काढिले होते, त्या पुरुषांप्रमाणें कोलम्बस भरती, ओहोट, आणि उदकाचे प्रवाह, यांचे गतीकडेस लक्ष देत असे; तसेंच पक्ष्यांचे उडण्यावर, आणि मासे, समुद्रांतील वनस्पति, व लाटांवर तरंगणारी हरएक वस्तु या सर्वांच्या स्वरूपावर, नजर ठेवीत असे; आणि जी जी गोष्ट घडे ती ती आपल्या रोज नाम्यांत सविस्तर लिहून ठेवी. ज्या खलाशीलोकांस जवळ जवळचीं पर्यटनें करण्याची मात्र सवई होती, त्या खलाशी लोकांचे मनांत या पर्यटनाचे दूरत्वामुळें भीति उत्पन्न होण्यास चुकणार नाही, असें समजून कोलम्बस, ते लोक वास्तविक जितकें चालत तितकें त्याचे पासून छपवायास यत्न करी. याच हेतूनें गोयिरा वेट सोडल्यावर दुसरे दिवशीं ते लोक जरीं १९ कोस चालले तरी कोलम्बसानें असें दर्शविलें कीं ते सारे १५ च कोस चालले, आणि तें पर्यटन समाप्त होईपर्यंत अल्प गणना करायास कोलम्बस नेहेमी तीच कृपित्त योजित असे. सेप्टेंबर महिन्याचे १४ व्या तारिखेस कानेरी वेटांचे पश्चिमेस ३०० कोसांपलीकडे ह्मणजे स्पेन देशचे लोक आजपर्यंत कांठ नोडून समुद्रामध्यें जेथपर्यंत गेले होते त्यापेक्षांही दूर, हीं तारवें गेलीं. तेथें जातांच नवीन आणि अद्भुत अशा गोष्टी त्यांचे दृष्टीस पडल्या, तेणेंकरून ते चकित होऊन गेले. तो प्रकार असा झाला, कीं त्या लोकांचे जवळ जीं होका यंत्रें होतीं, त्यांतील लोहचुंबकाचे कांटे शुद्ध धुवाकडेस न वळतां

पश्चिमेसही वळूं लागले, आणि ते जसे जसे पुढें गेले तसा तसा होक्यामध्ये अधि- अधिकच फेर पडूं लागला. सांप्रत कालीं हें अंतर तर आ- धिकच फेर प- ढूं लागल्यामुळें ते भयभीत हो- तान्त.

पले परिपाटांत पडून गेलेंलें, व ज्यांचे कारणांचा शोध लाव- प्यास मनुष्याची कल्पना शक्ति समर्थ नाहीं, अशा ज्या सृष्टीं- तील दुर्ज्ञेय गोष्टी त्यांतील, असें जरीं अद्यापि आहे, तरीं कोलम्बसाच्या वरोवरचे लोक असें विलक्षण दर्शन होतांच भयाभीत होऊन गेले. अशा समयीं ते लोक अज्ञात आणि अपार अशा सागरांत होते, आणि हें स्थल नेहेमींच्या पर्यटनापेक्षां फारच दूर होतें. या प्रसंगीं वस्तुस्वभावांतही फेर पडूं लागून आपणास जो एवढाच मार्गप्रदर्शक उरला आहे तोही आपणास सोडून जाण्याच्या वेतांत आहे, असें त्यांस दिसून आलें; परंतु असें दर्शन कां झालें याविषयीं कोलम्बसानें मोठ्या त्वरेनें आणि चातुर्यानें एक अपूर्व युक्ति काढिली, तिच्या योगानें कोलम्बसाचें जरीं समाधान झालें नाहीं, तरीं याचे लोकांस ती युक्ति इतकी सत्य भासली, कीं तिणेंकरून त्यांचे पोटांतील भयें नाहींशीं होऊन कुर- कुर बंद झाली.

कोलम्बस कानेरीवेटें जितक्या अक्षांशांवर आहेत तित- क्याच अक्षांशांच्या सुमारानें, अजूनही शुद्ध पश्चिमेस चाल- ला. या गतानें जातां जातां, कोलम्बस नियमित देशींच्या नियमित देशो- वाऱ्याचे हद्दींत येऊन पोहोंचला. तो वारा, अयन वृत्तांमध्ये चेवाऱ्यांच्या ह- द्दीत येतो.

व त्यांचे पलीकडेस कांहीं अंशपर्यंत, पूर्वपश्चिम एकसारख्या वाहत असतो. ह्या वायूची संत झुळुक लागण्यानें कोलम्बस इतक्या एकसारख्या त्वरेनें चालला कीं, यास हेऱ्या मारण्या-

स्ताण कुरणाप्रमाणे दिसले; आणि क्लियव्हा उडून गेल्या. वनस्पती गलवतांचे गतीस प्रतिबंध करीत इतक्या दाट होत्या, असेही दिसून आले. अशा विलक्षणिक दर्शनावरून नवीन भय आणि काळजी उत्पन्न झाली. त्यासमयी नौका चालण्याजोग्या समुद्राचे शेवटच्या हद्दीवर आपण येऊन पोहोचलो, आणि या तरंगणाऱ्या वनस्पती आमचे पुढे जाणे बंद करितील, व यांमध्ये आह्वास अज्ञात अशा रीतीने बुडालेले असे घात होण्याजोगे खडक, अथवा जमीनीचा कांहीं विस्तीर्ण प्रदेश, गुप्त असावा, असे त्या खलाशी लोकांनी कल्पिले. त्या वेळी ज्या गोष्टीवरून तुमचे पोटांत भीति उत्पन्न झाली, तिणेकरून तर तुम्हांस धैर्य यावे, आणि जमीन जवळ येण्याचे हे चिन्ह आहे, असे तुम्हां मानावे, असे सांगून कोलम्बस त्यांची समजूत घालू लागला. त्याच वेळी वाऱ्याची चांगली झुलुक लागून ते पुढे गेले; आणि गलवतांच्या सभोवती कांहीं पक्ष्यांनी घिरम्या घालून ते पश्चिमेस उडून गेले, असे दृष्टी पडतांच त्या निराश झालेल्या खलाशी लोकांस थोडेसे धैर्य येऊन नवीन आशा उत्पन्न झाली.

पक्षां पश्चिमेकडे उडून जाताना; अशा दर्शनावरून खलाशी लोकांस पुनः थोडेसे आशा उत्पन्न होव्ये.

ओकोवर महिन्याच्या १ तारिखेत ते लोक, कोलम्बसाच्या गणिताप्रमाणे पाहतां, कानेरी बेटांच्या पश्चिमेस ११५५ कोस गेले; परंतु आपले लोक या पर्यटनाच्या अतिशय दूर-चामुळे फार भयाभीत होऊन जातील, याकरितां कोलम्बसाने

असें दर्शविलें, कीं आपण ८७६ कोसच आलों. कोलम्बस जमीन दृष्टी पडण्याची सर्व भाग्यवान् होता ह्मणून यांचें गलबत चालिवणारास व दुसरीं चिन्हें खोटी पडव्यामुळे, खगलबतें हाकणारांस, ही कोलम्बसाची चूक काढून याची लबाडी उघड करण्यापुरती युक्ति नव्हती. यासमयीं त्या आंतल्या आंत लोकांस जमीन सोडून पाऊण महिना अधिकच झाला होता; जी कुरकुर करित होते ती ते प्राचीनकालच्या पर्यटन करणाऱ्यांनीं जेथपर्यंत जाण्यास प्रसोडून देऊन, यत्न केला, व जावेल असें कल्पिले होते, त्यापेक्षांही दूर गेले वगैरे करायास ते प्रवृत्त होतात.

होते. पक्ष्यांचें उडणें आणि दुसऱ्या कितीएक गोष्टी यांवरून, नवीन शोध लागण्याचीं जीं कोलम्बसानें पूर्व चिन्हें काढिलीं होती, तीं सर्व खोटीं पडलीं. समुद्रामध्यें जीं जमीनीसारिखीं दर्शनें होत तींहींकरून, कोलम्बसानें एक कृत्ति योजून, त्या भोळसर लोकांस हुशारी आणून, त्यांचें मनोरंजनही केलें होतें, परंतु तीं दर्शनेंही जेव्हां स्वप्नवत् झालीं, तेव्हां त्या लोकांस कार्यसिद्धि होण्याची आशा सार्वकाल दूर आहे, अशी दिसून आली. अशा प्रकारचे विचार, या पर्यटनाचा हेतु, व कारणें, यांविषयीं युक्तिसिद्ध कल्पना चालवून वादविवाद करणें, हाच ज्या पुरुषांचा उद्देश व धंदा होता, त्यांचे मनांत बहुत वेळ आले. नंतर त्यांनीं ही गोष्ट जे अज्ञानी आणि भिन्ने लोक होते, त्यांचे मनांत प्रथम पक्की ठसवून दिव्ही; मग क्रमाक्रमानें ती, जे चांगले माहितगार व आय्रही लोक होते, त्यांच्यापर्यंत नेली; असें होतां होतां सर्व तारवेंभर ती गोष्ट पसरली. नंतर आंतल्या आंत जी कुचकुच अथवा कुरकुर चालली होती ती सोडून देऊन ते लोक प्रसिद्धपणें फंद वगैरे करायास प्रवृत्त झाले. त्या समयीं त्यां-

नीं इसाबेह्ना राणीस असें दूषण लाविलें, कीं परमुलखांतील एका दरिद्री गृहस्थाच्या निरर्थक प्रतिज्ञा, आणि अयुक्तिक तर्क, यांचेकडेस, अशी छांदिष्ट युक्ति सिद्धीस नेण्याकरितां, इतक्या लोकांचे जीव संकटांत पडत, इतकें लक्ष देणें, हें भोळेपण केवळ अविचाराचें होय. नंतर त्या लोकांनीं असा निश्चितार्थ ठरविला, कीं आपण अज्ञात आणि निराश अशा मार्गांनीं इतकें दूर येण्यास धैर्य केलें, तेणेंकरून आपण आपली चाकरी पुरी वजाविली, आणि इतःपर निश्चयें कांहीं नाश करून घेण्याकरितां अशा जिवावर उदार झालेल्या साहसी पुरुषावरावर पुढें जाण्यास नाकबूल केलें, तर आपणास को-

त्यांस असें भय पात्रा दोषही लागणार नाही. त्यांनीं असा वाद केला, वाटलें, कीं इ- कीं आपलीं मोडकळीस आलेलीं तारवें समुद्रांतून जाण्यास तका वेळपर्यंत जो वारा चांग- टिकाव धरीत अशीं आहेत तोंपर्यंत, स्पेन देशास परत जा- ला लागत आ- ण्याचा विचार योजणें आवश्यक आहे; परंतु हा प्रयत्नही सि- हे तो परतलें ष्टीस जाईल असें दिसत नाही, कां कीं हा वेळपर्यंत जो वारा असतां विपरीत लागून आपलें च्यांगला लागत आहे तो परतलें असतां विपरीत लागून लागणें वंद करील, असें भय प्रदर्शन केलें. त्या सर्वांनीं असें कबूल केलें, कीं जेणेंकरून सर्वांचें रक्षण होईल तो मार्ग कोलम्बसाकडून जवरीनें धरवावा. त्यांमध्ये जे अधिक उद्धट होते त्यांतून कित्येकांनीं, कोलम्बसाच्या ओ- कोलम्बसास स- पदेशिक वादांपासून एकाएकीं मुक्त होण्यास, त्याला समुद्रांत मुद्रांत टाकून ढकलून द्यावें, अशी जलदीची आणि निश्चयाची युक्ति का- देण्याची योज- ढिली. कारण त्यांची अशी समजूत होती, कीं आपण परत ना. स्पेन देशास गेल्यावर ज्यास सिद्धि प्राप्त झाली नाही अशा

कल्पक पुरुषाच्या मरणाने लोकांचे मनांत विशेष कळकळ उत्पन्न होणार नाही, आणि तेणेकरून याच्या मरणाची चौकशीही कोणी शोधकपणाच्या बुद्धीने करणार नाही.

त्याकाळीं कोलम्बसास आपला नाश होण्याचा समय प्राप्त झाला आहे असें पुरतेपणीं समजून आले; आणि अज्ञान व भीति यांचे घातकी कृत्यापासून खलाशी लोकांमध्ये अप्रीति उत्पन्न होऊन ते आपणावर उलटून पडायामसिद्ध झाले आहेत असें पाहतांच कोलम्बसाचे मनांत चिंताही उत्पन्न झाली. तथापि याने ते समयीं मोठें धैर्य धरून त्यांच्या मसलती आपणास टाऊक नाहीत असें दाखविलें. कोलम्बसाचा मनांत जरी अस्वस्थता आणि काळजी उत्पन्न झाली होती, तरी ज्या मनुष्यास आपण केलेल्या कृत्यांवरून समाधान वाटते, व आपली कार्यसिद्धि होईल अत्ता विश्वास असतो, त्या पुरुषाप्रमाणे याचें मुख प्रसन्न दिसे. आपल्या लोकांचे समाधान करण्याकरितां कधीं कधीं त्यांचें मन मिळवून घेण्याच्या सर्व युक्ती हा योजीत असे, आणि जी कीर्ति व संपत्ति त्या लोकांस प्राप्त होणार होती तिचीं अतिशयोक्तीनें वर्णनें करून, कधीं कधीं त्यांच्या मोठ मोठ्या इच्छा आणि द्रव्य लोभ यांस उत्तेजन आणण्यास प्रयत्न करीत असे. कोणे प्रसंगीं अधिकाऱ्याच्या नात्याचें बोलणें बोलून, जर तुहीं, आपल्या भिव्या गुणांनीं ईश्वराचा महिमा वृद्धिगत करण्याकरितां, व दुसऱ्या देशांपेक्षां स्पेन देशाचें नाव वाढविण्याकरितां, जो मी हा महत्प्रयास चालविला आहे, यास प्रतिबंध कराल, तर तुमच्या राजाकडून मी तुमचें शासन करवीन, असे

त्यांचे शांतवन करण्याचे वेगळे वेगळे उपाय.

याचें मुख प्रसन्न दिसते.

त्यांचें मन मिळवून घेण्याच्या युक्ति योजितो.

त्यांस एक वेळ आशा लावितो आणि दुसरे वेळेस भयप्रदर्शन करितो.

अशा वस्तुंकी-
नें कांहीं फल
उत्पन्न होतें.

हा भयही दाखवी. जे दंगेखोर लोक होते त्यांजवरही, ज्या पुरुषांचा ते सन्मान राखीत आले होते त्याचे शब्दांचा भार पडला, आणि ते शब्द त्यांचा मनांतही भरले; व तीं-हींकरून त्यां लोकांनीं आपल्या मनांतिल अघोर कर्में सोडून दिल्लीं एवढेंच नाहीं, तर आपले नोकाधिपती बराबर आप-खी कांहीं वेळ पुढें जाण्याचेंही पत्कारिलें.

ते पुढें गेल्यावर जमीन जवळ येण्याचीं चिन्हें जशीं जशीं अधिक निश्चयात्मक दिसूं लागलीं, तशी तशी त्यांस अधि-कच आशा येत चालली. पक्ष्यांचे कळपचे कळप नैर्ऋत्य दिशेकडेस जात आहेत असें दृष्टीस पडूं लागलें. पूर्वी पो-र्तुगाज लोकांतील नावाडी लोकांतून किल्ल्यांनीं नवीन शोध करते वेळेस पक्ष्यांचे गमनावरून मार्ग काढिला होता, त्याप्र-माणें कोलम्बसही शुद्ध पश्चिमेकडेस जाण्याचें सोडून पक्षी जि-कडेस गेले तिकडेसच वळला. परंतु या नव्या दिशेकडे जा-ण्यांत पहिल्यापेक्षां चांगलीं सुचिन्हें दृष्टोत्पत्तीस आल्यावांचून क्वितीएक दिवस गेले, आणि ३० दिवसांत समुद्र आणि आकाश यांवांचून दुसरा पदार्थ दृष्टीस पडला नाहीं, तेणेंक-रून कोलम्बसाचे लोकांच्या मनांत पूर्वी आशा उत्पन्न हो-ण्यास जो वेळ लागला होता त्यापेक्षां अल्प काळांतच त्या

त्यांस पुनः भीति
प्राप्त होत्ये.
बंडाची भीति.

नष्ट झाल्या. त्या लोकांस पहिल्यापेक्षां अधिक भीति उत्पन्न झाली, आणि प्रत्येकामध्ये उतावीळपणा, संताप, आणि नि-राशा, हीं दिसून आलीं. त्यांस आपण ताबेदार आहों हें ही भान नाहींसें झालें. ज्या कामगारांचें मत आजपर्यंत को-लम्बसाचे मतास अनुसरून होतें, व ज्यांनीं याचा अधिकार

राखिला होता, तेही सांप्रत या पक्षास मिळाले. त्या सर्वांनीं तारवाचे तक्तपोशीवर जमून गर्दी केली, आणि आपले अधिकाऱ्याबरोबर उपदेशपर भाषणें बोलूं लागले. या बोलण्यामध्ये दबकावणीचीं भाषणें बोलून यावेळेस यूरोपखंडास परत चलावें असें त्यांनीं कोलम्बसास निक्षून सांगितलें.

कोलम्बसानें असा विचार केला, कीं आपल्या पूर्वीच्या युक्ति प्रयुक्ती सांप्रतकाळीं उपयोगीं पडणार नाहींत, कारण त्या बहुत वेळ करून पाहिल्यामुळे त्यांत कांहीं ऐवज राहिला नाहीं; आणि भीतीमुळे ज्या लोकांच्या हृदयांतील दीलदारीचे विचार समूळ नाहींसे झाले आहेत त्या लोकांच्या मनांत हें पर्यटन सफल होईल याविषयीं पुनः उमेद आणणेंही फार कठिण आहे. कोलम्बसानें असें पाहिलें कीं हें बंड जबर आणि सर्वांच्या संमतानें झालें आहे, त्यापेक्षां यास मोडाय्यास सामोपचाराचे किंवा जवरीचे उपाय योजण्याची कल्पनाही निरर्थक आहे; अशा प्रसंगीं ज्या वृत्तींवर याचा शक चालेना त्यांचें समाधान करणें, व ज्या प्रवाहास त्याच्या अतिशय वेगामुळे याच्यानें कुठित करवेना, त्या प्रवाहास मार्ग देणें हेंच कोलम्बसास आवश्यक पडलें; यानें देवास स्मरून त्या लोकांस असें वचन दिल्लें, कीं जर आणखी तीन दिवसपर्यंत तुम्हीं मजबराबर पुढें चलाल, आणि मी सांगेन तें ऐकाल, तर मी तुमचे ह्मणण्याचा स्वीकार करीन, आणि जर तीन दिवसांत जमीन दृष्टीस पडली नाहीं, तर मी हें महत्कृत्य सोडून देऊन स्पेन देशाची वाट धरीन.

कोलम्बसाचें संकट.

खलाशी लोकां बरोबर जो करार केला तो

जरीं ते खलाशीलोक क्रोधांध आणि स्वदेशास जाण्या-

विषयीं उतावीळ झाले होते, तथापि तें बोलणें त्यांस अयुक्त दिसलें नाहीं, व इतकी थोडी मुदत केल्यामुळें कोलम्बसही मोठ्या संकटांत पडला नाहीं, कारण कीं जमीन शोधून काढण्याचीं चिन्हें सांप्रत इतकीं पुष्कळ आणि इतकीं घडण्याजोगीं दिसत होतीं कीं तीं कधीं खोटीं पडणार नाहींत असें

चेजन येण्या-
जोगीं दर्शनें.

यास वाटलें होतें. कांहीं दिवसपर्यंत अंत पाहावयाची दोरी तळीं पोहोचली होती, आणि तिच्या योगानें जी माती वर आणिली होती तिजवरून जमीन लांब नाहीं असें दिसून आलें होतें. पाखरांचे कळप वाढूं लागले आणि त्या कळपांमध्ये केवळ समुद्रावर फिरणारे पक्षी होते असें नाहीं, तर जमीनीवर राहणारे ह्मणजे समुद्रतीर सोडून फार पलिकडेस न जाणारे देखील होते. पिंटा या नावाचे गलबतावरील खलाशी लोकांनीं वेताची छडी पाण्यावर तरंगतां पाहिली; ती नुकतीच तोडलेली होती असें दिसलें. तसाच कृतीनें कोरलेला एक लांकडाचा तुकडाही त्यांचे दृष्टीस पडला होता. नीण्या या गलबतावरील खलाशी लोकांनीं वृक्षाची एक फांदी समुद्रांतून वर उचलून घेतली होती, तीस चांगलीं ताजीं तांबडीं फळें होतीं. सूर्य मावळायास गेला ह्मणजे त्याचे सभोंवार जे ढग असत त्यांचेही स्वरूप पालटूं लागलें होतें. वायु अधिक मंद आणि उष्ण असा झाला होता, आणि रात्रीस जो वारा सुटे तो एकसारखा नसे त्यांत बहुत प्रकार होत असत. या सर्व चिन्हांवरून जमीनीजवळ आपण आलों ह्मणून कोलम्बसाची इतकी खात्री झाली, कीं ओक्तोबर महिन्याच्या ११ वे तारिखेस सूर्यास्ताबराबर कार्यसिद्धि हो-

प्याकरितां सर्वांनीं मिळून ईश्वराची प्रार्थना केल्यावर, यानें अ- जमीन पाहण्या-
वजारें गुंडाळायास व गलवतें स्थिर चालवायास आज्ञा केली. विषयीं ते फार
रात्रीस तीं गलवतें कदाचित् कांठावर जाऊन पोहोचतील, उत्सुक झाले
हणून कोलम्बस खडा पाहारा करीत बसला. या गोष्टीवि- हेति हणून रा-
षयीं अनिश्चय आणि संभव हे दोनही उत्पन्न झाले. अशा न्भर त्यांस झोंप
समयीं कोणीही डोळा मिटला नाही, परंतु तारवाच्या तक्त आली नाही.

पोशीवर जमून जिकडे जमीन दिसायाचा संभव होता तिकडे एकाय चित्तानें टकळी लावून पाहत बसले, कारण कीं ज-
मीन शोधून काढणें हा त्यांचे मनांत बहुतदिवस उद्देश होता.

मध्यरात्रीच्या पूर्वीं सुमारें दोन तास कोलम्बस गलवताचे अग्रभागीं उभा होता, ते समयीं याला दूर उजेड दिसला, तो यानें इसाबेह्ला राणीचा पेद्रो गुटियेरैस या नावाचा जामदार याचे बराबर आला होता, त्यास एकांतीं बोटानें दाखविला. गुटियेरैस यानें तो उजेड पाहिल्यावर आरमाराचा जो जमा- खर्च राखणारा साल्सीदो यास त्यानें हाक मारिली; नंतर त्या तिघांसही, तो उजेड एके जाग्यापासून दुसरे जाग्याकडेस कोणी नेतच आहे काय, असें दिसलें; पिंटा या नावाचें गल- वत सार्वकाल सर्व गलवतांच्या पुढें असे, त्यापासून मध्यरात्री नंतर थोडक्याच वेळानें जमीन! हो जमीन! असा आनंदाचा ध्वनि ऐकूं आला. परंतु आभासात्मक दर्शन होऊन ते इत- का वेळ फसले होते, हणून त्यांतून कोणा एकासही ती गोष्ट ते समयीं खरी वाटेना, यास्तव कार्य सिद्धि होईल किंवा नाहीं या चिंतेमध्ये अति उतावीळ होऊन दिवस उगवण्याची वाट पाहत बसले; परंतु प्रातःकाळ होताक्षणींच सर्व संशय आ-

णि भयें यांची निवृत्ति झाली. प्रत्येक तारवावरून उत्तरेकडेस सुमारें तीन कोसांवर एक वेढ दृष्टीस पडलें. त्या वेढांतील शेतें मोठीं आणि हिरवींचार अशीं होती, त्यांमध्ये झाडी फार असून पुष्कळ ओढ्यांचें पाणीं खांस मिळत असे, तेणेंकरून तें स्थल अति सुशोभित अशा देशाप्रमाणें दिसलें. असें

ते, परमेश्वराचा आभार मानून, आपल्या वाईट वर्तणुकीकरितां, कोलम्बसाची क्षमा मागतात.

दर्शन होतांच पिंटा या तारवांतील खलाशी लोकांनीं परमेश्वराचा आभार मानण्याकरितां त्यांचे गुणानुवाद गावयास आरंभ केला. ते वेळेस वाक्कीच्या सर्व तारवांतील लोकही, आनंदाश्रु गाळीत, हर्षयुक्त भाषण करण्याच्या परम उल्हासांत, त्यांचे बरोबर गाऊं लागले; अशी भगवंताचे ठिकाणीं कृतज्ञता दर्शविल्यानंतर, त्या लोकांनीं आपले अधिकाऱ्या बराबर यथान्याय वर्तणूक केली. तो प्रकार असा कीं आपलेकडून जो अन्याय झाला त्याबद्दल आपण शिक्षेस योग्य आहों, असें मनांत आणून, व कोलम्बस आपणास पूज्य आहे, असें समजून, ते सर्व जाऊन कोलम्बसाच्या पायीं पडले; आणि आमचें अज्ञान, अविश्वास, व उद्धटपणा, ज्यांमुळें आपणास इतकी व्यर्थ चिंता प्राप्त होऊन आपण उत्तम प्रकारेंकरून योजिलेला वेत सिद्धीस जावयास इतकीं विघ्ने उत्पन्न झालीं होती, त्यांविषयी आह्मांस क्षमा असावी, असें ते बोलिले. नंतर सानंदाश्वर्याच्या भरामध्ये कोलम्बसाविषयीं जी त्यांची अस दबुद्धि होती ती सोडून खांनीं सद्बुद्धि धारण केली, आणि ज्या पुरुषाची नुकतीच त्यांनीं हेलना केली होती, व ज्यास खांनीं भयाभीतही केलें होतें, त्या पुरुषास सर्व प्राचीन कालच्या कल्पना आणि विचार यांसही दुःसाध्य अशी जी गोष्ट

ती सिद्धीस नेण्याकरितां परमेश्वरानें अमानुष कल्पना आणि धैर्य हीं दिलीं आहेत, असें ते वोलूं लागले.

नंतर सूर्योदय होताक्षणींच सर्व तारवांमध्ये मनुष्यें हत्यार बंद होऊन बसलीं. त्यांनीं आपले वाहुटे उभारिले, आणि वीररसप्रधान गायनें गावयास आरंभ केला, व दुसरे युद्ध विषयक डामडौल करून त्या वेटांजवळ येण्याकरितां तारवें हाकारिलीं. जेव्हां हे किनाऱ्याजवळ येऊन पोहोंचले तेव्हां तो किनारा माणसांनीं भरून निघाला आहे असें त्यांनीं पाहिलें. हा अपूर्व चमत्कार पाहण्याकरितां ते सर्व लोक त्या ठिकाणीं जमले होते; त्यांचे शरीराची स्थिति व हावभाव यांवरून कोलम्बसाचे लोकांस असें दिसून आलें, कीं असे विलक्षण पदार्थ आपोआप त्यांचे दृष्टीस पडल्यामुळे त्यांस मोठें आश्चर्य आणि चमत्कार वाटला आहे. कोलम्बसानें जी ही नवीन सृष्टि शोधून काढिली तींत प्रथमतः पाऊल ठेवणारा युरोपीअन काय तो हाच होता. कोलम्बस उंच पोषाख आंगावर घालून व नागवी तरवार हातांत घेऊन जेव्हां जमीनीवर उतरला, तेव्हां याचे मागून याचे लोकही उतरले. नंतर या सर्वांनीं गुढघे टेंकून जी जमीन पाहण्याची यांचे मनांत इतके दिवस इच्छा होती तिचें चुंबन केलें, आणि कुसाची मूर्ति उभारून तिचे पुढें साष्टांगनमस्कार घालून, ईश्वरानें यांचे जलपर्यटनाचा शेवट फार आनंददायक केला झणून, त्याची हे प्रार्थना करूं लागले. अशा प्रकारचे कृत्यांत पोर्तुगीज लोकांचा नवीन देश शोधून काढल्यावर जो शिष्टाचार करण्याचा सांप्रदाय असे तो सर्व करून, का-

नवीन देशां-
तील लोकांचें
प्रथम दर्शन.

कोलम्बस
नवीन खंडांत
उतरतो.

ने सूर्याचीं मुलें असा नवीन खंडांतील लोकांस भ्रम होतां.

स्तील आणि लियोन एथील सरकारच्या नावानें त्या देशा-
मध्ये या सर्वांनीं झेंडा लाविला.

स्पेन देशीय
लोक आणि न-
वीन खंडांतील
लोक परस्पर
आश्चर्य मानि-
तात.

स्पेनदेशांतील लोक जेव्हां अशा कृत्यांत गुंतले होते,
तेव्हां त्या नवीन देशांतील पुष्कळ लोक त्यांचे सभोवार उभे
राहिले, आणि स्पेनदेशीय लोक जीं कृत्ये करीत होते, त्यां-
मध्ये त्यांची कांहीं समजूत न पडून, व त्यांपासून परिणाम
काय होतील हेंही प्रथमतः लक्षांत न येऊन, तोंडांतून एक
ही अक्षर नकाढितां मोठ्या आश्चर्यानें, त्यां कृत्यांकडेस त्यांनीं
टकळी लाविली होती. स्पेनदेशीय लोकांचा वेष, तसाच
त्यांचे आंगाचा पांढरेपणा व त्यांच्या दाढ्या, आणि त्यांचीं
हत्यारें, चमत्कारिक, व आश्चर्य होण्या जोगीं, दिसलीं.
स्पेनदेशीय लोक ज्या मोठे गलबतांत वसून समुद्रांतून आले,
तीं गलबतें आपले पक्षांचे योगानें पाण्यांतून चालतात, आणि
त्यांपासून मेघगर्जनेसारखा भयंकर शब्द होऊन वीज
आणि धूर हीं उत्पन्न होतात, असें या नवीन देशांतील लो-
कांचे दृष्टीस पडलें; तेणेंकरून त्यांस इतकी भीति उत्पन्न
झाली कीं, तीवरून ते स्पेनदेशीय लोकांस उत्तम जातीचे
लोक मानूं लागले, आणि असें ठरविलें, कीं हीं सूर्याचीं
लेंकरें पृथ्वी पाहण्याकरितां खालीं उतरलीं आहेत.

यूरोपखंडांत
ज्या वस्तू पाहि-
त्या होत्या त्यां-
पेक्षां नवीन खं-
डांतील त्या व-
स्तू अगदीं भि-
न्न दिसतात.

सांप्रत यूरोप खंडांतील लोकांच्या नजरेस जी रचना
पडत होती ती पाहून, त्यांस तद्देशीय लोकांपेक्षां ह्मणजे कमी
आश्चर्य वाटलें असें नाहीं. यूरोपखंडामध्ये ज्या शाखभा-
ज्या, वनस्पति, आणि वृक्ष, उत्पन्न होत असत त्यांपासून या
नवीन देशांतील ते पदार्थ अगदींच भिन्न होते. एथील

जमीन पिकांऊ दिसली; परंतु तीमध्ये लागवडीचीं चिन्हें थोडींच दिसत होती. एथील हवा जरी अतिशय आनंदकारक होती, तरी ती स्पेनदेशीय लोकांसही उष्णशी जाणवे. या नवीन देशांतील लोकांचा स्वभाव फारच भोळसर होता, आणि ते अगदीं नम्र असत. त्यांचे काळे सडक व लांब केश खांद्यावर लोंबत, अथवा त्या केशांस गांठी देऊन ते आपले डोक्याच्या सभोवताले बांधीत. ते दाढ्या राखीत नसत, त्यांचें सर्व शरीर गुळगुळीत असून त्यांचे मुखाचा वर्ण तांबडसर असे; त्यांची आकृति चमत्कारिक असून ती केवळ ओंगळ नसे; आणि त्यांचें स्वरूप नम्र आणि भयशील असे. ते जरी उंच नव्हते तरी चांगल्या बांध्याचे आणि चंचल असे असत. ते, आपले तोंडांस, व शरीराचे दुसरे काहीं अवयवांस, तक्रूतकी मारणारा असा मनास येईल तो रंग, देत असत; ते लोक भीतीमुळे प्रथमतः स्पेनदेशीय लोकांवरारव

संकोचानें वागत होते, परंतु लवकरच यांच्याशीं संघट्टण पडून, त्या लोकांनीं, स्पेनदेशीय लोकांपासून मोठ्या आनंदानें वहिरी ससाण्याचे गळ्यांत बांधण्याच्या घाटी, गळेसर, आणि दुसऱ्या काहीं टुमदार खेळण्याच्या वस्तू, घेतल्या, आणि त्यांचे बदल आपल्या जवळ ज्या सामग्रीचा संग्रह होता ती सामग्री, आणि कापसाचे सुताच्या गुंड्या, हे पदार्थ दिले; व्यापाराचे मोठे मोलाच्या पदार्थांपैकीं हा कापसाचा पदार्थ मात्र ते लोक उत्पन्न करीत असत. अस्तमानाचे समयीं कोलम्बस या नवीन वेटांतील बहुतेक लोकांसहवर्तमान आपले तारवांकडेस परत आला; ते लोक ज्या नावांत वसून

नवीन खंडांतील लोक त्याचे वरीवर व्यवहार करितात.

१४ हा आरमाराच्या अधिपतीची पदवी धारण करिता.

पहिली भेट मो-
व्या सुखसमा-
धानाने होत्ये.

कोलम्बसावरावर गेले त्यांस ते होडक्या असें झणत; या होडक्या आवड धोवड रीतीनें जरीं झाडाचे बुंध्याच्या केल्या होत्या, तरीं त्यां लोकांनीं त्या आश्चर्य होण्यासारख्या कुशलतेनें व्हीं मारून चालविल्या. अशा प्रकारें प्राचीन आणि नवीन महाद्वीपांतील लोकांच्या पहिले भेटीमध्ये हर-एक गोष्ट, मोठ्या स्नेहभावानें, आणि उभयपक्षां समाधान होई अशा रीतीनें, चालली. त्यांमध्ये सृज आणि महत्पदाविषयीं इच्छा करणारे जे यूरोप खंडांतील लोक ते, जे जे देश त्यांचे दृष्टीस पडत चालले त्यांपासून जे लाभ त्यांस प्राप्त होणार त्यांविषयीं मोठमोठे विचार करूं लागले. परंतु भोळसर आणि यथायुक्त विचार करण्यास असमर्थ असे जे या नवीन वेटांतील लोक, यांची, स्वकीय देशाचे संनिध प्राप्त झालेले जे अनर्थ आणि नाश यांचेकडेस, प्रथमतः दृष्टि पोहोचली नाहीं.

कोलम्बस, आ-
रमाराच्या ना-
इकीची, व रा-
जकीय सत्तेची
पदवी धारण
करितो.

ते समयां कोलम्बसानें आरमाराचे अधिपतीची पदवी आणि राजकीय सत्तेचा अधिकार धारण करून, यानें जें वेट शोधून काढिलें होतें त्यास सान् सालवदोर असें नाव दिलें. परंतु तेथील लोकांनीं जें त्यास ग्वानाहाने झणून नाव दिलें होतें त्या नावानेंच त्याची चांगली प्रसिद्धि आहे. हें वेट, ज्यांस लुकाया अथवा वहामा वेटें झणतात त्यांचे विस्तीर्ण समुदायांतलेंच, होय. हें वेट ज्या गोमिरा वेटापासून कोलम्बसाचीं तारवें निघालीं त्या वेटाच्या पश्चिमेस ३००० मैलांवर आणि दक्षिणेकडेस ४ च अंशावर आहे; कोलम्बसानें केवळ पश्चिमेकडेसच जाण्याचें फार चांगलें झणून जें योजिलें होतें त्यास चार अंशांचेंच अंतर पडलें.

कोलम्बसानें त्या वेटाचा किनारा पाहण्यांत दुसरा दि-
 वस घालविला, आणि तेथील सर्व लोकांचें दारिद्र्य पाहून यास
 असें वाटलें कीं ज्या संपन्नदेशाकरितां मी शोध चालविला
 आहे तो हा नव्हे; परंतु आशिया खंडाच्या पूर्वेकडे जे देश
 पसरले आहेत त्यांचा शोध लागेल ह्मणून जो याचा सिद्धांत
 होता त्यावरून कोलम्बसानें असें ठरविलें, कीं महासागरा-
 मध्ये हिंदुस्थानाजवळ जीं वेटे भूगोलवेत्यांनीं वर्णिलीं आहेत
 त्या वेटांतलेंच सान् साल्वदोर हें वेट होय. कोलम्बसानें
 जीं मनुष्यें पाहिलीं त्यांतील बहुतेकांनीं सोन्याचीं तक्रटे जवा-
 हिराप्रमाणें नाकांत घातलीं होतीं, असें अवलोकनकरून, ती
 मौल्यवान् धातु त्या लोकांस कोठून प्राप्त झाली याचा यानें
 मोठ्या तत्परतेनें शोध केला. त्या समयीं त्या लोकांनीं दक्षि-
 णेकडेस वोट दाखवून त्या भागांतील प्रदेशांत सुवर्ण पुष्कळ
 आहे, असें कोलम्बसाचे मनांत खुणा करून आणून दिल्लें.
 तेव्हां ज्या समृद्ध देशांकरितां आपण जलपर्यटन आरंभिलें
 आहे, त्या देशांचा तिकडे शोध लागून, आपणास जे श्रम
 आणि अरिष्टें भोगावीं लागलीं त्यांचें सार्थक होईल, असा
 पुरा भरंवसा वाटून, कोलम्बसानें तक्षणीं तिकडे जा-
 ण्याचा निश्चय केला. तिकडे जाते समयीं कोलम्बसानें
 सान् साल्वदोर एथील सात आसामी आपले बरोबर घेतले;
 कारण कीं ते स्पेनदेशीय लोकांची भाषा शिकून तद्देशीय
 लोकांचा मतलब समजून देण्याकरितां व वाट दाखविण्याक-
 रितां उपयोगीं पडतील. कोलम्बसानें या सातांजणांस
 आपले बरोबर नेण्याकरितां जेव्हां निवडिलें, तेव्हां त्या

वाट दाखविण्या
 करितां व दुस-
 र्या वेटांतील
 लोकांची भाषा
 समजवून दे-
 ण्याकरितां न-
 वीन देशांतील
 सात आसामी
 बरोबर नेतो.

निष्कपटी पुरुषांनीं, कोलम्बसानें आपला बहुमान केला, असें कल्पिलें.

यानें किती एक बेटें पाहिलीं, आणि मोठमोठ्या बेटांपैकीं तीन बेटांत जाऊन त्यांस सांता मारीआ दे कोन्सेप्शिओन, फेर्नान्दीना, आणि इसाबेला, अशीं नावे दिलीं. परंतु तेथील जमीन उत्पन्न व लोक बहुत करून सान साल्वदोर प्रमाणेंच होते, याकरितां त्या बेटांतून एकांतही हा राहिला नाही. हा जिकडे तिकडे सोन्याविषयीं शोध करूं लागला, तेव्हां त्या सर्व लोकांनीं खुणाकरून जें न्यास उत्तर दिलें, तेणेंकरून तें दक्षिणेंतून आणिलें आहे असें यानें जाणिलें, आणि तिकडेस जाण्याचा मार्ग धरून लवकरच एकदेश शोधून काढिला. तो देश फार विस्तृत दिसला, परंतु यानें जे इतर देश शोधून काढिले होते त्यांप्रमाणें या देशाची जमीन सपाट नव्हती, परंतु उंचवटे, टेंकड्या, नद्या, रानें, आणि मैदानें, यांहींकरून तिचे स्वरूपांत इतका भेद पडला कीं तेणेंकरून तें शेवटीं बेट ठरेल किंवा महाद्वीपाचा प्रदेश ठरेल, याविषयीं यास संशय उत्पन्न झाला. याचे गलबतावर जे सान साल्वदोर एथील लोक होते, ते या स्थलास कूबा असें ह्मणूं लागले, आणि कोलम्बसानें त्यास जुआना असें नाव दिलें. कोलम्बस आपलीं तारवें घेऊन, त्या स्थळीं एक मोठी नदी होती तींत तिचे मुखाजवळ शिरून, त्या बेटाचे जवळ येतांच, तेथील सर्व लोक पर्वतावर पळून गेले. परंतु त्या स्थळीं तारवांची उत्सवारी करण्याचा कोलम्बसाचा निश्चय होता, त्यामुळें यानें

कूबा शोधून काढितो.

कोलम्बस जवळ येतांच तेथील लोक पर्वतावर पळून जातात.

सान् साल्वदोर एथील लोकांपैकीं एकजण वरावर देऊन त्या देशाचा आपले लोकांतून काहीं लोक त्या देशाचा आंतील प्रदेश व तेथील लोक पाहण्याकरितां पाठविले. ते लोक क्रिनाय्यापासून ६० व तेथील लोक याविषयीं ते वातमी सांग-
मैलांपलिकडेस जाऊन परत आल्यावर, अशी वातमी सांगू- तात.

लागले कीं, आजपर्यंत जितक्या जमीनी आपण पाहिल्या त्या- पेक्षां या देशाचे जमीनींत धान्य अधिक उत्पन्न होतें, आणि लागवड ही अधिक केली आहे; त्या ठिकाणीं पुष्कळ पसरले- ल्या झोंपड्यांशिवाय एक खेडेगांव आमचे दृष्टीस पडलें, त्यांत हजारोंपेक्षां अधिक लोक होते, ते जरीं नम्र होते तथापि सान् साल्वदोर एथील लोकांपेक्षां अधिक सुन्न असे दिसले. परंतु सान् साल्वदोर एथील लोकांप्रमाणेंच त्यांनीं आमच्या पायांचें चुंबन करून, आह्मीं स्वर्गींचे कोणी ईश्वरी पुरुष आहों असें सम- जून, व अतिशय मान्यता राखून, आमचा आदरसत्कार केला. त्यांनीं आह्मांस जीं कंदमूळें खावयास दिल्लीं होतीं, त्यांची रुचि भाजलेल्या कास्तान्या झाडाच्या फळासारिखी होती; तसेंच दुसरें एक चमत्कारिक धान्य ज्यास मका असें ह्मण- तात तें सर्व भाजलें अथवा दळून त्याचा काहीं पदार्थ केला असतां त्यास फारच रुचि येथे. त्या देशांत कुज्यावांचून चतु- ष्पाद जनावरें नव्हतीं, आणि त्या कुज्यांस भोकतांही येत नव्हतें. तेथें सशासारिखा एक प्राणी होता, याची आकृति त्याचेपेक्षां फार लहान होती. आह्मीं त्या लोकांजवळ सोन्याचे काहीं दागिने पाहिले, परंतु त्यांची किंमत फार मोठी नव्हती.

या वातमीदार लोकांनीं त्या देशांतील काहीं लोकांस आपले वरावर आणिले होते; त्या लोकांनीं कोलम्बसास

५८ तद्देशीय लोकांचे सांगण्याचा भलताच अर्थ समजून.

असे समजाविलें कीं, आर्ह्नी जे हे सुवर्णाचे अलंकार केले आहेत ते सुवर्ण कूबानकान एथें आर्ह्नांस मिळालें. या शब्दाचा त्या लोकांच्या मतानें पाहतां कूबा एथील मध्यभाग असा अर्थ होतो; परंतु कोलम्बसास त्यांची भाषा समजत नसे, व त्यांचे उच्चारंवाही यास सहवास नसे, आणि हिंदु-स्थान शोधून काढण्याविषयी जे याचे सिद्धांत त्यांकडेसच नेहेमीं याच्या कल्पना धांवत, याजकरितां उच्चाराचे सारिखे-

त्या देशाविषयी
कोलम्बसाचे
तर्क.

पणावरून कोलम्बसाचे मनांत अशी कल्पना आली कीं, त्या लोकांनीं मोठ्या खानाविषयी सांगितलें, आणि त्यावरून यानें असा तर्क केला कीं, मार्को पोलो यानें जें काथे एथील संपन्न राज्य वर्णिलें आहे तें फार दूर नाहीं. या कल्पनेवरून कोलम्बसास हा देश पाहण्यांत काहीं काळ घालवावा लागला. कोलम्बसानें, कूबाच्या उत्तरेकडील किनाऱ्यावर जें पोर्तो देल प्रिन्चिपे झणून स्थल होतें त्यापासून पूर्वेकडील शेवटचे मर्यादेपर्यंत जितकी बंदरें होती, तितकी बहुधा पाहि-
ली, आणि जिकडे तिकडे ज्या रचना आपोआप याचे दृष्टीस पडल्या त्यांचें सौंदर्य पाहून यास आनंद झाला, व त्या जमीनीची अतिशय फलद्रूपता पाहून यास आश्चर्यही वाटलें; या दोनही गोष्टी अपूर्वच याचे दृष्टीस पडल्या, तेणेंकरून याचे कल्पनाशक्तीसही अधिकच उत्तेजन आलें. इतकें जरीं झालें तथापि, कोलम्बसाच्या लोकांची द्रव्य विषयक इच्छा, व ज्या दरबारांत परत जावयाचें होतें त्या दरबारच्या आशा तृप्त होण्याजोगें सुवर्ण, यास सांपडलें नाहीं. युरोप खंडांतील लोकांस तद्देशीय लोकांचें अज्ञान व भोळेपण पाहू-

त्याचें सौंदर्य व
फलद्रूपता यां-
हींकरून यास
फार आनंद
होतो.

जितकें आश्चर्य वाटलें होतें, तितकेंच कोलम्बसाची सुवर्णाचे इस्पान्योला हें बेट शोधून काढितो. शोधाविषयींची इतकी उत्कंठा पाहून तद्देशीय लोकांस वाटून, खांनीं पूर्वेकडे बोट दाखविलें. कारण कीं त्या दिशेकडेस हेटी या नावाचें बेट होतें त्यांत ती धातू त्या लोकांजवळ जितकी होती त्यापेक्षां अधिक असे. त्या समयीं कोलम्बसानें आपलीं तारवें त्या दिशेकडेस वळवायास सांगितलें, तेव्हां मार्तिन् आलोन्सो पिञोन हा त्या देशांत जें द्रव्य आहे तें प्रथमतः आपल्या हाताखालीं घालायास उतावीळ होऊन, व बाकीचे लोक येऊन मिळत तोंपर्यंत गलबत हळूचालूं दे ह्मणून जें त्याच्या मुख्य अधिकाऱ्यानें खुणा करून सांगितलें तेंही न जुमानून, आपल्या सोबत्यांचे पुढें गेला. कोलम्बस वारा उलटा लागला ह्मणून डिसेंबर महिन्याच्या ६ वे तारिखेपर्यंत हेटीबेटास पोहोंचला नाहीं. ज्या बंदरीं तो प्रथम पोहोंचला त्या बंदरास व त्या बेटास, ज्या सरकाराकडून कोलम्बसाची नेमणूक झाली होती त्याचे सन्मानार्थ कोलम्बसानें क्रमेंकरून सेंट निकलास आणि इस्पान्योला अशीं नावें दिलीं. हा काळपर्यंत कोलम्बसानें जे देश शोधून काढिले त्यांतून या देशाचें मात्र यानें दिलेलें नाव राहिलें. कोलम्बसाची आणि पिंटा या गलबताची गांठ न पडल्यामुळें, व त्या बेटांतील लोक भीतीस्तव रानांत पळून गेल्यावरून त्यांच्याशींही याचें दळणवळण न पडल्यामुळें, हा सेंटनिकलास या बेटापासून लवकरच निघाला, आणि त्या बेटाच्या उत्तरेकडील तीरानें गलबत हाकारून दुसऱ्या बंदरांत शिरून त्यास यानें कोनसेप्शिओन असें नाव दिलें. या स्थळीं

एथील लोक कोलम्बसज येतांच रान पळून जाता

माझ्या नम्रतने तिचे वरीवर समाविष्टाद्वारे, ती काही लक्षणांचे पदार्थ ज्यांस त्या देशांत किंमत फार पडत असे ते तीस देऊन, तिला वाटेस लाविली. त्या स्त्रीने, या अनओळखी लोकांच्या नम्रतेविषयी, व यांच्यामध्ये आश्चर्यकरण्या जोगे जे गुण होते त्यांविषयी, स्वदेशीय लोकांजवळ वर्णन करून, त्या लोकांनीं तीस ज्या वस्तू दिल्या होत्या, त्या मोठ्या उत्साहानें त्यांस दाखविल्या. ते समयीं त्या लोकांस परम आश्चर्य वाटून त्या परके लोकांची अशीच कृपा आपणावर ही व्हावी अशी त्यांस उत्कंठा झाली, तेणेंकरून त्यांचे पोटांतील सर्व भीति दूर होऊन त्यांची बंदरास जाण्याविषयी प्रवृत्ति झाली. तेथें गेल्यावर त्यांनीं चमत्कारिक पदार्थ पाहिल्यावरून, व कोलम्बसानें त्यांस बाहेरून मात्र सुशोभित अशा वस्तू दिल्यावरून, त्यांची जिज्ञासा व मनोरथ हे पूर्ण झाले. ते लोक बहुत करून ग्वानाहानी आणि कूबा या दोन वेटांतील लोकांप्रमाणेच होते; त्यांप्रमाणेच ते नम्र, अज्ञानी, आणि भोळतर असत, व सभ्यलोकांमध्ये ज्या कळा उपयुक्त अशा दिसतात त्याही त्यांस त्यांप्रमाणेच माहित नव्हत्या, असें दिसतें. परंतु ते लोक फार नम्र, भावार्थी, आणि भित्रे, होते, ह्मणून स्पेन देशीय लोकांस त्यांजवर आपलें वर्चस्व पाडाय्यास आयास लागला नाहीं. असें होण्याचें मुख्य कारण ह्मटलें तर हेंच कीं, तद्देशीय लोकांस पराकाष्टेचेंच सानंदाश्चर्य

त्यांचा भयें
दूर होतात.

झाल्यावरून दुसरे वेटांतील लोकांप्रमाणे स्पेन देशीय लोक मनुष्यापेक्षां श्रेष्ठ पदवीचे आहेत, व ते साक्षात् स्वर्गाहून उतरले आहेत, असा त्यांसही भ्रम झाला. त्यांचे जवळ त्यांचे शेजाऱ्यांपेक्षां सुवर्ण पुष्कळ होते तें देऊन त्यांनीं तत्काळ त्याचे बदल घांटा, गळेसऱ्या, व टांचण्या हे पदार्थ घेतले. हा व्यवहार समसमान जरीं नव्हता तरीं यापासून आपणास नफा झाला, असें प्रत्येकानें मानल्यावरून उभय पक्षांही मोठा आनंद झाला. या ठिकाणींच त्या देशचे एके राजपुत्राने अथवा मुख्यानें येऊन कोलम्बसाची भेट घेतली. साधारण लोकांस जितका डामडोल माहित असतो तितका सर्व त्या राजाबराबर होता. तो ज्या पालखीमध्ये बसून आला तीस चार भोई होते, व त्याचे बराबर त्याचे ताब्यांतील जे बहुत लोक होते ते त्या राजाची मोठ्या आदरानें चांकरी करीत. त्या राजाची चाल मोठी प्रौढ व सभ्यपणाची होती. तो आपले लोकांबराबर फार संकोचवृत्तीनें वागत असे, परंतु कोलम्बस आणि स्पेन देशीय लोक यांचे बराबर तो फारच अघळपघळ वागूं लागला. त्या राजानें कोलम्बसास सोन्याचे पातळ पत्रे व मोठ्या करामतीनें केलेला एक कंवरपट्टा देऊन त्यांचे बदल जे पदार्थ त्यानें घेतले ते जरीं थोडक्या किमतीचे होते तरीं त्या राजास ते मोठ्या आदरानें ग्रहण करण्यासारिखे होते.

स्पेन देशीय लोक स्वर्गाचे मनुष्य अशी त्यांस भांति होत्ये.

त्यांच्या मुख्यांतील एक्या मुख्याचे वर्णन.

कोलम्बसाचे मनांतून अणखीही सोन्याच्या खाणी शोधून काढावयाच्या होत्या, ह्मणून त्या देशांतील ज्या लोकांबराबर याचा रहवास पडला होता त्यांस त्या खाणींच्या स्थलां-

ल आहे ते प्रदेश
श दूर नाहीत
अशा कोलम्ब-
साची खात्री
होत्ये.

कारण तो उच्चार यास **सिपांगो** या नावासारिखा वाटला.
हें नाव पूर्वेस पर्यटन करणारे प्रवासी लोक व **मार्को पोलो**
यांनी **जपान** वेटास दिलें होतें, यावरून आपण शोधून काढ-
लेले देश, **आशिया** खंडाच्या दूरदूरचे प्रदेशां जे देश आहेत
त्यांचे शेजारी आहेत, याविषयी **कोलम्बसाचे** मनांत संशय
राहिला नाही. ते देश शोधून काढावे हाच याचे पर्यट-
नाचा हेतु होता ह्मणून तेथें आतां आपण जाऊन लवकर
पोंहोचूं अशा भरंवशानें यानें पूर्वेकडची वाट धरली. त्या
ठिकाणीं गेल्यावर आपले सोईसपडे असें एक बंदर पाहून तेथें
हा उतरला, आणि त्या बंदरास **सेन्त थोमास** असें नाव दिलें.
नंतर तो प्रांत **ग्वाकानाहारी** ह्मणून एक मोठा अधिकारी
होता त्याचे अमलांत आहे असें **कोलम्बसास** समजलें; हा
गृहस्य, पूर्वीं तें वेट ज्या पांचजण राजांनीं वाटून घेतलें
होतें, त्यांतलाच होय, असें **कोलम्बसास** पुढें माहित झालें.
त्या अधिकाऱ्यास **कोलम्बस** आल्याची बातमी लागतांच
त्यानें आपले सेवक **कोलम्बसाकडे** पाठविले; ते समयीं त्या
सेवकांनीं आपल्या अधिकाऱ्याचें नाव सांगून मोठे करामतीनें
केलेला एक मुखवटा **कोलम्बसास** नजर केला, याचे कान,
नाक, आणि मुख, हीं मड सोन्याचीं केलेली होती. आणि
पूर्वेकडेस कितीएक कोशांवर एके बंदरापाशीं त्या अधिका-

याचें राहण्याचें ठिकाण आहे तेथें आपण यावें असें आमंत्रण केलें. या बंदरास सांप्रत केप फ्रांसे असें ह्मणतात. त्या समयीं कोलम्बसानेंही त्या राजाची भेट घेण्याकरितां आपले लोकां- पैकीं कांहीं लोक पाठविले. ते तेथें जातांच, तो राजा मोठ्या थोरपणानें त्यांचे बराबर वर्तला, तेणेंकरून त्या लोकांचें ति- कडे चांगलें लक्ष लागलें असें दिसतें. त्या लोकांनीं परत आल्यावर त्या देशाचें व तेथील लोकांचें चांगल्या तऱ्हेनें वर्णन केलें, तेणेंकरून ज्या ग्वाकानाहारीकडून यास आमंत्रण आलें होतें त्याची भेट घेण्याविषयीं कोलम्बस परम उता- वीळ झाला.

आपल्या लोकां- पैकीं जे लोक- ग्वाकानाहारी- ची भेट घेण्या- करितां पाठवि- ले होते ते ते- थील वर्तमान सांगतात.

याच उद्देशानें डिसेंबर महिन्याच्या २४ वे तारखेस को- लम्बसानें सेंट थोमास एथून तारू हाकारिलें, ते वेळेस वारा चांगला असून समुद्रही अगदीं शांत होता, आणि कोलम्ब- साचा, अतिशय उद्योगामुळें दोन दिवसांत अगदीं डोळ्यास डोळा लागला नव्हता, ह्मणून सुकाणू एके गलबत हाकरणा- राच्या स्वाधीन करून, व सकाणूस क्षणभरही विसंबूं नको अशी त्यास बजावून ताकीद करून, मध्य रात्रीस आपण थोडीशी झोंप घेण्याकरितां गेला. त्या सुकाणवाल्यानें सं- कटांचें भय न मानून, आपल्या जवळचें सुकाणू गैरसावधप- णानें एके अडाणी मनुष्याच्या स्वाधीन केलें. ते समयीं तें गलबत पाण्याच्या प्रवाहानें खालीं वाहत जाऊन एके खड- कावर आपटलें, तेव्हां त्या धक्याच्या सपाट्यानें कोलम्बस जागृत झाला, आणि मोठ्या लगवगीनें तारवाच्या मजल्या- वर गेला; तेथें पाहतो तो सर्व अव्यवस्था आणि निराशा

सेंत थोमास ए- थून तारू हा- कारितो.

यांचें गलबत खडकावर आ- पटतें.

म्हसाचे आज्ञेप्रमाणे करावयाचे सोडून, तेथून दीड कोसाच्या अंतरावर नीण्या या नावाचे गलवत होते तिकडेस चाल केली. नंतर कोलम्बसाने गलवताचा भार कमी करण्यासाठी डोल काठी कापायास सांगितली, परंतु याचे हे सर्व प्रयत्न अकार्त्वीं झाले. गलवत बुडीं फुटले तेणेकरून पाणीं इतक्या त्व-

नीण्या या गलवतापासून होड्यांची कुमक माण्डल्या मुळे खलाशी लोक आपले जाव वांचविनात.

रेनें आंत भरले कीं त्या तारवांत नुकसान न होऊं देण्याचा उपाय थकला; परंतु ते समयीं समुद्र खळखळत नव्हता, व नीण्या या गलवतापासून होड्यांची कुमकही वेळेवर मिळाली, तेणेकरून खलाशी लोकांनीं आपले प्राण मात्र वांचविले. या अनर्थाची बातमी त्या वेटांतील लोकांस कळतांच, त्यांचा राजा ग्वाकानाहारी आपले सर्व लोक घेऊन समुद्राचे काठीं आला. तेथे आल्यावर स्पेन देशीय लोक संकटांत पडलेले पाहून, त्यांस उपद्रव करण्याचा हा जरीं चांगला योग आला होता, तरीं तसें न करितां, त्या वेटवाल्यांनीं स्पेन देशीय लोकांवर असा अनर्थ गुजरला ह्मणून फार श्रमी होऊन व नेत्रांतून अश्रू टाकून मोठ्या जिव्हाळ्यानें शोक केला. असा जो त्यांस कळवळा आला तो उगीच शुष्काशुष्कीच दाखवून त्यांचे समाधान न होतां, त्यांनीं पुष्कळ होड्या समुद्रांत घालून फुटलेल्या तारवांतून जितक्या वस्तु निघावयासारिख्या होत्या तितक्या काढायास स्पेनदेशीय लोकांनीं ज्याप्रमाणे सांगितले त्याप्रमाणे मदत केली. इतक्यांचा प्रयत्न एकत्र

फुटलेल्या तारवांतून ज्या वस्तु निघण्या सारिख्या होत्या तितक्या काढायास त्या वेटांतील लोक सहाय्य करिनात.

झाल्यामुळें त्यांचे हातून ज्या वस्तु मोठ्या किमतीच्या होत्या त्यांतून बहुतेक वाहेर निघाल्या. ते जिन्नस किनाऱ्यावर भाणितांच ग्वाकानाहारीनें स्वतः लांजवर देखरेख ठेविली, आणि ते सर्व जिन्नस एके ठिकाणीं रचवून ठेवून तेथें हत्यारवंद शिपाई उभे केले. ते शिपाई, त्या पाहुण्यांचे जिन्नस कोणी गुप्तपणीं चोरून नेऊं नये व त्यांकडे कोणी निरखूनही पाहूं नये ह्मणून, लोकांस त्या जिनसांच्या जवळ येऊं देत नसत. दुसरे दिवशीं प्रातःकाळीं कोलम्बस नीण्या या नावाचे गलबतावर असतां, ग्वाकानाहारीनें तेथें जाऊन याची भेट घेतली, आणि कोलम्बसाचें जें नुकसान झालें होतें त्याची सांदासांद करायास आपले जवळ जितकें होतें तितकें देऊं करून याचें समाधान केलें.

ग्वाकानाहारीच्या भौदायाचें चमत्कारिक उदाहरण.

या समर्थीं कोलम्बसाची अशी अवस्था झाली होती कीं, आपलें कोणी तरीं समाधान करावें, याचीच या प्रसंगीं यास अनेकां होती; कारण कोलम्बसास अद्यापि पिंटा या गलबताचें वर्तमान न लागल्यामुळें, आपला विश्वासघातकी सोबती, हे जे आपण अलौकिक शोध केले यांची बातमी प्रथमतः नेऊन मोठेपणा मिळविण्याकरितां, व हें वर्तमान पूर्वीं राजाचे कानावर घालून जीं कीर्ति व सन्मान वास्तविक पाहतां मला योग्य आहेत, ते हरग करून घेण्याकरितां, आपण यूरोप खंडास गलबत घेऊन गेला, असें यास निघांत वाटलें होतें. एथें तर वाकी एकच गलबत याचे जवळ राहिलें होतें, आणि तें एवढ्या विस्तीर्ण सागरांतून इतकीं मनुष्यें यूरोप खंडास परत न्याक्यासही समर्थ नव्हतें, कारण कीं तें गलबत

कोलम्बसाची संकटावस्था.

शा प्रसंगीं पिंडोन यास जाऊन गांठावें, आणि तो खोऱ्या
 वातम्या सांगून स्पेन देशामध्ये आपणास प्रतिकुळ अशा ज्या
 गोष्टी लोकांच्या मनांत ठसवील त्या काढून टाकाव्या, अशी
 इच्छा उत्पन्न झाल्यामुळे कोलम्बसास विलंब न करितां ति-
 कडे जाण्याचें आवश्यक पडलें. त्या देशाची जमीन पि-
 काऊ होती, व तेथील लोकांचे स्वभाव नम्र होते, यावरून,
 कोलम्बसानें नुकतीच जी आपले मनांत कल्पना बांधिली
 होती, ती नीण्या या गलबतावरून इतकी मनुष्ये नेण्याचें

बऱ्याशी लोकां-
 कां कांहीं लो-
 कांस त्या देशांत
 नेण्याचा नि-
 धय करितो.

संकट पडल्यामुळे दृढ झाली. कोलम्बसाचे मनांत असें
 होतें कीं, आपले खलाशी लोकांपैकीं कांहीं लोकांनीं एथें
 राहून एतद्देशीय लोकांची भाषा शिकावी, त्यांचे स्वभाव क-
 से काय आहेत ते पाहवे, देश कोणत्या प्रकारचा आहे या-
 चा तपास करावा, खाणींचा शोध लावावा, भी परत येते-
 वेळेंस आपले बराबर जे लोक आणीन त्यांचे वसाहती करितां
 सोईवार जागा तयार करून ठेवावी, आणि अशा प्रकारें न-
 वीन शोधून काढलेल्या देशांपासून जे लाभ माझे मनांतून
 होतील असें आहे त्यांची प्राप्ति आयासावांचून होईल असें
 करून ठेवावें. याप्रमाणें आपले लोकांतून कांहीं लोकांस
 ठेवण्याचाही यानें निश्चय केला, आणि जेव्हां यानें ती गो-
 ष्ट आपले लोकांस विदित केली, तेव्हां त्यांनींही ती मान्य
 केली. कोलम्बसाचे लोक बहुत दिवस जे हे जलपर्यटन

चालले होते याचे श्रमास कंटाळले होते, व त्यांस स्वभावतः तेथे राहण्याकरितां त्या लोकांतून बरेच लोक तयार होतात. ख्याली खुशाली भोगावयास पाहिजे असे, याकरितां, व त्या देशांत द्रव्य मिळण्याची चिन्हे दिसून आल्यावरून तेथील द्रव्य जमा करण्याकरितां, स्वसंतोषानें तेथे राहण्यास कृती- एक लोक तयार झाले.

ही मसलत सिद्धीस नेण्याविषयीं ग्वाकानाहारी याचे अनुमोदनावांचून दुसरो कोणतीही न्यूनता नव्हती, आणि तें अनुमोदन मागण्यास ग्वाकानाहारीच्या निःशंक भोळेपणा- मुळें कोलम्बसास संधीही चांगली सांपडली. कोलम्बसानें, मोठ्या युक्तीनें तुटक तुटक शब्द बोलून, व खुगा मुद्रा करून, आमचीं तारवें जवळ येतांच या वेटांतील लोक इतक्या धांदलीनें पळून गेले, याचें कारण समजून घेण्याची इच्छा दाखित केली; तेव्हां त्या अधिकाऱ्यानें यास असें समजाविलें कीं, आग्नेयी दिशेकडील वेटांतले कारिबीअन या नावाचे लोक वडें करून या देशांत फार उपद्रव करितात. ते लोक उग्र आणि शूर आहेत, व ते रक्तामध्ये फार आनंद पावून जे हतभाग्य बंदिवान त्यांचे हातीं सांपडतात त्यांचें मांस खातात. एतद्देशीय लोक जरीं पुष्कळ असले तरीं त्यांस त्या कारिबीअन लोकांवरार लढाई करावयास धीर होत नाहीं. स्पेनदेशीय लोक प्रथम दृष्टीस पडतांच, एथील लोकांनीं, कारिबीअन लोकच आले असें समजून, दाट आणि कोणाचाही प्रवेश न होण्याजोग्या झाडींत जाऊन आपली प्राणरक्षण करण्याची जी नेहेमीची युक्ति, तीं स्वीकारिली. ग्वाकानाहारी त्या भयदायक शत्रूविषयीं बो-

कारिबीअन लोकांच्या भयंकर स्वान्यांची यास बातमी कळवितात.

वेटांत देवण्या-
विषयी हा बोल-
व्य पालिके.

उपद्रवापासून एतद्देशीय लोकांचें आपले मते ज्या युक्तीने चांगलें रक्षण होईल त्या युक्तीचें ग्वाकानाहारीजवळ बोलणें लाविलें असतां त्यास भय प्राप्त होणार नाहीं असें कोलम्बसानें ठरविलें; आणि तत्काळ त्या शत्रूंचा पराभव करण्याविषयी स्पेनदेशीय लोकांची मदत देण्याचें कबूल केलें. नंतर कोलम्बस ज्या राजाचे चाकरीस होता, त्या शक्तिमान् राजाचे आश्रयाखालीं ग्वाकानाहारी आणि त्याचे लोक यांनीं राहोंव, आणि त्या वेटांतील लोकांचें पुढील उपद्रवापासून रक्षण करण्या पुरते, व मागील उपद्रवांचा सूड उगाविण्या पुरते, आपले लोक त्या वेटांत ठेवावे, याविषयीं यानें बोलणें घातलें.

त्या भोळ्या राजानें कोलम्बसाचें बोलणें मोठ्या उत्कंठेनें मान्य केलें, आणि स्वर्गाहून उतरलेले, व बलामध्ये मृत्युलोकच्या लोकांपेक्षां वरिष्ठ, अशा लोकांच्या आश्रयानें मी आतां निर्भय झालों, असें तो मानूं लागला. नंतर एक लहानसा किल्ला बांधण्याकरितां जागा नेमिली, तेथें ख्रिस्ताचे दिवसीं झाने डिसेंबर महिन्याच्या २५ व्या तारखेस कोलम्बस येउन उतरला, झणून त्या किल्यास यानें नाविदाड असें नांव दिलें. त्या किल्या भोंवतीं एक खोल खंदक खणिला, आणि त्याचे तट, लांकडाचे मोठमोठ्या सरांचा टेंका देउन, मजबूद केले, व कोलम्बसाचे बुडालेल्या तारवांतून

कोलम्बस एक
किल्ला बांधितो

भापल्या लोकांची सुवासना व अनिवार्य शक्ति दर्शवितो.

काढिलेल्या मोठमोठ्या तोफा त्यांजवर नेऊन, रोंखून ठेविल्या. हें काम दहा दिवसांत समाप्त होईल, कारण त्या लोकांची ती भोळी जात, आपले पारंग्याची जी ही पहिली इमारत ती बांधण्यामध्ये मोठ्या अविचाराच्या तत्परतेनें श्रम करण्यांत गुंतली होती. या काळामध्ये कोलम्बस, आपल्या मोहक शक्तीच्या योगानें, व औदार्यानें, त्या बेटांतील लोकांस स्पेन देशांतील लोक मोठे ह्मणून जें वाटत होतें, तेंच वृद्धिगत करायलास श्रम करीत होता. कोलम्बस स्पेनदेशीय लोकांचा स्वभाव लोकांचें बरें करावें असा आहे, असें त्या लोकांचे मनांत आणून दावयास यत्न करीत असतां, त्यांचा ज्यांवर क्रोध होईल त्यांचें पारिपत्य व नाश करायलास त्यांचे आंगीं सामर्थ्य आहे, याचेंही कांहीं चमत्कारिक उदाहरण तद्देशीय लोकांस दाखवावें, असें याच्या मनांत आलें. याच हेतूनें कोलम्बसानें त्या पुष्कळ लोकांच्या समक्ष आपले लोक लढाईच्या क्रमानें उभे केले, आणि स्पेन देशांतील तरवरींची तीक्ष्णता, भाव्यांचें सामर्थ्य, आणि धनुष्यांचें चलन-वलन, यांची दिसण्यांत मात्र मोठ्या डारुडौलाची, परंतु कोगास उपद्रव न होई, अशी कवईत जेव्हां त्यांचेकडून करविली, तेव्हां ज्या रानटी लोकांस लोखंडाचा उपयोग करता करता हे जन्मांत माहित नव्हतें, व ज्यांस माशांची हाडें टोंकास बसविलेले बोरुचे तीर, लांकडी तरवार, आणि अर्मांत घालून कठीण केलेले भाले, यांचाचून दुसरीं लढाऊ शस्त्रें ठाऊक नव्हतीं, त्यांस आश्चर्य वाटून त्यांचे अंगाचा थरकाप झाला. असें जें त्यांस आश्चर्य

स्पेनदेशीय लोकांच्या युद्धविषयक पराक्रमाचा व त्यांच्या शस्त्रसामर्थ्याचा हा मोठा थरकाप करून दाखवितो.

ते आपले हात तोडावर ठवून जमानावर आडव पडले. नंतर ज्या वृक्षांकडे तोफांचा रोंख धरिला होता त्या वृक्षांवर गोळ्या लागून जो चमत्कारिक परिणाम झाला होता तो जेव्हां त्यांनी पाहिला, तेव्हां असें ठरविलें कीं, ज्यांचे जवळ अशीं नाशकारक शस्त्रें आहेत, व जे आपल्या शत्रूंवर गर्जना आणि विद्युलता यांच्या साहाय्यानें येतात, अशा लोकांचा पराभव करणें असंभाव्य होय.

आपल्या पाठी-
म गें ड्यांम रा-
हावशास सांगि-
तले त्यांस याचे
उपदेश.

तद्देशीय लोकांवर स्पेनदेशीय लोकांचें सहज वर्चस्व पडे, इतकी यांची परोपकारशीलता व सामर्थ्य त्या लोकांचे मनांत पक्कें ठसवून देऊन, कोलम्बसानें आपले लोकांपैकीं ३८ असामी त्या वेटांत ठेवण्याकरितां नेमिले, आणि त्या लोकांचा अधिकार कोर्दोवा एथील गृहस्थ दीशगो दि आरादो यास सांगितला, व फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्हा यांपासून जे अधिकार यास मिळाले होते तेच अधिकार यानें त्या गृहस्थास दिले, आणि त्या थोडकेसे लोकांची उपजीविका व संरक्षण होण्याकरितां जितक्या वस्तु पाहिजे होत्या तितक्या सर्व त्यांस दिल्या. त्यासमयीं कोलम्बसानें आपले लोकांस एक मतानें वगगायास, आपले धन्याची मोकळे मनानें आज्ञा मान्य करायास, जबरदस्ती करून तद्देशीय लोकांस संताप न आणायास, व ग्वाकानाहारीदरादर स्नेहभाव वृद्धिगत करायास, आणि लहान लहान टोळ्या

करून फिरून अथवा क्रिव्यापासून फार दूर जाऊन त्या लोकांचे अमलाखालीं न येण्यास वजावून सांगितलें. नंतर भी लवकरच परत येईन, व येतेवेळेस हा देश अगदीं आपले ताब्यांत घेण्यास व आपले शोध सकल करण्यास पु-
रे इतकी कुमक ही भी आपले बराबर आणिन, असें वचन दिलें; आणि राजा व राणी यांस नुमचीं नावें सांगून तुम-
ची योग्यता व कामें फलद्रूप होण्यास रिखीं करीन असें त्यां-
शीं कबूल केलें.

अशा प्रकारें आपले लोकांच्या रक्षणाविषयीं प्रथमच प- हा नाविदाड
की सावधगिरी करून ठेवून कोलम्बसानें १७९३ मध्ये एथून निघतो.
ज्यानेवारी महिन्याच्या ४ थ्या तारखेस नाविदाड हें स्थळ
सोडिलें आणि पूर्वेकडेस गलबत हाकारून त्या वेटाच्या
उत्तर किनाऱ्यावर पुष्कळ बंदरें शोधून काढून त्यांस नावें
दिलीं. नंतर ६ वे तारखेस पिंटा हें गलबत ज्याचा दीड कोळम्बस आणि
महिना अधिकच वियोग झाला होता त्याचा शोध लागला, पिंझोन यांचो
आणि कोलम्बस जेव्हां त्या तारखाचे जवळ गेला, तेव्हां गांठ पडत्ये.
वाऱ्याच्या सगळ्यां माझा मार्ग सुटला आणि तो व.रा
तोंडचा लागला ह्मणून माझ्यानें परत येववेना असें मिष क-
रून, आपण जें केलें तें गैरशिस्त नाहीं असें दाखवायास
पिंझोन यानें प्रयत्न केला. ते समयीं कोलम्बसास त्यांचे कृ-
त्रिमी विचारांविषयीं अद्यापि संशय वाटून, त्यानें आपला व-
चाव करण्याकरितां जें सांगितलें तें अयुक्तिक आणि असत्य
आहे, असें जरीं समजलें, तरीं हा समय त्यास अधिकाऱ्या-
च्या नात्यानें दबकावण्याचा नव्हे असें वाटून, व जो हा मित्र-

अपल्या वर्स-
पुस्तिकांशीं जे
सांगितलें तें स-
शास्त्रान होण्या-
जोगें जरीं न-
व्हें तरीं त्याचा
स्वीकार करि-
तो.

दीं लंगडें होतें तरीं त्याचा कोलम्बसानें सहज रीतीनें स्वी-
कार केला, आणि पिझोन याजवर पहिल्याप्रमाणे प्रीति ठे-
विली. पिझोन यानें, कोलम्बसास सोडल्यानंतर, त्या बे-
टांतील कितीएक बंदरें पाहिलीं, आणि तेथील लोकांवरान्तर
व्यापार करून काहीं सुवर्गही भिळविलें, परंतु एकादा मोठा
शोध केला असें नाहीं.

यूरोप खंडास
परतून जे प्याचा
निश्चय करितो.

आपले तारवांची अवस्था आणि आपले लोकांचा स्वभाव
या दोन गोष्टी पाहून यूरोप खंडास लवकर परत गेलें पा-
हिजे असें कोलम्बसास वाटलें. तो प्रकार असा कीं, ता-
रवांस अशा पुष्कळ दिवस चाललेल्या जलपर्यटनामध्ये फार
उपद्रव सोसावा लागला यामुळें त्यांतून पाणी आंत येऊं ला-
गलें होतें, आणि इकडे कोलम्बसाचे लोकांस स्पेन देश
सोडून फार दिवस झाले होते, आणि त्यांस या अशा चम-
त्कारिक व कधीं ऐकिलेल्या नाहींत अशा गोष्टी स्पेन दे-
शीय लोकांस सांगण्याच्या होत्या, ह्मणून त्यांनीं स्वदेश
पुनः पाहण्याविषयीं फार उतावळी दाखविली होती. या-
वरूनच कोलम्बस ज्यानेवरी महिन्याच्या १६ वे तारखेस
ईशानी कडेस चालू झाला आणि लवकरच जॉन नदिसे
इतका दूर गेला. कोलम्बसानें जीं जीं बेटें शोधून का-
ढिलीं त्यांतून जे काहीं लोक यानें आणिले होते ते याच्या
बरोबर होते, आणि याचे शोधांचा मुख्य उद्देश काय तें

सुवर्ण तें, व त्याशिवाय कितीएक देशांमध्ये व्यापार चालू करण्यासारिखे जे पदार्थ होते त्यांचे नमुने, तसेच बहुत अज्ञात पक्षी, व कांहीं स्वतःसिद्ध चमत्कारिक पदार्थ, ज्यांचेकडे विद्वान् लोकांचें लक्ष लागावें, आणि जींहींकरून इतर जनास आश्चर्य वाटावें असे होते ते सर्व कोलम्बसानें गोळा करून आपले बराबर घेतले. हें पर्यटन फेब्रुवारी महिन्याच्या १४ वे तारिखेपर्यंत सुखरूप चालून कोलम्बस अत्यांतिक महासागरांतून सुमारें ७५० कोशांवर गेला होता. ते समर्थी वारा सुटायाम आरंभ झाला, आणि तो अधिकाधिकच वाढत चालला असें होतां होतां शेवटीं पराकाष्ठेचें तुफान झालें. अशा प्रसंगीं कोलम्बसाची नौकाशास्त्रामध्ये जी कुशलता आणि माहिती होती तिच्या योगें जितके उपाय सुचले तितके सर्वही कोलम्बसानें आपले तारवांचे रक्षणार्थ केले. परंतु त्या तुफानाच्या झपाट्यापुढें कांहीं चालेना, आणि अजून त्यास्थलापासून जमीनहि फार दूर पडली याकरितां विनाश अपरिहार्य दिसून आला. अशा संकट समर्थी सर्वशक्त जो परमेश्वर त्याची प्रार्थना करणें, साधु पुरुषांचीं नावें घेणें, नवस व मंत्रजप करणें, इत्यादिक मनुष्याचे भयभीत अंतःकरणास देवभोल्लेपणामुळें सुचलेले, तसेच स्वधर्मांत सांगितलेले, जे सर्व उपाय त्यांचा मात्र त्या खलाशी लोकांस आधार होता. त्याकालीं या संकटापासून मुक्त होण्याची आशा न दिसून ते लोक निराश होऊन बसले, आणि प्रतिक्षणां लाटांमध्ये आपण गरक होऊन जाऊं असें त्यांस वाटूं लागलें. अशा भयानक प्रसंगीं आपलें भयं-

कोलम्बसानें महत्प्रयास केला तरी विनाश अपरिहार्य दिसून येतो.

खलाशी लोक निराश होऊन बसतात.

करणत एक दुसरीच काळजा उच्यन झाली.

असा; त्या प्रसंगी कोलम्बसास असे भय पडलें कीं, अ
जे हे आश्चर्य होण्या जोगे शोध केले यांचें ज्ञान आतां

कोलम्बसानें प्र-
वृत्त करून जें
संपादन केलें
तेणें त्याचे र-
जणाविषयी या-
ही उत्सुकता.

शाप्रत पावेल, आणि आपल्या युक्तीची जी ही आनंदद
सिद्धि तीपासून मनुष्यमात्रास जे लाभ झाले असते ते
होतील, आणि आजपर्यंत जीं पराक्रमाचीं कृत्यें झालीं
मध्ये सर्वोत्कृष्ट जें हें कृत्य तें उपस्थित करून तें पुढें
लिवणारास योग्य अशी जी प्रतिष्ठा तिणेंकरून आपलें
वंशपरंपरा चालावयाचें त्याचे वृद्ध आतां एके आवि-
आणि ठक अशा साहस कर्म कर्त्याच्या नावाप्रमाणें चा-
हे विचार मनांत आल्यावरून आपल्या प्राणाचे नाशावि-
ची जी बुद्धि ती तर अगदींच नष्ट होऊन गेली. को-
सानें प्रयत्न करून जें संपादन केलें होतें त्याचें स्मरण
असें करून ठेवण्याविषयी जितकी यास चिंता पडली ति

आकरितां जे
त्याय योजि-
ते.

आपले आयुष्याच्या नाशाविषयीही पडली नाही. या
कोलम्बसानें तारवांतील खोलीमध्ये जाऊन आपण केतें
जलपर्यटनाचें, आपण ज्या मार्गानें गेला त्याचें, आपण
धून काढलेल्या देशांचीं स्थलें व संपत्ति यांचें, आणि त्या
ठेविलेल्या लोकांचें संक्षिप्त वर्णन एके कातड्यावर लि-
आणि तें कातडें तेलकट फडक्यामध्ये गुंडाळून व मेण
पोळीमध्ये घालून तें एके लांकडाच्या भांड्यांत घातलें,

त्या भांड्याचें झांकण चांगलें वसवून इतक्या महत्वाची जी ही गोष्ट ती दैवशात् जगास प्राप्त होईल अशी भाशा धरून यानें तें भाडें समुद्रांत सोडून दिलें.

शेवटीं असा चमत्कार झाला कीं आणखी दुसरे कृत्या-करितां ज्या प्राणाच्चा उपयोग पडणार त्याचें संरक्षण करण्या-करितां साक्षात् ईश्वरच मध्यें पडला. ते समयीं वारा कमी होऊन समुद्र शांत झाला आणि १५ व्या तारिखेस संध्या-काळीं कोलम्बस व याचे लोक यांनीं जमीन शोधून काढिली, आणि तो कोणता प्रदेश याबिषयीं जरीं पुरतें ठाऊक नव्हतें तरीं ते तिकडे गेले. तेथें गेल्यावर तें आझोरेस बेटें अथवा पश्चिमे कडील बेटें यांतील पोर्तुगाल देशचे सरकाराच्या ता-ब्यांतील सांता मरीआ या नावाचें बेट होय असें त्यांस लवकर-रच समजून आलें. तेथील सुभेदारा बराबर एक मोठी लढाई करून व तींत आपलें शौर्य आणि चातुर्य दाखवून कोलम्ब-सानें नवीन सामग्री तसेंच दुसरे जें व्यास पाहिजे होतें त्या सर्वांची तयारी करून घेतली. इतकें जरी झाले तरीं तुफानाचे पहिल्या दिवशीं पिटा या नावाचें गलबत दिसेनासें झालें होतें तें अद्यापि दृष्टि पडलें नाहीं या गोष्टीवरून कोल-म्बसाचें चित्त फार उद्विग्न होऊन गेलें. प्रथम कोलम्ब-सास असें वाटलें कीं तें गलबत समुद्रांत बुडून त्यावरोल सर्व खलाशी लोक मरण पावले असतील. नंतर याच्या मनांत जे पहिले संशय होते तेच उत्पन्न झाले, आणि पिडोन यानें आपले अगोदर स्पेन देशास पोचून आपण जे शोध केले त्यांची प्रथम बातमी सांगून आपले कीर्तीचा कांहीं वाटा मि-

सामग्री तसेंच दुसरे जे पदाथ कोलम्बसास पाहिजे होते ते यास प्राप्त होतात

पिटा या गलबतामुळें यास जें संशय व भय प्राप्त झालीं तीं.

ळवावा ह्मणून त्या देशाकडेस गलबत हाकारिलें असेल असें याम भय पडलें.

दुसऱ्या वादऱ्यां-
न सांगडनी.

ही त्याची मसलत चालू देऊं नये ह्मणून वारा अनुकूल होतांच कोलम्बस आझोरेस वेटांहून निघाला. नंतर कोलम्बस स्पेन देशाच्या किनाऱ्यापासून फार दूर नसतां, ह्मणजे कोलम्बसाच्या जलपर्यटनाची समाप्ति जवळच आली असतां, व कांहीं विघ्न होण्याचाही रंग दिसत नसतां, अकस्मात् दुसरें एक तुफान झालें; परंतु याचा झपाटा पहिल्यापेक्षां कांहीं कमी होता. या तुफानामध्यें दोन दिवस आणि दोन रात्री

डेगस नदीमध्ये
विध्वंसि घेते.

कोलम्बस सापडल्यामुळें यास डेगस नदीमध्ये तारूं थांबवावें लागलें. तेथून पोर्तुगाल देशाच्या राजास अर्ज केल्यावर त्यास लिस्वोन शहरास याक्यास परवानगी झाली. आजपर्यंत नवीन नवीन शोध करण्याचें काम ह्मटलें ह्मणजे आमचें असें पोर्तुगांज लोक मानीत असत; त्या कृत्यांत दुसरे लोक शिरून पहिल्या प्रयत्नानें आमची बरोवरी केली एवढेंच नाही, तर आमची कीर्ति ही घासून टाकिली, असें पाहिल्यावर, जो त्यांचे ठायीं स्वाभाविक मत्सर उत्पन्न व्हावयाचा त्यास एकीकडे ठेवून अलौकिक आणि असंभाव्य अशीं कृत्ये करणाऱ्या पुरुषास योग्य अत्ता जो सन्मान तो कोलम्ब-

पोर्तुगाल एथो-
ल राजा याचा
आदरसत्कार
करितो.

सास देऊन त्या लोकांनीं याची भेट घेतली. त्या राजानें कोलम्बसास आपले समक्ष आणिले आणि याचे बराबर मोठ्या सन्मानानें वागून कोलम्बसानें आपण केलेल्या जलपर्यटनाचें जें वर्णन केलें तें खेदयुक्त आश्चर्यानें ऐकिलें. ते समयीं कोलम्बसाची तर आपले शोधांचा मोठेपणा वर्णन

करण्यामध्ये परम समाधान वृत्ति होऊन गेली, आणि ज्या लोकांनी आपल्यास उपहासास्पद व स्वदेशास नाशावह अशा अज्ञानानें कोलम्बसाच्या युक्ति मिथ्या कल्पना करणारे व ठक असे जे साहसी लोक त्यांच्या कल्पनेसारख्या मानिल्या होत्या, त्या लोकांस आपल्या युक्ति पोकळ नाहींत असे सिद्ध करून देण्याचें याचे आर्गी सामर्थ्य आलें होतें तेणेंकरूनही यास समाधान वाटलें.

कोलम्बस स्पेन देशास परत यावयास फार उतावीळ झाला होता ह्मणून हा लिस्बोन शहरांत पांच दिवस मात्र राहिला. नंतर मार्च महिन्याच्या १५ वे तारिखेस हा पालोस एथील बंदरी जाऊन पोहोचला; त्या बंदराहून कोलम्बस निघाल्या दिवसापासून आजपर्यंत ७ महिने आणि ११ दिवस झाले होते. त्या बंदराचे जवळ जवळ कोलम्ब-

साचें गलबत आल्याचा शोध लागतांच, पालोस एथील लोक, आपले सोयरेधायऱ्यांस व स्वदेशीय लोकांस भेटण्याकरितां, व त्यांचे जलपर्यटनाची बातमी ऐकण्याकरितां, मोठ्या उत्कंठेनें समुद्रतीरीं धांवतच गेले. नंतर त्या लोकांस हें जलपर्यटन सफल झालें असें जेव्हां समजलें, व नवीन शोधून काढलेल्या देशांपासून जे चमत्कारिक लोक व अज्ञात जनावरे आणि तऱ्हे तऱ्हेचे प्रदार्थ कोलम्बसानें आणिले होते ते जेव्हां त्यांनीं पाहिले, तेव्हां सर्वांस मोठा हर्ष झाला; आणि त्यासमयी घंटानाद करून तोफा सोडून कोलम्बस जेथें उतरला होता तेथें जाऊन यास राजासारखा मान देऊन याची भेट घेतली, नंतर ते सर्व लोक, कोलम्बस व कोलम्ब

स्पेनदेशांत जाऊन उतरल्यावर यास जे सन्मान व बहुमान मिळाले

पिटा हें गलबत येऊन पोहोचतांच यास आनंद होतो.

साचे खलाशी यांचे सहवर्तमान, देवालयामध्ये गेले; आणि प्राचीनकालीं जितकीं पर्यटनें झालीं त्यापेक्षां बहुत दिवस चाललेले व अधिक महत्वाचे जे हे जलपर्यटन ते मोठ्या आश्चर्याने चालवून, त्यांत ज्याने यज्ञ दिले असा जो परमेश्वर त्याची त्यानीं स्तुति केली. त्याच दिवशीं संध्याकाळीं वा-

बार्सिलोना एथें मोठ्या समारंभानें कोलम्बसास आणवें असा हुकूम होतो.

दळाच्या झपाट्यामुळे उत्तरेकडेस घसरलेले पिट्टा या नावाचे गलबत त्या वंदरास येऊन लागले ते पाहून कोलम्बसास फारच समाधान वाटले.

ते समयीं राजा आणि राणी बार्सिलोना एथें होती; त्यांस आपण कार्यसिद्धि करून आलों याविषयी कळिवण्याची कोलम्बसानें प्रथमतः सावधगिरि राखिली. फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्हा यांस ही अकल्पित गोष्ट कळतांच अतिशय आश्चर्य होऊन परम आनंद झाला, आणि कोलम्बसाचीं लोकोत्तर कृत्ये आणि शोध यांचें सादांत वर्तमान याचेच मुखापासून श्रवण करावें ह्मणून त्यांनीं अतिशय सन्मानयुक्त आणि स्तुतिपर अशा शब्दांनीं कोलम्बसास त्वरित दरबारास येण्याविषयी आज्ञा केली. कोलम्बस बार्सिलोना एथें जात असतां आसपासच्या गांवचे लोक जमा झाले, आणि हा जिकडेस चालला होता तिकडे याचे पाठीमागून सानंदाश्चर्य करित आणि वाहवा वाहवा ह्मणतच चालले. ज्या महत्कृत्यामुळे फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्हा यांचे राज्यास इतकें तेज चढलें त्या महत्कृत्यास योग्य असा समारंभ करून त्या उभयतांच्या आज्ञेवरून कोलम्बसास शहरांत आणिलें. नवीन शोधून काढलेल्या देशांपासून कोलम्बसानें जे आपले बराबर लोक

आणिले होते ते सर्वांच्या पुढे होते, ते समयी त्यांचे मुखाचा चमत्कारिक वर्ण, त्यांच्या चमत्कारिक रानवट आकृति आणि त्यांचे विलक्षण पोषाख यांवरून तीं दुसऱ्याच जातीचीं मनुष्ये आहेत असें दिसलें. त्या लोकांचे पाठीमागून तद्देशीय लोकांच्या अशिक्षित कौशल्यानें केलेले सुवर्णाचे अलंकार, व पर्वतांमध्ये सांपडलेले सोन्याचे रज आणि नद्यांमधून जमा केलेला चूर हे पदार्थ आणिले. त्यामागून नवीन शोधून काढलेल्या देशांतील नानाप्रकारचे जिन्नस व तेथील चमत्कारिक पदार्थ दृष्टीस पडले. नंतर अशा संसारंभासह वर्तमान स्वतां कोलम्बस शहरांत आला; आणि हा चमत्कार पाहण्याकरितां जितके लोक जमले होते तितक्या सर्वांच्या दृष्टी यानें आपलेकडे आकर्षून घेतल्या; व ज्यानें आपले चातुर्यानें आणि धैर्यानें प्राचीन कार्ली अज्ञात अशा मार्गांनें स्वदेशीय लोकांस नवीन जगाचें ज्ञान करून दिलें अशा लोकां-
तर पुरुषाकडे सर्व लोकही टकटका पाहत राहिले. फेर्दि-
नान्द आणि इसाबेल्डा या उभयतांनीं राजकीय पोषाख करून
शोभायमान छताखालील सिंहासनावर वसून कोलम्बसाचें
आगत स्वागत केलें. तो प्रकार असा कीं, जेव्हां कोलम्बस
जवळ आला तेव्हां त्या दोघांनीं उभे राहून, त्यांच्या हस्तांचे
चुंबन करण्याकरितां कोलम्बस गुडघे टेकून उभा राहि-
ला होता यास वरती उठविलें, आणि याचे करितां जी एक
खुरशी तयार करून ठेवविली होती तिजवर वसा, आणि
आपल्या जलपर्यटनाचें समय वर्णन करा, असें यास सांगितलें.
त्या समयी कोलम्बसानें स्पेन देशीय लोकांचे स्वभावास व

याची मोठ्या
आदरसत्कारा-
नें राजा व रा-
णी हीं उभयतां
भेट घेतात.

८० दुसरें आरमार तयार करण्यास हुकूम मिळतो.

ज्या सभेमध्ये वर्णन करीत होता तिचे मोठेपणास योग्य जो प्रौढपणा व चिन्ताचें स्थैर्य या दोन गोष्टी धारण करून, तसाच जे मोठमोठे गृहस्थ आपले हातून महत्कृत्ये घडल्यामुळें समाधान पावतात व आपलीं महत्कृत्ये वाह्यात्कारें मोठमोठीं दाखवून लोक जी निरर्थक स्तुति करितात ती ज्यांस प्रिय वाटत नाहीं, त्या पुरुषांचे ठायींच असणारा जो स्वाभाविक साधेपणा तो धरून, कोलम्बसानें आपल्या जलपर्यटनाचें वर्णन केलें. जेव्हां कोलम्बसानें आपलें संभाषण समाप्त केलें तेव्हां, राजा आणि राणी या उभयतांनीं, गुडघे टेंकून आपले ताब्यांतील राज्यास ज्या नवीन देशांपासून इतके लाभ प्राप्त होतील अशी त्यांस आशा होती, त्या देशांचा शोध लागला ह्मणून, सर्व शक्त जो परमेश्वर त्याची अंतःकरणपूर्वक प्रार्थना केली. नंतर कृतज्ञता आणि सानंदाश्चर्य या दोन गोष्टींवरून कोलम्बसास जितके सन्मान देण्याचे सुचले ति-

कोलम्बस व या-
ची संतती यांस
जीं वक्षिसें व
ह्या पदव्या दि-
ल्या त्या.

तके सर्व दिले. पूर्वी सांता फे एथें जो करारनामा झाला होता त्यांत जितके अधिकार लिहिले होते तितके सर्व कोलम्बस व कोलम्बसाचे वारस यांस पक्केपणीं ठरवून देण्याविषयी सनदा लिहिल्या. कोलम्बसाचे कुटुंबास बडे लोकांची पदवी दिली, आणि सर्वांहून मोठे पदवीचे गृहस्थांस जितका आदर सत्कार असे तितका सर्व प्रसंगीं राजा आणि राणी व त्यांचें पाहून सर्व दरबारी लोक कोलम्बसास देऊं लागले. परंतु कोलम्बसानें जे देश शोधून काढिले होते ते हस्तगत करण्याकरितां आणि दुसरे जे अधिक संपत्तिमान् देश याचे मनांतून निश्चयें करून सांपडतील असें होतें, त्यांचा शोध

करण्याकरितां पुरेसैं आरमार त्वरित तयार करून द्यावें असा दुसऱ्या जलपर्यटनाची तयारी जेव्हां हुकूम झाला, तेव्हां तर यास फारच आनंद झाला, करायास कोल-कारण ही गोष्ट निरंतर मोठमोठ्या विषयांकडेस प्रवण असें स्वसास हुकूम मिळतो. जें कोलम्बसाचें चपल मन त्यास तृप्ति होण्यासारिखा होती.

या पर्यटनाकरितां तयारी होत असतां, कोलम्बसाच्या सफल झालेल्या जलपर्यटनाची कीर्ति सर्व यूरोपखंडभर पसरून संपूर्ण लोकांचें लक्ष उद्दीपित झालें. कोलम्बसानें एक नवीन खंड शोधून काढिलें आहे, असें जेव्हां त्या सर्व लोकांनीं ऐकिलें, तेव्हां ते लोक आश्चर्यभरित होऊन, त्यांचे कल्पनेच्या बाहेरील जी ही गोष्ट तीविषयीं त्यांचा अगदीं

विश्वासच पटेनासा झाला; परंतु हा जो कोलम्बसानें महान् याच्या कार्य सिद्धीची कीर्ति शोध केला होता याचें स्वरूप समजण्याविषयीं, व त्यापासून एकून यूरोपांतील सर्व लोकांचें लक्ष तिकडे लागलें. असे जे विद्वज्जन त्यांस, या शोधाचें सुवर्तमान समजतांच पर-

माश्चर्य वाटून, मोठा आनंद झाला. ते विद्वान् लोक कोलम्बसाचे जलपर्यटनाविषयीं परमानंदानें बोलूं लागले, आणि जितक्या भूगोलावर वस्ती व्हावयाजोगी आहे तितक्या भूगोलाची रचना, व तेथील उत्पन्न, मनुष्यमात्रास पुरतेपणीं समजे इतकी, ह्या अलौकिक गोष्टीमुळें, मनुष्याची ज्ञानमर्यादा ज्या कालामध्ये वाढली, आणि नवीन शोध व लक्ष्यपूर्वक अवलोकन करण्यास एक नवीन जागा झाली, अशा कालामध्ये ते असल्यामुळें जें त्यांस सुख झालें त्याविषयीं एकमेकांचें अभिनंदन करूं लागले. नवीन सांपडलेल्या देशांविषयीं आणि ते पृथ्वीच्या कोणत्या प्रदेशांत आहेत याविषयीं ते विद्वान्

८२ नवीन सांपडलेल्या देशांविषयी नानाप्रकारचे तर्क.

आपण शोधून काढलेले प्रांत आशिया खंडांत-
 त असावेत असे जे कोलम्बसाचे मत तेंच त्या देशांत उत्पन्न होणाऱ्या पदार्थांचे लक्ष्यपूर्वक अवलोकनावरून दृढ करितो.

हिंदुस्थान या सामान्य नावाखाली आशियाखंडांतील ज्या विस्तीर्ण देशांचा समावेश केला आहे त्यांतच या देशांची गणना करावी असे जे कोलम्बसाचे मुळचे मत तेंच हा धरून वसला; कारण यानें शोधून काढलेल्या देशांत उत्पन्न होणाऱ्या पदार्थांचें यानें जें लक्ष्यपूर्वक अवलोकन केले होते तेणेंकरून त्या मतास दृढता आली होती. तो प्रकार असा, हिंदुस्थानामध्ये सुवर्ण पुष्कळ आहे असें ठाऊक होते, आणि यानें जीं वेटे शोधून काढिलीं होती त्यांत त्या धातुचे इतके चांगले मासले आढळले होते कीं, त्यांवरून त्या धातूच्या मोठमोठ्या खाणी सांपडतील असें यास वाटू लागलें होतें. हिंदुस्थान एथें दुसरा उत्पन्न होणारा पदार्थ कापूस तोही तेथें पुष्कळ होता. त्या वेटांतील कंकोळ हिंदुस्थानांतील मियांचे जातीचा आहे, असें यानें कल्पिलें होतें. हिंदुस्थानांत रेवाचिनी झणून जी औषधि उत्पन्न होय तिचे सारिखी एक मुळी तेथें याचे दृष्टीस पडली, ती रेवाचिनीच होय असा यास भ्रम झाला होता. हिंदुस्थानांतील पाखरांस जसे शोभायमान पंख असतात त्याप्रमाणेंच यानें जी आपले देशीं पाखरें आणिलीं होती त्यांस होते. या देशांतील मगर हिंदुस्थानांतील सुसरीसारखा दिसे. या सर्व गोष्टी तोलून पाहिल्यावर स्पेनदेशीय लोकांनीं च कोलम्बसाची कल्पना मान्य केली असें नाही, तर युरोपखंडांतील दुसरे लोकांनींही मान्य केली, आणि जे देश कोलम्बसानें शोधून काढिले होते ते हिंदुस्थानाचे भागांतील होत असें त्या सर्वांनीं क-

सर्व युरोपभर या मताचाच स्वीकार करिताना.

ल्पिलें. याच कल्पनेवरून फेर्दिनान्द आणि इसाबेला या उभयतांनीं पूर्वी जो तहनामा केला होता तो कोलम्बस परत आल्यावर त्यास वाहाल करते समर्थी यानें शोधून काढलेल्या देशांस इन्दीज असें नाव दिलें. ज्या चुकीमुळें अशी कल्पना केली ती चूक उघडकीस येऊन नवीन खंडाची वास्तव स्थिति निश्चित केल्यानंतरही तें नाव राहिलें आहे; परंतु युरोपांतील सर्व लोकांनीं त्या देशास वेस्त इन्दीज आणि त्यांतील राहाणारांस इन्दिअन्स असें अभिधान दिलें.

कोलम्बसानें जे देश शोधून काढिले होते त्यांची ज्या नामानें प्रख्याति केली तें नाव फार मनोहर होतें, व तेथील संपत्तीचे व पिकाऊ पणाचे यानें जे नमुने दाखविले ते चांगले गणनीय होते, आणि प्रवासी पुरुषांची अतिशयोक्तीनें सांगण्याची जी स्वाभाविक प्रवृत्ति असये तीप्रमाणेंच कोलम्बसाच्या लोकांनीं जीं वर्तमानें सांगितलीं तीं लोकांस फारच प्रिय वाटलीं, ह्मणून, स्पेनदेशीय लोकांमध्ये पराक्रमाचीं कृत्यें करण्याची आश्चर्य करण्यासारखी उमेद उत्पन्न झाली. त्या लोकांस गलबतांतून स्वान्या करण्याची जरीं थोडकीच सवई होती तरी ते जलपर्यटन करायस निघण्याकरितां उतावीळ झाले. प्रत्येक पदवीचे लोकांनीं आह्मास चाकरीस ठेवावें ह्मणून स्वसंतोषानें विनंती केली. त्या लोकांची जी महत्पदप्राप्तीची आणि द्रव्यसंपादन करण्याची इच्छा तीस ज्या अशा मोठमोठ्या आशा दिसूं लागल्या त्यांस ते भुलल्यामुळें, जलपर्यटनास जो बहुत काळ लागणार व जीं अनेक संकटें प्राप्त होणार यांचें त्या लोकांस किमपि भय वाटलें

ज्या चुकीमुळें त्या देशांस वेस्तइन्दीज हें नाव दिलें ती चूक जरीं लवकर उघडकीस आली तरी तेंच नाव राहिलें.

स्पेनदेशीय लोकांमध्ये पराक्रमाचीं कृत्यें करण्याची आश्चर्य करण्याजोगी उमेद उत्पन्न होत्ये.

फेर्दिनान्द हा-
ही अशीच उ-
मेद धरितो.

नाहीं. फेर्दिनान्द जरीं सशंक व नवीन आणि पराक्रमाचे कृत्यास पराडमुख असा होता, तरीं त्याचे प्रजेस जी उमेद आली होती ती त्यानेंही धरली. त्या उमेदीच्या भरांत दुसऱ्या जलपर्यटनाची तयारी स्पेन देशामध्ये जी त्वरा कधीं

दुसऱ्या जलप-
र्यटनाची अति-
शय त्वरेनें मो-
ठी तयारी हो-
त्ये.

झालीच नव्हती अशा त्वरेनें झाली, आणि ती इतकी मोठी झाली कीं सांप्रतच्या कालामध्ये ती चांगली गणनीय होती. त्या आरमारामध्ये १७ तारवे होती, आणि त्यांतून कितीएक सामानसुमानानें भरली होती; त्या आरमारांत १५०० मनुष्ये होती, आणि त्यांमध्ये मोठ्या योग्यतेच्या चाकऱ्या केलेले असे पुष्कळ कुलीन गृहस्थ होते. त्यांतून बहुतेकांची त्या देशांमध्ये जाऊन राहण्याचीच योजना केली होती ह्मणून तो देश हस्तगत करून तेथें वसाहत करण्याकरितां ज्या वस्तूंची अपेक्षा होती त्या सर्व त्यांनीं बराबर घेतल्या. तशींच यूरोपखंडांतील सर्व प्रकारचीं घरगुतीं जनावरे, व हजार वाद्यांनीं वेस्त इंदीज एथील हवेमध्ये जीं वीजे व ज्या वनस्पती उगवण्यासारख्या होत्या त्या, आणि सर्व प्रकारचीं भांडी व हत्यारे व तेथील लहानशा वसाहतीमध्ये जे कारागीर फार उपयोगी होते ते सर्व घेतले.

त्या तारवांचें
आणि त्यांतील
सामानसुमाना-
चें वर्णन.

परंतु हें आरमार जरीं मोठें भयंकर आणि पुष्कळ सामानसुमानासुद्धां तयार झालें होतें तरीं फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्डा यांनीं त्या नवीन शोधून काढलेल्या देशांचे स्वामित्वाच्या अधिकाराविषयीं त्या आरमाराच्या कृत्यांवरच भरवसा ठेविला नाहीं; तर यांचे मनांत जे प्रांत घ्यावयाचे होते त्यांची, पोर्तुगीज लोकांनीं जी चाल घालून ठेविली होती ती-

प्रमाणें, व त्या कालच्या असत्य धर्माप्रमाणें, रोम देशांतील मुख्य धर्माध्यक्षापासून सनद करून घेण्याचें, त्या उभयतांस आवश्यक पडलें. त्या काळीं पोपास जीजस ख्रिस्त याच्या जागीं मानून, व त्याचा सर्व अधिकार याचेकडे आहे असें समजून, पृथ्वीवर जितकीं राज्ये आहेत तितक्या सर्वांचा पोपाकडेस अधिकार आहे असें सर्व लोक कल्पित असत. ते वेळीं पोपाचे पीठावर साहावा आलेक्सान्दर होता त्याचे आंगीं मनुष्यत्वास बद्धा लावणारे असे सर्व दोष होते. हा ज्या वेळेस जन्मला त्या वेळेस फेर्दिनान्दाचे ताब्याखालीं होता, आणि आपले कुटुंबाच्या कल्याणार्थ महत्पदप्राप्तीच्या युक्ति सुलभ रीतीनें सिद्धीस न्यावयाकरितां, स्पेनदेशाचा आश्रय संपादन करण्याविषयीही हा उत्सुक होता, ह्मणून स्पेनदेशाच्या राजांचें समाधान करण्याविषयी याची फार इच्छा असे. फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्हा यांनीं, ख्रिस्त धर्मावर विश्वास न ठेवणारे लोक ज्यांत राहत असत असे जे देश शोधून काढिले होते, व जे काढणार होते, त्या सर्वांचा पूर्ण अधिकार यानें मोठ्या औदार्यानें त्या उभयतांस दिला; अशा औदार्यामुळे याच्या पदरचें तर कांहीं खरचलें नाहीं, परंतु उलटा हा ज्या स्थानावर होता त्या स्थानाचा ह्मणजे पोपाचे पदवीचा अधिकार व स्वामित्वाद्द हे मात्र पुरतेपणीं स्थापित झाले. जीजस ख्रिस्त याचेपासून जी शक्ति यास प्राप्त झाली होती त्या शक्तीच्या महात्म्यावरून यानें कास्तील एथील सरकारास जे विस्तीर्ण देश बाहाल केले, त्या देशांचे स्वामित्वाची पदवी यास प्राप्त होण्याची इतकी दूर वर होती

नवीन खंडांत जाऊन राज्य करण्याचा जो हक्क रोम देशांतील मुख्य धर्माध्यक्षापाशीं मागितला तो यास मिळतो.

त्या काळीं रोम देशांतील धर्माध्यक्ष कोणत्या प्रकारचा होता यांचे वर्णन.

८६ पोर्तुगाल आणि स्पेन यांस दिलेल्या देशांमधील मर्यादा.

कीं, यास ते देश कोठें आहेत हेंही माहीत नव्हतें, आणि ते देश मुळीं आहेत किंवा नाहींत याची देखील भ्रांति होती. पूर्वी पोर्तुगाल देशाच्या सरकारास जी सनद करून दिली होती तीस या सनदेपासून कांहीं अडथळा न यावा ह्मणून, एके धुवापासून दुसरे धुवापर्यंत आझोरेस बेटांच्या पश्चिमेस १५० कोशांवर एक रेषा कल्पून ती यानें दोहोंमध्ये मर्यादे-सारिखी करून ठेविली; आणि आपले अधिकाराच्या बलावर

फेर्दिनान्द यानें पोपापासून सनद करून घेण्याविषयी जो हेतु दर्शविला तो.

त्या कल्पितरेषेच्या पूर्वेकडचा प्रदेश पोर्तुगीज लोकांस आणि पश्चिमेचा स्पेनदेशीय लोकांस दिला. फेर्दिनान्द यानें ही सनद करून मागण्याचें, ख्रिस्ती धर्म वृद्धिंगत करण्याची अतिशय उत्कंठा हेंच कारण होय, असें जेव्हां दर्शविलें, तेव्हां आलेक्सान्दर यानें ही त्याच मुख्य उद्देशानें मी ती सनद करून दिली असें दाखविलें. या स्तुत्य उद्योगामध्ये आपलें चित्त फार आहे असें उघड करून दाखविण्याकरितां, त्या पोपानें कानालोनिआ एथील पाद्रे बोइल या नावाचा जो मोठा कीर्त्तिमान् महंत त्याचे अधिकारा खालीं कांहीं धर्मोप-देष्टे देऊन, त्यानें आपले बद्दल त्या देशामध्ये जाऊन तेथील लोकांस उपदेश करावा ह्मणून त्याची कोलम्बसा-बरोबर पाठिवण्याची योजना केली. कोलम्बसानें आपले बरोबर जे इन्दिअन लोक आणिले होते त्यांस ख्रिस्ती ध-र्मचे ज्ञानाचा कांहीं अंश प्राप्त होतांच, त्यांनीं राजा व राजपुत्र आणि त्यांचे दरबारांतील मुख्य कारभारी यांस धर्मपितृस्थानीं मानून मोठ्या समारंभानें वाप्तिस्मा घेतला. अशीं जीं हीं नवीन जगांतील फलें तीं, धार्मिक पुस्-

इन्दिअन लोक वाप्तिस्मा घेतात.

षांनी जी वृद्धि इच्छिली होती, व ज्या वृद्धीची आशा धरा-
यास त्यांस कारणही होतें, त्या वृद्धीनें पुढें चाललीं नाहींत.

याप्रमाणें फेर्दिनान्द आणि इसाबेड्डा या उभयतांनीं पृथ्वीच्या इतक्या मोठ्या विस्तीर्ण प्रदेशावर नवीन नवीन शोध चालवायास व तेथें आपलें राज्य स्थापायास जे अधिकार त्या कालीं पुरतेपर्णीं सत्रल असे मानीत ते संपादन केल्यावर, त्या आरमाराचे निघण्यास कोणत्याही गोष्टीचा प्रतिबंध राहिला नाहीं. कोलम्बसानें जे लोक त्या नवीन देशांत ठेविले होते त्यांस पुनः भेटण्याकरितां, व ज्या कीर्तीचे पथांत हा शिरला होता तो पथ पुढें चालविण्याकरितां, हा फार उता-
वीळ झाला होता झणून, यानें सप्तंबर महिन्याच्या २५ व्या तारिखेस केडीजचे अखातापासून तारूं हाकारिलें, आणि गोमिरा बेटांवर पुनः येऊन तेथून लागलेंच पहिल्या जलप-
र्यटनापेक्षां अधिक दक्षिणेकडेस आपलें गलवत चालविलें. यानें जो मार्ग
असा रोंख धरल्यामुळे अयनवृत्तांमध्ये जे नियमित दिशेचे धरिला तो.
वारे असतात त्यांचें यास अधिक स्थैर्यानें सुख भोगायास सां-
पडल्यामुळे, यानें जीं बेटें शोधून काढिलीं होतीं त्यांच्या पलीकडे वरेंच पूर्वेस जो बेटांचा समूह होता तिकडेस हा ये-
ऊन पोहोंचला. गोमिरा बेटांहून निघाल्यापासून २६ वे
दिवशीं कारिबी अथवा लीवर्ड या बेटांतील एक बेट याचे जमीन याचें
दृष्टीस पडलें, आणि नवीन खंडांतील कांहीं भाग शोधून दृष्टीस पडलें.
काढण्याविषयीं याचे वरावरचे खलाशी लोक फार उतावीळ झाले होते झणून त्या बेटास देसिआडा असें नाव दिलें. नंतर कोलम्बसानें क्रमैकरून दोमीनिका, मारिगालान्ते, ग्वाडा-

कोलम्बसाचें
निघण्टो.

यानें जो मार्ग
धरिला तो.

जमीन याचें
दृष्टीस पडलें.

स्वदेशीय लोकांस भेटायाकरितां मोठ्या उल्हासानें धांवत येतील अशी क्षणोक्षणीं मार्गप्रतीक्षा करूं लागला. नंतर ते लोक खुशाल आहेत किंवा नाहीत याविषयी चिंताक्रांत होऊन त्यांजवर क्रोणता प्रसंग येऊन गुजरला असेल याविषयीं मनांत विचार करीत लवकर समुद्रकांठावर आला. तेथील लोकांपासून याचे लोकांचें यास वर्तमान समजायाचें, परंतु तेही लोक पळून गेले होते; कोलम्बसानें जो किल्ला बांधिला होता तो अगदीं मोडून तोडून टाकिला होता, व त्या किल्ल्याचे सभोवतीं फाडून चिंध्या केलेले पोषाख व छिन्नभिन्न झालेलीं शस्त्रें व भांडीं पसरलेलीं होतीं, या चिन्हांवरून त्या किल्ल्यांतील लोकांच्या अपघाताविषयीं संशय धरायास कोलम्बसास जागा उरली नाही. स्पेनदेशीय लोक, आपल्या स्वदेशीय लोकांचें स्मरण करून देणाऱ्या या दुखजनक पदार्थावर अश्रुपात करीत आहेत, इतक्यांत ग्वाकानाहारीचा भाऊ त्यांचेजवळ आला. तेव्हां त्यापासून कोलम्बसानें तें बेट सोडल्यावर पाठीमागे जें वर्तमान झालें त्याची सर्व हकीकत ऐकून घेतली. तो प्रकार असा; स्पेनदेशीय लोकांवरावर त्या इन्दियन लोकांचें फार दळणवळण पडल्यामुळें त्या भोळे लोकांचे मनांत प्रथमदर्शनीं स्पेनदेशीय लोकांविषयीं जीं दैविकबुद्धि उत्पन्न झाली होती ती उत्तरोत्तर कमी होत गेली. स्पेनदेशीय लोकांच्या मूर्खपणामुळें व त्यांच्या वाईट वर्तणुकीमुळें एतद्देशीय लोकांचे मनांत त्यांचे विषयीं जे कांहीं हितावह विचार ठसून गेले होते त्यांचा लवकरच नाश झाला, आणि मनुष्यांमध्ये ज्या इच्छा व जीं अश-

कांठावर आल्यानंतर सर्व पदार्थ अस्तित्वात झालेले याचे वृत्ती पडतात.

आपल्या पाठीमागे जें झालें त्याची सर्व हकीकत ऐकून घेतो.

१० यानें त्या बेटांत जे लोक ठेविले होते त्यांचें दुराचरण.

स्पेनदेशीय लोकांची नाशकारक आणि दुर्व्यसनी चाल. कता व जे मनोविकार असतात ते सर्व त्यांच्यामध्ये आहेत असें यांस पक्केपणीं समजून आलें. कोलम्बस समक्ष असून अधिकार चालवीत असतां याचे लोकांस जो सबल प्रतिबंध होता तो नाहींसा होताक्षणींच, यानें आपले पाठीमागे जो मुख्य अधिकारी करून ठेविला होता त्यास ते किल्लेकरी-लोक अगदीं मानीनातसे झाले. तो अधिकारी जे शाहाणपणाचे उपदेश करी त्यांचा अनादरकरून त्यांनीं स्वतंत्रपणें आपल्या इच्छा पाहिजे तशा तृप्त करून घेतल्या. एतद्देशीय लोकांचें सुवर्ण व यांच्या वायका आणि यांनीं वेगमी करून ठेविलेले सर्व पदार्थ हीं सर्व, त्या उन्मत्त झालेल्या जुलमी लोकांच्या भक्ष्यस्थानीं पडलीं. ते किल्लेकरी लोक लहान लहान टोळ्याकरून सर्व बेटभर फिरून जिकडेतिकडे नाश आणि दांडगाई करूं लागले. एतद्देशीय लोक भित्रे आणि नम्र असे असत खरे, परंतु त्या निष्कारणिक उपद्रवांमुळे शेवटीं यांची सहनशीलता जाऊन यांचे आंगीं शौर्य उत्पन्न झालें. नंतर असें झालें कीं, स्पेनदेशीय लोक मुख्यत्वेन ज्या सिबाओ एथील अधिकाऱ्याचा देश त्यांतील सुवर्णाकरितां लुटीत असत, त्यानें ते आपली वर्तणुक निरूपद्रविक मानून अगदीं निर्भय फिरत असतां त्यांवर छापा घालून त्यांतून किल्लेकांस ठार मारिलें. त्या समयीं त्या अधिकाऱ्यानें आपले रयतेस जमा करून त्या किल्यास वेढा घालून त्यास अग्नि लाविला, तेव्हां स्पेनदेशीय लोकांतून कितीएक लोक त्या किल्याचें रक्षण करीत असतां व वाकीचे समुद्राचे एके फांल्यांतून पार पडून जाण्याचा यत्न करीत असतां मारले गेले.

वाकीच्यांची दुर्दशा कशी झाली,

त्यास जो वार लागला तेणेंकरून तो अद्यापि दुखणार्हत आहे.

ग्वाकानाहारीच्या प्रामाणिकपणाविषयीं स्पेनदेशीयलो-

कांचे मनांत जो संशय आला होता त्याची या वर्तमानावरून त्या राजास धरण्याविषयीं या -
निवृत्ति होण्याचें जरीं दूर होतें, तरीं ग्वाकानाहारीच्या प्रा-
चे लोकांनीं जीं
माणिकपणाचा बारीक रीतीनें शोध करण्याचा हा योग्य
यास मसलत
काल नव्हे असें कोलम्बसास स्पष्ट दिसून आलें, तेणेंकरून दिली तिचा नि-
पेश करण्यावि-
षयीं याचीं का-
रणें.

स्वदेशीय लोकांस मारल्याचा सूड उगवावा असा जो यास
बुद्धिवाद सांगितला होता त्याचा यानें धिक्कार केला. कोल-
म्बसानें त्यांस असें सांगितलें कीं, तुमचे मनांत जें ठाणें घा-
लायाचें आहे त्याची वसाहत सुलभ रीतीनें होण्याकरितां या
देशांतील जे वजनदार गृहस्थ आहेत त्यांची भैत्री अवश्य
संपादन केली पाहिजे, आणि जर तुम्हीं अयोग्य कार्त्ती व्यर्थ
करडा अंमल चालवाल तर एतद्देशीय लोक आपल्यावर तुटून
पडायास एकत्र होतील असें भय मात्र प्राप्त होईल. कोलम्ब-
स मागील उपद्रवाकरितां शिक्षा करण्यांत आपला काल न
घालवितां पुढें तशा गोष्टी न घडाव्या याकरितां सावधगिरी
ठेवूं लागला. याच हेतूनें कोलम्बसानें नाविदाड वेटा-
पेक्षां शरीर प्रकृतीस अधिक चांगलें मानायाजोगें असून सोई-
सपडे असें स्थल निवडून काढिलें. नंतर एके विस्तीर्ण अखा-
ताजवळ मोठ्या मैदानामध्यें एक नगर वसविण्याकरितां यानें

पुढें उपद्रव न
होण्याविषयीं हा
सावधगिरी ठे-
वितो.

९२ याचे लोक जा हेतूनें या महत्कृत्यांत शिरले त्याविषयीं.

क्षेत्रयोजना केली, आणि ज्या इमारतीपासून सर्वांचें रक्षण होणार त्या इमारतीचे कामास सगळ्यांनीं हातभार लावावा असें केले. यामुळे त्यांतील घरे व तट इतके लवकर तयार झाले कीं, त्यांहींकरून त्यांचें संरक्षण होण्यासारखा त्यांस आश्रय मिळाला. नवीन खंडामध्ये युरोपिअन लोकांनीं पहिल्यानेंच हें शहर बांधिलें ह्मणून यास कोलम्बसानें आपणास

इसावेळा या नावाचें शहर बांधून त्याचे सभोवार तटबंदी करितो.

आश्रयदाती जी कास्तील एथील इसावेळा राणी तिचे सन्मानार्थ इसावेळा असें नाव दिलें.

हें उपयुक्त काम चालवीत असतां, कोलम्बसास पडितदेशामध्ये लहान लहान ठाणीं वसविते वेळेस जीं संकटें प्राप्त होतात तीं भोगावीं लागून श्रम सोसावे लागले इतकेंच नाही, तर यापेक्षां दुस्तर असा जो याचे लोकांचा आळसीपणा, उताविली, आणि दंगेखोर स्वभाव, यांवरान्वरही यास झुजावें लागले. उष्ण हवेच्या आंगां मनुष्यास निःशक्त करण्याची जी शक्ति असत्ये तीणेंकरूनच या नवीन खंडांत स्पेनदेशीय लोकांचा स्वाभाविक सुस्तपणा वाढत गेला असें दिसतें. त्या मंडळीमध्ये जे बहुतेक संभावित गृहस्थ होते त्यांस आंगें मेहनत करून कष्ट भोगण्याची सर्वां नव्हती; परंतु पहिलें जलपर्यटन करून जे त्यांचे देशचे लोक माघारे गेले होते त्यांच्या सुंदर आणि अतिशयोक्तीच्या वर्णनांवरून, अथवा कोलम्बसानें जो देश शोधून काढिला तो, मार्को पोलोनें शोधून काढलेला सिपांगो देश होय, किंवा ज्या ओफिर देशामधून सोलमन राजानें मोठमोठ्या किमतीचे जिन्नस आणिव्यामुळें त्याच्या राज्यांत त्वरित इतकी पुष्कळ संपत्ति वृद्धिंगत झाली

जीं नानाप्रकारचीं संकटें यास भोगावीं लागलीं तीं.

तो होय, अशी जी कोलम्बसाची अशुद्ध कल्पना तीणेकरून त्या कुलीन लोकांचे अतःकरणांत या महत्कृत्यांत शिरण्याविषयीं अतिशय इच्छा उत्पन्न झाली होती. परंतु श्रम केल्यावांचून व दुःख सोसल्यावांचून आयताच आपणास सुवर्णाचा हंगाम प्राप्त होईल असें जें त्या लोकांनीं इच्छिलें होतें तसें न होतां, संपत्तीचा लाग निश्चयेंकरून लवकर प्राप्त होण्याचा दिसत नाहीं, आणि ती हळूहळू सतत श्रम केल्यावांचून ही मिळणार नाहीं, असें जेव्हां स्पेनदेशीय लोकांनीं पाहिलें, तेव्हां त्यांचे मनांतील ज्या मोठ्या आशेच्या कल्पना होत्या त्यांचा भंग झाला, आणि त्यांचीं मनें खिन्न होऊन इतकीं निराश झालीं कीं तेणेकरून सर्वांची चित्तवृत्ति उद्ध्वंस होऊन गेली. अशा प्रसंगीं त्या वेटांतील पिकाऊ जमीन दाखवून व तेथील वेगळ्या वेगळ्या प्रदेशापासून जे नेहेमी सोन्याचे मासले येत ते दाखवून त्या लोकांस पुनः उमेद आणावी ह्मणून जो कोलम्बसानें प्रयत्न केला तो व्यर्थ; कारण कीं त्या पिकाऊ जमीनीपासून हळूहळू जी प्राप्ति होणार तिची वाट पाहण्याविषयीं त्यांस दम नव्हता, व ज्या सोन्याचे नमुने येत ते सोने फार थोडें आणि अल्पस्वरूप होय ह्मणून त्यांचाही त्यांनीं तिरस्कार केला. नंतर असें झालें कीं, त्या लोकांचे मनांत दौर्मनस्य अधिकाधिकच वाढत गेल्यामुळे त्यांनीं एक कट केला; त्या कटापासून कोलम्बस व कोलम्बसाचे ठाणेगार लोक यांचा नाशच झाला असता, परंतु दैवशात् त्यांचा यास शोध लागला, आणि त्यांत जे प्रमुख होते त्यांस धरून काहींकांस शिक्षा केली, व बाकीच्यांस बंदिवान करून

याचा लोकांस निराशा व खिन्नता प्राप्त होण्याचे कारण.

एक कट करितात.

यांतील मुख्यांस धरून शिक्षा करितो.

१४ त्या बेटांतील एके प्रदेशावर हा स्वारी करितो.

स्पेनदेशास पाठविले; आणि मनुष्यांची कुमक व सामान-
सुमानाची चांगली पुष्कळ पुरवणी करण्याकरितां तेथील सर-
कारास विनंतीपत्र लिहून, माल नेण्याआणण्याचीं जीं तारवें
होतीं त्यांतून १२ तारवें लवकर स्पेन देशास पाठवून दिलीं.

बाकीचांचों मनें
दुसऱ्या उद्यो-
गाकडे लाव-
ण्याकरितां उ-
पाय योजितो.

ते समर्थींच, आपले लोकांस निराशा प्राप्त झाली होती ती
पुनःपुनः मनांत आणून तिचा विचार करण्यास त्यांस फुरसत
सांपडली, तेणेंकरून त्यांचे आंगीं जो आळसीपणा असे तो
वाढून दौर्मनस्य ज्याजती वाढलें असें कोलम्बसानें पाहून, तो
आळस त्यांचे आंगांतून समूळ काढून टाकावा ह्मणून त्या देशां-
तील प्रदेशांवर यानें कितीएक स्वान्या करण्याचें योजिलें.
कोलम्बसानें शाहाणा आणि महापराक्रमी असा जो अलौ-
जो दि ओजीडा या गृहस्थास मुख्यकरून एक सैन्याची टोळी,

सिवाओ प्रांता-
कडे जातो.

ज्या सिवाओ प्रांतांत पुष्कळ सुवर्ण सांपडतें असें ह्मणत तो प्रांत
घेण्याकरितां पुढें रवाना करून, आपण आपले मुख्यमुख्य सर-
दारांसहवर्तमान जातीनें तिचे पाठीमागून गेला. या स्वारी-
मध्ये कोलम्बसानें तद्देशीय लोकांस अगदीं चकभूल करून
टाकावें ह्मणून, आपले युद्धकर्माचा जितका मोठेपणा होता
तितका सर्व यानें मोड्या डौलानें दर्शित केला. हा निशाणें
फटकारीत व वीररसप्रधान गायनें गात आणि घोडे स्वा-
रांची केव्हांकेव्हां पुढें आणि केव्हांकेव्हां पाठीमागें फैर करी-
तच चालला. त्या नवीन खंडांत प्रथमतः घोडे काय ते
हेच दृष्टीस पडले तेणेंकरून, त्या इन्दिअन लोकांस भय वा-
टून मोठें आश्चर्य ही झालें. त्यांचे जवळ पाळलेलीं जना-
वरें नसत ह्मणून, तीं जनावरें आपले ताब्यांत ठेवण्यानें जी

तेथील लोक
याचे घोडेस्वार
पाहून चकित
होतात.

मनुष्याचे आंगीं मोठी शक्ति येत्ये ती त्या लोकांस माहीत नव्हती. त्या लोकांनीं ते घोडे ज्ञानसंपन्न प्राणी आहेत असें कल्पिलें, व याप्रमाणेंच घोडा आणि त्यावरील राऊत हे उभयतां मिळून एकच जनावर आहे, आणि त्या जनावराचें चांचल्य पाहून परम आश्चर्यभरित होऊन त्या जनावराचा वेग व शक्ति हींही अनिवार्य आहेत असें त्यांनीं मानिलें. परंतु तद्देशीय लोकांचे मनांत कोलम्बस आपले शक्तीचे प्रा-
 वल्याविषयींची भीति उत्पन्न करायास यत्न करीत असतां, त्या लोकांची प्रीति आणि विश्वास या दोन गोष्टी संपादन करण्याविषयीं युक्ति योजायासही यानें हयगय केली नाहीं. कोलम्बस त्या लोकांवरावर जो जो व्यापार करी त्यामध्ये मुख्यत्वेकरून प्रामाणिकपणा व न्याय या दोन गोष्टींचें मूल धरून चाले, आणि त्या लोकांवरावर हा प्रसंगीं मोठ्या न-
 म्रतेनें आणि प्रीतीनें वागे. तद्देशीय लोकांनीं सिवाओ या प्रांताचें जसें वर्णन केलें होतें तसेंच तेथें गेल्यावर अनुभवास आलें. तो देश डोंगरी आणि गैरलागवडीचा होता, परंतु प्रत्येक नदीमध्ये आणि ओढ्यामध्ये सुवर्णाचा चूर अथवा वारीक रज सांपडत आणि त्या रजां पैकीं कांहींकांची आकृति वरीच मोठी असे. इन्दिअन लोक सुवर्णाच्या शोधार्थ कधीं खाणीं उकरीत नसत. पृथ्वीच्या गर्भींतील प्रदेशांत शिरणें व मिश्र धातूंचें शोधन करणें हीं कृत्यें त्यांचे बुद्धीस आणि उद्योगास फारच दुर्बोध आणि श्रमदायक होतीं, व तें सुवर्ण संपादन करण्याकरितां आपली कल्पना शक्ति चालवून नवीन युक्ति काढण्या जोगें त्यास ते अमोलिकही मानीत

घोडे आणि त्यां वरील राऊत यांविषयीं त्यांच्या कल्पना.

तद्देशीय लोकां-
 वरावर कोल-
 म्बसाची वाग-
 णूक.

तद्देशीय लोक
सोने कसे सां-
चवीत याविषयीं.

नव्हते. त्या लोकांजवळ जो थोडासा सुवर्णाचा संचय असे तो त्यांनीं नद्यांचे वाळवंटामधून वेंचलेला अथवा मोठा पर्जन्य पडून पर्वतापासून वाहून आलेल्या उदकांतून काढून घेतलेला असा होता. परंतु या चिन्हांवरून स्पेनदेशीय लोकांस जा देशांचें स्वामित्व आपले हतांत लवकरच येईल असें वाटत होतें त्याचे गर्भी मोठमोठी भांडारें भरलेलीं आहेत याविषयीं शंका राहिली नाही. अशा मोठ्या उत्पन्नाचा देश हस्तगत करावा ह्मणून तेथें कोलम्बसानें एक किल्ला बांधिला; आणि याचे दरावरच्या ज्या लोकांस कौणतीही गोष्ट खरी वाटत नसे व आपले दृष्टीनें पाहिल्यावांचून अथवा हातानें स्पर्श केल्यावांचून त्या देशामध्यें सुवर्ण उत्पन्न होतें ही गोष्ट ज्यांस प्रमाण वाटत नसे, त्यांचा उपहास व्हावा ह्मणून, कोलम्बसानें त्या किल्याचें सन्त थोमस असें नांव ठेविलें.

तेथील वसाह-
तींत संकट प्रा-
प्त होण्यास ना-
नाप्रकारचीं
कारणें.

सिबाओ देशांतील संपत्तीचीं सफल होण्याजोगीं जीं दर्शनें त्यांचें वर्णन, जे कोलम्बसाचे लोक नानाप्रकारच्या संकटेंकरून व्याप्त होऊन अगदीं निराश होऊन गेले होते त्यांच्या चिन्ताचें समाधान करण्याकरितां, वेळेसच येऊन पोहोचले. युरोप खंडाहून जी धान्यसामग्री आणिली होती ती तर ब्रह्मतकरून खपलीच होती, परंतु त्यांतून जी कांहीं शिलक राहिली होती ती उष्ण आणि दमसर अशा हवेमुळे इतकी नासून गेली होती कीं तिचा कांहीं उपयोगच नाहीसा झाला होता. तद्देशीय लोकांनीं आपल्या अल्प-स्वल्प कौशल्यानें ज्या जमीनीचे प्रदेशांत लागवड केली होती

तो प्रदेश इतका संकुचित होता की त्यांत त्यांचे उपजीविके-
पुरते धान्य होण्याचेंही कठीण होतें. इसाबेह्ना शहरामध्ये
स्पेनदेशीय लोकांस श्रम करून तेथील जमीन साफ करून ती-
पासून पुष्कळ फलप्राप्ति करून घेण्यास हा कालपर्यंत अवकाश
व फुरसत सांपडली नाहीं. या सर्व गोष्टींवरून क्षुधेमुळे आपण
मरून जाऊं असें स्पेनदेशीय लोकांस भय पडलें, व त्यांची
पोटगीही नुकतीच कमी केली होती, आणि त्या समयीच
उष्णकटिबंधामध्ये ज्या रोगांचें प्राबल्य असतें व जे मुख्यत्वे-
करून पडीचे देशांत ह्मणजे ज्या ठिकाणीं उद्योगी लोक
उद्योग करून झाडी तोडून जागा मोकळी करीत नाहींत, व
पाणथळ जाग्यापासून पाटांनीं पाणी काढून टाकीत नाहींत,
आणि नदीचें पात्र नियमित करीत नाहींत, त्यांत उत्पन्न
होतात, ते रोग कोलम्बसाच्या लोकांत उत्पन्न होऊं लागले.
तेव्हां त्या रोगांचें प्राबल्य व अपूर्व चिन्हें पाहून ते लोक भय-
भीत होऊन कोलम्बसाची व याचे बराबर पूर्वीच्या जलपर्य-
टनांतील जे लोक होते त्यांची बलगना करूं लागले; कारण
कीं त्या लोकांनीं हिस्पान्योला या बेटाचें कपटानें शोभ-
वून वर्णन करून या अशा रानटी आणि ओसाड देशांत
येऊन दुष्काळामुळे अथवा या अशा अज्ञात रोगामुळे मरून
जाण्यासाठीं त्यांस भूल घालून त्यांनीं स्पेनदेश सोडावा असें
केलें होतें. अशा समयी कामगार लोकांतून व संभावित
लोकांतून कितीएकांनीं अशा वितंडवादी फिर्यादींस प्रति-
बंध न करितां उलटे ते त्यांत सामील झाले, पाद्रे बोइल
या नावाचा मुख्य पाद्रे जे अतिशय बंडखोर व शीघ्रकोपी

धान्याचा
तोटा.

उष्णकटिबंधांत
ज्या रोगांचें
प्राबल्य असतें
ते रोग पसरूं
लागतात.

असमाधान आ-
णि अप्रीतिहां
उत्पन्न होतात.

१८ आपले शोध पुढे चालू करण्याचा निश्चय.

लोक होते त्यांतलाच होता. अशा लोकांमध्ये नम्रता आ-
 गि शांति या दोहोंची पुनः स्थापना करण्याकरितां कोल-
 म्बसास आपला सर्व अधिकार आणि युक्ति खर्चावी लागली.
 असें करण्याकरितां कधीं कधीं कोलम्बस त्या लोकांस भीति
 घालीत असे, आणि कधीं कधीं मीं तुम्हास बक्षीस देईन
 अशीं वचनें देत असे. परंतु त्या विथरलेल्या लोकांचें, सिबा-
 ओ देशांत द्रव्याच्या भांडारानें परिपूर्ण भरलेल्या खाणी सां-
 पडतील अशा आशेमुळे जसें समाधान झालें तसें कोणत्याही
 गोष्टींनीं झालें नाहीं, कारण तेथें इतकें द्रव्य सांपडण्याची
 आशा होती कीं तेणेंकरून त्यांस जितकीं दुःखें भोगावीं
 लागलीं होती त्या सर्वांच्चा परिहार होऊन पूर्वींच्या सर्व निरा-
 शांचें विस्मरण होण्यासारिखें होतें.

कोलम्बसाच्या दीर्घ प्रयत्नामुळे एकमत आणि व्यवस्था
 या दोन गोष्टी पुनः इतक्या पूर्वस्थितीवर आल्या कीं तेणेंक-
 रून तें वेट सोडून जाण्याची याचे आंगांत हिंमत आली;
 त्या समयीं ज्या देशांवरान् आपण दळणवळण पाडलें आहे ते
 देश भूगोलावरील ज्ञातप्रदेशांतील आहेत किंवा आजपर्यंत
 जो प्रदेश अगदीं पाहण्यांतच आला नाहीं त्यांतील आहेत,
 हें ज्ञान करून घेण्याकरितां कोलम्बसानें नवीन नवीन शोध
 करण्याचा क्रम पुढें चालविण्याचा निश्चय केला. नंतर
 यानें, आपल्यामार्गे आपला भाऊ दोन दीएगो यानें कामगार
 मंडळीच्या मसलतीनें त्या वेटांतील हकिमाचें काम चाल-
 वावें असें केलें, आणि त्या वेटाचे दुसरे भागांत जाऊन ज्या
 सैन्यानिशीं तेथें स्पेनदेशीय लोकांचा अधिकार स्थापायाचा

सुवर्ण सांपड-
 ण्याच्या आशे-
 मुळे त्यांचें शां-
 तवन होतें.

आपले पाठी
 मार्गे त्या वेटां-
 तील कारभार
 चालविण्याचो
 व्यवस्था करून
 ठेवितो.

होता त्या सैन्याचें स्वाभित्व दोन पेद्रो मार्गारीता यास सांगि- एक ताळें व
 तलें. त्यांनीं कोणत्या रीतीनें चालावें याचा सर्व नियम वां- दोन होड्या आ-
 धून देऊन कोलम्बसानें एप्रिल महिन्याच्या २४ वे तारि- पले ताब्यांत
 खेस एक गलवत व दोन होड्या आपले ताब्यांत घेऊन नां- घेऊन एप्रिल
 गर ओढून घेतला. हा पुरे पांच महिनेपर्यंत हें चासदायक महिन्याच्या २४
 जलपर्यटन करित असतां, याचा रोजगार करणारे पुरुषांस वे तारखेस हा
 जीं अनेक संकटें भोगावीं लागतात त्यांपैकीं बहुतकरून सर्व कूच करितो.
 संकटांचा यास अनुभव घ्यावा लागला; इतकें झालें तरीं ज-
 मेका बेटाशिवाय दुसऱ्या बेटांचा शोध लागला नाहीं. को-
 लम्बस कूबा बेटाच्या दक्षिण कांठानें जात असतां हजारों
 लहान लहान बेटें मिळून जीं एक घोंटाळ्याची जागा झा-
 ली आहे तींत हा गुंतून पडला, ह्मणून त्या बेटांस यानें
 राणीची वाग असें नाव दिलें. या अशा अज्ञात गतींत
 कोलम्बस खडकांमध्ये सांपडला असतां, तेथें मोठें भयं-
 कर तुफान होऊन तोंडचा वारा लागून याचे गमनास प्रति-
 बंध झाला, आणि अयनवृत्तांमध्ये बहुधा ज्या भयंकर मेघ-
 गर्जना होतात, व भयंकर विजा एकसारख्या लवतात, या
 सर्व गोष्टी या ठिकाणीं जेव्हां होऊं लागल्या तेव्हां कोलम्बस याची धान्य
 अगदींच भयभीत होऊन गेला. शेवटीं असें झालें कीं को- सामग्री खपून
 लम्बसाची धान्यसामग्री खपली, याचे खलाशी लोक श्रमा- याचे लोक या
 मुळें व क्षुधेमुळें अगदीं जिकीरीस येऊन कुरकूर करूं लागले, जवर तुटून प
 आणि कोलम्बसास भयप्रदर्शन करून त्याजवर तुटून पडा- डायस सिद्ध
 यास ते सर्व सिद्ध होऊन वसले. अशा अनेक प्रकारच्या होतात.
 संकटांमध्ये कोलम्बस सांपडला ह्मणून यास एकसारखें लक्ष

अशा तऱ्हा
वकारच्या संक-
टांत लोकांमध्ये-
मुळे यास जिव-
नरता श्रम होतो.

राखणें, हरएक गोष्ट घडली असतां ती स्वनेत्रानें पाहणें, हु-
कूम करणें, आणि तो हुकूम वजाविला किंवा नाही याची वा-
स्तुमुस्त राखणें या सर्व गोष्टी जातीनें कराव्या लागल्या.
कोलम्बसास नौकाशास्त्रामध्ये जी कुशलता व माहिती हो-
तो त्यांचा या प्रसंगी जितका उपयोग करावा लागला ति-
तका कोणत्याही प्रसंगी करावा लागला नाही. अशा प्रका-
राचा यद्द कोलम्बसानें केला ह्मणूनच याचे तारवांचा वचाव
झाला. कोलम्बस जरी शरीरानें मूळचाच सुदृढ आणि
पुष्ट असा होता, तरी यास जो हा जिवापरता शारीर आणि
मानस श्रम झाला तेणेंकरून ज्वराची कसर येऊन यास जी
झांपड पडली तीमुळें बुद्धि आणि स्मृति हीं दोनही नाहीशीं
होऊन शेवटीं प्राणावर येऊन वेतलें.

यानुळे त्रिवार-
रचें दुखणें येतें.

परंतु सप्तंबर महिन्याच्या २७ व्या तारिखेस हिस्पा-
ग्योला एथें पुनः आल्यावर इसाबेह्ला एथें कोलम्बसाचा
भाऊ बार्थोलोमेओ जेव्हां यास येऊन भेटला तेव्हां जो
यास एकाएकी परम आनंद झाला त्यामुळें याच्या चित्तवृ-
त्तीची इतकी प्रसन्नता होऊन गेली कीं तीपासून यास उता-
रच पडला. ज्यांची बुद्धि समसमान ह्मणून जांचें अतिशय
सख्य पडलें होतें असे जे हे दोघे बंधु यांचा तेरा वर्षपर्यंत
वियोग झाला होता, आणि अशा दीर्घकालामध्ये उभयतांचा
पत्रद्वाराही संबंध घडला नव्हता. बार्थोलोमेओ हा इंग्ला-
न्दाचे दरवारांत आपला करारनामा ठरावून फ्रान्स देशा-
च्या वाटेनें स्पेनदेशीं येत होता. तो जेव्हां पारिस शह-
रास येऊन पोहोंचला तेव्हां त्यानें, कोलम्बसानें पहिल्या

हिस्पान्योला
एथें आल्यावर
हा भाऊ
भाऊ बार्थोलोमे-
ओ यास भेटतो.

जलपर्यटनांत जे लोकोत्तर शोध केले होते त्यांचें व हा दुसऱ्या जलपर्यटनाकरितां तयारी करीत आहे याचें वर्तमान ऐकिलें. या वर्तमानावरून अतिशय त्वरेनें आपलें गमन व्हावें अशी त्याची स्वभावतः प्रवृत्ति झाली होती; परंतु तो स्पेनदेशास पोहोंचण्याच्या पूर्वीच कोलम्बसानें हिस्पान्योला एथें जाण्याकरितां गलबत हकारिलें होतें. ज्या पुरुषानें आपली योग्यता व कामगिरी यांच्या योगानें आपणास प्रसिद्धीस आणिलें त्या पुरुषाच्या फार जवळचे आप्तांत योग्य असा सन्मान देऊन फेर्दिनान्द आणि इसाबेला या उभयतांनीं बार्थोलोमेओची भेट घेतली, आणि याच्या भेटीपासून कोलम्बसास जो उल्हास होईल तो लक्ष्यांत आणून त्या उभयतांनीं इसाबेला एथील ठाणेगारांस सामानसुमान पाठविण्याकरितां जीं तीन तारवें सिद्ध केलीं होती त्यांचा अधिकार घेण्याविषयीं बार्थोलोमेओ यास फार आग्रह केला.

कोलम्बसास मसलत सांगून साहाय्य करावयास अथवा राज्याचें ओझें व त्याजविषयींची काळजी या दोहोंचा वांटो घ्यावयास समर्थ अशा मित्राची जेव्हां त्यास फार अपेक्षा होती तेव्हांच हा येऊन पोहोंचला. यूरोपखंडांतून यानें सांप्रत जी सामग्री आणिली होती ती स्पेनदेशीय लोकांस दुष्काळाच्या संकटापासून अल्पकालपर्यंत मुक्त करण्यासच उपयुक्त होती, आणि हाकालपर्यंत त्या वेटापासून त्यांच्या उपजीविकेपुरतें धान्यही उत्पन्न झालें नव्हतें. पुनः दुष्काळ पडण्याच्या संकटापेक्षां अधिक भयकारक जें संकट त्याचा धाक त्यांस येऊन पडला ह्मणोन त्याजकडेसच त्वरित लक्ष्य देणें प्राप्त

ठाणेगार लोकांकरितां सामानसुमान भरून तीन तारवें याचे बराबर देऊन राजा आणि राणी यास कोलम्बसाकडे पाठवितोस.

ही सामग्री तात्काळिक आपो दूर करावयास उपयोगी पडत्ये.

१.०२ मार्गरीता याचे हाताखालच्या लोकांची गैरवर्तणूक.

कोलम्बसने
त्या वायांन जे
लोक ठेविले
त्यांचे त्यांच्या गैर
वर्तणूकीकडे
याच दुसरे एक
संकेत प्राप्त
होतें

झालें. तो प्रकार असा कीं, कोलम्बस, नवीन शोधार्थ जलपर्यटन करण्याकरितां त्या वेटांतून निघतांच मार्गरीता याचे हाताखालीं जे लोक ठेविले होते ते, शिक्षा आणि तावेदारी यांपासून आपण जसे कांहीं मुक्तच झालों असें मानून त्यांस जे जे प्रतिबंध होते त्या सर्वांन्वाही अनादर करूं लागले. कोलम्बसनें त्यांस जो शाहाणपणाचा उपदेश केला होता त्याप्रमाणें चालायाचें सोडून त्या वेटांत ते फुटकळ टोळ्या करून चोर्हीकडेस फिरूं लागले. त्या लोकांपासून चाहील तो पदार्थ जवरीनें घेऊन आपला निर्वाह करूं लागले. तद्देशीय लोकांच्या संग्रहीं जें धान्य होतें त्याचीं यांहीं अगदीं नासाडी करून टाकिली, त्यांच्या वायकांवर जवरी केली, आणि त्या लोकांच्या सात्विक जातीस शिपाईपणाच्या नात्यानें फार जुलूम करून त्यांहीं परम त्रास दिला.

जोंपर्यंत इन्दिअन लोकांस, स्पेनदेशीय लोक स्वेच्छेनें निघून जाऊन आपले दुःखांचा शेवट होईल, अशी आशा होती, तोंपर्यंत ते मुकाब्द्यानें त्यांस नमून राहिले, आणि आपलीं दुःखें छपावून टाकिलीं. परंतु सांप्रत त्यांस तें पारतंत्र्य जसें अनर्ह्य होतें तसेंच तें शाश्वत होऊन राहिल असें दिसून आले; स्पेनदेशीय लोकांनीं एक नगर वसवून त्याचे सभोंवार तट बांधिले होते, आणि जागोजागीं किल्लेही बांधिले होते. त्यांनीं कितीएक शेतांत कुंपणें घालून त्यांत धान्य पेरिलें होतें. यावरून, स्पेनदेशीय लोक जे एथें आले आहेत ते हा देश राहण्याकरितां आले आहेत असें नाहीं तर राहण्याच्याच उद्देशानें आले आहेत, असें उघड दिसून आलें. जरीं स्पेन-

जे दुःखें त-
द्देशीय लोकांन
बांधिले असा
शेतांत वसावून
आजून राहण
राहण्याचें असे
दिशून देतें

त्यांची अतिक्षुधा पाहून यांस दुष्कालाचें भय पडतें १०३

देशीय लोकांचा समुदाय फार मोठा नव्हता तरीं या अनाडी लोकांमध्ये कृषिकर्म इतकें अपूर्णावस्थेमध्ये होतें आणि त्यांचेच निर्वाहास इतकें परिमित होतें कीं त्यांस त्या पाहुण्यांची ह्मणजे स्पेनदेशीय लोकांची उपजीविका चालविण्याचें फार कठीण पडलें. त्या लोकांची स्वतः उपजीविका करण्याची रीति फार आळशी आणि मंद, तेथील हवेची उष्णता फार शक्ति क्षीण करणारी, व त्यांची शरीरप्रकृति स्वभावतः फार अशक्त असे; आणि उद्योगाच्या श्रमदायक प्रयत्नास ते फार अनभ्यस्त होते ह्मणून जें त्यांस अगदीं थोडें धान्य मिळे तें केंद्रूनच ते समाधान पावत. शारीर अथवा मानस या दोहोंतून एकेही श्रमानें ज्या लोकांचें सामर्थ्य व मनाची हुशारी हीं नष्ट होत नसत त्यांचे उपजीवनास मूठभर मका अथवा कासडानामक वनस्पतीच्या मूळांची निःसत्व भाकरी पुरेशी होई. यूरोपखंडांतील सर्व लोकांमध्ये स्पेनदेशीय लोक जरीं फार मिताहारी होते तरीं ते तद्देशीय लोकांस फार खादाड दिसले; कारण कीं जेवढ्या अन्नानें दहा पांच इन्दिअन लोकांचें पोषण होणार तितकें स्पेनदेशांतील एकटाच मनुष्य खपवी. अशी अतिरिक्त क्षुधा पाहून त्या इन्दिअन लोकांस इतकें आश्चर्य वाटलें, आणि त्यांस ती क्षुधा इतकी अनिवार दिसली कीं तिणेंकरून स्पेनदेशीय लोकांची अन्नाविषयीं जी अपरिमित इच्छा, ती तृप्त होण्याजोगें त्यांचे देशीं धान्य उत्पन्न होत नाहीं ह्मणून उपजीविकेच्या शोधार्थ ते आमच्या देशीं आले आहेत, असें त्यांनीं कल्पिलें. ज्या नवीन पाहुण्यांनीं त्या इन्दिअन लोकांचे धान्यसामग्रीच्या अल्पस्वल्प संचयाची

यांच्या उपजीवनास संधि आणि थोडें अन्न लागे.

याकरितां स्पेनदेशीय लोकांची अतिक्षुधा पाहून यांस भय वाटून आश्चर्यही होतें.

आपल्यावर जु- इतके लवकर नासाडी करून टाकिली, त्या पाहुण्यांनीं आमचे
 लूम करणाऱ्या देशांतून निघून जावें अशी इच्छा करायामें, आपापलें संर-
 लोकांपासून क्षय व्हावें अशी जी बुद्धि तीच प्रयोजक झाली, आणि त्यांनीं
 आपण मुक्त व्हावें अशी जी त्या स्पेनदेशीय लोकांपासून फार दुःखें भोगिलीं होतीं ह्य-
 व्हावें अशी जी इच्छा ती त्यांनीं पणून ह्या गोष्टीविषयीं ते फार उतावीळ होऊन वसले. स्पेन-
 दुःख दिव्यामुळें पणून ह्या गोष्टीविषयीं ते फार उतावीळ होऊन वसले. स्पेन-
 अधिकच वा- देशीय लोक आपोआप परत निघून जातील अशी त्यांनीं
 रत्ये. बहुत दिवस आशा धरिली होती, परंतु सांप्रत त्यांस असें दि-

सून आलें कीं हळूहळू दुष्काळ पाडून, अथवा ते जे जुलूम
 जाजती करितील तेणेंकरून जो आपला नाश होईल तो
 टाळण्याकरितां धैर्य धरून, सर्वांनीं एक होऊन त्यांचेवर
 हल्ला करावा, आणि त्यांनीं बलात्कारानें जीं ठाणीं घेतलीं
 आहेत त्यांतून त्यांस हाकून लावावें, हीच गोष्ट आवश्यक आहे.

गोष्टीविषयीं
 प्रयत्न
 रण्याचा
 चा निश्चय.

जे समयीं कोलम्बस इसाबेल्डा एथें परत आला ते समयीं
 वर सांगितलेले विचार सर्व इन्दिअन लोकांचे मनांत भरून
 गेले होते, आणि त्यांस स्पेनदेशीय लोकांनीं निरर्थक पीडा
 केल्यामुळें ते इतके संतापले होते कीं त्या ठाणेगार लोकां-
 वर जाऊन पडायामें आपले मुख्याच्या हुकुमाची ते वाट पा-
 हात वसले होते; या समयीं त्या इन्दिअन लोकांस जो संताप
 आला होता तो सहनशीलता व नम्रता या दोन गोष्टींकरि-
 तांच जे त्यांचे नम्र स्वभाव निर्माण केले होते त्यांस साहीना-
 सा झाला. तेथील कार्जांनीं फुटकळ टोळ्या करून जी
 मंडळी फिरत असे त्यांतून कितीएकांस पकडून ठार मारून
 टाकिलें होते. हा जो प्रसंग त्यांचेवर येऊन गुजरला याचे
 भयामुळें स्पेनदेशीय लोक एकत्र जमून त्यांनीं कोलम्बसाच्या

अनलोकांवर कालम्बसाभें साज्या सावयगिरीनें आजपर्यंत जें तका जतना दिसे तितकी नव्हती.

शस्त्र धरण्याचें टाळिल्लें होतें त्याचा यासमर्थी अवलंब करणें प्राप्त पडलें. नवीन खंडांतील नम्र लोकांजवळ दांडे, अर्थांत घालून कठीण केलेल्या काज्या, लांकडी तरवारी, व टोंकांस हाडें अथवा गारा वसविलेले बाग, हीं काय तीं लडाऊ शस्त्रें होतीं; इकडे स्पेनदेशीय लोकांचे घोडेस्वार युद्धकर्मांमध्ये निपुण असून त्यांचेजवळ यूरोपखंडांतील युद्धकलेमध्ये जितकीं घातुक शस्त्रें माहित होतीं तितकीं सर्व होतीं. या उभयतांमध्ये जी ही लढाई चालू झाली ती समसमान जरीं दिसत नव्हती, तरीं स्पेनदेशीय लोकांची ही स्थिति संकटापासून मुक्त असण्याची दुरवरच होती. इन्दिअन लोकांची जमात पुष्कळ होती यामुळें वढतेक व्यंगें झांकून गेलीं होती; आणि इकडे स्पेनदेशीय लोकांच्या अल्प समाजास त्या वेटांतील सर्वांची पुष्कळ जमात.

सर्व लोकांवरावर युद्धार्थ उभें राहण्याचें पडलें होतें. अशा समर्थी एखादी प्रतिकूल गोष्ट घडली असती, अथवा युद्धाचा सोक्षभोक्ष काय होतो याचे निश्चयार्थ अकल्पित विलंब लागला असता, तर त्यापासून स्पेनदेशीय लोकांचा घातच झाला असता. हें कार्य आपले कृत्यांची हुशारी व त्वरा यांशिवाय सिद्धीस जाणार नाहीं असें कालम्बसाच्या मनांत आल्यावरून यानें तत्काळ सैन्याची जमाजम केली. या सैन्याची जमात फारच कमी झाली होती. स्पेनदेशीयलोक

१०६ या दोन लढाऊ पक्षांच्या स्थितीचें साम्य.

स्पेनदेशीय लोकांची संख्या रोगासुद्धे व अपयत्नासुद्धे कारकमी होई.

ज्या देशांत गेले होते त्या देशाची उष्णता व आर्द्र हवा यांमुळे अथवा त्यांच्याच मनःपूत आचरणामुळे जे रोग उत्पन्न झाले होते ते फारच वळावले; आणि स्पेनदेशीय लोकांस स्वकीय अनुभवावरून ते रोग बरे करण्याची युक्ति, अथवा ते रोग होऊं नयेत याविषयांच प्रथम सावधगिरी राखणें, या दोन गोटांतून एकही गोष्ट माहित झाली नव्हती. यामुळे मूळचे जितके लोक आले होते त्यांतील दोन तृतीयांश लोक मरण पावले, आणि जे अवशिष्ट राहिले होते ते चाकरीचे कामास उपयोगीं पडण्याजोगे नव्हते. जे लोक समरांगणीं आले

त्यांचे जे सैन्य समरांगणीं आणि इतरांनीं

त्यांत २०० पायदळ, २० घोडेस्वार आणि, २० मोठमोठे कुत्रे होते. या लढाऊ लोकांमध्ये जीं कुत्र्यांची गणना केली आहे ती कशाही विलक्षण दिसो, परंतु त्या कुत्र्यांची नम्र आणि भिचे असे जे इन्दिअन लोक त्यांचेवर घालण्यास योजना केली असतां ते ह्मणजे सर्व मंडळींतून कदाचित् थोडे भयंकर आणि नाशकारक होतील असें नव्हतें. यासमयीं ज्या ग्वांकानाहारांनीं स्पेनदेशीय लोकांबरोबर कधीं न तुटण्यासारखें इष्टच राखिलें होतें त्यावांचून त्या वेटांतील सर्व अधिकाऱी आपले सैन्यासहवर्तमान कोलम्बसाचा पराजय करण्याकरितां आपापलीं शस्त्रें घेऊन सिद्ध झाले. स्पेनदेशांतील इतिहास कर्त्यांवर भरंवसा ठेवून पाहिलें तर त्यांचे बरोबर १०००००० एक लक्ष सैन्य होतें. इन्दिअन लोकांनीं स्पेनदेशीय लोकांस रानें अथवा पर्वत यांतील दृढ प्रदेशांत घ्यावयाचे सोडून त्यांनीं मूर्खपणानें वेगा रेआल ह्मणून जें एक मोठें सादेशीं मैदान होतें तेंथें आपल्यास जागा घेतली. इकडे

स्पेनदेशीय लोकांच्या अन्तर्गत जे इन्दिअन लोकांच्या सैन्याची संख्या

कोलम्बसानें त्यांस आपली चुकी पाहायास अथवा आपलें स्थल बदलायास फुरसतच पडूं दिली नाहीं. जे लढाऊ लोक अशिक्षित असतात त्यांस रात्रीं एकोप्यानें अथवा एक मताने लढतां येत नाहीं, ह्मणून कोलम्बसानें त्या लोकांवर रात्रींच हल्ला करून आयासावांचून व रक्तसाव झाल्यावांचून जय मिळिवला. वंदुकांमुळें व घोडेस्वारांच्या झपाट्यामुळें आणुन कुठ्यांनीं चौताळून जो मोठा भयंकर हल्ला केला त्यामुळें जो कलकलाट आणि नाश झाला तो पाहून, त्या इन्दिअन लोकांचे पोटांत इतकें भय शिरलें कीं, तेणेंकरून ते इन्दिअन लोक आपापलीं शस्त्रें टाकून देऊन शत्रूंंस अडथळा करण्याचा प्रयत्न न करितां पळून गेले. त्यांतून पुष्कळांस ठार मारिलें आणि बहुतेकांस कैद करून चाकर करून ठेविलें. जे बाकी राहिलेले होते त्यांस इतका वचक बसला होता कीं, त्यांनीं आपले शत्रु अजेय आहेत असें कल्पून त्यांचेवराबर लढाई करण्याचे सर्व विचार सोडून देऊन त्यावेळापासून ते अगदीं निराश होऊन राहिले.

त्या वेटांत चौहोंकडेस फिरण्यामध्ये व तें, कोणताहि अडथळा न येतां स्पेनदेशचे सरकारच्या ताब्यांत आणण्यामध्ये, कोलम्बसानें कितीएक महिने मोडिले. त्या वेटांत १४ वर्षांपेक्षां अधिक बयाचे जे लोक होते त्यांचेवर कोलम्बसानें त्यांजवर कर कर बसविला. ज्या प्रांतामध्ये सुवर्ण सांपडे त्या प्रांतांतील प्रत्येक मनुष्यानें बहिरीससाण्याचे गळ्यांतील घांटभर सोन्याची माती तीन तीन महिन्यांनीं आणून द्यावी असें केलें; आणि अन्य प्रांतांतील लोकांनीं २५ पौंड कापूस आणून

ज्या स्थलीं ते शत्रु उभे राहिले ते स्थल चांगले नाही ही संधि साधून त्यांजवर एका-एकी हल्ला करून जय मिळवितो.

त्यांजवर कर बसवितो.

दावा असा हक्क बसविला. हा जो इन्दिअन लोकांवर प्रथमतः नियमित कर बसविला तो, पुढें त्या लोकांपासून हवातसा कर घ्यावयाचा शिरस्ता पाडण्याकरितां फार उपयोगीं पडला. इन्दिअन लोकांस वर्तविण्याच्या रीतीचे जे कोलम्बसानें आजपर्यंत विचारपूर्वक नियम चालविले होते त्यांस हा जो कर बसविला तो अगदीं विरुद्ध होता. परंतु या संधीस स्पेनदे-

कोलम्बस आजपर्यंत ज्या नीतीचे नियमांस अनुसरून चालला ती नीति सोडण्याची कारणे.

शचे दरवारांत कोलम्बसाचे चालतीचा गुप्तपणें नाश करण्याकरितां, व हा जीं कृत्यें करितो तीं सचोटीचीं नाहींत असें करण्याकरितां कारस्थानें चाललीं होतीं; त्यामुळें यास आपली कारभार करण्याची पहिली शिस्त सोडणें प्राप्त पडलें. कोलम्बसाचे वर्तणुकीचीं व यानें जे देश शोधून काढिले होते त्यांचीं कोलम्बसास प्रतिकूल अशीं वर्णनें स्पेनदेशास गेलीं होतीं. मार्गारीता आणि पाद्रे बोडल हे दोघेही या समर्थीं दरवारांत होते; हे आपण केलेलीं कर्मं यथान्याय आहेत असें दाखविण्याकरितां, व आपलें वैर साधण्याकरितां, रानांत दुष्ट वासना धरून कोलम्बसाची अपकीर्ति चोर्हीकडेस पसरण्याचा जो हरएक प्रसंग त्याकरितां टपत राहिले होते. दरवारी लोकांतून कितीएकांनीं कोलम्बसाच्या कीर्तीची व सत्तेची जी वृद्धि होत चालली होती ती समत्सर दृष्टीनें पाहिली. सेवील एथील धर्माध्यक्ष फोनसेका ज्याचेकडे इन्दिआ एथील सर्व कामकारभाराची मुक्यारी सांगीतली होती त्याचे पोटांत कोलम्बसाविषयीं इतकें वाईट भरून गेलें होतें कीं, तो कोलम्बसाची निर्भर्त्सना होण्याजोगी जी गोष्ट ती पक्षपात धरून ऐकत

परके गृहस्थास इतक्या शत्रूंच्या कपटी मसलतींनून पार पड-
 प्याचें काम सुलभ नव्हे. यासमयीं कोलम्बसानें असें पा-
 हिलें कीं आपली प्रतिष्ठा रक्षग करायास व आपले शत्रूंचीं
 तोंडें बंद करून टाकायास एकच उपाय आहे. तो असा;
 या देशामध्ये इतकें सुवर्ण उत्पन्न केलें पाहिजे कीं, तें
 या देशांतिल संपत्तीविषयीं जो भी रडोट केला आहे तो यथा-
 न्याय आहे इतकेंच केवळ स्थापित होऊं नये, पण फेर्दिनान्द

याच कारणांव-
 रून आजपर्यंत
 कोलम्बस तद्दे-
 शीय लोकांवर
 राबर ज्या कृ-
 पें व दयेनें
 चालला ती कृ-
 पा व दया सोडू-
 देतो.

आणि इसाबेल्डा यांस झेते सिद्धीस नेण्याविषयीं सतत
 उद्योग चालवायास उत्तेजनही यावें. इतकें सुवर्ण यास
 उत्पन्न करावयाचें होतें ह्मणून हा त्या लोकांवर भारी कर
 वसवूनच राहिला नाहीं, तर त्यांपासून तो यानें फार करडा
 अंमल चालवून उत्पन्नही करून घेतला. त्या दीन लोकांवर
 राबर ज्या कृपेनें व दयेनें कोलम्बस वागला, ती कृपा व दया
 या प्रसंगां यानें सोडून दिली याचें कारण, कोणत्या तरी
 उपायानें सोनें अवश्य उत्पन्न केलें पाहिजे असें जें यानें क-
 ल्पिलें होतें तें असावें, असें दिसतें.

इन्दिअन लोकांवर जो हा कर वसविला होता त्याची इन्दिअन लोक
 तरतूद करण्याकरितां त्यांस जो श्रम पडला, व जें लक्ष द्यावें
 लागलें, आणि जी दूर दृष्टि ठेवावी लागली, तीं सर्व दुःखें,
 ज्या लोकांस निष्काळजी, आणि उद्यांचें कसें होईल ही का-
 ल्जनी न बाळगतां, आलस्यानें आपले दिवस काढायाची सवई
 कसे होते यावि-
 षयी.

पडली होती त्यांस सर्व दुःखांतून फारच असह्य दिसलीं. उद्योग करण्यामध्ये असा नियमित आणि सतत श्रम करण्या-विषयीं ते असमर्थ होते, आणि हें कृत्य त्या लोकांस आपले स्वातंत्र्यास इतकें अपकारक वाटलें कीं त्यापासून मुक्तता मिळविण्याचे युक्तीचांच त्यांनीं अवलंब केला. यावरून ते अतिशय उतावीळ व निराश झाले होते असें दिसून येतें. ज्या जुलमी लोकांस हाकून लावण्याचा प्रयत्न करण्यास त्या इन्दि-

अन लोकांचा धीर होईना, त्यांस उपाशीं मारायाची त्यांनीं युक्ति काढिली; आणि स्पेनदेशीय लोकांची क्षुधा फार प्रखर आहे अशी कल्पना त्यांचे मनांत पूर्वीच आली होती, तीवरून त्यांनीं जी ही युक्ति योजिली होती ती करून पाहण्यास फार आयास लागणार नाहीं असा त्यांनीं सिद्धांत ठरविला. याच बुद्धीनें त्या इन्दिअन लोकांनीं कृषिकर्माचीं सर्व कृत्ये आटोपून धरिलीं; आणि मका नलावून मानिओक अथवा कासदा यांचे जे रोपडे लाविले होते तेही उपटून टाकिले. नंतर या विन लागवडीच्या जमीनी आपल्या शत्रूंंस ठेवून आपण पर्वतांवरील दुर्गम स्थलीं जाऊन राहिले. या अशा अघोर निश्चयापासून त्यांनीं इच्छिलेले परिणाम थोडेसे घडून आले. ते असे कीं, स्पेनदेशीय लोकांस यामुळें सर्व वस्तूंची अतिशयच कमतर पडली; परंतु त्यांस यूरोप खंडाहून सामानसुमानाची पुरवणी वेळेवर येऊन पोहोचली, व त्यांचा उद्योग आणि कल्पना शक्ति यांमध्येही ती सामग्री उत्पन्न करण्याचे उपाय पुष्कळ भरले होते यामुळें त्यांचीं मनुष्ये फार मेलीं नाहींत. त्या बापुड्या इन्दिअन लोकांनीं जी ही वाईट युक्ति योजिली होती ती त्यांची

यूरोपखंडाहून
वेळेवर धान्य
सामग्री आल्या-
मुळें याचा थो-
डासा वचाव हो-
तो.

प्रदेश यांमध्ये कौडली गेली, आणि तीस लवकरच दुष्काळाचीं परम संकटें अनुभवावीं लागलीं. यामुळें सांसर्गिक ह्मणजे एकमेकास एकमेकाचा स्पर्श झाला असतां लागणारे असे रोग उत्पन्न झाले, आणि थोडक्याच महिन्यांत त्या वेटांतील राहाणवाल्यां पैकीं एकतृतीयांशापेक्षां अधिक लोक नानाप्रकारच्या विपत्ति सोसून मरण पावले.

कोलम्बस नवीन खंडामध्ये स्पेनदेशीय लोकांच्या वर्चस्वाची चांगली संस्थापना करित असतां याचे चाकरीमुळें व यानें बहुत संकटें भोगिलीं होतीं यामुळें ज्यां कीर्तीचा व वक्षिसांचा उपभोग करायास यास योग्यता आली होती त्यांच्या अपहार करायास याचे शत्रु एकसारखें चित्त देऊन श्रम करित होते. नवीन वसाहतींतील अपरिहार्य संकटें, व शरीरास अपकारक अशा हवेमुळें उत्पन्न झालेले अनर्थ, आणि अज्ञात सागरामध्ये जलपर्यटन करित असतां प्राप्त झालेलीं विघ्नें, हीं सर्व कोलम्बसाची अस्थिर आणि अविचारी जी महत्पदप्राप्तीची इच्छा तीणेंकरून उत्पन्न झालीं, असें ते ह्मणूं लागले. कोलम्बस व्यवस्था आणि नम्रता राहावी ह्मणून शाहाणपणाच्या रीतीनें जें लक्ष ठेवीत असे त्यास करडा अंमल ह्मणूं लागले, आणि जे दंगेखोर व अव्यवस्थित लोक होते त्यांस जी हा शिक्षा करित असे तिजवर त्या शत्रूंनीं क्रौर्य हा दोष ठेविला. हे दोषारोप ज्या दरबारास दुसऱ्या-

या समयीं कोलम्बसाचे शत्रु स्पेनदेशामध्ये उगांच बसले नव्हते.

११२ याचे चौकशाकरिता कामदार योजितात.

याचे शत्रूंनी जे चा उत्कर्ष साहत नसे त्या दरबारांत इतके मान्य झाले कीं, या जवर आरोंप आणिले होते ते तेथून हिस्पान्योला एथें जाऊन कोलम्बसाच्या वहिवाटीवर देखरेख ठेवण्याकरितां एके कामगाराची योजना झाली. हें नय होतत.

महत्कृत्य, कोलम्बसाच्या शत्रूंनीं शिफारस केल्यावरून, ज्याकडे खासगीचें काम होतें असा जो आग्वादोनामक गृहस्थ याचे- वर, संपविलें. ही जी त्यांनीं निवड केली ती ह्मणजे त्या पु- रूषाच्या आंगीं हें काम करण्याचें सामर्थ्य होतें ह्मणून केलीं असें नाहीं, तर त्यानें त्यांस फार उपयोगीं पडून त्यांचें बहुत आर्जव संपादिलें होतें ह्मणून केली असें दिसतें. आग्वादो

याचो चौकशी करण्याकरितां जो कामदार योजिला होना तो कोणत्या ये- म्यनेचा होता या विषयीं.

यास ही जी एकाएकीं उंच पदवी मिळाली तीणेंकरून तो अगदीं चढून गेला, आणि आपलें काम वजावीत असतां आपला सर्व क्षुल्लक मोठेपणा दाशित करून लोकांस त्रास येण्या- जोग्या उद्धतपणानें वर्तला. ज्यासमर्थीं हलक्या लोकांस एका- एकीं मोठी पदवी प्राप्त होत्ये, अथवा जीं कामें करायास ते योग्य नसतां त्यांजवर त्यांची नेमणूक होती, त्या समर्थीं अशा रीतीनें वर्त्तन करण्याची त्यांची स्वाभाविक प्रवृत्ति होती. त्या- च्या मनांतून कोलम्बसाचे सर्व कारभार लोकांस फार उपद्रव कारक आहेत असें दाखवायाचें होतें ह्मणून, त्या देशास उप- युक्त व तेथील लोकांचे उपद्रव दूर होण्याजोगे जे कायदे ते न स्थापितां, कोलम्बसावर जे दोषारोप आणिले होते ते आग्वादो यानें मोठ्या उत्सुकतेनें ऐकून घेऊन फंद करणाऱ्या स्पेनदेशीय लोकांस व इन्दिअन लोकांस, त्यांनीं आपलीं खरीं किंवा कल्पित जीं दुःखें असतील तीं बाहेर काढावीं अशी फुस देऊन, त्या वेटांत जी आग पेटली होती तिजवर

हा त्रासून स्पेनदेशीं जाण्याचा निश्चय करितो. ११३

तेल ओतिले. माझी चाल वारीक दृष्टीने पाहून माझे अधि-
कारावर चौकशी ठेवणारा ज्यापेक्षां असा पक्षपाती आहे त्या-
पेक्षां आपली बरी गत दिसत नाही, असें कोलम्बसानें पक्के-
पर्णी मनांत आणून, हा व याचे शत्रु यांमध्ये मुख्यत्वेकरून
ज्या कृत्यांविषयीं तंटा पडला होता त्यांचें साद्यंत वर्तमान फे-
र्दिनान्द आणि इसाबेल्हा यांस विदित केलें असतां, तीं उभ-
यतां त्यांचा विचार पूर्वक न्याय करून बरोबर आणि आप-
णास अनुकूल असा निर्णय करतील, अशी यास आशा वा-
टून, यानें १४९६ मध्ये स्पेनदेशास परत जाण्याचा निश्चय
ठरविला. कोलम्बसानें आपला भाऊ बार्थोलोमेओ यास आपल्यामागे
अदेलान्तादोची पदवी देऊन अथवा दुय्यम हकीम करून ठेविला,
आणि फ्रांसिस रोल्दान यास मुख्य न्यायाधिका-
र्याचा काम सांगून त्याच्याकडे मोठा अधिकार ठेविला.
ही योजना चांगली झाली नाही, कारण कीं हीपासून ठाणे-
गारांस ब्रह्म अनर्थ प्राप्त झाले.

आपल्या मागे
काम चालवि-
ण्याची व्यवस्था
करितो.

कोलम्बसानें यूरोप खंडास परत येतांना पहिल्या जलप-
र्यटनामध्ये जो मार्ग धरिला होता त्याहून निराळाच धरिला.
कोलम्बस हिस्पान्योलापासून वीस अक्षांशांचें अंतर धरून
शुद्ध पूर्वेस चालिला; कारण कीं नैर्ऋत्य दिशेकडील वायूच्या
ओघांत पडण्याकरितां उत्तरेस सरण्याची अधिक निश्चया-
त्मक आणि अधिक त्वरेची युक्ति अद्याप कालपर्यंत यास स्व-
क्रीय अनुभववावरून समजली नव्हती. अशी जी ही गैर
मसलत योजिली तीणेंकरून, जे नियमितदेशींचे वारे अथवा
दृक्षांमध्ये पूर्वेकडून एकसारखे वाहत असतात त्यांच्या जपा-

कोलम्बस स्वदे-
शीं जातेवेळेस
पूर्वीच्या जलप-
र्यटनापेक्षां वेग-
ळाच मार्ग ध-
रितो.

११४ परत जातांना बहुत संकटें प्राप्त होतात.

ज्यांत सांपडल्यामुळें कोलम्बसास अगणित श्रम आणि जिवा-
वरचीं संकटें भोगावीं लागलीं. प्राचीन आणि नवीन खंडा-
मध्ये हें नौकागमन नुकतेंच चालू झालें होतें ह्मणून, यामध्यें
ही जी अयोग्य योजना झाली ती ह्मणजे कोलम्बस नौका-
शास्त्रीय कलेमध्ये पुरा नव्हे ह्मणून झाली असा आरोप ठेवणें
फार कठीण. अशा जलपर्यटनांत जरीं मोठमोठीं संकटें
प्राप्त झालीं तरीं त्यांच्याकडे लक्ष न देतां, कोलम्बसानें आप-
ली नेहेमीची सहनशीलता व अंतःकरणाची दृढता धरून
आपलें गमन चालविलें. परंतु हा इतका थोडा चालला कीं
तीन महिन्यांमध्ये याचे दृष्टीस जमीन पडली नाही. शेवटीं
याच्याबराबरची सामग्री सरत आली ह्मणून खलाशी लोकां-
तील प्रत्येक जणास दर दिवसास ६ औंस भाकरीपर्यंत खा-
ण्यास देण्याचें मान कोलम्बसानें उतरविलें. कोलम्बसाचें
भोजनही फार हलक्या खलाशापेक्षां अधिक सुग्रास नव्हतें; व
अशा पराकाष्ठेच्या संकटामध्यें जरीं हा पडला होता, तरीं ज्या
दयालु स्वभावविषयीं याची प्रसिद्धि असे तो दयालु स्वभाव
यानें सोडिला नव्हता, ह्मणून याच्या खलाशांनीं मोठ्या अगत्य-
वादानें ज्या गोष्टीविषयीं प्रार्थना केली तिचाही यानें स्वी-
कार केला नाही. ती गोष्ट अशी; त्या खलाशी लोकांतून
कांहीं असें ह्मणूं लागले कीं, इन्दिअन लोकांतील जे बंदि-
वान आपण आपल्या बराबर नेत आहों त्यांच्यावर आपलें उप-
जीवन करावें; दुसऱ्यांनीं असा आग्रह धरिला कीं आपले
जवळ धान्याची शिलक फार थोडी उरली आहे तर त्याचा
खप थोडा व्हावा ह्मणून त्या इन्दिअन लोकांस समुद्रांत ढक-

पास पुष्कळ सं-
कटें प्राप्त झालीं
जरीं हा धैर्य
सोडीत नाही.

याचा दयालु
स्वभाव.

हाचे लोकांची
ष्ट योजना.

सगळ्यांना समसमान उचालला पाहजे. कोलम्बसाची अधि-
कार व याचीं हीं औपदेशिक वाक्यें यांनीं, निराशेमुळें सुच-
लेल्या ज्या त्या अयुक्तिक कल्पना त्यांचा नाश करून टाकि-
ला. नंतर त्या कल्पनांचा पुनः उद्भव होण्यास अवसरही
राहिला नाहीं, कारण कीं कोलम्बस लवकरच स्पेनदेशच्या
किनाऱ्याच्या टप्पांत येऊन पोहोचल्यामुळें त्या खलाशी लो-
कांच्या सर्व भयांची आणि संकटांची समाप्ति झाली.

आपल्या प्रामाणिकपणाविषयी व आपण मोठमोठीं कामें
वजाविलीं यांविषयीं ज्या पुरुषाची मनांतून खात्री असत्ये त्या
पुरुषाप्रमाणें, कोलम्बस मोठ्या नम्रतेनें निश्चयात्मक विश्वास
धरून दरबारांत आला. त्यासमयीं फेर्दिनान्द आणि इसा-
बेल्हा यांनीं, अप्रयोजक व शाबुद न केलेले असे कोलम्बसा-
वरील दोषारोप ऐकण्यांत विचार न करितां फार मन घा-
तलें, ह्मणून लज्जित होऊन, कोलम्बसाची इतक्या आदरस-
त्कारानें भेट घेतली कीं तेणेंकरून याचे शत्रु लज्जायमान
होऊन गेले. या संधीस त्या शत्रूंनीं कोलम्बसावर जे दोष
काढिले होते ते व खोटे आरोप यांविषयीं पुनः ऐकण्यांत
आलें नाहीं. कोलम्बसानें, सोनें, मोल्यें, कापूस, आणि
दुसरे जे किंमतदार जिन्नस आणिले होते, तींहींकरून या-
च्याशीं द्रोह करणाऱ्यांनीं त्या देशाच्या गरीबीविषयीं जें सां-
गितलें होतें तें खोटें पडलें. इन्दिअन लोकांस आपल्या ता-

हा मोठ्या विश्वा-
सानें दरबारां-
त घेतो.

याचा फार आ-
दर झाला असें
पाहून याचे श-
त्रू लज्जित हो-
तात.

११६ याचा मजकूर खरा वाटून यास परत पाठवितात.

सांप्रतच्या शो-
धांवरून पुढे
कारच लाभ
होतीच असे
कोलम्बस दावा-
वने.

व्यांत आणून व त्यांच्यावर कर वसवून कोलम्बसाने स्पेन देशच्या सरकाराकरिता नवीन प्रजा व पुष्कळ उत्पन्न होण्यासारखा जो वसूल दिसत होता तो रक्षून ठेविला. कोलम्बसाने ज्या खाणी शोधून काढून तपाशिल्या होत्या त्यां-
हीकरून तर या सर्वांपेक्षा अधिक मोठे असे संपत्तीचे मूळ प्रकट झाले. हे जे मोठे आणि अतर्कित लाभ ते तर पुढील प्राप्तीची चिन्हे, आणि अद्यापि माझ्या मनांतून जे यापेक्षाही मोठमोठे शोध करायचे आहेत, व जे करायस सांप्रत कालीं केलेल्या शोधांवरून निश्चयें माझी साहजिक प्रवृत्ति ही होईल, त्या शोधांचें पूर्वरूप होय, असे कोलम्बसाने सांगितले.

याचें बोलणें उ-
भयनांच्याही
मनांत वसतें.

या सर्व गोष्टींचा लक्ष देऊन ज्यामर्त्यां विचार केला, त्यास-
मर्त्या त्या ह्मणजे केवळ कोलम्बसाच्या सर्व पराक्रमाच्या कृत्यांस साहाय्यदाती कायती सी असे वाटून हर्षभरित झालेली जी इसावेह्ला राणी तिचेच मनांत ठसल्या असे नाही, तर ज्याने कोलम्बसाच्या युक्ति पूर्वीं मान्य केल्या नव्हत्या व अद्या-
पही त्यांपासून निद्रि झाली याचा ज्यास संशय होता असा जो फेर्दिनान्द याच्याही मनांत भरून गेल्या; त्या इत-
क्या कीं, त्या उभयतांनीं हिस्पान्योला एथील ठाणेगारांस ती वसाहत स्थाईकर करण्याकरितां ज्या वस्तूंची अपेक्षा होती त्यांची पुरवणी करण्याचा, व जे दुसरे नवीन देश आहेत ह्मणून कोलम्बसाची खात्री होती त्यांच्या शोधार्थ यानें जावें इतकें आरमारें तयार करून देण्याचा, निश्चय केला. हे दोन हेतु सिद्धीस नेण्याकरितां त्यांनीं ज्या उत्कृष्ट युक्ति होत्या त्यांचा कोलम्बसावरावर अंतरर्गी निश्चय ठरविला.

वसाहतीची स्थापना व व्यवस्था यांविषयी कायदा. ११७

नवीन खंडाकडे पहिले जें जलपर्यटन केले त्याचा नवीन पूर्वी व साहती-
नवीन शोध करणे हाच मुख्य उद्देश होता, व दुसऱ्या जल-च्या स्थापनेस
पर्यटनामध्ये जरी वसाहतीच्या योजना झाल्या होत्या तरी जे अडथळे आ-
ल्यांच्याकरितां प्रथम जी सावधगिरी राखिली होती ती पुरी ले ते.
नव्हती, आणि स्पेनदेशीय लोकांच्या दंगेखोर स्वभावामुळे
आणि नानाप्रकारच्या कारणांपासून उपस्थित झालेल्या अक-
ल्पित संकटांमुळे त्यांपासून फळही झाले नाहीं. सांप्रत ठाणे-
गार लोकांच्या व्यवस्थेविषयी पुढील सर्व वसाहतीमध्ये नमुना
होण्यास उपयोगीपडे असा वेत योजावयाचा होता; ह्मणून जि-
तक्या वारीक मोठ्या गोष्टी होत्या तितक्यांचा लक्ष पूर्वक विचा-
र करून हरएक गोष्टीची काडी मात्र फेर नपडे अशी न्यवस्था
केली. ती अशी; या उद्योगाकरितां जे लोक पाठवायाचे होते ते सांप्रत जी वसा-
अमुकच पाठवायाचे असा ठराव केला. ते लोक वेगळ्या वेगळ्या हत करायची
अधिकारांचे व निरनिराळ्या धंद्यांचे असावे असे ठरवून, त्यां होना तिची य-
तून ज्यांचा जस जसा उपयोग पडावयासारखा होता तस थास्थित व्यव-
तसा त्यांचा समुदाय योजिला. या नवीन रहवासी लोकां-स्था राखण्या-
वरावर जाण्यास अमुकच वायका असाव्या असे स्थापित चा कायदा.
केले. ज्या देशांत दुष्कालामुळे इतके अनर्थ घडून आले
त्या देशांत सामग्री उत्पन्न करण्याचाच प्रथम उद्देश होता, ह्म-
णून शेतकऱ्यांची वरीच अज्ञात तिकडेस न्यावी असे ठरविले.
ज्या नवीन खंडापासून यूरोपखंडास इतकी संपत्ति प्राप्त झाली
त्या खंडांतील उत्पन्नापासून नफा करून घेण्याची स्पेनदेशीय
लोकांस अगदी कल्पना नव्हती; परंतु तेथील खाणी मधील
संपत्तीविषयी मोठमोठ्या कल्पना बांधून पराकाष्ठेचीच तद्वि-

पयक भाशा त्यांनी मनांत वाळगली होती, ह्मणून ती मौल्यवान धातू खणून गाळायाच्या ज्या नानाप्रकारच्या कृति त्यांमध्ये प्रवीण अशा कामगारलोकांची मंडळी बराबर द्यावी, व अन्य देशी जाऊन राहण्याकरितां जे हे लोक निघाले होते, त्यांत कांहीं वर्षेपर्यंत सरकारी खर्चांतून पगार देऊन त्यांची उपर्जीविका चालवावी, असा ठराव केला.

अशा प्रकारें जे कायदे केले ते विचार युक्त आणि इच्छित्वा अर्थ सिद्धीत नेण्याविषयीं चांगले उपयुक्त होते; परंतु नवीन शोधून काढलेल्या देशांतील दुष्ट हवेमुळें बहुतलोक मरण पावले, हें पाहून त्या देशांत जाऊन राहण्यास स्वसंतोषानें थोडकेच लोक कवूल करितील, असें प्रथमच दिसून आल्यावरून, कोलम्बसानें असें योजिलें कीं, मोठे असून फार अघोर कर्मांचे नव्हत, असे अपराध ज्या पुरुषांकडे लागूं आहेत त्यांस हिस्पान्योला एथें पाठवावे, व ज्या अपराध्यांस नेहेमी वल्डीमारून चालवायाचे तारवांवर पाठवितात त्यांतून कांहीं एकांस ज्या नवीन खाणी खणावयाच्या आहेत तेथें जाऊन काम करावें, अशी शिक्षा योजावी. यथायोग्य विचार न करितां जसा हा बुद्धिवाद दिला तसाच तो अविचारानें मान्य आला. जी नवी वसाहत करावयाची होती ती करितां लोक जमवावे ह्मणून स्पेनदेशांतील सर्व बंदिखाने धुऊन काढिले, आणि अपराधी लोकांची चौकशी करण्याचा ज्या न्यायाधीशांकडे अधिकार होता, त्यांस पुढील शिक्षेच्या योगानें त्या लोकांची पुरवणी करण्याकरितां सांगून ठेविलें. जी वसाहत चिरकालपर्यंत राहो अशी करावयाची

होती तिच्या अशा साधनानिशीं पाया घालणें अनुचित, कां कीं नवीन वसाहतीमध्ये उद्योग, नम्रता, सहनशीलता, आणि परस्पर विश्वास, हीं अवश्य असलींच पाहिजेत, ह्मणून अशा ठिकाणीं व्यवस्था राहण्याकरितां कायद्यांच्या बलापेक्षां सद्द-
 र्तगुकीचेंच साधन योजवें हें आवश्यक होय. परंतु या वसाहतीकरितां जे प्रथमच लोक मिळविले त्यांमध्ये भ्रष्ट लो-
 कांची ज्यापेक्षां मिसळ मिळविली होती, त्यापेक्षां त्या अप्रति-
 ष्ठित आणि न सुधारण्यासारख्या लोकांच्या दुर्गुणांमुळे सर्व लोक विघडून जाऊन दुष्ट आणि दुःखकारक असा परि-
 णाम घडून येण्याचा संभव दिसला, व या गोष्टीचा त्या स्पेन-
 देशीय लोकांस पक्का अनुभवही आला. युरोप खंडांतील दु-
 सरे लोक स्पेनदेशाप्रमाणेंच वसाहतींची स्थापना करूं ला-
 गले, तेणेंकरूनच त्यांमध्ये वाईट परिणाम घडून आले, असें
 होण्याचें यावांचून दुसरें कोणतेंही कारण दिसत नाही.

स्पेनदेशीय लो-
 कांची वसाहन
 स्थापण्याची जी
 रीति तीच दु-
 सऱ्या लोकांनीं
 स्वीकारिल्यामु-
 ले त्यांच्या वसा-
 हतींत ही वाईट
 परिणाम होतात.

कोलम्बसानें जरीं मोठ्या सुलभतेनें आणि त्वरेनें आपण
 योजिलेली सर्व व्यवस्था व नियम यांविषयीं राजाचीं मान्यता
 मिळविली तरीं, ती व्यवस्था व ते नियम चालू करण्याविषयीं
 जे यानें प्रयत्न चालविले होते त्यांस बहुत कालपर्यंत इतकीं
 विव्नें आलीं कीं, तींहींकरून ज्या मनुष्यांस संकटें भोगायाची
 विशेष सवई नसत्ये ते तर अगदीं थकून गेले असते. हा जो
 विलंब लागला त्यास स्पेनदेशीय लोक ज्या स्थिरतेनें काम
 चालवीत त्या स्थिरतेचे त्रासदायक कायदे व शक्ति कांहीं-
 शी कारणीभूत झाली, आणि कांहीं फेर्दिनान्द व इसाबे-
 ल्ला यांच्या एकुलत्याएक मुलाचें आस्त्रिआदेशचे मार्गारिते

याचा बेत सि-
 ध्दोस जाण्यास
 विलंब लागण्या-
 चीं कारणें.

१२० मुख्यत्वेकरून याचे शत्रु यास अडथळा करितात.

बराबर, व त्या उभयतांच्या दुसऱ्या ज्योहान्ना या नावाच्या मुलीचे आस्त्रिआदेशचे फिलिप आर्चड्यूकाबराबर जें समारंभाचें लग्न झालें त्यामुळें खजिन्यांतील द्रव्य सरलें होतें, हें दुसरें कारण झालें. परंतु मुख्यत्वे करून कोलम्बसाचे शत्रूंच्या सम-त्सर युक्तिप्रयुक्तिच त्या विलंवास कारणीभूत झाल्या. कोलम्बस परत आल्यावर जो यास आदर सत्कार मिळाला तेणेंकरून ते शत्रु आश्चर्यभरित होऊन व कोलम्बसाच्या प्रत्यक्ष दर्श-नावरून भयभीत होऊन त्यांस काहीं वेळपर्यंत कोलम्बसावर जी अतिरिक्त कृपा झाली ती मुकास्यानें पाहवी लागली, का-रण कीं तिचें परिमार्जन करण्याविषयीं त्यांच्या अंगांत शक्ति राहिली नव्हती. असें जरीं झालें होतें तरीं त्यांचें आणि कोलम्बसाचें हाडवैर पडलें होतें ह्मणून ते फार दि-वसपर्यंत उगाच वसले नाहींत. त्यांनीं पुनः आपलीं कृत्ये चालू करून इन्द्रियेतील कृत्यांचा अधिकारी फोनसेका जो हल्लीं बादहोस एथील त्रिशपाचे पदवीस चढला होता त्याच्या साहाय्यानें कोलम्बसाच्या स्वारीविषयीं जी तयारी चालली होती ती कालांतरावर घालविण्या करितां इतके अडथळे आ-णिले कीं, तहींकरून ठाणेगाराकरितां नेमलेल्या सामग्री-पैकीं थोडीशी सामग्री नेण्याकरितां दोन तारवें मिळिवण्यास एक वर्ष लागलें; आणि हें लहानसें आरमार जें यास जा-तानें चालवायाचें होतें त्याची सिद्धता होण्याच्या पूर्वीं बहुत करून दोन वर्षे मोडलीं.

याच शत्रूस
थोडा वेळपर्यंत
मुकास्यानें रा-
हवें लागलें.

परंतु पुढें ते
यास विघ्न क-
रण्याविषयीं उ-
द्योग करितात.

या आरमारांत थोड थोड्या वजनाचीं सारीं ६ तारवें
होतां, आणि ज्यास बहुत दिवस लागणार व ज्यामध्ये अनेक

संक्रटें प्राप्त होणार अशा जलपर्यटनाकरितां सामान सुमा- यांचे तृतीय
नाची तयारीही चांगली झाली नव्हती. (१४९८) हें जें जलपर्यटन.
जलपर्यटन कोलम्बसानें योजिलें होतें याचा पूर्वी केलेल्या
जलपर्यटनापेक्षां भिन्नच मार्ग होता. आपण जे देश शोधून
काढिले आहेत त्यांचे नैर्ऋत्य दिशेकडेस इन्दियेंतील फलद्रूप
देश आहेत असें कोलम्बसाच्या मनांत विंचून गेलें होतें, ह्म-
णून ते देश शोधून काढण्याकरितां आपण विषुवरेषेखालीं
येऊन पोहोचूं तोंपर्यंत शुद्ध दक्षिणेस व्हावें, नंतर आपल्या
गतीस अनुकूल असा जो अयनवृत्तांमध्ये एकसारखा वारा
वाहत असतो त्याच्या साहाय्यानें पश्चिमेकडेस व्हावें, अशी
अतिशय निश्चयात्मक युक्ति योजिली. याच कल्पनेनें यानें
तारवें हाकारिलीं, आणि प्रथम कानेरी वेटांत जाऊन लाग-
लाच केप दि वेर्द एथें गेला. कोलम्बसानें कानेरी वेटांहून हा कानेरी वे-
हिस्पान्योला एथील ठाणेगार लोकांकरितां सामग्री भरून टांहुन पुढें तीन
तीन तारवें रवाना केलीं, आणि बाकी राहिलेल्या तीन तारवां- तारवें रवाना
निशीं दक्षिणेकडेस आपलें जलपर्यटन चालविलें. कोलम्बस करितो.
व याचे लोक विषुवरेषेपासून पांच अंशांच्या आंत येऊन
पोहोचत तोंपर्यंत कांहीं अद्भुत गोष्ट घडून आली नाहीं. या
ठिकाणीं येई तोंपर्यंत त्यांचीं अंतःकरणे स्वस्थ होतीं, परंतु ते
समयींच उष्णता इतकी अतिशय झाली कीं, तिणेंकरून त्यांचीं
दारवेचीं पिपें तडकलीं, व दुसऱ्यांत जे पातळ पदार्थ भरून
ठेविले होते ते आंबट होऊन गेले, आणि त्यांच्या वरावरची
धान्यसामग्री अगदीं करपून गेली. स्पेनदेशीय लोकांनीं
दक्षिणेकडेस इतकें दूर जाण्यास कधींही धीर केला नव्हता

भूत-प्रेत-
भीति-कर्मणे.

असे ते मानू लागले. परंतु या समयांचे पजेन्ये पडून त्या-
च्या भीतीचें थोडेसें शांतवन झालें. मनुष्यांस तारवांवरील
तक्तपोशीवर राहायाचें देखील कठीण इतका जरी मोठा
ज्वर सतत पाऊस पडला तरी, तेणेंकरून उष्णतेचा प्रखर-
पणा मोडला नाही. या पर्यटनाच्या आरंभापासून कोलम्बस
मोठ्या तत्परतेनें स्वतः सर्व कामें वहिवाटीत होता, त्यांत फार
श्रम झाले, व निद्राही सांपडली नाही, यामुळें ताप येऊन यास
वायूचा उपद्रव झाला. या सर्व गोष्टींमुळें आपल्या लोकांच्या

प्रकृति विषय-
व्यामुळे यास
कारिबी बेटांक-
चे जावे लागते.

प्रार्थना यास कबूल कराव्या लागल्या, आणि कारिबी बेटां-
तील कोणत्या एका बेटास जाण्याकरितां वायव्य दिशेकडेस
आपली गति पालटावी लागली, कारण तेथें जाऊन प्रकृतीस
आराम होऊन सामान सुमानाची पूर्तता होण्यासारिखें होतें.

अगष्ट महिन्याच्या पहिल्या तारिखेस, जो मनुष्य तारवा-
च्या शेंड्याकडेस वर्तुळाकार प्रदेशांत वसला होता त्यानें ज-
मोन! हो जमीन! अशी आनंदाची आरोळी ठोकून सर्वांस आ-
श्चर्य भरित केले, आणि ती पाहण्याकरितां जेव्हां सर्व उभे
राहिले तेव्हां एक मोठें बेट त्यांच्या दृष्टीस पडलें. त्यास या

ओरोनोको न-
दीच्या मुखाज-
वळ एक मोठे
बेट दृष्टी पडते.

नोकाधिपतीनें त्रिनिदाद असें नाव दिले, तेंच नांव अद्याप-
पर्यंत चालत आहे. हें बेट गियानादेशाच्या किनाऱ्यावर ओ-
रिनोको नदीच्या मुखाजवळ आहे. ह्या नदीचा मोठेपणा
या नवीन खंडांतील नद्यांच्या तृतीयांश किंवा चतुर्थांश इत-

का आहे, तथापि तिचा प्रवाह प्राचीन गोलार्धातील सर्व प्रवाहांपेक्षां फार मोठा आहे. ही नदी समुद्राकडे वाहात जात असतां हिचे पाण्याचा लोट, व ही समुद्रास जाऊन मिळ्ये तेथें हिचा वेग, एवढा जबर असतो कीं, या किनाऱ्यावर समुद्रास जी विशेष भरती येथे तीस ही जाऊन मिळ्ये तेव्हां यांच्या आघातामुळें लाटा मोठमोठ्या होऊन खळखळूं लागतात, आणि तेणेंकरून मनुष्याच्या मनांत आश्चर्य आणि भीति हीं दोनही उत्पन्न होतात. या नस्तामध्ये या नदीचा तो अनिवार प्रवाह इतका दूरपर्यंत पसरतो कीं, याच्या पुरांन समुद्राचें उदक पुष्कळ कोसपर्यंत गोडें होऊन जातें. यापासून धोका होईल असें कोलम्बसाच्या मनांत येण्याच्या अगोदरच हा समोरा समोर येणाऱ्या प्रवाहांच्या आणि तुफान झालेल्या लाटांच्या पैचाटींत सापडला; परंतु हा एका अरुंद सामुद्रधुनीच्या द्वारें परम संकटानें पार पडला. ही सामुद्रधुनी इतकी भयंकर दिसली कीं कोलम्बसानें हिला बोकादेल द्रागो झणजे सर्प मुख असें नाव दिलें; या दर्शनामुळें तर कोलम्बसाची पाचां वर धारण बसली, परंतु हा जेव्हां या अलोकिक दर्शनाच्या स्वरूपाविषयीं विचार करूं लागला, तेव्हां त्यांत सुख आणि आशा यांचें मूळ आहे असें यास कळूं आलें. एवढें मोठें पाणीं जें या नदींत आहे हें कोणत्याही बेटांतून आलेलें नसावें, तर भल्या मोठ्या विस्तीर्ण देशांतूनच आलेलें असावें, आणि जें महाद्वी माझ्या मनांतून फार दिवस शोधून काढावयाचें आहे जवळ मी येऊन पोहोंचलों असा यानें यथायोग्य केला. अशी कल्पना मनामध्ये भरून हल्लीं :

त्या नदीच्या भले मोठ्या लाटांचे पैचाटींत हा सांपडतो.

या महान् प्रवाहाच्या दर्शनांनें यास भय वाटून संतोषही झाला.

१२४ नवीन सांपडलेल्या बेटांतील लोकांचें वर्णन.

हा पारिआ आणि कुमाना या लोकांच्या किनाऱ्याने पश्चिमेस अजून कितीएक स्थाने शोधून काढिली.

पारिआ आणि कुमाना असें ह्मणतात त्यांच्या किनाऱ्याने हा पश्चिमेकडेस चालिला, आणि कितीएक ठिकाणी उतरून तेथील लोकांवरार यानें व्यवहारही केला. ते लोक स्वरूपामध्ये व व्यवहारांतील रीतिभातीमध्ये हिस्पान्योला एथील लोकांप्रमाणेच होते. सुवर्णाचीं लहान लहान पदके आणि मोठ्या किमतीचीं मोयें हे त्या लोकांचे आंगावर घालण्याचे अलंकार असत. ते आपलीं भूषणें देऊन त्यांच्या मोवदला यूरोप खंडांतील खेळणीं स्वसंतोषानें घेऊं लागले. या लोकांस बेटांतील राहाणवाल्यापेक्षां अधिक चांगलें ज्ञान आणि विशेष शौर्य होतें असें दृष्टीस पडलें. त्या देशांत तऱ्हे तऱ्हेचीं चतुष्पाद जनावरें आणि नानाप्रकारचे पक्षी व फळें हीं उत्पन्न होत असत. या जमीनीचें सौंदर्य आणि पिकाऊपणा पाहून या नौकाधिपतीस मोठा संतोष झाला, आणि यानें शोधकपणाच्या मोठ्या आवेशानें असें कल्पिलें कीं, सर्वशक्त भगवंतानें पुण्यवान् लोकांस राहण्याकरितां पृथ्वीवर एक स्थान योजिलें आहे, ज्यास धर्म पुस्तकांत स्वर्ग असें ह्मणतात, तें हीच जमीन होय. अशा प्रकारेंकरून कोलम्बसास, केवळ नवीन खंड लोकांकरितां शोधून काढिल्याचेंच यज्ञ आलें असें नाहीं तर त्याचें पूर्ण ज्ञान प्राप्त व्हावें एतद्विषयीं यानें पुष्कळ उद्योग केला याचेंही यास यज्ञ प्राप्त झालें. स्पेनदेशांतील लोकांस ज्यानें त्या विस्तीर्ण महाद्वीपांत प्रथम नेलें तो हाच पुरुष. हें महाद्वीप त्या लोकांच्या राज्याचें मुख्यस्थान होय, आणि पृथ्वीच्या या भागांतील जितके त्यांचे खजिने आहेत त्यांचें मूळही हेंच महाद्वीप होय.

त्या देशांचें मोठ्या पदकें त्यांचे स्वर्गस्थान असें नाहीं.

या समयीं कोलम्बसाचीं तारवें अगदीं मोडकळीस आलीं, जवळची सामग्री संपली, आणि याची प्रकृतिही विघडली, तशांत याचे खलाशी लोक फार उताविळी करूं लागले, या-मुळें कोलम्बसास पुढें शोध करीत जावयास अडथळा आला, आणि हिस्पान्योला एथें जाण्याचें प्राप्त पडलें. हा तिकडे जात असतां यानें क्युबागुआ आणि मार्गारीता अशीं दोन बेटें शोधून काढिलीं. तेथें ज्या माशांपासून मोलें निघतात त्या माशांस धरावयाचा व्यापार चालूं लागल्यामुळें तीं बेटें प्रसिद्ध झालीं. जेव्हां हा हिस्पान्योला एथें येऊन पोहोचला तेव्हां दुखणें आणि श्रम इहींकरून हा फार खंगला होता, व तेथील ठाणेगार लोकांच्या कृत्यांची स्थिति पाहून यास ज्या विश्रांतीची फार अपेक्षा होती ती प्राप्त होण्याचाही रंग दिसला नाहीं.

याच्या पाठीमागें त्या देशांत पुष्कळ फेरफार घडून आले; तो प्रकार असा, कोलम्बसानें तेथून परत जाण्याच्या अगोदर आपला भाऊ आदेलान्तादो यास जो बुद्धिवाद सांगितला होता त्याप्रमाणें त्यानें इसाबेला एथून ठाणें काढून त्याच्या समोर अधिक सोईची जागा होती त्या ठिकाणीं नेलें, आणि सन्त दोगिंगो या शहराचा पाया घातला. हें फार दिवसपर्यंत नवीन खंडांत यूरोपिअन लोकांचें प्रख्यात नगर होतें, आणि तेथें स्पेनदेशच्या सत्ते खालचीं जितकीं राज्यें होती त्यांमध्ये या ठिकाणीं न्याय मनसुबीचें मुख्य दरबार भरत असे. स्पेन देशांतील लोकांनीं हें ठाणें वसवितांच, आदेलान्तादो यानें त्यांनीं आळसीपणांत दिवस घालवूं नयेत व त्यांस नवीन कट करायास अवकाश मिळूं नये ह्मणून, त्या बेटाच्या ज्या प्रदेशांत

हिस्पान्योला ए-
थें जात असतां
क्युबागुआ आ-
णि मार्गारीता
अशीं दोन बेटें
शोधून काढि-
तां.

याच्या पाठीमा-
गें आदेलान्ता-
दो यानें केलेलें
कृत्य.

आपला भाऊ गेला नव्हता व ज्यांच्याकडून त्यानें आपलें स्वामित्वही कबूल करविलें नव्हतें त्या भागांत स्वारी केली. तेथील लोकांच्या आंगांत यास प्रतिहत करण्याची शक्ति नव्हती, ह्मणून यानें जी जी खंडणी मागीतली ती ती सर्व ठिकाणीं त्यांनीं दिली. परंतु लवकरच त्यांनीं पाहिलें कीं, हें ओझें आपणास तोसवत नाहीं, तेव्हां जरीं त्या जुलूमगारांचें मोठें सामर्थ्य पाहून यांस दहशत बसली होती तरीं त्यांजवर यांनीं शस्त्रें धरिलीं. असें जरीं झालें तरीं हें बंड मोठें भयंकर होतें असें नाहीं. भितरे आणि नम्र अशा इन्दिअन लोकां-बराबर जी लढाई चालली ती मोठ्या संकटाची नव्हती, व तीपासून सिद्धि होईल किंवा नाहीं असा संशयही नव्हता.

परंतु जेव्हां आदेलान्तादो समरंगणांत त्यांच्याबरोबर युद्ध करण्यांत गुंतला, तेव्हां स्पेनदेशच्या लोकांमध्ये एक मोठें बंड उद्भवलें. या बंडाचा नाईक फ्रांसिस रोल्दान होता. या गृहस्थाकडे हुकूम राखण्याचें व लोकांमध्ये तंटाबखेडा उत्पन्न न होई असें करण्याचें काम कोलम्बसानें दिलें होतें. त्याच्या आंगां मोठें पद प्राप्त व्हावें ह्मणून जी इच्छा होती ती केवळ हूडपणाची आणि अविचाराची होती. यामुळें आपले पदवीस अयोग्य अशा तामसी कृत्यांत तो निमग्न झाला. स्वदेशीय लोकांनीं अशा कुमार्गास लागावें ह्मणून जीं त्यानें कारणें सांगितलीं तीं अप्रयोजक होती, व त्यांचा पायाही शुद्ध नव्हता. कोलम्बस आणि याचे दोघे बंधु हे उन्मत्त आणि कडक असा त्यानें यांजवर आरोप ठेविला ; आणि या देशा-मध्ये स्वतंत्र राज्य स्थापण्याचें यांचें धोरण दिसत आहे असें

हा वयाचे भाऊ यांवर रोल्दानाचे दोषारोप. १२७

उठविलें. खानें दुसरें असें वालंट घेतलें कीं स्पेनदेशच्या लोकांतून थोडेशे लोकांस क्षुधा आणि श्रम यांहीं करून टाकावे ह्मणजे, बाकीचे लोक सहज आपल्या ताब्यांत येतील असा यांचा मनसुबा आहे. आणखी खानें असें दर्शविलें कीं कास्तील एथील लोकांस, जेनवा देशांतील जे हे तिघे साहसी लोक यांचे गरीब आणि सोशिक असे गुलाम होऊन राहणें हें अयोग्य होय. ज्या संकटांचा भार मनुष्यांस सोसावा लागतो तीं संकटे अधिकाऱ्याच्या गैरवर्तणुकीमुळे उत्पन्न झालीं असें ह्मणायाची त्यांस आवड असले, आणि परदेशाची शक्ति व वर्चस्व हीं सर्वे देशांचे डोळ्यांत सलत असतात; ह्मणून रोल्दान याच्या आंगां दुसन्यास वश करून घेण्याचा जो गुण असे त्याच्या योगानें त्याच्या देशचे लोकांच्या मनांत त्यांचें सांगणें पक्कें ठसलें. तो गृहस्थ अब्रूचा आणि मोठ्या पदवीचा होता यामुळे त्याच्या सांगण्याचें वजन ही पडलें. स्पेनदेशच्या बहुतेक लोकांनीं त्यास आपला पुढारी केला, आणि अदेलान्तादो व त्याचा भाऊ यां उभयतांवर शस्त्रें धरून त्यांनीं राजसामग्रीचें कोंठार जवरीनें घेतलें, आणि सन्त दोमिंगो एथील किल्ला अवचित जाऊन घ्यावा या-विषयीं प्रयत्न आरंभिला; परंतु दोन देईगो कोलम्बस याच्या सावधगिरीनें व धैर्यानेंच त्याचा बचाव झाला; आणि त्या बंडवाल्यांस खारागुआ प्रांतामध्ये जाण्याचें प्राप्त पडलें. ते तेथें गेल्यावर त्यांनीं स्वतांच अदेलान्तादो याचा अधिकार नमानण्याचें आरंभिलें असें नाहीं, तर इन्दिअन लोकांसही त्यांच्या अमलाखालीं राहूं नये ह्मणून भर दिली.

असा मार्ग धर-
यास त्या बंडाचा नाईक रोल्दान यानें सांगितलेली कारणें.

रोल्दानास पुढें करून बंडवाले राजसामग्रीचें कोंठार जवरीनें घेतात.

ते खारागुआ या प्रांतांत जातात.

१२८ हा आपल्या लोकांची स्थिति पाहून चकित होतो.

यानें कानेरी वे-
टाहून जीं तीन
तारवें पाठविलीं
होतीं तीं वाण्या-
नें अकून खा-
नागुआ एथें ये-
ऊन जागतात.

ज्या वेळेस कोलम्बस सन्तदोमिंगो एथें येऊन उतरला त्या वेळेस त्या लोकांच्या स्थितीमध्ये काहीं धरबंदच राहिला नव्हता. यानें कानेरी वेटाहून जीं तीन तारवें पुढें पाठविलीं होतीं तीं अद्याप येऊन पोहोचलीं नाहींत असें पाहून यास परम आश्चर्य वाटलें. त्या तारवांवरचे कोळी लोक गलबतें चालविण्याच्या कामांत प्रवीण नव्हते, आणि पाण्याच्या प्रवाहास जोरहीं फार होता, सबब तीं तारवें सन्त दुमिंगोच्या पश्चिमेस सुमारे १६० मैलांपलिकडे झुकलीं त्यामुळें खारागुआ या प्रांतांतील बंदरीं त्यांस विसावा घेण्याकरितां येणें प्राप्त पडलें. तेथेंच रोल्दान् आणि त्याचे फंद करणारे लोक जाऊन राहिले होते. रोल्दान् यानें अदेलान्तादोवर जें बंद केलेलें होतें तें त्या नौकाधिपतींस मोठ्या सावधगिरीनें कळूं दिलें नाहीं. त्या लोकांचा विश्वास आपणावर बसावा याकरितां रोल्दान् यानें पराक्राष्टेची युक्ति खर्चून त्यांच्या मनांत असें भरवून दिलें कीं, नवीन ठाणें बसविण्याकरितां जे तुम्ही आपले बराबर लोक आणिले आहेत त्यांस एथील किनाऱ्यावर उतरवावे, ह्मणजे ते खुषकीच्या वाटेनें सन्तदोमिंगो एथें जातील. त्यांनीं आपल्या सांगण्याचा स्वीकार करावा ह्मणोन त्यांजवर शक चालवायास रोल्दानास बहुत कारणें सांगावीं लागलीं नाहींत. हे लोक स्पेनदेशांतील बंदिवान लोकांमधील गाळ होते. आळसीपणा, अनाचार, आणि उत्थत पणाची कृत्ये, हीं त्यांच्या पुरीं माहितीचीं होतीं, आणि बहुतकरून त्यांच्या सर्वईतील राहाटीप्रमाणेंच जी ही उपजीवन करण्याची वृत्ति होती तीच त्यांनीं मोठ्या उत्सुकतेनें पुनः धरिली.

रोल्दान् त्या
सांगण्याची
कामें बहुत
कृत्ये घेणे.

च्या पाठीमागून थोड्या दिवसांनीं तेथील वंदरी जाऊन पो-
होचले. परंतु त्यांच्या जलपर्यटनास फार दिवस लागल्यामुळे,
त्यांच्याजवळची सामग्री बहुतेक खपून गेली, तेणेंकरून ठाणे-
गार लोकांस पुरावा थोडा सांपडला.

अशा हिंमतदार, आणि साहसी लोकांची टोळी रोल्दानास
मिळाली, तेणेंकरून त्यांचें सर्वास भय वाटूं लागलें; आणि तो
मागण्याही मोठमोठ्या मागूं लागला. त्याची कृतघ्नता पाहून
कोलम्बस जरीं फार क्रुद्ध झाला होता, आणि त्याच्या लोकांच्या
दांडगाईमुळे जरीं यास फार संताप आला होता, तथापि यानें
युद्धाची त्वरा केली नाहीं. आपसांत लढाई चेतविण्याच्या कल्प-
नाही मनांत आणायाने कोलम्बस थरत भीत असे; कारण कीं
जरीं त्या लढाईत कोणताही पक्ष प्रबळ झाला, तरीं एकादा वंदरानास
साधारण शत्रु येऊन दोघांचाही नाश करून टाकी, इतका उभयपक्षां
शक्ति आणि बल यांचा न्हास होतो, असें हा सम-
जत असे. त्याच वेळीं कोलम्बसानें असें लक्षांत आणिलें
कीं, ज्या अविचारी बुद्धीनें व तैषानें वंडवाल्यांनीं शस्त्रे ध-
रिलीं, त्या दोनही गोष्टी अद्यापि रोल्दान यास अनुसरून जे
लोक आहेत, त्यांच्या मनांत इतक्या खवळताहेत कीं, तींहींकरून
त्यांतील बहुतेक तर उलटून पडले आहेत, आणि सर्वांनींच
चाकरीविषयीं सुस्तपणा धरिला आहे. अशा कल्पना मनांत
येतांच सर्वांच्या कल्याणाकरितां व आपलें स्थान राखण्या-

त्यांचे बराबर
ती कबुलात
केली वेदियेची.

करितां यानें लढाई करण्याचें सोडून तह करण्याचें योजिलें. यानें यथायोग्य वेळीं सर्कांस जाहीर केलें कीं, जो पुनः आपल्या कामावर येईल, त्यास त्याच्या अपराधाची क्षमा होईल. तेणेंकरून वंडवाल्यांपैकीं बहुतेकांच्या मनांत ती गोष्ट ठसली. स्पेनदेशास परत जाण्याची मोकळीक ज्यांस पाहिजे असेल, त्यांत ती देण्याची कबुलात करून, जे आजारीपणामुळे व निराशेमुळे नवीन देशास फार कंटाळले होते त्या हतभाग्य साहसी पुरुषांस कोलम्बसानें मोहून घेतले. रोल्दान यास पुनः पूर्वीच्या कामावर नेमण्याचें वचन देऊन त्याच्या गर्वाचा परिहार केला. रोल्दान यानें आपले बरोबरच्या लोकांच्या कल्याणार्थ ज्या मागण्या मागीतल्या होत्या त्या कबूल करून कोलम्बसानें त्या लोकांची द्रव्यविषयक इच्छा तृप्त केली. असे त्रासदायक करारनामे करून क्रमाक्रमानें रक्तस्त्राव केल्यावांचून, ज्या घातकी कटापासून ठाण्याचा नाश होईल, असें भय होतें, तो कट मोडून टाकिला, आणि सुरळित क्रम, व्यवस्थेचें राज्य, आणि स्वस्थता, हीं पुनः चालू केलीं.

कबुलात प्रमाणे
त्याचें करणें

वंडवाल्यांबराबर ही कबुलात केली होती ह्मणून, त्यांस त्या वेटांतील वेगळ्या वेगळ्या प्रदेशांत जमीनी दिल्या, आणि प्रत्येक इलाख्यांतील इन्दिअन लोकांस त्या नवीन धन्यांच्या उपयोगाकरितां जमीनीच्या काहीं प्रदेशांत कृषिकर्म करावयास सांगितलें. निर्जाव आणि अशक्त अशा ठाण्यामध्ये ती योजना क्वितीही उपयोगाची असो, तथापि तीमुळे स्पेनदेशांतील लोकांस, जे इन्दिअनलोक त्यांनीं आपल्या सर्व वसाहतींचे जाग्यामध्ये ठेविले होते, ते वांटून घेण्याचें प्राप्त झालें; यामुळे

नाही, तर कोलम्बसास या महाखंडामध्ये पुढे शोध करायामात्र
 प्रतिबंध झाला. कारण त्यास आपला भाऊ अडेलान्तादो, व
 ज्यांस हें काम सांगायामें याचे मनांत होतें ते खलाशी लोक,
 यांस आपला जीव राखण्याकरितां जवळ ठेऊन घेणें प्राप्त
 पडलें. या कृत्यांतून मोकळा होतांच हा जलपर्यटन करीत
 असतां जें दरदिवसाचें वृत्त यानें लिहून ठेविलें होतें तें, व
 नवीन शोधून काढिलेल्या देशांचें वर्णन, आणि ज्या समुद्र
 किनाऱ्यावरून हा गेला होता त्याचा नकाशा, तसेंच तद्देशीय
 लोकांबरोबर व्यापार करून त्यांच्यापासून जें सोने, मोरें आ-
 णि मोठमोठ्या किमतीचे व पाहण्यासारखे पदार्थ मिळिवले
 होते त्यांचे नमुने, हे सर्व भरून आपल्या गलबतांतून कांहीं
 गलबतें कोलम्बसानें स्पेनदेशास पाठविलें. त्या वेळेसच
 यानें हिस्पान्योला एथील बंडाची सर्व हकीकत लिहून पाठ-
 विली. त्यांत फौजेतील दंगेखोर लोकांनीं ठाणें मोडून जाई,
 इतका मोठा दंगा केला, आणि आपल्या अमलदारावर निष्का-
 रण उठून नवीन शोध व सुधारणूक करण्याच्या यत्नास आ-
 डफाटा आणिला, असा त्यांजवर आरोप ठेविला, आणि त्या
 वेटांतील राज्याची चांगली व्यवस्था राखण्याकरितां, व सां-
 प्रत कार्ती दबलेलें बंड कदाचित् पहिल्यापेक्षां अधिक बळा-
 वून उपस्थित होईल, तें समूळ नाहीसें करण्याकरितां, किती-
 एक कायदांविषयीं बोलणें लाविलें. रोल्दान आणि त्याचे

हा नवीन देश
 शोधून काढून
 त्यांतील द्रव्य
 वगैरे स्पेन दे-
 शास पाठवितो.

बंडवले लोक
हा व यांचे भा-
ज यांविषयीं भ-
लेंच सरका-
गास लिहून पा-
टवितात.

सार्थी यांनीं त्याच तारवांमध्ये आपल्या वर्तणुकेचा गुन्हा पदरीं घेऊन माफी मागायास, व कोलम्बस आणि यांचे भाऊ यांज-
वर उलटा आरोप ठेवून स्पेनदेशास लिहून पाठवावयास आळस
केला नाहीं. स्पेनदेशाची कीर्ति व्हावी आणि कोलम्ब-
साचें कल्याण व्हावें असा योग नव्हता यामुळें, कोलम्बसा-
वरील आरोप फेर्दिनान्द आणि इसाबेला यांचे दरबारांत खरा
वाटून अकल्पित गोष्टी घडून आल्या.

परंतु या गोष्टी सांगण्याच्या अगोदर दुसऱ्या किती एक
गोष्टी लक्ष लावण्याजोग्या आहेत, कारण त्या फार उपयोगाच्या
व नवीन खंडाचे इतिहासाविषयींच्या आहेत याजकरितां त्यांचा
विचार करणे उचित आहे. कोलम्बस पश्चिमेस अनुक्रमानें
जलपर्यटन करित असतां पोर्तुगाल देशामध्ये नवीन नवीन
शोध करण्याची हौस मंदावली नाहीं. ती हौस या राज्यां-
तच प्रथम बळावली नंतर चौहीकडेस प्रसृत झाली. ज्या
कोलम्बसाच्या बोलण्याचा आपण प्रथम अविचारानें निषेध
केला, त्यास सिद्धि प्राप्त झाली, हे विचार मनांत आल्यावरून,
पोर्तुगीज लोक केवळ आपणास धिकारून खिन्नच होऊन
वसले असें नाहीं, तर कोलम्बसापेक्षांही मोठमोठी कृत्यें करून
त्याजवर तोड करावी अशी ईर्ष्या, व आपल्या कडून चूक झा-
ल्यामुळें आपल्या देशचें जें नुकसान झालें त्यास भर घालावी
अशी इच्छा, त्या सर्वांनीं आपल्या मनांत धरिली. या हेतूनेंच
इमान्युएल, ज्याची त्याच्या पूर्वजांसारखीच अचाट कल्पना-
शक्ति होती, त्यानें केप गुद होपच्या वाटेनें ईस्त इन्दीज
एथें जाण्याकरितां रस्ता काढण्याची जी त्याच्या पूर्वजांनीं

पोर्तुगीज लोक
कोलम्बसाम
सिद्धि प्राप्त झाली
लेकीं घडून
खिन्न होऊन न
वसनां नवीन
शोध करण्या-
चा क्रम नाल-
वितात.

मोठी मसलत योजिली होती, तीच पुढें चालू केली, आणि सिंहासनाखूड होतांच तेथें जाण्याकरितां आरमार सिद्ध केले, व त्याचा अधिकार वासको दि गामा यास दिला. तो गृहस्थ कुलीन होता, आणि त्याच्या अधिकारास शोभण्या जोगे त्याच्या अंगांत सद्दासना, ज्ञाहाणपण, आणि शौर्य, हे गुण होते. नौका चालविण्याच्या विद्येचा जेव्हां नुकताच आरंभ झाला होता तेव्हां नवीन शोध करण्याकरितां जीं तारवें तयार केलीं होतीं, त्याप्रमाणें सांप्रतचें आरमारही अल्पस्वल्पच होतें. त्यांत सारीं तीन तारवें होतीं, तीं ज्या कामाकरितां तयार केलीं होतीं त्या कामास जितकें सामान सुमान व सैन्याचें बल पाहिजे तितकें त्यांजवर नव्हतें. त्या काळच्या यूरोपीअन लोकांस नियमित देशींचे वारे आणि मुसुमाचे वारे यांची गति माहीत नव्हती. त्या वायूंमुळे अतलान्तिक महासागरांत, व आफ्रिका आणि हिंदुस्थान यांच्या मध्यभागीं जो समुद्र आहे त्यांत, कांहीं ऋतूंत तारवें जाण्यास फार सुलभ पडतें, आणि कांहीं ऋतूंत फार संकट पडतें एवढेंच नाहीं, पण मुळींच तारवें चालवितां येत नाहींत. गामा ज्यावेळेवर निघाला ती वेळ सर्व वर्षामध्ये फारच प्रतिकूल होती. हा १४९७ त जुलई महिन्याचा ९ वे तारिखेस लिस्बोन एथून तारवें हाकारून दक्षिणेस चालिला. तो नवेंबर महिन्याच्या २० वे तारिखेस केप गुद होष एथें येऊन पोहोचण्याच्या अगोदर यास सतत चार महिनेपर्यंत तोंडचा वारा खावा लागला. परंतु या ठिकाणीं त्या वाऱ्याचा जोर कमती होऊं लागला. नंतर ज्या दिवशीं वारा अनुकूल होता

वासको दि गामा कोणत्या प्रकारचा मनुष्य होता याविषयी.

हा ज्या वेळेस निघाला त्या वेळेस वारा तोंडचा होता.

१३४ गामानें शोधून काढिलेल्या देशांचें वर्णन.

हा केष गूढ
होप दास वळ-
सा घालून
इशानीकडे
वेनो.

त्या दिवशीं गामानें त्या भयंकर भूशिरास वळसा घातला, आ-
णि आफ्रिका खंडाच्या कांठानें इशानी कडेस आपल्या गम-
नाचा रोंख धरिला. इतके दिवस या भूशिरापर्यंतच गलवतें
चालविण्याची हद्द होती. गामा कितीएक वंदरीं जाऊन
उतरला, आणि अनेक प्रकारचीं साहसकृत्यें करून मेळिंदा-
शहरापुढें येऊन त्यानें नांगर टाकिला. या साहसकृत्याचें,
पोर्तुगीज इतिहास कर्ते, त्याचें आचरण व शौर्य यांची प्रौढ
परंतु वास्तव प्रशंसा करून, वर्णन करितात. सेनेगाल नदी-
पासून ग्रांजेवारच्या हद्दीपर्यंत आफ्रिका खंडाच्या किनाऱ्या-
वरून जे मोठमोठे देश पसरलेले आहेत त्यांमधील लोकांची
जात रानटी, अजानी, अक्षरशत्रु, आणि कलाकौशल्य व
व्यापार यांमध्ये गैरमाहीत, अशी होती; याशिवाय त्यांचे
तोंडवळे व आंगाचा वर्ण तशाच रीतिभाति युरोप खंडातील
लोकांपेक्षा भिन्न होत्या, असें पोर्तुगीज लोकांच्या दृष्टीस पडलें.
एथून ते असजसे पुढें गेले तसतशी उत्तरोत्तर मनुष्यांची प्रकृति
बदलत व सुधारत चालली हें पाहून, त्यांस जो आनंद झाला
तो वर्णितां येत नाहीं. तो प्रकार असा कीं, त्यांस आशिआ
खंडांतील लोकांसारिखेच चेहेरे जिकडे तिकडे दिसूं लागले,
व सुधारणुकीचीं चिन्हे, तशीच विद्या, आणि मुसलमानी धर्म,
यांची संस्थापना झाली होती, आणि व्यापारही बराच चालू
झाला होता असेही त्यांनीं पाहिलें. त्यावेळेस मेळिंदा वंद-
रांन हिंदुस्थानांतील कितीएक तारवें होती. गामास कार्य-
सिद्धीविषयीं पुरा भरवसा येऊन तो पुढें जलपर्यटन करीत
चालला, आणि १४९८ चे मे महिन्याचा २२ वे तारिखेस

यास कार्य सि-
द्धीविषयीं भर-
वसा घाटून हा
आयें पर्यटन
पुढें चालविना.

मावस्थेप्रत पावलेला जो हा देश एथील संपत्ति, दाट वस्ति, लागवड, उद्योग, आणि कलाकौशल्ये, यांविषयी जी कल्पना याने वांधिली होती, ती प्रत्यक्ष त्या गोष्टींचे दर्शन होतांच कांहींच नव्हे अशी ज्ञाली. परंतु त्याजवळ तेथे ठाणे घालण्या पुरते सैन्य, अथवा प्राप्ति होण्यासारिखा व्यापार करायस चांगला माल, नव्हता ह्मणून, नौकागमनविशा प्रथम निघाल्यापासून जीं पर्यटनें आजपर्यंत झालीं त्या सर्वांत फार दिवस लागलेलें, आणि परम कठीण, असें जें आपण पर्यटन केलें, त्यांत सिद्धि प्राप्त झाली ही बातमी घेऊन, पोर्तुगाल देशास त्वरीत परत गेला. तो लिस्बोनचे बंदर सोडल्यापासून दोन वर्षे दोन महिनें आणि पांच दिवसांनीं १४९९ त सप्तंबर महिन्याच्या १४ वे तारिखेस तेथे जाऊन उतरला.

याप्रमाणें जितक्या भूगोलावर वस्ति आहे तितक्या प्रदेशाची स्थिति कोणत्या प्रकारची आहे, हा शोध करण्यांत पंधराव्या शतकांत जितका उद्योग मनुष्याच्या हातून झाला, तितका त्या शतकाच्या पूर्वीच्या सर्व काळांत झाला नाही. नवीन देश शोधून काढण्याची उमेद प्रथम हलकी आणि सावधगिरीची असे, तेणें करून तिचा फार प्रसार झाला नाही, आणि ती पासून जितके प्रयत्न झाले तितके भिन्नेपणाचे व संशयाचे होते. त्याच उमेदीस सिद्धि होऊं लागल्यामुळे इशारी येऊन तीपासून मोठ्या पराक्रमाच्या आणि साहसाच्या गोष्टी

पूर्वीचा नवीन
शोध करण्या-
विषयीचा उमेद-

मांप्रनकाराचा
नवीन शोध
कमण्याची उ-
मेद.

घडूं लागल्या. जसजशी ती उमेद वाढू लागली तसतशी वळावन चालली; आणि शेवटी ती इतक्या त्वरेनें व सपाळ्यांन वृद्धिगत झाली, कीं तेंणें करून अज्ञान व भीति यांमुळे मनुष्याचे हातून आजपर्यंत जे मोठमोठे शोध होत नसत ते होऊ लागले. पोर्तुगीज लोकांस आफ्रिकेच्या किनाऱ्यावरून केप नोन पासून केप दि वेर्दपर्यंत जातां जातां बहुत करून ५० वर्षे लागलीं. केप दि वेर्द हें केप नोनच्या दक्षिणेस सारें १२ अंशांवर आहे. तीस वर्षापेक्षां कांहीं अल्प काळांत विषुवरेषेच्या पलीकडील गोलार्धांत जाऊन, ते केप दि वेर्दपासून ४९ अक्षांशांचे अंतरावर जें आफ्रिकेचें दक्षिण टोंक तिकडे गेले. त्याच शतकाच्या शेवटच्या सात वर्षांत पश्चिमेकडेस एक नवीन खंड शोधून काढिलें. तें त्या काळीं मनुष्यमात्रास पृथ्वीवरील जितके प्रदेश माहीत होते त्या सर्वांपेक्षां कमी विस्तीर्ण नव्हते. पूर्वेस जे समुद्र व देश अज्ञात होते तेही शोधून काढिले; आणि यूरोपखंड आणि हिंदुस्थानांतील समृद्ध देश यांमध्ये व्यवहार चालू झाला. ह्या व्यवहाराची फार दिवसांपासून इच्छा होती, परंतु हाकालपर्यंत तो गुप्तच होता. आजपर्यंत ज्या गोष्टी थोर आणि वैभवाच्या मानिल्या होत्या त्या, अशा आश्चर्यकारक आणि असंभविक गोष्टींवरावर ताडून पाहतांच, फिक्या पडून अदृश्य झाल्या. मोठमोठे विषय आपोआप दृष्टिगोचर होऊं लागले. त्या विषयांच्या दर्शनानें मनुष्याच्या मनास उत्तेजन येऊन, व आनंद वाटून, तें मोठ्या हौसेनें त्यांच्याकडेस लागलें, आणि त्यानें आपल्या ज्या उत्तम शक्ति त्या नवीन दिशेकडेस खर्चिल्या.

प्राचीन आणि
नवीन गोष्टींचा
मुक्तना केला
असनां जमान
अज्ञानाचें अ-
ंतर दृष्टी पडलें.

स्पेन देशांत नवीन शोध करण्याची उमेद वाढत्ये. १३७

ती उमेद स्पेनदेशामध्ये नवीनच उत्पन्न झाली होती, स्पेन देशचे लोकां नवीन तथापि लवकरच अतिशय वृद्धिंगत झाली. त्या राज्यामध्ये शोधांचें काम नवीन देश शोधून काढण्याविषयीं जितके प्रयत्न झाले तितके जातीच्या खर्चा- सर्व, सरकारी खर्चानें आजपर्यंत एकट्या कोलम्बसानें केले. वर पत्कारि- तात.

परंतु सांप्रत कोलम्बस ज्या देशीं गेला होता त्यांचें यानें जें उत्तम वर्णन केलें त्यास, व तेथील संपत्तीचे जे नमुने दाखविले त्यांस भुलून तेथील उमेदवार लोकांनीं आपल्या खर्चानें आर- मार तयार करून नवीन देश शोधून काढायास कवूल केलें. इकडे स्पेनदेशच्या दरवारचा वसूल मुळीं थोडा असून तो नवीन देश शोधून काढण्याच्या स्वारींत खर्च झाला होता, आणि जरीं या शोधापासून पुढें फार नफा होईल अशी आशा उत्पन्न झाली होती, तथापि सांप्रतच्या खर्चाप्रमाणे नफा झाला नाही, ह्मणून नवीन शोध करण्याचें ओझे आपल्या प्रजेवर घालावें अशी या दरवारची इच्छा झाली होती. सर्व राज्यास कांहीं नफा हो- ण्याचा विचार वृद्धिंगत करण्याकरितां, कल्पक लोकांचा लोभ, कल्पनाशक्ति, व प्रयत्न यांस, साधनीभूत करण्याची संधि, त्या दरबारानें मोठ्या आनंदानें साधिली. परंतु यां विचारांपासून त्या लोकांस नफा होण्याचा संदेहच होता. अशा प्रकारचें बोलणें आलोन्सो दि ओजेदा यानें लाविलें. तो शूर आणि चपल यांत प्रथम ओ- जेदा बोलणें ला- वितो.

कामगार होता, व तो कोलम्बसाच्या दुसऱ्या स्वारींत याच्या बराबर गेला होता. तो गृहस्थ पदवीचा आणि अब्रूचा होता सबब सेवील एथील व्यापारी लोक त्यास फार मानीत असत. या गृहस्थास पर्यटन करण्याकरितां सरकारचा हुकूम मिळत असल्यास आर्ही चार तारवें तयार करून देतो असें त्यांनीं

१३८ ओजेदा नवीन खंडांत जाऊन परत

तें सरकारांत मान्य होऊन तो पर्यटन करितो.

पत्करिलें. हें काम सरकारच्या हिताचेंच होतें. **होसचे** विशपाच्या सबल आश्रयानें अनायासें शाली. **कोलम्बसाचें** अनुमत न घेतां व त्यानें करारनामा करून जे अक्षय्य व हक्क मिळिले विचार न करितां, ओजेदा यास नवीन खंडांत वानगी दिली. त्यास यथास्थित मार्ग कळवा विशपानें **कोलम्बसाच्या** शेवटल्या पर्यटनाचें वृत्त, आणि यानें शोधून काढिलेल्या देशांचे दिले. **ओजेदा** यानें आपलें पर्यटन नवीन चालविलें नाहीं, तर तो लाचार होऊन **कोलम्बस** धरून मे महिन्यांत पारिआच्या किनाऱ्यावर येऊन आणि तद्देशीय लोकांबरोबर व्यापार करूं लागला. पश्चिमेकडेस वळून क्रेप दि वेला एथपर्यंत गेला, किनाऱ्यावरून ज्या ठिकाणापर्यंत **कोलम्बस** गेला च्या पलीकडे वराच लांब गेला. हा देश म्हाभाग आहे असें जें **कोलम्बसाचें** मत त्याचा प्रसंगीत महिन्यांत ओजेदा, हिस्पान्योलाच्या देशास परत आला. या पर्यटनामध्ये यास देशां थोडीशी क्रीर्ति मिळाली, परंतु या स्वारीकरितां त्याची उभारणी केली होती त्यास यापासून झाला नाहीं.

त्याचे बराबर अमेरिगो वेस्पुची गेला होता.

या पर्यटनामध्ये फ्लोरेन्स एथील अमेरिगो यानावाचा एक गृहस्थ ओजेदाबरोबर गेला होता. डेस कोणतें काम असे तें निश्चित नाहीं, परंतु तें

च्या कामांत मोठा माहितगार व नौकाशास्त्रोपयोगी सर्व विषयांमध्ये फारच कुशल होता, झणून या समुद्रपर्यटनामधील सर्व कृत्ये चालविण्यांत त्यास प्रमुख करावा असे त्याचे सोबती स्वसंतोषाने मानीत इतका मोठेपणा यास मिळाला होता, असे दिसते. याने परत येऊन लवकरच आपल्या पराक्रमाचे आणि नवीन शोधाचे वर्णन स्वदेशीय लोकांतून किती एकांस विदित केले, व प्रवासकर्ता काय तो मी अशा गर्वाने आपली महाकृत्ये मोठमोठी दिसत असे करण्यास श्रम करून, याने मोठ्या कुशलतेने व खात्रीने नवीन खंडामध्ये महाद्वीप प्रथम शोधून काढण्याचे यश आपण घेतले असे दिसून येई अशी आपली गोष्ट बनाविली. हे अमेरिगो याचे वर्णन मोठ्या कौशल्याने आणि अलंकारिक रीतीने लिहिले होते. त्यामध्ये याच्या समुद्रपर्यटनाची मनोरंजक गोष्ट, आणि स्वतःसिद्ध पदार्थाविषयी जी याची समर्पक भाषणे, तेथील लोक, आणि जे देश याने पाहिले होते त्यांचा रीतिभाति हीं सर्व लिहिलीं होती. नवीन खंडांतील भागांचे प्रथमतः छापिलेले वर्णन काय ते हेच होते, आणि यापासून मनुष्यमात्राची नवीन व अद्भुत अशा गोष्टीविषयीची जी इच्छा ती तृप्त होईल असे होते, झणून त्याचा त्वरित प्रसार झाला, आणि मोठ्या आश्चर्याने सर्व ते वाचू लागले. जो देश अमेरिगो याने शोधून काढिला असेल असे कल्पिले होते, त्यास हळू हळू याचेच नाव पडत चालले. मनुष्याचे मनाचा कल बहुधा यथार्थ व कारण समजण्याकडेस नसतो; यामुळे ही चुकी तशीच राहिली. सर्व लोकांच्या संमताने भूगोलवरील ह्या नवीन

तो मोठ्या युक्तीने महाद्वीप शोधून काढिल्याचे यश आपण घेतो.

यावरून त्याचेच नाव त्या महाद्वीपास पडते.

भागास अमेरिका हें नाव दिलें. या भाग्यवान् ठकानें धि-
ट्टाईचीं मिषें करून ज्यानें हें नवीन खंड शोधून काढिलें होतें
याच्या कीर्तीचें हरण केलें. अमेरिगो याच्या नावानें को-
लम्बसाचें नाव मागें पाडिलें; आणि अशा अन्यायाच्या कृत्या
विषयीं मनुष्यानें खेद मात्र करावा, परंतु जी चुकी बहुत
कालपर्यंत चालत आली ती नीट करण्याचा समय आतां रा-
हिला नाहीं.

आलोन्सोनी-
न्यो यांचें जल-
पर्यटन.

याचवर्षीं नवीन देश शोधून काढण्याविषयीं दुसरें एक
जलपर्यटन झालें. कोलम्बसानें स्पेनदेशामध्ये नौका-
गमनव्यापाराची हौस उत्पन्न केली एवढेंच नाहीं, परंतु या
नवीन वर्तनक्रमामध्ये ज्यांनीं आपलें नाव गाजविलें असे जे
सर्व पहिले उमेदवार त्यांस याच्याच शिक्षेचें वळण होतें, आ-
णि याचा फर्मा उतरण्याजोगी त्यांस युक्ति व माहिती याच्या
च जलपर्यटनांत प्राप्त झाली होती. आलोन्सो नीन्यो जो
कोलम्बसाच्या हाताखालीं याच्या शेवटच्या पर्यटनामध्ये
चाकरीस होता तो, व सेवील एथील व्यापारी क्रिस्तोफर-
ग्वेरा हे दोघे एक तारूं तयार करून पारिआच्या किना-
ऱ्यास गेले. हें जलपर्यटन, सर्वसाधारण, अथवा स्वदेश-
संबंधीं उद्देशापेक्षां स्वकीय लाभावर विशेष नजर ठेवून चाल-
विलें असें दिसतें. नीन्यो आणि ग्वेरा यांनीं जे शोध केले ते
मोठ्या महत्वाचे होते असें नाहीं, परंतु त्यांनीं स्वदेशीं जें सुवर्ण
आणि मोठें आणिलीं तेणेंकरून त्यांच्या देशचे लोकांस तशा
महत्कृत्यांत शिरावें अशी इच्छा उत्पन्न झाली.

यापासून दुस-
ऱ्या लोकांस अ-
ज्ञा कृत्यांत शि-
रण्याची उमेद
येत्ये.

नंतर लवकरच इसवी सन १५०० त जानेवारी महिन्या-

च्या १३ व्या तारिखेस कोलम्बसाच्या पहिल्या जलपर्यटना- मध्ये जे याचे सोबती होते त्यांतून विन्सेन्त यानेस पिंडोन या नावाचा एक गृहस्थ चार तारवें घेऊन पेलास एथून निघाला. तो मोठ्या धीटपणानें दक्षिणेकडे गेला, आणि विषुववृत्त उलंघन करायला स्पेनदेशांतील लोकांतून यानेंच काय तें प्रथम धैर्य केलें. परंतु माराण्योन अथवा आयझोन लोकांची नदी इचे मुखाच्या पलीकडील किनाऱ्याच्या कोणत्याही प्रदेशावर तो उतरला नाही असें दिसतें. हे सर्व नौकागमन कर्ते यांनीं कोलम्बसाचा अशुद्ध सिद्धांत घेऊन त्यांनीं जे देश शोधून काढिले होते ते विस्तीर्ण असा जो हिंदुस्थान देश त्याचेच भाग होत असें मानिलें.

पिंडोन याचें.
ता० १३ माहे
जानेवारी इस-
वी सन १५००

अमेरिका खंडाच्या ज्या फलरूप प्रांतापर्यंत पिंडोन गेला होता त्या प्रांताचा पंधराव्या शतकाच्या शेवटल्या वर्षीं अधिक चांगला शोध लागला. ईस्त इन्दीज एथें जे गामानें जलपर्यटन केलें त्यांत सिद्धि प्राप्त झाल्यावरून पोर्तुगाल देशच्या राजास व्यापार चालवायास व देशही जिंकून घेण्यास समर्थ असें आरमार तयार करायची उमेद आली. तें आरमार तयार केल्यानंतर त्यानें त्याचा अधिकार पेत्रो आल्वरेज काब्राल यास सांगितला. आफ्रिका खंडाच्या किनाऱ्यावरून गेलें असतां अस्थिर वाऱ्याच्या झुलुका लागून, अथवा वारा वारंवार बंद पडून, आपल्या पर्यटनास प्रतिबंध होईल, अशी याची खात्री होती ह्मणून, तो किनारा चुकविण्याकरितां काब्राल भर समुद्रांत होऊन पश्चिमेसच झाला, आणि विषुववृत्ताच्या पलीकडे दाहा अंशांवर एका अज्ञात देशाच्या तीरा-

पोर्तुगीज लो-
कांचे शोध.

१४२ काब्राळास ब्रेझील प्रांताचा शोध लागतो.

ब्रेझील प्रांत त्यांच्या हस्तगत होता.

वर आपण आलों असें पाहून यास फारच आश्चर्य झालें. आजपर्यंत न पाहिलेलें असें हें अतलान्तिक महा सागरामधील वेढ आहे असें यानें प्रथम कल्पिलें, परंतु किती एक दिवसपर्यंत त्याच वेढाच्या कांठानें जात असतां हा इतका विस्तृत देश कोण्या एका मोठ्या महाद्वीपाचा भाग असावा असें हळुहळु यास वाटूं लागलें. या दुसऱ्या कल्पनेस चांगला आधार होता, कारण कीं, हा देश सांप्रत ज्या दक्षिण अमेरिकेंतील प्रदेशास ब्रेझील असें ह्मणतात त्या प्रांतांतीलच होता. तेथें हा उतरला, आणि तेथील जर्मनीची फलद्रूपता व हवेचें आनुकूल्य फार चांगलें आहे असें मानून, यानें पोर्तुगालच्या सरकाराकरितां तो प्रांत हस्तगत करून घेतला; आणि अशा मोठ्या अतर्कित कृत्याचें इत्थंभूत वर्तमान लिहून लिस्वोन शहरास एक तारूं रवाना केलें. कोलम्बसानें जो नवीन खंडाचा शोध लाविला तो, शास्त्रविद्येकरून प्रकाशित, अनुभवसिद्ध, आणि युक्तिसिद्ध, अशी जी याची स्फुरद्रूप कल्पनाशक्ति, तिच्या प्रयत्नानें झाला; आणि तो मोठ्या धैर्यानें व निग्रहानें चालविला होता. परंतु जो महान् उद्देश उपस्थित करून समाप्तीस नेला, असा मनुष्ये आपल्या बुद्धीचा प्रौढपणा मिरवितात, तो उद्देश, दैवयोगानेंही कदाचित् घडून येतो, असें पोर्तुगीज लोकांच्या या पर्यटनावरून दिसून येतें. कारण कीं, जरीं कोलम्बसाच्या चातुर्यानें मनुष्यांस अमेरिका खंडास नेलें नसतें तरीं काब्राळ यानें दैवयोगानें थोड्या वर्षांनंतर त्यांस या विस्तीर्ण महाद्वीपाची माहिती करून दिली असती.

अपूर्व गोष्ट कदाचिन् दैवयोगानेंही घडून येत्ये.

यांविषयीं प्रतिदिवशीं अधिकाधिक ज्ञान करून घेत होते; व इकडे कोलम्बस आपल्या चाकरीस योग्य अशी जी प्रतिष्ठा आणि स्वास्थ्य, यांचा उपभोग करण्यापासून दूर राहून, आपल्या ताब्यांतील लोकांचा हेवा, व दुष्टबुद्धि, आणि ज्या सरकाराजवळ हा चाकरीस होता त्याची कृतघ्नता, यांपासून जितकीं संकटें प्राप्त होत, तितक्यांही बराबर, झुजत होता. रोल्दानाबराबर एकी केल्यामुळें जरीं बंडवाल्यांचा कट मोडून त्यांचें बळ कमी झालें होतें तरीं, त्या वेढामधील कलहाचें बीज समूळ नाहीसें झालें नाहीं. ज्यांस कोलम्बसाचें करणें आवडलें नाहीं त्यांतून कितीएक याच्या ताब्यांत राहण्याचें नाकबूल करून शस्त्रेंच धरून बसले. तेव्हां त्यांच्या बंडाव्यास प्रतिबंध करण्याकरितां, व त्यांच्या अपराधांबद्दल शिक्षा करण्याकरितां कोलम्बस व याचे भाऊ यांस पाळीपाळीनें लढाई करावी लागे. या गोष्टीपासून सतत उद्योग आणि काळजी उत्पन्न होई, त्यामुळें स्पेनदेशच्या दरबारांत याचे शत्रु ज्या घातकी मसलती करीत त्यांकडेस कोलम्बसास नीट लक्ष ठेवायास सांपडत नसे. ज्यांस कोलम्बसाचा कारभार फारच आवडत नसे त्यांतील पुष्कळ लोकांनीं, यानें सन्त दोमिंगो एथून जीं तारवें पाठविलीं होतीं त्यांबराबर यूरोप खंडास परत जाण्याची संधि साधिली होती. असा जो त्यांचा शेवटचा सर्व आशांचा भंग झाला तेणेंकरून त्या हत-

त्यांतील कित्येक स्पेनदेशास परत येतात.

ने राजा व रा-
णी यांस कोल-
म्बसाविषयी
गाऱ्हाणीं सां-
गून त्रास दे-
तात.

भाग्य लोकांचा कोलम्बसावर जो राग होता तो पराकाष्ठेचाच वाटला. त्यांचें दारिद्र्य आणि विपत्ति पाहून अंतःकरणांत दया उत्पन्न होई, तेणेंकरून ते कोलम्बसावर जे आरोप ठेवीत ते खरेसे वाटत, व ते जीं गाऱ्हाणीं सांगत त्यांत लोक मन घालीत. त्यांनीं आपल्यास दुःख देणाऱ्या गोष्टींचा तपशील वार मजकुर, आणि कोलम्बसावरील फिर्यादींचीं कलमें लिहून, फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्हा यांस लागोपाठ अर्जा करून त्रास दिला. जेव्हां जेव्हां राजा आणि राणी दरबारांत दृष्टीस पडत तेव्हां तेव्हां त्यां सभोवतीं ते लोक गोळा होऊन आपली जी वाकी थकली होती तिचा फडशा करावा ह्मणून फार जिकीरीनें कोलाहल करीत. याशिवाय ज्या पुरुषामुळें आपणास दुःखें भोगावीं लागलीं त्यांचा सूड उगवण्यास आग्रहपूर्वक विनंती करीत; याप्रमाणेंच जेथें जेथें कोलम्बसाच्या मुलांची गांठ पडे, तेथें तेथें ते त्यांचा अपमान करीत, आणि स्पेनदेशांतील सर्व संपत्ति ज्यामुळें धुतली गेली, व एथील लोक ज्यामध्ये जाऊन मरणार मात्र असे नाशकारक देश ज्यानें आपल्या घातकी अपूर्व दर्शनाच्या इच्छेवरून शोधून काढिले, त्या धूर्त पुरुषाचीं तुह्मी पोरें असा उपहास करीत. अमेरिकाखंडापासून आलेले बंडखोर लोक कोलम्बसाचा नाश करावा ह्मणून जो असा धडधडीत प्रयत्न करीत होते त्या प्रयत्नास, दरबारी लोकांतील ज्या लोकांच्या मनांत कोलम्बसाची कार्यसिद्धि आणि मानमान्यता पाहून हेवा उत्पन्न झाला होना, व जे याच्या युक्तीस सर्वदां प्रतिबंध करीत असत, त्यांच्या गुप्त व नाशकारक कारस्थानांमुळें चागलें साहाय्य मिळालें.

या कृत्यास द-
रबारी लोकां-
चेंही साहाय्य
मिळनें.

त्यांचें सांगणें राजा व राणी यांस खरें वाटतें. १४५

त्या गृहस्थांनीं कोलम्बसावर जे दोषारोप आणिले होते ते स्वसंतोषानें व पक्षपातानें ऐकण्याविषयीं फेर्दिनान्द प्रवृत्त झाला. कोलम्बसानें अमेरिकाखंडांतील संपत्तीविषयीं जरीं अतिशयोक्तीचीं वर्णनें केलीं होतीं तरीं, त्या खंडापासून आजपर्यंत इतकें अल्प द्रव्य आलें होतें कीं तेणेंकरून जें आरमार तयार करून पाठविलें होतें त्याचा खर्च भागण्याचेंही, फार दूर होतें. स्पेनदेशानें महाप्रयास केला त्याबद्दल, त्यास नवीन नवीन देश शोधून काढण्याची कीर्ति, आणि दूर दूरच्या देशांवरावर व्यापार करण्याच्या लाभाची आशा, या दोन गोष्टी मात्र कायत्या प्राप्त झाल्या. परंतु नवीन खंड शोधून काढल्यामुळें जो प्रथमतः आनंद झाला होता तो कालगतीनें कमती झाला, व फेर्दिनान्द याचें मन कोलम्बसाच्या कामाविषयीं उदासीन होतें, हणून त्याचें केवळ कीर्तीनेंच समाधान व्हावयाजोगें नव्हतें. त्या वेळेस व्यापाराच्या स्वरूपाविषयीं लोकांचें ज्ञान इतकें अल्प होतें कीं ज्या गोष्टींत तात्काळ लाभ होत नसे, तींत कालेंकरून प्राप्ति होण्याची अथवा हळु हळु आणि सुमाराचें निष्पन्न होण्याची आशा ते अगदींच धरित नसत. यास्तव कोलम्बसाच्या साहस कृत्यांमुळें स्पेनदेश खराबीस आला, आणि याच्या गैरवर्तणुकीमुळें व याच्या आंगीं राजकीय कारभार चालविण्याचें सामर्थ्य नाहीं यामुळें सुवर्गानें परिपूर्ण असा देश ज्यांनीं जिंकिला, यांस त्यापासून कांहींच प्राप्त झालें नाहीं, असें फेर्दिनान्द यानें कल्पिलें. कोलम्बसाविषयीं जिच्या मनांत फार चांगली कल्पना होती, व जिनें यास सतत आश्रय दिला होता, अशी

फेर्दिनान्द कोलम्बसावरील दोषारोप पक्षपातानें ऐकतो.

यानें स्पेनदेश खराबीस आणिला असें ते मानितो.

वास्तविक जी यानें दुःखें दिलीं खांपासूनच उत्पन्न झालें असावें अशी शंका ती धरूं लागली. बादहोस एथील विशप याचा आणि कोलम्बसाचा फार दिवसांचा द्वेष होता ह्मणून खानें इसाबेल्हा राणीच्या मनांतील शंकेस उत्तेजन देऊन ती दृढ करून टाकिली.

त्याचा दुष्ट प-
रिणाम.

कोलम्बसावर जो असा आरोपांचा वर्षाव केला होता तो मनास आणायाम इसाबेल्हा राणीनें आरंभ करिताक्षणींच कोलम्बसास घातक अशी गोष्ट घडण्यांत आली. ती अशी; कालाद्रावा एथील नैट पदवीचा फ्रांसिस दि बोवा-दिला यास, कोलम्बसाच्या वर्तणुकीविषयीं शोध करण्याची, व कोलम्बसावर गैरवर्तणुकीचा आरोप लागू झाला असतां त्यास काढून त्याचें काम आपलेकडे करून घेण्याची, मुक्त्या-री सांगून, हिस्पान्योला एथें जाण्याकरितां त्याची योजना केली. असा गैरचालीचा अधिकार सांगून ज्यास कोल-म्बसाच्या चौकशीकरितां पाठविलें होतें, त्याचा कोलम्बसास दोषी ठरविण्यामध्येच स्वार्थ होता, ह्मणून अशा दोषापासून मुक्त होणें फारच अशक्य होतें. यासमयींच कोलम्बानें त्या वेटांतील सर्व कलह मिटवून टाकून स्पेनदेशीय लोक आणि इन्दिअन लोक या उभयतांनीं आपले ताब्यांत स्वस्थ मुक्ता-ध्यानी राहावें असें केलें होतें, आणि स्पेनदेशच्या राजास पुष्कळ वसूल व लोकांस मोठे लाभ प्राप्त होण्यासारखें, खा-

णींचें काम चालविण्याकरितां, व देशांमध्ये कृषिकर्म करण्या- याचे महत्कु-
करितां, सामानसुमान सिद्ध केलें होतें. अशीं जरीं कृत्ये त्यांकडे बोवा-
केलीं होतीं तरीं त्यांच्या स्वरूपाकडे अथवा त्यांच्या मोठेपणा- दिला लक्ष देत
कडे लक्ष न देतां बोवादिला यानें त्या वेटांत जाऊन उत- नाहीं.
रलेल्या क्षणापासून कोलम्बसास गुन्हेगाराप्रमाणें वर्तविण्याचें
निश्चयात्मक कारण उघड केलें. बोवादिला यानें सन्त
दोमिंगो एथील कोलम्बसाचें घर हाताखालीं घातलें, यास-
मयींच कोलम्बसानें तें नसावें असा योग घडून आला हो-
ता; नंतर त्यानें कोलम्बसाची सर्व चीजवस्त अशा जवरीनें
घेतली कीं, जसें कोणी हणेल कोलम्बसावरील गुन्हा त्यानें
पुर्तेपणीं शाबुदच करून दिला होता काय? याप्रमाणेंच
तेथील किल्ला व राजाचीं कोठारें यांचें स्वाभित्व जवरीनें आ-
पणाकडे घेऊन लोकांनीं आपणास मुख्य अधिकारी मानावें
अशीं त्यानें त्यांस सत्तेनें आज्ञा केली. कोलम्बसानें जे
बंदिवान प्रतिबंधांत ठेविले होते त्यांस सोडून दिले, आणि
यानें आपले वर्तणुकीचा जात्र सांगण्याकरितां समक्ष यावें
असा कोलम्बसास बोवादिला यानें डुकूम पाठविला, त्या
डुकूमाबराबर राजापासून जें त्यास अधिकारपत्र मिळालें होतें
त्याची नकल पाठविली, तींत कोलम्बसानें बोवादिलाच्या
आज्ञेप्रमाणें वागावें असें लिहिलें होतें.

या समयीं फेर्दिनान्द आणि इसाबेह्ला यांची कृतघ्नता व परंतु कोलम्बसा
अन्याय या दोन गोष्टी जरीं कोलम्बसाच्या अंतःकरणास आपणास जें उ-
फार लागल्या, तरीं आपल्यास जें करणें उचित तें करायास चित तें करि-
यानें एक क्षणमात्रही मागें पुढें घेतलें नाहीं. हा यथायोग्य तो.

याची जरी इ-
नकी अर्थविद्या
याची जी हा
द्वैत सोडून
नाही.

मौन्य धरून, आपल्या उभयतां प्रभूची आज्ञा मान्य करून,
त्यांनीं याची चौकशी करण्याकरितां ज्याचेकडे अधिकार
सांगितला होता त्या जुलमी आणि पक्षपाती न्यायाधीशाच्या
दरवारात लागलाच गेला. परंतु बोवादिला यानें कोल-
म्बसास आपले सक्षम न आणितां यास कैदी करून याच्या
पायांत मोठमोठ्या विज्ञा ठोकून यास गलबतावर पाठवून
शिवें असा हुकूम केला. अशा प्रकारें प्रतिष्ठेची हानि होई
इतकें जरीं दैव प्रतिकूल झालें तरीं ज्या धैर्याविषयीं कोल-
म्बसाची प्रसिद्धि होती तें धैर्य यानें सोडिलें नाहीं. स्व-
कीय प्रामाणिकपणाविषयीं मनोमय साक्षी बाळगून, व आपण
संपादन केलेल्या मोठमोठ्या वस्तूंचा विचार करून, कोल-
म्बसानें आपलें समाधान करून घेतलें, आणि आपल्या आब्रू-
ची जी अशी हानि केली ती यानें स्वस्थचित्तानें व प्रौढपणानें
महान केली. या समयी याच्या दुःखांचा परिहार करण्या-
करितां याच्या जिव्हाव्याचेंही कोणी नव्हतें. बोवादिला
यानें तेथील टाणेगार लोकांस हवी तशी माफी देऊन, व इ-
न्दिअन लोक आमच्या ताब्यांत द्यावे असा ज्यांनीं अर्ज केला
होता, त्यांस त्या मोठ्या उदारपणाच्या देणग्या देऊन, आणि
शिक्षा करण्याची व राज्यकारभार चालविण्याची लगाम सैल
नाडून, त्या लोकांची इतकी आतिशय कृपा संपादन केली
कीं, ज्या स्पेनदेशीय लोकांस दारिद्र्यामुळें अथवा गुन्हा लागू
आल्यामुळें स्वदेश सोडणें प्राप्त झालें होतें, व जे दैवावर हवाला
घालून उद्योग पहाण्यास निघाले होते, त्यांनीं अशी कोलम्ब-
साची अप्रतिष्ठा व प्रतिबंध पाहून, अनुचित समाधान

होवयाचे असे
सांगितले असे
ज्यांनीं असे
सांगितले असे
सांगितले असे

दर्शविलें, आणि आपले स्वभाव व आपल्या उपजीविकेच्या प्राचीन चाली यांस योग्य अशी मनःपूत स्वतंत्रता आतां आपणास भोगायास सांपडेल अशी आपली आपणास थोरवी दिली. अशा प्रकारें कोलम्बसार्चीं कृत्यें दूषित करण्याकरितां, व याच्या अब्रूस कलंक लाविण्याकरितां जे पुरुष सिद्ध होऊन वसले होते, त्यांपासून बोवादिला यानें कोलम्बसावर आरोप आणण्याकरितां साधनें जना केलीं. कर्षीं न घडण्याजोगे आणि विलग असे जे कोलम्बसावर दोषारोप आणिले होते त्या सर्वांचा यानें स्वीकार केला. कोलम्बसाच्या अपराधांची वातमी सांगणारा कसाही दुष्कीर्तीचा असला तरी बोवादिला यानें त्याचा निषेध केला नाही. अशा रीतीनें चौकशी करून जो अनुचित आणि पक्षपाताचा निर्णय ठरिवला तो स्पेन देशास पाठवून दिला, आणि त्या समयांचि कोलम्बस व याचे दोघे बंधू यांस विड्यासकट स्पेन देशास घेऊन जावें असा हुकूम केला. अशा प्रकारें त्यांचा मानभंगच करून राहिला नाही तर त्या तिघांनीं परस्पर सुख समाधानाच्या गोष्टी सांगून आपल्या दुःखाचा परिहार करूं नये ह्मणून बोवादिला यानें दुष्ट बुद्धीनें त्यांस वेगळ्या वेगळ्या तारवांत अडकून टाकिलें. बोवादिला याचीं मनःपूत आणि मानहानि करणारीं कृत्यें पाहून हिस्पान्योला एथील सर्व स्पेनदेशीय लोकांनीं आपल्या नावास व देशास बद्दल लागे अशी त्या कृत्यांस जरीं मान्यता दिली तरीं, त्यांमधील एका मनुष्यास कोलम्बसानें जीं महत्कृत्यें केलीं होतीं त्यां विषयींचा बराबर समज होता, ह्मणून याच्या पदवीस व वयास

याची मानहानि इच्छितान्यांपासून याचे चौकशीची साधनें जमवितो.

अशा दुराचरणास मान्यता देऊन स्पेनदेशीय लोक स्वदेशास बद्दल लावितात.

कोलम्बस हा- आणि मोठेपणास योग्य जो श्रेष्ठपणा व करुणा या दोहोंचेही
 वास्तव्यास व- विचार त्याच्या मनास अगदीं लागून गेले होते. ज्या गलव-
 यांचे व उतर- तामध्ये कोलम्बसास कैद केले होते त्याचा मुख्य अधिकारी
 कोलम्बस हा- आलोनसो दि वालीजो हा त्या बेटाच्या हद्दींतून पार पडतांक्ष-
 णांच मोठ्या सन्मानानें कोलम्बसाजवळ आला, आणि अन्या-
 यानें याच्या पायांत ज्या विड्या घातल्या होत्या त्या मी का-
 टून टाकितों असें ह्मणाला. त्या समयीं कोलम्बसानें शुद्ध
 अंतःकरणास उचित अशा संज्ञापानें उत्तर केले कीं; “मी
 आपल्या उभयतां प्रभूंच्या आज्ञेस्तव या विड्या धारण केल्या
 आहेत, येणेंकरून यांच्या इतर आज्ञेप्रमाणें ही आज्ञाही मी
 मान्य केली आहे असें त्यांचे दृष्टीस पडेल. आणि त्या उभय-
 तांच्या आज्ञेवरून ज्यापेक्षां मला हा प्रतिबंध प्राप्त झाला आहे
 त्यापेक्षां यापासून त्यांचीच आज्ञा मला मुक्त करील.”

यास वंदिवान
 करून आणि-
 त्यास हें केलें
 यास वंदिवान
 करून ही गोष्ट.

स्पेनदेशास जाण्याकरितां जें हें जलपर्यटन चालविलें
 होतें तें दैवयोगेंकरून फारच लवकर समाप्तीस गेलें. को-
 लम्बसास वंदिवान करून व पायांत विड्या ठोकून स्वदेशीं
 आर्गांत आहेत ही बातमी फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्हा यांस
 कळतांच, या कृत्यापासून सर्व लोकांस परम आश्चर्य वाटेल,
 आणि आपणास दोषावह अशा गोष्टी त्यांच्या मनांत ठसून जा-
 तील, असें त्यांस तत्काळ कळून आलें. त्या उभयतांस प्रथमच
 असें दिसून आलें कीं पराक्राष्टेची मोठीं बक्षितें देण्यास योग्य
 अशां कामें ज्यानें वजाविलीं, त्याची अशी अयोग्य फेड केलेली
 पाहून सर्व यूरोपखंड क्रोधभरित होऊन जाईल, आणि ज्या
 लोकांचें कोलम्बसानें मोठें हित केले त्या लोकांची अनीति

व ज्या राजांचे आणि राणींचे राज्य याने एवढ्या लौकिकास चढविले खांची कृतघ्नता, यांविषयीं ते वगना करूं लागेल. त्या उभयतांनीं स्वकीय आचरणाविषयीं लज्जित होऊन, यास जो हा तोटा झाला तो भरून देण्याकरितां, व त्यापासून आपले अब्रूस जो डाग लागेल तो काढून टाकण्याकरितां, तत्काल कोलम्बसास बंधनिर्मुक्त करण्याचा हुकूम देऊन, यास दरबारास येण्याकरितां आमंत्रण केले, आणि याच्या पदवीस योग्य असा जामानिमा करून याने दरबारांत यावे ह्मणून द्रव्यही पाठवून दिले. कोलम्बस जेव्हां समक्ष येऊन पोहोचला तेव्हां हा जाऊन आपल्या उभयतां प्रभूंचे पायीं लागला. त्या समयीं कोलम्बस कांहीं वेळपर्यंत उगाच स्वस्थ राहिला, कारण कीं याच्या मनांत जे नानाप्रकारचे विकार घोळत होते तींहींकरून याच्यानें कांहीं काळपर्यंत तोंडांतून एकही अक्षर काढवेनासें झाले. शेवटीं सावधान चित्त होऊन, कोलम्बसाने विस्तारपूर्वक संभाषण करून, आपला प्रामाणिकपणा तसेच चांगले उद्देश यांविषयीं मुद्यापत्यानिशीं खात्री होण्याजोगीं प्रमाणें दाखवून, आपली वर्तणूक निर्दोष आहे असे सिद्ध केले, आणि जे शत्रु याचे केवळ द्रव्य द्वारा नुकसान करून समाधान न पावून याची जी केवळ प्रतिष्ठा आणि कीर्ति मात्र उरली होती तिचाही अपहार करण्याविषयीं उद्योग करित होते, खांची दुष्टबुद्धि साक्षिपूर्वक उघड करून दिली. या समयीं फेर्दिनान्द याने मोठ्या सौजन्यानें व इसाबेळारारणाने मोठ्या प्रीतीनें आणि सत्काराने कोलम्बसाचे आदरआतिथ्य केले. जी गोष्ट घडली तींविषयीं

हा समक्ष आल्यावर आपली वर्तणूक निर्दोष आहे असे प्रमाण स्थापित करितो.

कांज्या व माले
आपणावरील
होण उद्दिष्टात.
कांज्या व माले
दिवाण पदच्युत
कांज्या व माले

कांज्या व माले
आपणावरील
होण उद्दिष्टात.

उभयतांनीं फार खेद करून ती गोष्ट आपणास कळून झालीं नाहीं असें दर्शविलें; आणि कोलम्बसास यापुढें आश्रय व हुद्दा हीं देण्याविषयींचें त्यांनीं कबूल केलें. परंतु बोवादि-
ला यानें जीं धट्टाईचीं कामें केलीं त्यांत आपलें अंग नाहीं असें दाखविण्याकरितां, जरीं त्यास पदच्युत कैला तरीं कोल-
म्बसानें जे देश शोधून काढिले होते त्यांची सुभेदारी, व तेथील हक्क, पुनः याच्याकडे सांगितलें नाहींत. कोलम्ब-
सास दिलेल्या उपद्रवांचा सूड उगवणारे आपण आहों असें दाखविण्याचें जरीं त्या उभयतांच्या मनांत होतें तरीं ज्या दुष्ट मन्तरामुळें बोवादिला यास कोलम्बसाची अप्रतिष्ठा करण्या-
जोगा अधिकार दिला होता तो मत्सर अद्याप त्यांच्या पोटांत होताच. ज्या पुरुषानें त्या उभयतांवर महान् उपकार करून त्यांत वृद्ध करून टाकिलीं होतीं त्याजवर विश्वास टाकायास त्यांच्या मनांत भीति उत्पन्न झाली, ह्मणून त्यांनीं कोलम्बसास नानाप्रकारचीं मिषेकरून दरबारांत ठेवून घेतलें, आणि अल-
कान्तेरा एथील लष्करी खात्यांतील नैट पदवीचा निकोलास दि ओवान्शे या नावाचे गृहस्थास हिस्पान्योला एथील राज्य कारभार सांगितला.

ज्या उभयतांच्या हस्तांपासून कोलम्बसानें पूर्वीं भोगिले-
ल्या दुःखांचा परिहार होण्यासारिखा दिसला, त्यांपासूनच ही नवीन हानि उपस्थित झाली असें पाहून कोलम्बस फारच त्विन्न झाला. स्वकीय प्रामाणिकपणाविषयीं अदेशा येणारी अथवा छलकरण्याच्या मिषानें योजिलेली गोष्ट माहात्मे पुरु-
षांच्या अंतःकरणास फारच लागले. स्पेनदेशीय लोकां-

पासून कोलम्बसाने त्या दोनही गोष्टींचा अनुभव घेतला होता; आणि त्यांच्या अयोग्य आचरणावरून कोलम्बसास इतका संताप आला की, त्यामुळे याच्या मनांत जे विचार उद्भवले ते याच्याने मनांत ठेवले नाहीत. जेथे जेथे हा जाई तेथे तेथे स्पेनदेशीय लोकांची कृतघ्नता दर्शविण्याकरितां, याच्या पायांत ज्या विड्या घातल्या होत्या त्या आपले बराबर नेई. याच्या खोलीमध्ये त्या सदोदीत टांगलेल्या असत. मी मेलों ह्मणजे त्या माझ्या समागमें पुरून टाकाव्या असें यानें सांगून ठेविलें होतें.

अशा समयी नवीन शोध करण्याचे उभेदीस, स्पेनदेशामध्ये ज्या पुरुषानें ती प्रथम उपस्थित केली होती त्याची अशी दुर्दशा करून टाकिल्यामुळे, जरीं भोठाच धोका प्राप्त झाला होता, तरीं, ती मंद आणि निर्बल होऊन राहिली नाही. जानेवारी महिन्यामध्ये रोडेरीगो दि बास्तीदास या नावाच्या एक विख्यात गृहस्थानें ज्युअन दि ला कोसा यास पातीदार घेऊन दोन तारवें सिद्ध केली. ज्युअन दिला कोसा यानें कोलम्बसाच्या हाताखाली याच्या दोन्ही जलपर्यटनांमध्ये चाकरी केली होती, ह्मणून स्पेन देशामध्ये त्यास नौका चालविण्याच्या कामांत फार कुशल मानीत असत. ते दोघे शुद्ध महाद्वीपाकडे गलवताची नाळ धरून पारिआच्या किनाऱ्यावर येऊन पोहोचले; नंतर पश्चिमेकडेस जाऊन हल्लीं ज्या प्रांताची तिएरा-फिर्मा या नावानें प्रसिद्धि आहे, त्याचा दिं वीला भूशिरासून दारियेनच्या अखातापर्यंत सर्व किनारा त्यांनीं शोधून काढिला. नंतर थोड्याच दिवसांनीं ओजेदा हा आपला पूर्वीचा सो-

जेथे जतो तेथे आपल्या बराबर विड्या नेऊन स्पेनदेशाप लोकांची कृतघ्नता दर्शवितो.

वास्तादाम आणि दिलाकोसा हे जलपर्यटनांकरितां निघतात.

ओवान्दोस हिस्पान्योला एथें त्वरित पाठविण्याचें कारण.

ओवान्दोस यांचे
दुसरे वलपय-
नम.

वती अमेरिगो वेसपुची याबरावर दुसऱ्या जलपर्यटनाकारितां
निघाला; आणि वास्तीदास हा ज्या ठिकाणीं जाऊन उत-
रला होता तें ठिकाण यास माहीत नव्हतें ह्मणून त्याचीच
वाट धरिली, आणि तो ज्या ज्या ठिकाणीं येऊन लागला
होता त्या त्या ठिकाणीं हा येऊन लागला. वास्तीदास याचें
जलपर्यटन सुखावह आणि लाभदायक असें होतें, आणि तेंच
ओजेदा याचें फार क्लेशदायक व लाभशून्य होतें; परंतु या
दोहोंपासून शोध करण्याची उत्सुकता फारच वाढली, कारण
स्पेनदेशीय लोकांस अमेरिका खंडाचा जसा जसा अधिक
शोध लागत गेला, तशी तशी त्यांची तेथील संपत्ति आणि
फलद्रूपता यांविषयींची कल्पना अधिकाधिक वाढूं लागली.

ओवान्दोचे
पर्यटनाची
मदारी.

हे पराक्रमी पुरुष आपलीं जलपर्यटनें करून माघारे ये-
ण्याच्या अगोदरच नवा नेमलेला हकीम ओवान्दो यास हि-
स्पान्योला एथें नेण्याकरितां सरकारी खर्चावर एक आरमार
तयार केलें होतें. बोवादिला यानें जो अविचाराचा वर्तन-
क्रम चालविला होता तो बंद करण्याकरितां, ओवान्दो याचें
तेथें जाणें आवश्यक होतें; त्यानें जें तेथें गैररीतीचें काम
चालविलें होतें तेणेंकरून वसाहतीचा नाश होऊन जाईल
असेंही भय वाटूं लागलें होतें. कोलम्बसास नाशावह अशी
जीं आपण कृत्यें केलीं तीं फार जुलुमाचीं आणि अन्यायाचीं
आहेत, असें मनामध्ये पक्केपणीं समजून, आपल्या स्वदेशीय
लोकांचा मनोभाव व त्यांच्या अविचाराच्या कल्पना यांप्रमाणें
गगून, त्यांची कृपा व आश्रय हीं दोनही संपादन करावीं हाच
मुख्य हेतु त्यानें आपल्या मनांत धरिला होता; याच हेतूनें त्यानें

हरएक गोष्टीविषयीं वसाहतीची भरभर होण्याकरितां उपयोगी पडण्यासारिखे जे कोलम्बसानें कायदे ठरविले होते त्यांची अगदीं उलटापालट करून टाकिली. तो प्रकार असा; दुराचारी आणि दुर्वृत्त असे जे त्या वसाहतींत लोक होते, त्यांस कायदा व ताबेदारी यांच्या प्रतिबंधांत वागण्याची सवई लागण्याकरितां उपयोगी जी मोठी शिक्षा करायाची ती न करितां, त्यानें त्यांस इतकी निरंकुश मोकळीक दिली होती कीं तिणेंकरून ते हवे तसे नाचूं लागले. इन्दिअन लोकांचें रक्षण करण्याचें सोडून त्या बापुड्यांवर जुलूम चालविण्याची त्यानें शिकेमोरतबानिशीं परवानगी दिली होती. जे पूर्वींचे अनर्थ भोगून जिवंत राहिले होते त्यांच्या वेगळ्यावेगळ्या टोळ्या वांधून, आपल्यास अनुसरून जे लोक होते त्यांस ते मालमत्तेप्रमाणें वांटून देऊन, त्या वेटांतील सर्व लोकांस त्यानें पूर्ण दास्यत्वावस्थेस आणून मिळविले. स्पेनदेशीय लोकांचा द्रव्यविषयक लोभ फारच अतिरिक्त होता, यामुळें संपत्तीच्या प्राप्त्यर्थ सुवर्णाच्या शोधावांचून दुसरी युक्ति ते करून पाहात नसत; याकरितां तें दास्यत्व जसें अन्याय्य होतें तसेंच दुःखदायकही झालें. मनामध्ये दया न धरितां, व सारासार विचार न पाहतां जे मालक त्या इन्दिअन लोकांपासून हवें तसें काम घेत ते मालक त्या इन्दिअन लोकांच्या जुटीच्याजुटी पर्वतावर हाकून नेत, आणि त्यांस खाणीमध्ये काम करायास लावीत. हा जो त्यांस श्रम पडे तो त्यांच्या बलास व त्यांच्या उदरनिर्वाह करण्याच्या पुरातन चालीस अगदींच अनुसरून नव्हता, ह्मणून त्या लोकांची ती अशक्त जात इत-

बोवादिला
कोलम्बसाचे
कायदे सोडून
हवी तशी वर्त-
णूक करिता.

की लवकर खंगून गेली की, त्या देशांतील प्राचीन राहाणवा-
ल्यांचें शीज लवकरच निर्मूल होण्याच्या दशेस आलें होतें.

ही जी अशी अव्यवस्था झाली होती तिचा लवकर बंदो-

नवीन खंडांत
अव्यवस्था हा-
ल्यामुळे ओवा-
न्दे यांत वरिष्ठ
अवस्थित.

बंद करवाव ह्मणून, ओवान्दो यास तिकडे जाण्यास फार
जलदी करावी लागली. नवीन खंडास जाण्याकरितां आ-
जपर्यंत जीं आरमारें तयार झालीं होतीं त्यांपैक्षांही मोठें आर-
मार याच्या ताब्यांत होतें. या आरमारांत ३२ तारवें होतीं,
आणि नवीन खंडांत जाऊन राहण्याच्या उद्देशानें निघालेलीं
२५०० मनुष्ये त्यांजवर होतीं. जेव्हां तो एवढी थोरली
कुनक घेऊन तेथें जाऊन पोहोचला, तेव्हां बोडादिला यानें
आपला अधिकार त्याच्या स्वाधीन केला. नंतर बोडादिला
यानें आपल्या वर्णकुकीचा जात्र सांगण्या करितां तत्काल स्पेन-
देशास परत जावें, असा त्या नवीन हाकीमानें हुकुम केला, व
या समयांच रोल्दान व बंडवाल्यांतील जे दुसरे प्रमुख होते
त्या सर्वांनींही तें बेट सोडून जावें असें केलें. तद्देशीय लोक
स्पेन देशच्या राजाची स्वतंत्र प्रजा होय, ह्मणून त्यांच्या
मनांत नसतां, व त्यांस त्यांच्या कामाप्रमाणे मेल न देतां, त्यांच्या
पासून चाकरी घ्यावयाची नाही, असें त्या हाकीमानें सर्व लो-
कांस जाहीर केलें. स्पेन देशीय लोकांच्या बंदोबस्ताविषयीं
नाना प्रकारचे कायदे केले, त्यांमध्ये ज्या सनःपूत आचर-
णाचें वसाहतीचा इतका नाश झाला, तसल्या आचरणाची
भगदीं मनाई केली; आणि ज्या कायद्यांच्या व ज्या व्यवस्थे-
च्या अनुरोधानें वसाहतीची स्थापना झाली, व जाहीकरून
तिची वृद्धि आणि स्थिरता होणार त्या कायद्यांस व त्या व्यव-

ही जाऊन तेथें
अवस्था क-
रिते.

स्थेस सर्वांनीं मानावें असें केलें. सरकारी काम ज्या लोकां-
कडे नव्हतें ते खाणीमध्ये कामें करून मोठी भिल्लकत भिल्ल-
विज्ञान असें लोक कल्पित असत; याचा नियम बांधून टाका-
वा ह्मणून असा हुकुम फिरविला कीं, सर्व सोनें, मिश्र धातूपा-
सून शुद्ध धातू काढण्याचें जें सरकारी स्थल आहे, तेंच आ-
णावें, आणि त्यांतील अर्धें सरकारास द्यावें.

सोन्याविषयी
नियम बांधि-
तो.

कोलम्बसानें ज्या वसाहतीची स्थापना केली होती
तीमध्ये स्वस्थता व सुख हीं राहण्या करितां अशा प्रकारचे
यत्न चालले असतां, इकडे कोलम्बस त्या कृतघ्न दरबाराची
कृपा संपादन करण्याचा जो असंतोषकारक उद्योग त्यामध्ये
गुंतला होता. हा मोठ्या योग्यतेचा आणि मोठमोठीं कामें
बजावलेला असा जरीं होता, तरीं, यानें जी त्या दरबारास
विनंती केली होती ती निष्फल झाली. यानें अशी मागणी
घातली होती कीं, १४९२ त जो करार नामा ठरला आहे,
त्याप्रमाणें मी शोधून काढलेल्या देशांतील हाकिमाच्या जा-
ग्यावर माझी पुनः स्थापना करावी. परंतु या समयीं दैवा-
ची प्रतिकूलता अशी विलक्षणिक आली कीं, कोलम्बसानें
आपल्या हक्काच्या मागणीस लागू पडे अशी जी जी गोष्ट सां-
गितली, ती ती त्या मत्सरी राजास त्या मागणीचा निषेध करा-
यास साधक झाली. कोलम्बसानें जे शोध केले त्यांचें महत्त्व
व त्यांच्या भौत्यवृद्धीची आशा या दोन गोष्टींवरून फेरिदिनान्द
याच्या मनांत असा विचार आला कीं, करारनाम्यामध्ये
ज्या देणग्या लिहिल्या आहेत त्या फारच मोठ्या व न्याय-
विरुद्ध आहेत. सांप्रत कालींच जो अधिकार इतका मोठा

कोलम्बसानें
स्थापिलेल्या व-
साहतीची अशी
व्यवस्था होत
असतां, इकडे
कोलम्बस त्या
कृतघ्न दरबारा-
ची व्यर्थ उपा-
र्जना करितो.

३५८ याची नवीन शोध करण्याची उमेद खच्चत नाही.

दिततो व पुढे भयप्रद होण्यासही जो कमी नव्हे तो आपल्या रयतेतील मनुष्यांवर टाकायास फेर्दिनान्द याच्या पोटांत भीति आली. फेर्दिनान्द यानें इसाबेझा राणीच्या मनांत ही त्याच शंका भरवून दिल्या; नंतर त्या उभयतांनीं, क्षुल्लक व अयोग्य अशीं नाना प्रकारचीं मिषें करून, देवास स्मरून केलेल्या करारनाम्यांत ज्या गोष्टी लिहिल्या आहेत त्याप्रमाणें करावें, अशी जी कोलम्बसानें विनंती केली होती, तिची उडवाउडव केली. कोलम्बस स्पेन देशच्या दरबारांत नुमारें दोन वर्षेपर्यंत एक्या दीन अर्जदाराप्रमाणें जात होता; नंतर यास असें वाटलें कीं फेर्दिनान्द याच्या मनांतली अविचाराच्या कल्पना व भयें या दोन गोष्टी काढून टाकण्याचें करार अज्ञक्य आहे. शेवटीं अशा मतलबी आणि निर्दय राजाजवळ मी न्यायाच्या अथवा योग्यतेच्या हक्कांची मागणी मागण्यामध्ये वृथा श्रम केला, असें कोलम्बसास समजून आलें.

परंतु ही जी अप्रौढपणाची फेर्दिनान्द यानें फेड केली तिजेंकरूनही, ज्या महदुदेशानें कोलम्बसाचे शोधक कल्पनाशक्तीस जागृत करून याची नवीन शोध करण्याविषयीं प्रवृत्ति केली होती, तो उद्देश एक सारखा पुढें चालविण्याची याची उमेद खच्चली नाही. ईस्तइन्दीज एथें जाण्याकरितां नवीन मार्ग शोधून काढावा हीच याची मूळची आणि भावडनी युक्ति होती. या युक्तीविषयीं अद्यापकालपर्यंत ही याच्या मनांत विचार घोलतच होते. कोलम्बसानें पारिभा एथें जें स्वतः जलपर्यटन केलें, त्यामध्ये यानें जें लक्षपू-

र्वक अवलोकन केलें होतें तेणेंकरून, व तदेशीय लोकांच्या संशययुक्त सांगण्यावरून, आणि बास्तीदास व दि ला कोसा यांनीं जें आपल्या जलपर्यटनाचें वृत्त सांगितलें त्यावरून, यानें अमेरिका महाखंडाच्या पलीकडे ईस्तइन्दीज एथपर्यंत विस्तृत झालेला असा एक समुद्र आहे अशी यानें कल्पना मनांत आणिली, आणि त्यांत ईस्तइन्दीज व ज्ञात समुद्र यांच्यामध्ये व्यापार चालू होण्यासारिखी एकादी सामुद्र धुनी अथवा संयोगीभूमि सांपडेल अशी अशाही धरिली. पुढें मोठा उदय होण्यासारिखी जी ही कल्पना सुचली तिणेंकरून कोलम्बसानें असें कल्पिलें कीं ती सामुद्रधुनी अथवा संयोगीभूमि दारियेनच्या अखाताजवळच असावी. ही कल्पना मनांत

भरतांच, कोलम्बस जरीं वयस्क, व श्रमेंकरून थकलेला, आणि दुखण्यामुळें अगदीं जर्जर झालेला, असा होता, तरीं तरुण पराक्रमी पुरुषांस जो आनंद असतो त्या आनंदानें, ज्या जलपर्यटनामुळें ही मोठी गोष्ट सिद्धीस जाऊन पहिल्यापासून जी महद्युक्ति तडीस नेण्याचें यानें योजिलें होतें तिची पूर्णता होण्या सारिखें होतें, तें पर्यटन करण्याचा पत्कर घेण्याचें यानें बोलणें लाविलें. यासमयीं फेर्दिनान्द आणि इसाबेह्ला या उभयतांनींही याच्या बोलण्याकडे चांगला कान द्यावा अशा क्रितीएक गोष्टी जुळून आल्या. ज्या पुरुषाच्या मागण्या कबूल करणें त्या उभयतांस अयुक्तिक दिसलें, व ज्याच्या सेवेची उपेक्षा करणें तर अयोग्य होतें, अशा पुरुषास एकाद्या प्रतिष्ठित उद्योगाच्या मिषानें दरबारांतून काढून टाकण्याचा त्यांस आनंदच होता. कोलम्बसास बक्षिसें देण्या-

हा अगदीं अशक्त झाला होता तरीं हा नवीन पर्यटन करण्यास प्रवृत्त होतो.

१६० याचे पुक्तीवर विश्वास ठेवण्याचे कारण.

याचे पराक्रमा-
च्या अनुभवा-
वरून याचे
सिद्धिद्विषयी उ-
भयतांचे मनात
संशय राहत
नाहीं.

विषयीं जरी त्या उभयतांची निरीच्छा होती, तरी कोलम्बसा
च्या गुणांविषयीं तीं अनभिज्ञ नव्हतीं; आणि याचे कौशल्याचा
व याचे वर्तणुकीचा जो खास अनुभव आला होता तेणेंकरून
याच्या कल्पनेस मान्यता देण्यास, व याच्या सिद्धीवर भरंवसा
ठेवण्यास, एक सवल कारण होतें. याविचारांस यापेक्षांही
प्रबल असें तिसरें एक कारण उपस्थित झालें, तें असें; सुमारे
याच वेळीं काब्राल याच्या ताब्यांतील पोर्तुगीज लोकांचें आ-
रमार इन्दीज एथून परत आलें; त्यांतील वारदानाची समृद्धि
पाहून यूरोप खंडांतील लोक पूर्वेकडील संपत्तीची व सुपी-
काची आजपर्यंत जी कल्पना बांधीत तीपेक्षां अधिक निश्च-
याची कल्पना करायास ते समर्थ झाले. स्पेनदेशीय लोकां-
पेक्षां पोर्तुगीज लोकांचे शोध अधिक सकल होत गेले. का-
रग ज्या देशांमध्ये उद्योग, कलाकौशल्यें, आणि शोभा, हीं
वृद्धिगत झालीं होती, व ज्या ठिकाणीं पृथ्वीवर अन्यदेशां-
पेक्षां फारच पूर्वीं व्यापार चालू होऊन त्याची अधिक वृद्धि
झाली होती, असे देश त्यांनीं शोधून काढून त्यांच्या बराबर
व्यवहार चालू केला होता. जे जिनस फारच शैल्यवान
होत, व ज्यांची अपेक्षाही फार होती, त्या जिनसांमध्ये पोर्तु-
गीज लोकांस पहिल्या जलपर्यटनांतच त्वरित आणि पुष्कळ
नफा मिळाला; व लिस्बोन शहर तत्काळ व्यापाराचें आणि
संपत्तीचें स्थान झालें; आणि इकडे स्पेनदेशास तर पश्चिमे-
कडील खंडांतून दीर्घ कालानें प्राप्त होणारीं सुखें व भविष्य-
कालीं प्राप्त होणारे लाभ यांची आशा मात्र होती. या
कारणावरून पोर्तुगीज लोक ज्या मार्गानें गेले त्यापेक्षां पूर्वे-

कडेस असून निर्भय अशा रस्त्याने स्पेनदेशीय लोकांस नेण्याचे जें कोलम्बसानें बोलणें लाविलें होतें यावांचून अधिक स्वीकार करण्यासारिखी त्यांस कोणतीही गोष्ट नव्हती. या आशेवरून फेर्दिनान्द यास उत्तेजन येऊन यानेंही ती गोष्ट मनापासून मान्य केली.

या पर्यटनाचे जरी सर्व लोकांस अगत्य होतें तरी तें क-
 रण्याकरितां कोलम्बसास सगळीं चार तारवें मिळालीं; त्यां-
 मध्ये जें तारू सर्वापेक्षां मोठें होतें त्यांत ७० टनापेक्षां अधिक
 ओझे राहत नसे. कोलम्बसास संकटें भोगण्याची व थो-
 डक्या सामग्रीनिशीं विकट कृत्यांत पडण्याची सवई असे,
 झणून, हें आरमार जरी थोडें होतें तरी त्याचा अधि-
 कार पत्करण्यास यानें मागें पुढें पाहिलें नाहीं. याचा
 भाऊ बार्थोलोमेओ आणि याचे कृत्यांचा इतिहास लिहिणा-
 रा जो याचा दुसरा मुलगा फेर्दिनान्द हे उभयतां याच्याव-
 रोबर गेले. मे महिन्याच्या ९ व्या तारिखेस केडीज एथून
 कोलम्बस निघाला, आणि नेहेमीप्रमाणें कानेरी बेटास येऊन
 पोहोंचला. तेथून थेट महाद्वीपास जाण्याकरितां निघावें
 असें यानें योजिलें होतें, परंतु सर्वापेक्षां जें मोठें गलबत होतें
 तें फार नादान व उपयोगी न पडण्यासारिखें झालें होतें,
 झणून यास हिस्पान्योला एथें जाण्याचें प्राप्त पडलें. कारण
 तेथें ओवान्दो यानें जीं गलबतें नेलीं होतीं त्यांतून त्या थो-
 रल्या गलबताबद्दल दुसरें एक गलबत मिळेल अशी आशा
 होती. जेव्हां कोलम्बस सन्त दोमिंगो एथें येऊन पोहोंचला
 तेव्हां त्या तारवांतील १८ तारवें सामान सुमान भरून स्पेन-

मे महिन्याच्या
 ९ व्या तारि-
 खेस हा केडीज
 एथून निघतो.

जून महिन्याच्या
 १९ वे तारखेस
 सन्त दोमिंगो
 एथें येतो.

हा ओवान्दोपार्शां तारूं मागून त्यास बुद्धिवाद सांगतो.

ज्या कारणा-
मुळें यास सन्न
दोमिंगो एथें
यांचे लागलें तें
कारण ओवा-
न्दोस सांगतो.

देशास जाण्याकरितां अगदीं तयार झालीं आहेत असें यानें पाहिलें. कोलम्बसानें ओवान्दो यास आपल्या जलपर्यट-
नाचें जें नियमित स्थल होतें तें, व ज्या अपायामुळें त्या स्थ-
लाची वाट सोडावी लागली तो अपाय, तत्काल विदित के-
ला, आणि बंदरांत येण्याकरितां परवानगी मागीतली. ही
परवानगी मागायास दोन कारणें होतीं; एक त्या बंदरीं
जाऊन गलबताचा मोत्रदला करायाचा होता, व दुसरें असें
कीं, यास स्वकीय अनुभवाच्या व कल्पनाशक्तीच्या योगानें
जीं चिन्हें पाहतां येत असत, त्या मोठ्या नानाप्रकारच्या
चिन्हांवरून वादळ होण्याचा समय जवळ आला आहे असें
यास यथार्थ ज्ञान झालें होतें; या वादळांत त्या वेळामध्ये
याच्या मनांत राहावयाचें होतें. याच कारणावरून स्पेनदे-
शास जाण्याकरितां जीं तारवें तयार केलीं होतीं त्यांचें जाणें
कांहीं दिवस तहकूब करावें असें यानें ओवान्दो यास सांगि-
तलें. परंतु ओवान्दो यानें याची गलबताविषयींची जी वि-
नंती तिचा निषेध केला, आणि याची भसलतही तुच्छ मा-
निली. ज्या प्रसंगीं एका परके गृहस्थासही दबेनें आश्रय दिला
असता त्या प्रसंगीं जो देश कोलम्बसानें शोधून काढून हस्त-
गत केला होता त्या देशांत यास येऊं देण्याचीही ओवान्दोनें
मनाई केली. जी कोलम्बसाची हितावह सूचना लक्ष देण्यास
योग्य होती ती, ओवान्दोनें मनुष्याची दूरदृष्टि ज्या गोष्टीकडे
पोंचत नाही ती गोष्ट घडेल ह्मणून उगीच अहंकारानें ढोंग कर-
णारा जो कल्पक भविष्यभाषी त्याच्या स्वप्नाप्रमाणें मानिली; आ-
णि तें आरमार स्पेन देशास जाण्याकरितां निघालें. दुसऱ्या दि-

ओवान्दो को-
लम्बसास त्या
वेळांत येऊं दे-
ण्यास परवान-
गी देत नाही.

वर्शां रात्रीं मोठ्या भयंकर वेगाचें कोलम्बसानें सांगितल्याप्रमाणें कोलम्बसानें सांगितल्याप्रमाणें तुफानं झालें. कोलम्बसास ही जोखीम प्राप्त होईल ह्मणून ठाऊकच होतें, याकरितां यानें प्रथमच सावधगिरी राखून आपल्या लहानशा आरमाराचें रक्षण केलें. स्पेनदेशास जाण्याकरितां जें आरमार निघालें होतें त्यांतील मुख्य अधिकाऱ्यांच्या अविचारास व दुराग्रहास योग्य अशी त्याची दुर्दशा झाली. त्या अठरा तारवांतून दोन अथवा तीन मात्र काय तीं निभावलीं. या अनर्थांमध्ये हीं जीं तारवें फुटलीं यांत बोवादिला रोल्दान आणि कोलम्बसाचा छल करण्यामध्ये व इन्दिअन लोकांस गांजण्यामध्ये जे प्रमुख होते त्यांतून बहुतेक लोक, नाशाप्रत पावले; त्यांनीं अन्यायानें व क्रौर्यानें जी संपत्ति मिळविली होती तिचाही त्यांच्याबरोबर लोप झाला. त्या संपत्तीची किंमत साडे चार लाख रूपयांपेक्षां अधिक होती. ही ह्मटली ह्मणजे त्याकाळीं मोठी रकम, आणि त्यांच्या वर्तणुकीचा कसा ही जरीं छडून छडून शोध केला तरीं त्यापासून मुक्त होण्यास, व स्पेनदेशच्या दरवारांत मोठ्या कीर्तीचें आगत स्वागत मिळण्यास, ती पुरेशी होती. जीं तारवें वचावलीं त्यांतून एकावर कोलम्बसाचे जिनगीचा नाश होऊन बाकी जीं चीजवस्त राहिली होती ती सर्व होती. अशा प्रसंगीं त्या लोकांचे गुणदोष निवडून त्याप्रमाणें त्यांस यथान्याय शिक्षा व बक्षिसें मिळालीं, तीं पाहून इतिहासकार्यांनीं आश्चर्यभरित होऊन सर्व संमतानें असें ठरविलें, कीं, मानहानि केलेल्या पुरुषास जी इजा दिली होती तिचा सूड उगवावा, आणि निरूपद्रविक लोकांवर ज्यांनीं जुलूम केला होता त्यांचें पारिपत्य

कोलम्बसानें सांगितल्याप्रमाणें तुफान होतें.

त्या तुफानांत स्वकीय आचरणानुरूप फल प्राप्त होतें.

हें पाहून इतिहास करचे आश्चर्यभरित होतात.

कोलम्बाने मंत्रसामर्थ्य करून आगले शत्रूंच्या नाशार्थ ते तुफान उत्पन्न केले असे भोळे लोक कल्पित.

करावे ह्मणोन साक्षात् ईश्वर मध्यें होऊन त्यानें अशा गोष्टी घडविल्या. ही गोष्ट घडली त्यावेळेस जे अज्ञानी व देव-भोळे लोक होते त्यांच्या मनांत भलतीच गोष्ट ठसून गेली. जे पुरुष आपल्या चातुर्यानें व आपल्या नवीन कल्पनेनें आपणास प्रसिद्धीस आणितात, त्या पुरुषांविषयीं साहजिक आश्चर्य होण्याजोगें जें अशिक्षित लोकांचें मत असतें त्यावरून त्या भोळे लोकांनीं असे कल्पिले कीं कोलम्बसाच्या आंगांत कांहीं ईश्वरी शक्ति आहे, आणि यानें जादूगिरी व मंत्रसामर्थ्य यांच्या योगानें आपल्या शत्रूंचा सूड उगवावा ह्मणून असें भयंकर तुफान उत्पन्न केले. ज्या हिस्पान्योला बेटांत आदर आतिथ्य करून यास आंत येऊं दिलें नाहीं तें बेट यानें लवकर सोडिलें, आणि महाद्वीपाकडे चालिला. जोखिमीचें आणि त्रासदायक असें जलपर्यटन केल्यानंतर ग्वानाया हें बेट शोधून काढिलें, तें होन्दूरासच्या किनाऱ्यापासून विशेष दूर नव्हतें. या ठिकाणीं जे त्या महाद्वीपांतील लोक मोठमोठ्या होड्यांत वसून तेथें आले होते त्यांची आणि याची भेट झाली. आजपर्यंत जे देश कोलम्बसानें शोधून काढिले त्यांतील लोकांपेक्षां हे लोक अधिक सुधारलेले आणि

असें त्रासदायक जलपर्यटन करून ग्वानाया बेट शोधून काढून तेथें सोन्याचा शोध करितो.

यांचा उपयुक्त कलांचे ज्ञानांत प्रवेशही फार झाला होता असें दिसले. ज्या समयी स्पेनदेशीय लोकांनीं आपल्या नेहेमीच्या उत्कंठेनें इन्दिअन लोकांनीं ज्या सुवर्णाचे अलंकार आंगावर घातले होते तें सुवर्ण कोणत्या स्थळीं त्यांस प्राप्त झालें, अशी चौकशी केली, तेव्हां त्या लोकांनीं पश्चिमेकडील देशांकडे बोट दाखविलें. त्या देशांत सुवर्ण इतकें

विपुल सांपडे कीं त्याचा अतिशय साधारण कृत्यांतही उपयोग करीत. अशा मनोहर देशांच्या शोधार्थ कोलम्बसानें गमन केलें असतें तर हा युक्तानच्या कांठानें मेक्सिकोच्या संपत्तिमान राज्यांत आला असता; परंतु हिंदुमहासागरावर- वर संबंध राखणारी एक सामुद्रधुनी आहे असें जें यानें कल्पिलें होतें, तिचा शोध लावण्याची जी याची आवडती युक्ति तीचेकडेस याचें मन इतके प्रवण झालें होतें कीं, यानें त्या समृद्ध देशाकडे जाण्याचें सोडून हा पूर्वेस दारियेनच्या अखा- ताकडे चालिला. या पर्यटनांत कोलम्बसानें ग्राशिआस आ दीओस या नावाच्या भूशिरापासून बंदरपर्यंत महाद्वीपाचा सर्व किनारा शोधून काढिला. हें बंदर फार सुंदर आणि सु- क्षित स्थान होतें, ह्याणून कोलम्बसानें त्यास पोर्तो बेल्लो असें नाव दिलें. कोलम्बसानें ज्या कल्पित सामुद्रधुनीच्या द्वारें अज्ञात सागरामध्यें जाण्याची आज्ञा धरिली होती त्या सामुद्र- धुनीचा यानें निरर्थक शोध केला; आणि हा किती एक- वेळा कांठावर जाऊन त्या देशाच्या आंत जरीं गेला होता तरीं मेक्सिकोचें अखात आणि दक्षिणमहासागर यांच्यामध्ये जी एक अरुंद संयोगीभूमि आहे ती वलांडून जाई इतका दूर गेला नाही. तथापि त्या देशाची फलद्रूपता व तद्देशीय लोकांनीं आणिलेले सुवर्णाचे नमूने पाहून यास इतका संतोष झाला, व त्या देशाच्या संपत्तीविषयीं इतकी कल्पना याच्या मनांत भरून गेली, कीं, यानें वेराग्वा प्रांतांतील बेल्लेमनदी जवळ आपल्या भावाच्या ताब्यांत थोडेसे लोक ठेवून त्या दे- शांत पुरतेपणीं वसाहतीची स्थापना करण्याकरितां ज्या व-

त्या वेदांत न राहतां दारि- येनच्या अखा- ताकडे जातो, परंतु कल्पित सामुद्रधुनीचा शोध लागत नाही.

अमेरिकेत वसाहत स्थापण्याची कीर्ति यास मिळत नाही.

याचे लोकांच्या स्तूची अपेक्षा होती त्या आणण्यासाठी स्वतः स्पेन देशास दाणगाईमुळे जाण्याचा निश्चय केला. परंतु कोलम्बसाच्या ताब्यांत जे तद्देशीय लोकां- पासून अडथळा प्राप्त होतो. लोक होते यांच्या वृत्ति आकलन करण्याजोग्या नव्हत्या, ह्मणून अमेरिका खंडांत प्रथम वसाहत स्थापण्याची कीर्ति कोलम्बसास प्राप्त झाली नाही. या लोकांच्या दाणगाईमुळे व लुटारूपणामुळे तद्देशीय लोकांनी संतप्त होऊन हातीं शस्त्रे धरिलीं, आणि हे लोक कोलम्बसानें शोधून काढलेल्या बेटां- तील लोकांपेक्षां अधिक बलाढ्य व शूर होते, ह्मणून यांनीं स्पेनदेशीय लोकांतील कांहीं एकांस कापून काढिले, आणि बाकीचांनीं वसाहत सोडून जावें असें केले. या वसाहतींचे लोकांच्या हातून रक्षण होण्यासारखेंही दिसत नव्हतें.

कोलम्बसावर दुसरा अनर्थ गुजरतो.

अमेरिका खंडातील लोकांपासून हा जो प्रथमच स्पेन देशीय लोकांस अडथळा आला एवढाच ह्मणजे कोलम्बसा- वर अनर्थ गुजरला असें नाही, तर नौकागमनकर्त्यांस ज्या विपत्ति प्राप्त होतात त्या सर्व कोलम्बसास अनुक्रमानें भोगाव्या लागल्या. भयंकर तुफानें, मोठमोठ्या मेघगर्जना, आणि वि- जांचा कडकडाट, यांहीकरून कोलम्बसाचीं बुडीं फुटलेलीं तारवें बुडून जातील असें भय वाटूं लागलें; तशांत कोलम्ब- साचे उदासीन झालेले खलाशी लोक श्रमानें थकून गेल्या- मुळें, व जवळची सामग्री संपल्यामुळें, कोलम्बसाचा हुकूम बजावण्यांत ते निरीच्छ अथवा असमर्थ झाले. याच्या गलबतां- पैकीं एक गलबत नाशाप्रत पावलें, व दुसरें गलबत अगदीं कामांतून गेलें होतें, ह्मणून तें सोडून द्यावें लागलें; आणि जीं बाकी दोन उरलीं होती तेवढ्यानिशींच यानें जो महाद्वी-

पाचा भाग ज्यास यानें कोस्ट आफ् वेक्सेशन असें चिंतेंत असतां नाव दिलें होतें त्यास सोडून हिस्पान्योलाची वाट धरिली. या पर्यटनांत नवीन संकटें याची वाटच पाहत बसलीं होतीं.

कूबा बेटाच्या किनाऱ्यापासून कोलम्बस भले मोठ्या तुफानांत सांपडून माघारा हटला, याचीं तारवें एकमेकांवर वांकडीं तिकडीं आपटलीं, आणि त्या धक्यानें तीं इतकीं खिळ-खिळीं झालीं कीं त्यांस जेमेका एथें येऊन पोहोंचण्यास फार प्रयास लागला. तेथें तीं बुडून जाऊं नयेत ह्मणून कोलम्बसास त्यांस लवकर कडेस आणणें भाग पडलें. या समयां कोलम्बसावरील अनर्थांचें मान पूर्ण झालें असें दिसतें. अमेरिकाखंडांत स्पेनदेशीय लोकांची जी वसाहत होती तीपासून बऱ्याच अंतरावर एक बेट आहे त्याच्या किनाऱ्यावर कोलम्बस येऊन लागला. याचीं तारवें इतकीं मोडकळीस आलीं होतीं कीं, तीं पुनः तयार करणें असंभाव्य होतें, आणि याच्या अशा अवस्थेचें वर्तमान हिस्पान्योला एथें नेण्याचें बिनतोड दिसून आलें, व त्यावांचून या संकटांतून पार पडण्याची आशा तर निरर्थक होती. परंतु नानाप्रकारचे उपाय योजण्यामध्ये महासमर्थ, आणि जीं नाशकारक संकटें प्राप्त झालीं असतां निर्वल पुरुष निराश होऊन वसतात त्यांमध्ये अतिगंभीर, अशी जी कोलम्बसाची कल्पनाशक्ति तिनें, या संकटापासून मुक्त होण्याची कांहीं आशा प्राप्त होण्यासारखी युक्ति, शोधून काढिली. तद्देशीय लोक स्पेन-देशीय लोकांस ईश्वरी अंश मानीत असत, ह्मणून त्यांच्या इ-

तुफानांत याचीं तारवें एकमेकांवर आपटून खिळखिळीं होनात.

यामुळे हिस्पान्योला एथें जाण्याचें अशक्य होतें परंतु तेथें जाण्यास हा एक युक्ति काढितो.

बुधापासून केलेल्या दोन होडक्या यास मिळाल्या. त्या इत-
क्या आवड धोवड आणि वांकड्या तिकड्या होत्या कीं त्यांस
होडकीं हें नाव देखील शोभायाचें कठीण. हीं होडकीं कि-
नाऱ्या किनाऱ्यानें जाण्यास, अथवा आखाताच्या एका बाजूपा-
सून दुसऱ्या बाजूपर्यंत जाण्यास मात्र योग्य होती. अशा होडक्यां-
तून ४५ पंचेताळीस कोसापेक्षांही पलीकडे जें हिस्पान्योला
बेट तेथें जाण्याचा स्पेनदेशांतील मेन्डेज आणि जेनोआं-
नील फेस्ची या दोन गृहस्थांनीं मोठ्या धैर्यानें पत्कार घे-
तला; विशेषेंकरून या दोघांची कोलम्बसावर फार प्रीति असे.
त्यांनीं हें पर्यटन, लोकांस खरी न वाटण्याजोगीं संकटें भोगून,
व ज्या श्रमांमुळे त्यांच्या वरावरच्या इन्द्रिय लोकांतून किती-
एक थकून जाऊन मरण पावले असे श्रम सोसून, १० दिव-
सांत संपविलें. हिस्पान्योला एथील अधिकाऱ्यानें त्या दो-
घांची जी वर्दास्त ठेविली ती त्यांच्या धैर्यास शोभेशी न-
व्हती, व ज्या पुरुषाकडून ते आले होते त्याच्या विपत्तीस
जितकी पाहिजे होती तितकी नव्हती. ओवान्दो याच्या
मनांत कोलम्बसाविषयींचा जो हलकेपणाचा मत्सर होता
तेणेंकरून ज्या वेळांत तो कारभार चालवीत होता तेथें येऊन
उतरण्यास कोलम्बसास परवानगी द्यावयास त्याच्या पोटांत
भीति उत्पन्न झाली. अशी जी त्याची औदार्यशून्य वृत्ति
होऊन गेली तिणेंकरून त्या मोठ्या मनुष्याचीं कृत्यें व त्याज-

जे होडकीं वे-
ऊन पावे दोन
असावे १०
दिवसांत हि-
स्पान्योला एथें
जावें.

मेन्डेज आणि फेसची यांविषयींच्या शंका. १६९

जरलेली संकटें यांचा विचार मनांत येऊन, अथवा अनर्थांमध्ये सांपडलेले जे याच्या देशचे लोक त्यांच्या उत्पन्न होऊन, जो यास द्रव आला असता तो नाशाला. मेन्डेज आणि फेसची हे, आपला अधिका- आपले सोवती यांस मुक्तता प्राप्त व्हावी ह्मणून ८ महि- ओवान्दोपाशीं विनंती करीत होते, परंतु ती मिळ- रंग दिसून आला नाही.

कालामध्ये कोलम्बस व याच्या बरोबरचे लोक मनांत अशा संकटसमयीं नानाप्रकारचे विकार उ- ऊन उद्दिगता प्राप्त झाली होती. प्रथम मेन्डेज फेसची यांचें जलपर्यटन सफल होऊन आपली मुक्तता होईल या आशेनें त्या अगदीं निराश ज्ञा- लोकांच्या वृत्ति आनंदभरित झाल्या होत्या, परंतु तालानंतर जे अतिशय भिन्ने लोक होते ते अशी शंका ले कीं, मेन्डेज आणि फेसची यांनीं जें पराक्रमाचें कारिलें आहे त्यांत ते मार्ग चुकले. शेवटीं जे मोठे लोक होते त्यांनीं त्या उभयतांच्या नाश झाला असा केला. याप्रमाणें त्यांच्या आशेचा किरण भग्न होता- या लोकांची अवस्था अधिकच दुःखकारक दिसून निरीच्छेच्या योगानें वृद्धिंगत झालेली जी निराशा काच्या हृदयांत स्थिर होऊन बसली. त्या लोकांचा उपाय थकला, आणि स्वकीय देशापासून व स्वकीय सून फार दूर असणारे जे हे नम्र व रानटी लोक यां- दुःखाचे दिवस काढून देहांत होण्याचे आशेपेक्षां दुसरी

मेन्डेज आणि फेसची ८ महि- न्दोपाशीं वि- नंती करिताना.

कोलम्बसाच्या लोकांच्या मनां- तील विचार.

ते याचा वि- आशा राहिली नाही. ते खलाशी लोक उघड बंड करा-
 कार करून यास प्रवृत्त झाले, आणि कोलम्बसाच्या जिवास धोका दे-
 याच्या जवळ- प्याची धास्ति घातली. या सर्व अनर्थांचा कर्ता कायतो
 चीं तारवें घे- कोलम्बस असा याचा उपहास करून, यानें इन्दिअन लोकां-
 ऊन जवळच्या वेदांत जातात. पासून ज्या होड्या विकत घेतल्या होत्या त्या दहा होड्या
 बलात्कारानें घेऊन, कोलम्बसाचीं उपदेशपर वाक्यें व विन-
 वण्या यांचा धिक्कार करून त्या वेटापासून एक दूर प्रदेश
 होता तेथें ते गेले. तद्देशीय लोक, आपले देशांत स्पेनदे-
 शीय लोक फार दिवस राहिले म्हणून कुरकुरू लागले,
 आणि त्यांच्या आंगांत त्यांच्या शेजारीं राहाणारे जे हिस्पा-
 न्योला एथील लोक त्यांपेक्षां अधिक उद्योग नसे, म्हणून, त्यां-
 प्रमाणें या लोकांसही त्या इतक्या परके लोकांचें पोषण कर-
 प्याचें ओझे अगदीं असह्य दिसून आलें. ते मनापासून धा-
 न्यसामग्री आणीनातसे झाले, त्यांस जें देत तें हात राखून देऊं
 लागले, आणि ही कुमक देण्याचेंही अगदीं आटोपून धर-
 प्याचें भय घातलें. अशा कृतनिश्चयापासून स्पेनदेशीय
 लोकांचा त्वरित घातच झाला असता, कारण यांचें संरक्षण,
 इन्दिअन लोकांची यांस अनुकूल जी इच्छा तिच्या स्वाधीन
 होतें. या प्रसंगीं प्रथमतः त्या भोळें लोकांस स्पेनदेशीय
 लोकांविषयीं जें आश्चर्य व जो मोंठेपणा वाटला होता त्यास
 तद्देशीय लो- पुनः उत्तेजन आल्यावांचून या नश्याचा परिहार होईल असें
 कांचे स्पेनदे- नव्हतें. बंडखोर लोकांच्या मनःपूत आचरणावरून स्पेन-
 शीय लोकांवि- देशीय लोकांस हितावह अशी जी गोंष्ट इन्दिअन लोकांच्या
 षयींचे विचार. देनांत ठसून गेली होती ती जरीं पुष्कळ कमी झाली होती.

तरिं कोलम्बसास स्वकीय रक्षणार्थ आपल्या कल्पनाशक्तीच्या योगानें दुसरी चांगली हितावह अशी युक्ति सुचली. या युक्तीवरून इन्दिअन लोकांची स्पेनदेशीय लोकांविषयीं प्रथम जी मोठी कल्पना होती ती पुनः त्यांनीं धरिली एवढेंच झालें नाहीं तर तिला अधिकच पुष्टीकरण मिळालें. कोलम्बसास जें ज्योतिःशास्त्राचें ज्ञान होतें तेंणेंकरून लवकरच पूर्ण चंद्रग्रहण पडेल असें यास समजून आलें. तें ग्रहण लागण्याच्या पूर्व-दिवशीं कोलम्बसानें त्या प्रांतांतील जे मुख्य गृहस्थ होते त्यांस आपल्या सभोवार जमविले, आणि ज्या लोकांचा तुझीं मान राखिला होता त्या लोकांवर प्रीति करण्याचें सोडून दि-
लें ह्मणून, त्यांचा धिक्कार करून, त्यांस असें सांगितलें कीं हें जग निर्माण करून त्याचें पालन करणारा जो स्वर्गस्थ परमात्मा त्याचे स्पेनदेशीय लोक सेवक आणि अ-
त्यंत कृपापात्र होत; त्यांचा सांभाळ करण्याचा तुझीं निषेध केला ह्मणून त्यास फार क्रोध येऊन, या अपराधाबद्दल परम क्रौर्यानें शिक्षा करावी याकरितां तो यत्न करित आहे; ईश्वरी क्षोभाचा प्रत्यय, व तुमचा जो लवकर सड घ्यावयाचा आहे त्याचें चिन्ह दर्शविण्याकरितां, आज रात्रीं चंद्राचा प्रकाश अगदीं नष्ट होऊन तो रक्ताप्रमाणें तांबडा लाल दिसेल. हें जें कोलम्बसानें अमानुष भविष्य कथन केलें तें, अमेरिकेंतील लोकांनीं तादृश लक्ष न देतां ऐकून घेतलें, परंतु कित्येकांनीं, अशिक्षित लोकांच्याठायीं भोळेपणामुळे जें स्वभावतः आश्चर्य उत्पन्न होतें तें धरून, या गोष्टीचें श्रवण केलें. जेव्हां चंद्र काळा काळा होत गेला आणि शेवटीं तांबडा दिसला, तेव्हां ते सर्व चकित

आझावर पर-
मेश्वराची फार
प्रीति आहे अ-
से तद्देशीय लो-
कांस दर्शवि-
तो.

१७२ यामुळें ते याच्याशीं पुनः प्रीतीनें वागतात.

ते
क
र
त
त
त

असें करितांच
ते त्यास शरण
जातात.

होऊन गेले. अशा प्रकारची भीति खांच्या पोटांत येतांच ते आपापल्या घरीं धांवतच गेले, आणि सामग्रीचीं ओझीं भरून घेऊन कोलम्बसाजवळ येऊन त्याच्या पायांजवळ तीं ओतिलीं. नंतर ज्या अनर्थांमुळें आहीं भयभीत होऊन गेलों आहों, त्याचें दूरीकरण करण्याकरितां, ईश्वराजवळ आपण मध्यस्थी करावी, असें त्यांनीं कोलम्बसास शपथपुरःसर सांगितलें. अशा ज्या त्यांनीं विनविण्या केल्या त्याहींकरून आपणास द्रव आला असें दर्शवून, कोलम्बसानें खांच्या इच्छेप्रमाणें करण्याचें वचन दिलें. इतक्यांत इकडे ग्रहण सुटून चंद्र पहिल्याप्रमाणें प्रकाशित झाला. या दिवसापासून स्पेनदेशीय लोकांस पुष्कळ सामग्री प्राप्त होऊं लागली एवढेंच नाही, तर तद्देशीय लोक देवभोळेपणाच्या दृष्टीनें त्या स्पेनदेशीय लोकांस संताप येण्यासारिखी गोष्ट आचरिनांतसे झाले.

याचे लोक पुनः
यास त्रास दे-
तात.

अशीं कृत्यें चाललीं असतां इकडे दंगेखोर लोकांनीं ज्या होड्या बलात्कारानें घेतल्या होत्या खांच्या योगें हिस्पान्योला एथें जाण्याकरितां खांनीं बहुत प्रयास केले, परंतु खांच्या गैरवर्तणुकीमुळें अथवा वायु आणि प्रवाह खांच्या झपाट्यामुळें खांचे ते सर्व प्रयत्न निष्फल झाले. ही जी निराशा झाली तिणेंकरून खांस फारच संताप येऊन ते, त्या बेटांतील ज्या प्रदेशामध्ये कोलम्बस होता तिकडे गेले, आणि यास नवीन संकटें व निंदापर शब्द यांहींकरून खांनीं भयप्रदर्शन केलें. खांचा हा क्रम चालला असतां जी एक गोष्ट घडून आली ती कोलम्बसास त्या लोकांपासून ज्या अनर्थांचें भय

हाकीमानें जमेका एथें एक लहानसैं तासूं पाठवून दिलें. तें त्यानें आपल्या देशच्या विपत्तिग्रस्त लोकांस संकटापासून मुक्त करावें ह्मणून पाठविलें नव्हतें, तर त्यांची अवस्था कशी काय आहे ही बातमी काढण्याकरितां पाठविलें होतें. त्यानें त्या तारवाचा अधिकार कोलम्बसाचा हाडवैरी जो एस्कोबर यास सांगितला; कारण दुसऱ्यांची नेमणूक केली असतां त्यांस त्या लोकांची करुणा येऊन ते आपल्या इच्छेच्या विरुद्ध त्यांस संकटापासून मुक्त करितील, असें त्या हकीमास वाटलें होतें. त्या एस्कोबरानें द्वेषबुद्धीच्या योगें आपल्या धन्याच्या हुकमास बरोबर अनुसरून त्या वेटापासून काहींशा अंतरावर नांगर टाकिला, आणि तेथून एका लहानशा होडेंत तो येऊन यास बसून समुद्र तीराजवळ आला, व स्पेनदेशीय लोकांची दुर्दशा पाहून कोलम्बसास कोरड्या सलामालकीचें पत्र पाठवून त्याचें उत्तर घेऊन पुनः माघारा गेला. जेव्हां प्रथम स्पेनदेशीय लोकांनीं त्या वेटाजवळ गलवत आलेलें पाहिलें तेव्हां त्या सर्वांच्या अंतःकरणांत मोठा हर्ष झाला, कारण फार दिवसपर्यंत दुःखनिर्मुक्त होण्याचा दिवस प्राप्त होईल ह्मणून जीं ते मार्गप्रतीक्षा करित बसले होते, तो दिवस आतां प्राप्त झाला आहे असें त्यांस वाटलें होतें. परंतु तें गलवत जेव्हां एकाएकीं दिसेनासें झालें, तेव्हां त्यांचे हातपाय मोडून त्यांच्या सर्व आशा नष्ट होऊन गेल्या. ओवान्दो

तो येऊन यास सलामालकीचें पत्र पाठवून परत जातो.

१७४तें तारूं माघारें गेल्यामुळें यास मोठे संकट प्राप्त होतें.

यानें पूर्वी जी कोलम्बसाची अवहेलना केली होती तींत जी ही खानें स्वैच्छिक दुष्ट आचरणाची भर घातली तिणेंकरून कोलम्बसास फारच वाईट वाटलें. परंतु अशा प्रसंगीं-ही यानें आपल्या मनांत इतकें स्वास्थ्य राखिलें होतें कीं तेणेंकरून याच्या आंगीं आपल्या लोकांचें समाधान करण्याची शक्ति राहिली होती. कोलम्बसानें आपल्या लोकांस मेन्डेज आणि फेस्ची हे दोघेजण हिस्पान्योला एथें जाऊन सुखरूप पोहोचले, व तुह्याकरितां ते लवकर तारवें घेऊन येणार आहेत असें सांगितलें. एस्कोबार याच्या तारवांत आपण सर्व जण मावणार नाहीं ह्मणून त्या तारवामध्ये जाण्याचें मीं स्वीकारिलें नाहीं, कारण माझ्या दुःखाचें विश्वासूसोबती जे तुझीं यांस सोडून जावयाचें नाहीं असा माझा निर्धार आहे. लवकर मुक्तता प्राप्त होण्याची आशा दृष्टीस पडल्यामुळें समाधान पावून, व कोलम्बसाचें, आपल्या जिवापेक्षां आमच्या संरक्षणाकडे लक्ष ठेवण्याविषयींचें उघड औदार्य पाहून संतोष भरित होऊन, त्यांनीं पुनः उमेद धरिली, आणि कोलम्बसावर विश्वास ठेविला.

अशा विश्वासावांचून समीप वास करणारे जे बंडखोर लोक यांचें कोलम्बसाच्यानें निवारण करवलें नसतें; परंतु त्या जिवावर उदार होऊन बसलेल्या बंडखोर लोकांस आपलेसे करून घेण्याकरितां जे प्रयत्न यानें योजिले तींहीकरून तर ते अधिकच विथरले. त्यांच्या मागण्या दिवसानुदिवस अधिकाधिकच वाढत चालल्या, आणि त्यांचे हेतू फार दाणगेपणाचे आणि क्रूरतेचे होत चालले. सर्वांचें रक्षण व्हावें

अशा प्रकारें
नराशा झा-
व्यामुळें याचे
दोक भिऊन
गेलें होतें त्या-
चें शानवन
करिनी.

बंडवाल्यांशीं लढाई करून त्यांचा पराजय करितो. १७५

ह्मणून त्यांच्याबरोबर युद्ध करून त्यांचा पराभव करणें प्राप्त पडलें. कोलम्बस फार दिवस वायूचा उपद्रव झाल्यामुळें जर्जर झाला होता ह्मणून, यामध्ये युद्ध करण्याची शक्ति राहिली नव्हती; याकरितां याचा भाऊ अदेलान्तादो हा त्या बंडखोर लोकांवर चालून गेला, आणि ते लोकांहीं युद्धार्थ त्वरित उभे राहिले. त्या लोकांनीं पुनः एकवेळें जें सामोपचाराचें बोलणें पडलें होतें त्याचा धिक्कारपूर्वक निषेध करून, मोठ्या आवेशानें हत्त्या करण्याकरितां ते पुढें झाले. ते ज्या शत्रूवर जाऊन पडले तो ह्मणजे त्यांच्याबरोबर युद्ध करण्याकरितां तयार झाला नव्हता असें नव्हतें. पहिल्या झपाट्यासच त्या लोकांचे मोठमोठे धैर्यवान् सरदार मारिले गेले. मोठा धैर्यवान् व मोठा बलवान् असा जो अदेलान्तादो यानें त्यांच्या मुख्य सरदारास जाऊन गांठिलें, आणि त्यास वार करून व त्यांचे हात तोडून त्यास कैद केला. असें पाहताक्षणींच बाकीचे जे होते ते आपल्या पूर्वीच्या उन्मत्तपणास योग्य अशा हलकेपणाच्या भीतीनें पळून गेले. नंतर लवकरच ते सर्व मिळून कोलम्बसास शरण आले, आणि त्यांनीं मोठमोठ्या शपता वाहून आपली आज्ञा आर्झीं मान्य करूं असा याशीं करार केला. पुनः जिकडे तिकडे स्वस्थता होत होती इतक्यांत कोलम्बसास तादृश निश्चय नसतां जीं तारवें येतील ह्मणून मोठ्या युक्तीनें यानें सांगितलें होतें, तीं तारवें दृष्टीस पडलीं. त्या समयीं ज्या बेटांत ओवान्दो याच्या निर्दय मात्सर्यामुळें नाना प्रकारचीं संकटें भोगून त्या लोकांस एक वर्ष काढावें लागलें तें बेट त्यांनीं परमानंदानें सोडिलें.

हा अजारी हो. ता ह्मणून याचा भाऊ बंडवाल्यांबरोबर युद्ध करितो.

सन्त दोंमिगो एथून तारवें येताच हा जमेका बेट सोडितो.

सन्त दोंमिंगो
एथें येऊन पो-
हों चल्यावरचा
प्रकार.

ज्या वेळीं ते सन्तदोंमिंगो एथें येऊन पोहोंचले, त्या वेळीं हलके लोक अतिशय नम्रतेनें आपण केलेल्या उद्धतपणाचें आछादन करायास ज्या नीच कापव्ययुक्तीनें पराकाष्ठेचा प्रयास करितात त्या युक्तीस अनुसरून, तेथील हाकीमानें ज्या पुरुषाचा हेवा करून त्याच्या नाशार्थ प्रयत्न केला होता त्यास फारच प्रेमळता दर्शविली. त्यानें कोलम्बसास बाह्यात्कारें मोठा सन्मान देऊन याचें आदरआतिथ्य केलें, तसेंच आपलें घर यास राहायास देऊन याचा सर्वप्रकारें बहुमान राखिला. परंतु असा बाह्यात्कारें सन्मान राखीत असतां, याच्या अंतःकरणांत जो द्वेष आणि मत्सर गुप्तरूपें होता तो याच्यानें आवरवला नाहीं. कोलम्बसानें जे दंगेखोर लोक पायांत विड्या घालून आणिले होते त्यांच्या सरदारास त्या हाकीमानें त्याच्या अपराधाची चौकशी करण्याकरितां बंधनिर्मुक्त केलें; आणि कोलम्बसाच्या पक्षाचे जे लोक होते त्यांचीं यथान्याय चौकशी करण्याचें उपस्थित करून त्यांस भयप्रदर्शन केलें. ज्या गौष्टीचें निराकरण करण्याविषयीं कोलम्बसाचा उपाय चालेना ती गौष्ट यानें मुकाब्द्यानें सहन केली. परंतु हरएक प्रसंगीं निर्दयपणानें व अन्यायानें ज्यानें कोलम्बसास वर्तविलें त्याच्या अधिकाराखालीं जो देश होता तो सोडण्याविषयीं यानें फारच उताविळी दाखविली.

हे बेट लवकर
सोडून दोन
तारवां निशीं
स्वेनदेशास नि-
घनें.

जाण्याची तयारी लवकर करून कोलम्बस दोन तारवां वरोवर घेऊन स्पेनदेशास निघाला. आजपर्यंत ज्या प्रकारचीं संकटें यास भोगावीं लागलीं त्या प्रकारचींच संकटें याचा वर्तनक्रम समाप्त होईपर्यंत यास सोसावीं लागलीं. याच्या

तारवां पैकीं एक तारूं अगदीं नादान होतें ह्मणून तें मागें हा सन्त ल्यूका-
हटून सन्त शोमिंगो एथें येऊन लागलें, आणि दुसरें तारूं मोठ-
शोच्या तुफानांत हवकून त्याची डोलकाठी मोडल्यामुळें दुसरी रच्या बंदरीं
एक काठी उभी करून तिच्या योगें सुमारें ९०० कोस चा- जाऊन लागतो.

या ठिकाणीं ज्या गोष्टीचें यानें वर्तमान ऐकिलें त्या गोष्टी-
प्रमाणें दुसरी कोणतीही गोष्ट घातक झाली नसती. या गो-
ष्टीमुळें याच्या सर्व दुर्दैवांची परिपूर्णता झाली. ती गोष्ट ही
कीं जिची नीति, दया, व कृपा, यांजवर कोलम्बसाचा परि-
णामीचा आश्रय होता अशी जी याची आश्रयदाती इसाबेह्ता
राणी ती मरण पावली. ज्यानें बहुत काळपर्यंत कोलम्बसा-
च्या विरुद्ध वागून यास बहुत दुःखें दिलीं, असा जो फेर्दि-
नान्द त्यावांचून, सांप्रत कोलम्बसाचें दुःखविमोचन कर-
णारा, व यानें पुष्कळ संकटें भोगून जीं कामें बजाविलीं त्यां-
बद्दल बक्षिस देणारा दुसरा कोणी राहिला नव्हता. तर ज्या
राजाच्या मनांत कोलम्बसाविषयीं विपरीत विचार भरून
गेले होते त्यास विनंती करण्याचें काम त्रासदायक व निष्कल हा स्पेनदेशास
असें होतें, तथापि अशा कृत्यांत कोलम्बसास आपल्या आयु- येऊन फेर्दिना-
ष्याचे दिवस घालवणें प्राप्त पडले. याची प्रकृति थोडीशी न्दापरीं करा-
पूर्वस्थीवर येतांच हा दरबारांत गेला, आणि याची जरीं रनाम्बाल
सादृश यथायोग्य सौजन्यानें भेट घेतली नाहीं, तरी यानें अधिकाराविष-
लागेपाठ अर्ज्या करून याजवर ज्यांनीं जुलूम केला होता रीं विनंती क-
त्यांचें पारिपत्य करण्याकरितां, व १४९२ त जो करारनामा रितो.
केला होता त्यांत लिहिलेले सर्व अधिकार परत देण्याकरितां,

फेर्दिनान्द गो-
ड वोलून यास
नाद लाविना.

हकाच्या मागण्या मागितल्या. फेर्दिनाद यानें गोड गोड शब्द वोलून व ज्यांत कांहीं अर्थ नाहीं अशीं वचनें देऊन कोलम्बसास नाद लाविला. फेर्दिनान्द यानें याच्या ज्या सत्तेच्या मागण्या होत्या त्या बाबाल न करितां त्यांची उडवा-उडव करावी ह्मणून त्यानें नाना प्रकारच्या युक्ति सांगून तें कृत्य अशा डावानें लांबणीवर घातलें कीं तेंणेंकरून त्याची फेर्दिनान्द याच्या मनांतून समाप्ति करावयाची नाहीं असें उघड दिसून आलें. कोलम्बसाची शरीरप्रकृति क्षीण झाल्यामुळें सदोदित विनंती करणाऱ्या अर्जदारापासून लवकर मुक्त होण्याची आशा दिसून, फेर्दिनान्द यास फार चांगलें वाटून, आपला अयोग्य मार्ग आचरण्याविषयीं उत्तेजन आलें. फेर्दिनान्द यानें जी ही आशा धरिली होती तींत तो फसलाही नाही. ज्या राजाची अशा विश्वासानें आणि सिद्धीनें चाकरी केली, त्याच्या कृतघ्नतेमुळें संतापून, व यानें जे श्रम आणि संकटें भोगिलीं होती तींहींकरून अगदीं जर्जर होऊन, आणि या सर्व गोष्टींमुळें जी अशक्ति याच्या आंगांत आली होती तिणेंकरून अगदीं थकून जाऊन, १५०६ त जे

हा १५०६ त
महिन्याच्या
२८ व्या तारि-
खेस देह ठेवि-
ना.

महिन्याच्या २८ व्या तारिखेस वालाडोली एथें यानें आपला देह ठेविला. या समयीं यास ५९ एकुणसाठ वर्षे होती. कोलम्बसानें मरणसमयीं आपली अन्नू ज्या महात्मतेनें प्रसिद्ध झाली होती त्या महात्मतेस उचित अशी अंतःकरणाची स्वस्थता राखिली; व आपल्या आयुष्यांत हरएक प्रसंगीं जी धर्मविषयक अतिशय मान्यता यानें दर्शित केली होती तीस योग्य अशा जी धर्मपरायण बुद्धि तिचे विचार मनांत बाळगले.